İVAN SERGEYEVİÇ
TURGENYEV

DUMAN

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ERGİN ALTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV

DUMAN

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:

ERGİN ALTAY

Genel Yayın: 2559

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ
İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV
DUMAN
özgün adı: ДЫМ

rusça aslından çeviren: ERGİN ALTAY

editör: KORAY KARASULU
görsel yönetmen: BİROL BAYRAM
düzelti: NEBİYE ÇAVUŞ
grafik tasarım ve uygulama

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
1. basım, haziran 2012, istanbul

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, meşelik sokak no: 2/4 beyoğlu 34433 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

I

10 Ağustos 1862 günü öğleden sonra saat dörtte Baden-Baden'de, ünlü "Conversation"un[1] önünde büyük bir kalabalık toplanmıştı. Hava çok güzeldi. Her yanda –yemyeşil ağaçlarda, güzelim kentin pırıl pırıl evlerinde, kıvrım kıvrım yükselen dağlarda– güler yüzlü güneşin dolu dolu sunduğu bir bayram sevincinin esintisi vardı; her şey sanki içtenlikle, güvenle, sevgiyle gülümsüyor ve bu belirgin olmayan ama hoş gülümseme genç-yaşlı, güzel-çirkin demeden tüm insanların yüzünde dolaşıyordu. Parisli Loretta'ların[2] sürmeli kaşları, pudralı yüzleri bile bu aydınlık genel huzuru, sevinci gölgeleyemiyordu. Öte yandan şapkalardaki, şapkalardan sarkıp yüzleri örten incecik tüllerdeki rengârenk kurdeleler, tüyler, altın ve çelik ışıltılar da ister istemez ilkbahar çiçekleriyle kuş kanatları üzerinde hafifçe oynaşan yanardöner canlı ışıkları hatırlatıyor, her yanda duyulan Fransızcanın kuru, gırtlaktan gelen takır tukur sesleri ne kuş cıvıltılarını bastırabiliyor, ne de onların yerini tutabiliyordu.

Bununla birlikte, her şey kendi düzeninde yürümekteydi. Orkestra parkta kendisine ayrılan bölümde kâh "La Traviata"dan potpuriler, kâh Strauss'tan bir vals, kâh orkestra şefinin nezaketen enstrümantal çaldırdığı Rus romansı "Söyleyin o kıza"yı çalıyordu. Oyun salonlarında yeşil çuha kaplı masaların çevresinde, yüzlerinde aynı anlamsızlıktan, hırstan başka bir şey olmayan yine hep aynı insanlar toplanmıştı; şaşkınlığa da öfkeye de benzemeyen ve aslında açgözlülükten başka bir şey olmayan bu ifade her birinin (en aristokrat olanların bile) kumar nöbetine tutulmuş gibi görünmesine neden oluyordu. Tambov'dan gelmiş şu pek şık giyimli, hafif şişman çiftlik sahibi de aynı

heyecanlı, tutkulu acelecilikle, gözlerini iri iri açıp masanın üzerine abanarak "krupiyelerin" soğuk sırıtışlarına aldırmadan, "Rien ne va plus!"[3] dendiği anda, terli elleriyle altın loisleri[4] rulet masasının dört bir köşesine saçıyor ve böylece kendini, şansı yaver gitse bile her tür kazanma olanağından yoksun bırakıyordu. Fakat tüm bunlar onu, hemen o akşam muhalif soyluların önemli önderlerinden Prens Kokó'nun (ki bu Prens Kokó, Paris'te Prenses Mathilde'in konuk salonunda, imparatorun da hazır bulunduğu bir toplantıda "Madame, le principe de la propriété est profondément ébranlé en Russie"[5] diyen Prens Kokó'ydu) her dediğini, başını duygulu bir öfkeyle sallayarak onaylamaktan alıkoymamıştı. Erkekli kadınlı kibar yurttaşlarımız alışkanlıkla Rus Ağacı'na (à l'Arble russe) gidiyorlardı. Orada gayet gösterişli, kayıtsız, modaya uygun biçimde davranıyor, günümüzün en uygar topluluğuna pek yaraşır varlıklarmış gibi zarif tavırlarla, kibarca, senlibenli selamlaşıyorlardı, ama oturduktan sonra birbirlerine ne söyleyeceklerini kesinlikle bilemiyor, ya gereksiz, boş şeylerden söz etmeye başlıyorlar ya da küçücük ayaklarında berbat çıfıt kunduraları, çirkin suratında da iğrenç sakalıyla palyaçoyu andıran, geveze bir Fransız yazarın uzun yıllar önce unutulmuş, son derece bayağı öykülerine kahkahalarla gülüyorlardı. Onlara, à ces princes russes,[6] yalan söylüyor, eski "Charivari", "Tintamarre"[7] albümlerinden alınmış yavan şeyler saçmalıyordu; onlar yani ces princes russes de, bu ukala yabancının üstünlüğünü ve eğlenceli bir şeyler uydurmaktaki kendi yeteneksizliklerini tam o anda anlamış gibi minnettarlık kahkahaları atıyorlardı. Bununla birlikte, toplumumuzun bütün "fine fleur"ü,[8] bütün "ünlü ve gözde" simaları oradaydı: Romansları öylesine güzel "seslendiren" eşsiz amatör müzik üstadımız, aslındaysa işaret parmağını kıvırıp piyano klavyesi üzerinde gezdirmedikçe iki notayı bir araya getiremeyen ve sefil bir çingene şarkıcısı ya da Parisli bir kuaför kadar bile şarkı söyleyemeyen Kont H.; hemen her

konunun (edebiyat, yöneticilik, hitabet ve dolandırıcılığın) üstadı, olağanüstü Baron Z.'miz de; halkın ve dinin hamisi, iltizam zamanında, o mutlu çağda uyuşturucu katkılı kalitesiz votka satışından kendine büyük bir servet edinmiş Prens T.; ünlü General O. (hani şu vaktiyle birilerine boyun eğdirmiş, bazı şeyleri bastırmışsa da artık nereye gideceğini, kendini nasıl sunacağını hiç bilmeyen General O.); sürekli pek hasta ve pek zeki olduğunu söyleyen, oysa bir öküz gibi sağlıklı ve bir kütük kadar aptal olan neşeli şişko R.R., hepsi oradaydı. Bunlar arasında kırklı yılların aslanları[9], "Zamanımızın kahramanı" ve Kontes Vorotınskaya devirlerinin geleneklerini günümüzde yaşatan da yalnızca R.R.'ydi. Hatta topuklarının üzerinde salınarak yürümeyi, o "le culte de la pose"u (bunu Rusça söylemek bile zor) takınmayı, kıpırtısız, sanki gücenik yüzünde uykulu bir heybet ifadesiyle, hiç doğal olmayan bir yavaşlıkla hareket etmeyi de sürdürüyordu; ayrıca başkalarının sözünü esneyerek kesme, parmaklarını ve tırnaklarını pek dikkatle inceleme, burnundan gülme, şapkasını ansızın ensesinin üzerinden kaşlarına doğru devirme vb. gibi alışkanlıkları da. Devlet adamları, diplomatlar, Avrupalılara özgü adları olan kodamanlar, Altın Boğa'yı[10] Roma papasının yayınlandığını, İngiliz "poor-tax"ın[11] yoksullardan alınan bir vergi olduğunu sanan akıl ve mantık hocaları da buradaydı. Son olaraksa olağanüstü favorili, mükemmel ense tıraşlı, gerçek Londra kıyafetleriyle dolaşan, kamelyalı kadınların pek hevesli ama utangaç düşkünleri olan genç sosyete aslanları vardı; şu meşhur Fransız geveze gibi bayağı olmakta herhangi bir sakınca görmeyen sosyete aslanları yani... Ah ama hayır! Maalesef bizim yerliler demodeydi ve onu çekemeyenlerin "kraliçe eşekarısı", "şapkalı Medusa" dedikleri, moda belirleyicisi ve grand genre Kontes Ş. de gevezenin yokluğunda, çevresinde dolaşan İtalyanlara, Moldovalılara, Amerikalı "ispritizmacılara", yabancı elçiliklerin sekreterlerine, kadınsı ama yüz hatları keskin Almanlara vb.

başvuruyordu... Chopin’in kollarında öldüğü Prenses Babette de (malum, Chopin’in ruhunu kollarında teslim ettiğini söyleyen yaklaşık bin tane kadın vardır Avrupa’da); nefis amber kokuları arasına ansızın sızan lahana kokusu misali, zaman zaman köylü bir çamaşırcı kadın tavırları takınmasa istediği her şeyi elde edebilecek bir kadın olan Prenses Annette de; büyük bir felaket yaşayan (önemli bir göreve gelmiş olan kocası birden Dieu sait pourquoi,[12] belediye başkanına çatmış, hazinenin yirmi bin gümüş rublesini çalmıştı) Prenses Pachette de; Komik Prenses Zizi de, sulu göz Prenses Zozo da Kontes Ş.’yi örnek almışlar, hepsi kendi yurttaşlarını bir yana bırakmış, onlara merhametsiz davranıyorlardı... Biz de onları, bu hoş hanımları, öylesine pahalı ama bir parça zevksiz giysileriyle çevresinde toplandıkları ünlü Rus Ağacı’nı da bir kenara bırakalım. İçlerini kemiren can sıkıntısından Tanrı kurtarsın onları!

II

"Rus" ağacının birkaç adım ötesinde, Weber Kahvesi'nin önünde küçük bir masada henüz otuzunda bile göstermeyen, orta boylu, zayıfça, esmer, erkeksi, hoş yüzlü, yakışıklı biri oturuyordu. Öne eğilmiş, iki eliyle bastonuna dayanmış, birisinin onu fark edip ilgilenebileceğini aklının ucundan bile geçirmeyen biri gibi sakin, rahat oturuyordu. Sarıya çalan kestane rengi, iri, anlamlı gözlerini kâh güneşten hafifçe kısarak, kâh yanından geçen değişik birine dikerek çevrede ağır ağır dolaştırıyor, arada da ince bıyığıyla dudaklarında, çıkık, keskin hatlı çenesinde çabuk, çocuksu, belli belirsiz bir gülümseme beliriyordu. Üzerinde Alman tarzı bir palto, başında da geniş alnının yarısına kadar inik gri, yumuşak bir şapka vardı. İlk bakışta dürüst, akıllı, dünyada çok görülen şu kendine biraz fazla güvenen insanlardan biri izlenimi uyandırıyordu. Uzun, yorucu çalışmalardan sonra buraya dinlenmeye gelmiş, içtenlikle karşısındaki manzaranın hazzını çıkarıyor gibiydi. Ama düşünceleri çok uzaklarda, o anda bulunduğu yere hiç benzemeyen bir yerlerde dolaşıyordu sanki. Rus'tu; adı Grigori Mihayloviç Litvinov'du. Onunla tanışmamız gerekiyor, bu yüzden kısaca onun geçmişinden, son derece sade, sıradan geçmişinden söz etmeliyiz.

Tüccar ailesinden gelen emekli bir memurun oğluydu; öğrenimini beklenilebileceği gibi kentte değil, köyde yapmıştı. Enstitü mezunu annesi soylu bir ailedendi; son derece iyi niyetli, duygulu, kişilik sahibi bir kadındı. Kocasından yirmi yaş genç olmasına karşın onu elinden geldiğince eğitmiş, memurluktan toprak sahipliğine yükseltmiş, katı ve sert karakterini yumuşatmıştı. Onun etkisiyle kocası güzel giyinmeye, kibar davranmaya, küfürlü

konuşmamaya, eline bir kitap almamış olsa da bilgili insanlara, bilgiye saygı duymaya başlamıştı. Ne olursa olsun, artık çevresinde kendini küçük düşürmemeye dikkat ediyor, hatta ağır adımlarla yürüyor, yumuşak bir sesle konuşuyor, kendini çok zorlamasına neden olsa da ulvi konulardan daha çok söz etmeye çalışıyordu. Kimi zaman içinden: “Ah! Tutup güzel bir pataklasam şu adamı!” diye geçirse de, arkasından yüksek sesle şöyle ekliyordu: “Evet, evet, çok doğru, efendim... Gerçekten de, asıl sorun bu!” Litvinov’un annesi evinde de Avrupa’ya özgü bir düzen kurmuştu. Hizmetçilerine “siz” diye hitap ediyor, yemek masasında hiç kimsenin karnını tıkabasa şişirmesine izin vermiyordu. Kendisine ait çiftliği konusuna gelince, orayla ilgili o da, kocası da bir şey yapamıyordu: Uzun zamandır kendi haline bırakılmıştı çiftliği... Oysa tarlalarıyla, çayırlarıyla, ormanlarıyla, bir zamanlar üzerinde aşırı gayretli, ama düzensiz bir adamın işlettiği büyükçe bir fabrika olan gölüyle (bu fabrika daha sonra dolandırıcı bir tüccarın elinde önce güzel çalışmış, sonra dürüst bir Alman girişimcinin eline geçince bütünüyle kapanmıştı) çok geniş bir topraktı söz konusu olan. Ancak, Bayan Litvinova toprağını elinden çıkarmadığı, kimseden borç almak zorunda da kalmadığı için kendini mutlu sayıyordu. Ne var ki sağlığı pek yerinde değildi ve oğlu Moskova Üniversitesi’ne girdiği yıl veremden öldü. Litvinov bazı durumlardan ötürü (bunların neler olduğunu okur sonra öğrenecek) üniversiteyi bitirmeden köyüne döndü. Orada işsiz güçsüz, eşsiz dostsuz, neredeyse hiç kimseyle görüşmeden bir süre kaldı. Bulunduğu ilin ona yakınlık duymayan soylularının (ki bunlar, “insanın giysisidir ona en yakın olan” gibi ilkel bir inanca bağlı oldukları gibi, Avrupa’nın “görevi ihmal”in zararları düşüncesine de pek aldırmayan soylulardı) sayesinde 1855 yılında kendini bir anda milislerin içinde bulup, tek bir “müttefik” görmeden Çürük Deniz kıyısında bir siperde altı ay kaldığı Kırım’da tifodan az kalsın ölüyordu; sonra soylular seçimlerine (elbette birtakım tatsızlıklarla) katılmış ve en sonunda

köyünde çiftçilik yapmaya karar vermişti. Annesinden kalan toprağın bakımsız olduğunun, bunak babasının çok kötü idare ettiği ve hakkının ancak onda birini verdiği toprakların bilgili ve işi bilen kişilerin elinde altın madenine dönüşeceğinin farkındaydı. Öte yandan bu alanda kendi bilgisinin, deneyiminin yetersiz olduğunu da biliyordu. Bunun üzerine tarım ve tarım teknolojisi konusunda bilgi edinmek, bu işin alfabesini öğrenmek amacıyla Avrupa'ya gitti. Mecklenburg'da, Silezya'da, Karlsruhe'de dört yılı aşkın bir süre kaldı; Belçika'da, İngiltere'de dolaştı, olanca iyi niyetiyle çalıştı, bilgisini genişletti. Pek kolay olmadı bütün bunlar ama sonuna kadar dayandı ve işte şimdi de kendine, geleceğine, hemşerilerine, hatta bölgesinde herkese çok şey kazandıracağına büyük bir güvenle, babasının (toprağa bağlı kölelere özgürlük verilmesi, toprağın dağıtılması, yeni düzenin getirilmesi üzerine ipin ucunu iyice kaçırmış babasının) her mektubunda umutsuzca yalvarışlarla onu çağırdığı köyüne dönüyordu... Peki ama, Baden'de ne işi vardı?

Baden'de, birkaç güne kadar oraya gelecek olan akrabası ve nişanlısı Tatyana Petrovna Şestova'yı bekliyordu. İlkbaharla yazı, neredeyse çocukluğundan beri tanıdığı Tatyana Petrovna ve onun teyzesiyle birlikte Dresden'de geçirmişti. Litvinov akrabası olan nişanlısını seviyor, derinden saygı da duyuyordu. Zorlu hazırlık çalışmalarını bitirdikten sonra yeni bir alana girmeye, gerçek, asıl olan bir göreve başlamaya hazırlanıyordu; Tatyana Pavlovna'ya sevdiği bir insan, bir arkadaş, dost olarak hayatını mutlulukta ve kederde, zenginlikte ve yoksullukta, İngilizlerin dediği gibi "for better for worse"[13] onun hayatıyla birleştirmesini teklif etmişti. Tatyana Pavlovna teklifi kabul etmiş, Litvinov da kitaplarını, eşyalarını, kâğıtlarını toplamak için Karlsruhe'ye gitmişti... Ama tekrar soracaksınız: "Peki ama, Baden'de ne yapıyordu şimdi Litvinov?"

Litvinov Baden'deydi çünkü Tatyana ile onu bu yaşa kadar büyüten, hiç evlenmemiş yaşlı teyzesi (elli beş yaşındaydı teyzesi) Kapitolina Markovna Şestova Baden'e geleceklerdi. Son derece iyi yürekli, dürüst, tuhaf huyları olan, rahat, sürekli birileri için bir şeyler yapmak isteyen, özverili bir insandı Kapitolina Markovna; esprit fort[14] (Strauss okurdu, ama yeğeninden gizli kuşkusuz) ve demokrat bir yapısı vardı, yüksek sosyetenin ve aristokrasinin can düşmanıydı; gelgelelim Baden gibi gözde bir yerde, bir kerecik olsun yüksek sosyeteyi şöyle bir görme isteğinden de kendini alıkoyamazdı... Kapitolina Markovna tarlatan giymez, beyazlaşmış saçlarını yuvarlak keserdi; öte yandan lüks de, şatafat da onu için için heyecanlandırır ama lüksü de, şatafatı da neşeyle, tatlı tatlı yermeden, küçümsemeden de edemezdi... İyi yürekli, yaşlı bir kız başka nasıl eğlendirecekti ki kendini?

Litvinov'un böylesine rahat, sakin olmasının, kendine güvenle çevresine bakmasının nedeni de buydu işte: Önünde aydınlık bir hayat vardı, kaderini kendi elleriyle şekillendirmişti ve bu da ona gurur, neşe veriyordu.

Litvinov ansızın ince bir ses duydu kulağının dibinde:

— Vay! vay! vay! İşte buradaymış!

Aynı anda tombul bir el omzunu okşamıştı. Litvinov başını kaldırıp bakınca, Moskovalı az sayıda dostlarından biri olan Bambayev'i gördü. Şişman, artık genç sayılamayacak, iyi ama boş bir insandı Bambayev. Yanakları ve burnu pelte gibi yumuşak, gür saçları karmakarışıktı. Rostislav Bambayev her zaman meteliksiz ve nedense her zaman pek heyecanlı, yüksek sesle, bağıra çağıra konuşarak ama amaçsız dolaşır dururdu ortalarda.

Şiş gözlerini iri iri açıp boyalı, biçimsiz bıyığının altındaki şiş dudaklarını oynatarak,

— Tesadüf diye ben buna derim işte! –dedi.– Ah şu Baden! Herkes hamamböcekleri gibi buraya üşüşür. Peki sen nasıl düştün buraya?

Bambayev herkesle "senlibenli" konuşurdu.

— Dört gün önce geldim.

— Nereden?

— Sana ne ki bundan?

— Ne demek, sana ne?.. Aman neyse, baksana başka kimin burada olduğundan da haberin yoktur senin herhalde. Gubarev burada! Evet, ta kendisi! Duydun mu? Dün Heidelberg'den geldi. Yanılmıyorsam tanışıyorsun kendisiyle?

— Adını duymuştum.

— Hepsi o kadar mı? İnsaf yani! Hemen şimdi onun yanına götüreceğim seni. Böyle bir adamı tanımamak olur muymuş? Bu arada Voroşilov da... Bir dakika, herhalde onunla da tanışmıyorsun, değil mi? Sizi tanıştırmak benim için büyük onur olacak. İki bilim insanı! Hatta bir Anka kuşudur kendisi! Öpüşün bakayım!

Bambayev böyle dedikten sonra yanındaki yakışıklı, diri yüzlü diri, pembe yanaklı, ama oldukça ciddi görünen genç adama döndü. Litvinov ayağa kalktı, ama elbette öpüşmedi "Anka kuşu"yla, hafifçe öne eğilerek karşılıklı selam verdiler; duruşundaki soğukluğa bakılacak olursa, bu beklenmedik tanışmadan pek hoşlanmamıştı "Anka kuşu".

Bambayev devam etti:

— Anka kuşu dedim ve bu dediğimde ısrar ediyorum. Petersburg'da ... Kolordusu'na git, onur levhasına bak: En üstte kimin adı yazılıdır orada dersin? Semyon Yakovleviç Voroşilov'un! Ya Gubarev, Gubarev, kardeşlerim benim! Şimdi doğru ona koşmamız, koşmamız gerekiyor! Kesinlikle büyük saygı duyuyorum bu adama! Hem yalnız ben değilim ona büyük saygısı olan, herkesin büyük saygısı vardır ona.Şimdi öyle bir kitap yazıyor ki of... of... of!

— Ne üzerine yazdığı kitap? –diye sordu Litvinov.

— Her şey üzerine kardeşim, bilirsin işte Buckle'ınkiler gibi bir şey... Yalnızca ondan biraz derince, biraz daha derin... Onun bu kitabında her şey açıklanacak, aydınlanacak.

— Okudun mu kitabı?

— Hayır, okumadım. Ayrıca açıklanmaması gereken bir sır bu kitap. Ancak her şey beklenir Gubarev'den, her şey! Evet! –Bambayev derin derin iç geçirip kollarını kavuşturdu.– Rusya'mızda böyle zeki iki üç insan daha olsaydı, aman Tanrım, neler olurdu neler! Sana bir şey söyleyeyim mi

Grigori Mihayloviç: Sen şu son zamanlarda genelde neyle ilgilenmiş olursan ol –aslında genelde neler yaptığını, hiç bilmiyorum ya–, neye inanıyor olursan ol –bak bunu da hiç bilmiyorum– Gubarev'de öğreneceğin, ders alacağın çok şey bulacaksın. Ne yazık ki çok az kalacak burada. Bu fırsattan yararlanmalıyız. Hadi gidelim... Hemen yanına gidelim!

Yanlarından geçmekte olan şapkası mavi kurdeleli, pek şık giyimli, kızıl, kıvırcık saçlı bir züppe döndü ve saplı gözlüğünün ardından alayla gülümseyerek baktı Bambayev'e.

Litvinov'un canı sıkılmaya başlamıştı.

— Ne diye bağırıp duruyorsun? –dedi.– Av köpeğinin arkasından sesleniyorsun sanki... Hem daha yemek bile yemedim ben.

— Olsun varsın! Hemen Weber'e gidiveririz... üçümüz birlikte... Harika olur! –Alçak sesle ekledi:– Benim hesabımı da ödeyecek kadar para var mı yanında?

— Var olmasına var da... doğrusunu istersen, bilemiyorum...

— Rica ederim, yeter ama artık; bana minnettar olacaksın, o da pek sevinecek... Ah Tanrım! –Kendi sözünü kesti Bambayev:– "Ernani"nin finalini oynayacaklar. Harika bir olay! O som... sommo Carlo...[15] Ben böyleyim işte! Hemen ağlamaya başlarım. Ee, Semyon Yakovleviç! Voroşilov! Gidiyoruz, değil mi?

O ana kadar önceki düzgün, ağırbaşlı, biraz mağrur duruşunu sürdürerek olduğu yerde kıpırdamadan duran Voroşilov anlamlı bir biçimde bakışlarını önüne indirdi, kaşlarını çattı, dişlerinin arasından bir şeyler mırıldandı... ama itiraz etmedi. Litvinov bir an şöyle geçirdi içinden: "Neyse canım! Gidelim bakalım, nasıl olsa zamanım var".

Bambayev koluna girdi Litvinov’un, ama kahveye gitmeden önce başını eğerek, Jokey Kulübü’nün ünlü çiçekçisi İsabelle’e parmağıyla selam verdi: Kadından bir buket çiçek almayı düşünmüştü. Ama aristokratların çiçekçisi yerinden kıpırdamadı. Öyle ya, eldivensiz, kadife ceketi kirli, renkli kravat takmış, çizmeleri eski bir adamın (Paris’te bile hiç görmemişti böylesini) yanına ne diye gidecekti? Bunun üzerine Voroşilov parmağıyla işaret etti çiçekçiye. Çiçekçi kadın bu kez geldi. Voroşilov seçip küçük bir demet menekşe aldı sepetinden, bir gulden attı kadına. Cömertliğiyle şaşırtmak istemişti çiçekçiyi, ama kadın, dönüp uzaklaşan Voroşilov’un arkasından kaşını bile kaldırıp bakmamış, büzdüğü dudaklarını küçümser bir tavırla bükmüştü. Aslında Voroşilov’un kıyafeti son derece şık, hatta zarifti; ancak, Parisli kadının deneyimli gözü onun giyinişinden, tavrından, hatta yürüyüşündeki acemi asker havasından onda gerçek “şıklığın” olmadığını hemen fark etmişti.

Bizim üç tanıdık Weber’de büyük salonda oturup yemeklerini ısmarladıktan sonra konuşmaya başladılar. Bambayev yüksek sesle, heyecanla bir süre Gubarev’in büyük öneminden söz ettikten sonra sustu ve gürültülü bir biçimde ağzını şapırdatarak yemeye, kadehleri peş peşe yuvarlamaya başladı. Voroşilov ise isteksizmiş gibi çok az yiyip içmiş, arada Litvinov’a ne tür çalışmalar yaptığını sormuş, kendi görüşlerini açıklamaya başlamıştı ama onun çalışmalarıyla değil, genelde çeşitli “sorunlarla” ilgili kişisel görüşlerini... Birden canlanmış, safkan bir at gibi hızlanmıştı. Yaman bir askeri okul son sınıf öğrencisinin mezuniyet sınavında yaptığı gibi, her heceyi, her harfi güçlü ve kötü bir biçimde vurgulayarak, ama elini kol hareketleriyle ahenksiz konuşuyordu. Kimse sözünü kesmediğinden, giderek daha konuşkan, daha heyecanlı oluyordu: Bir tez savunur ya da konferans verir gibiydi. Günün en popüler bilim adamlarından söz ediyor, her birinin doğum veya ölüm yılını, yeni çıkmış yazısının başlığını ekleyerek bilgiler, genelde

hep isimler, isimler, isimler veriyordu. Bu isimler alev alev yanan gözlerinde yansıyan büyük bir hazla dökülüyordu ağzından. Voroşilov'un eskiyi bütünüyle küçümsediği, yalnızca kültürün kaymak tabakasına ve bilimin en uç noktasına değer verdiği belliydi. Pek yeri değilse bile, Zauerbengel diye bir yazarın Pensilvanya cezaevleri üzerine yazdığı kitaptan veya bir gün önce "Aziatik Jernal"da çıkan Veda'larla, Purana'larla ilgili (kuşkusuz İngilizce falan bilmiyordu, ama gene de tam böyle diyordu: "Jernal") yazıdan söz etmek büyük haz, mutluluk veriyordu ona. Litvinov dinliyor, dinliyor ama onun uzmanlık alanının ne olduğunu bir türlü kestiremiyordu. Kâh Keltlerin tarihteki öneminden söz etmeye koyuluyor, kâh antik çağlara dalıp Aegina heykellerinden söz ediyor, Fidias'dan önce yaşamış heykeltıraş Onatas üzerine bir şeyler anlatıyor, ne var ki bu Onatas konuşması esnasında bir çeşit Jonathan'a dönüşerek tüm konuşmasına bir anda dini ve Amerikanvari bir hava veriyordu; sonra durup dururken ekonomi politiğe atlıyor, Bastiat'nın odun kafalı bir aptal ve "en az Adam Smith ile fizyokratlar kadar da kötü" olduğunu söylüyordu. Arkadan fısıldadı Bambayev: "Fizyokratlar dediği... Aristokratlar mı?.." Bu arada Voroşilov'un gayet kaba bir tavırla Macaulay'e demode, bilimden çok gerilerde kalmış bir yazar demesi üzerine Bambayev'in yüzünden bir şaşkınlık ifadesi geçmişti. Voroşilov, Gneist'e ve Riehl'e gelince, onlardan pek söz etmeye bile değmediğini söyleyerek omuz silkince Bambayev de omuz silkti.

Litvinov, yeni tanıştığı Voroşilov'un sarı saçlarına, aydınlık gözlerine, bembeyaz dişlerine bakarak (en çok da bu kar beyazı iri dişlerle biçimsiz, iri eller şaşırtmıştı onu) şöyle geçiriyordu içinden: "Birdenbire, ortada herhangi bir neden yokken, hem de yabancı insanların önünde bir kahvede bütün bunları konuşmak... Üstelik bir kez olsun gülümsemeden... Her şeye karşın iyi, hoş bir insan olsa gerek, son derece de saf..." Bu arada nihayet yatışmıştı

Voroşilov; çın çın öten ve genç bir horozunki gibi hırıltılı sesi yavaş yavaş kesilmişti... Tam o anda Bambayev şiirler okumaya başladı ve yine ağlamaklı oldu. Bu tavrıyla yan masada oturan bir İngiliz ailesinin ayıplamasına, bir sonraki masada mor peruklu bir yaşlı bebekle yemek yiyen iki Loretta'nın da kıkırdamasına mazhar oldu. Garson hesabı getirdi, üç arkadaş da bölüştü.

Bambayev ağır ağır masadan kalkarken yüksek sesle,

— Evet, –dedi.– Şimdi kahve içmeye, marş marş! –Kapıda durup kırmızı parmağıyla bir kadını Voroşilov'la Litvinov'a göstererek neredeyse heyecanla ekledi:– Şuna bakın, bizim Ruslardan olsa gerek. Nasıl ama?

Litvinov "Evet, Rus olmalı," diye geçirdi içinden. Bu arada yüzüne gene o dalgın ifadesini takınan Voroşilov zarif bir gülümsemeyle topuklarını hafifçe birbirine vurdu.

Üç arkadaş beş dakika sonra, Stepan Nikolayeviç Gubarev'in kaldığı otelin merdivenlerini çıkıyordu... Aynı merdivenden çabuk adımlarla inmekte olan yüzü siyah tülle örtülü, ince yapılı, uzun boylu bir kadın Litvinov'u görünce birden durup döndü ve çarpılmış gibi şaşkınlıkla ona baktı. Yüzü birden kıpkırmızı kesilmiş, hemen ardından da sık dokulu tülün arkasında yine aynı hızla bembeyaz olmuştu. Ama Litvinov fark etmemişti onu, kadın bu kez daha çabuk inmeye başlamıştı geniş basamakları.

IV

Bambayev, Litvinov'u çok iyi döşenmiş, aydınlık bir salonun orta yerinde ayakta duran, büyük çiftlik sahibine benzeyen, yakası açık, dar ve kısa ceketli, sabah pantolonlu, terlikli, kısa boylu birinin yanına getirdiğinde yüksek sesle şöyle dedi:

— Gerçek bir Rus, güvenilir bir genç olan Grigori Litvinov'u sizinle tanıştırmak isterim... –Sonra Litvinov'a döndü.– Ve işte o... Ta kendisi... anladın mı? Yani Gubarev.

Litvinov merakla "ta kendisi"ne baktı. İlk bakışta alışılmadık bir şey görememişti. Şişmanca, geniş alınlı, iri gözlü, dolgun dudaklı, sakallı, kalın enseli, bakışı öne eğik efendi görünüşlü bir adam vardı karşısında. Sırıtarak mırıldandı adam,"Hım... evet... çok güzel... sevindim..." Sonra elini yüzüne götürdü, sırtını birden Litvinov'a döndü; kendine saklanacak yer arıyormuş gibi halının üzerinde yavaşça ve tuhaf bir biçimde yalpalayarak birkaç kez gidip geldi. Gubarev'in odada sürekli gidip gelmek, bu arada da uzun, sert tırnaklarıyla sakallarını çekiştirmek gibi bir alışkanlığı vardı. Salonda Gubarev'in dışında limon sarısı yüzü canlı, üstdudağında siyah tüyler olan, gözleri yuvalarından uğrayacakmış gibi fıldır fıldır, eski ipek bir giysi giymiş, elli yaşlarında bir kadınla köşede, önüne eğilmiş oturan şişman bir adam vardı.

Gubarev kadına dönüp,

— Evet saygıdeğer Matryona Semyonovna, –dedi, kadını Litvinov'la tanıştırmayı gerekli görmediği belliydi.– Ne anlatıyordunuz?

Kadın (adı Matryona Semyonovna Suhançikova'ydı kadının; duldu, çocuğu yoktu, zengin değildi ve iki yıldır da ülke ülke dolaşmaktaydı) hemen pek istekle, heyecanla anlatmaya başladı:

— Sonra dosdoğru prense gidip şöyle dedi: "Prens hazretleri öylesine önemli bir makamda, öylesine önemli bir görevdesiniz ki benim durumumu kolaylıkla hafifletebilirsiniz." "Görüşlerimin," dedi, "önemini bilmiyor olamazsınız efendim!" "Hem efendim," dedi, "bu devirde görüşleri için bir insanı yargılamak olur mu?" Peki prens olacak o aydın, büyük devlet adamı ne yapsa beğenirsiniz?

— Ne yapmış? –diye mırıldandı Gubarev dalgın dalgın sigarasını sararken.

Kadın ayağa kalktı, kemikli sağ elini öne uzattı, işaret parmağıyla bir şeyi gösterir gibi yaptı.

— Uşağını çağırıp ona şöyle demiş: "Hemen çıkar al şu adamın redingotunu. Sana hediye ediyorum o redingotu!"

Bambayev ellerini çırparak sordu:

— Uşak da çıkarmış, öyle mi?

— Çıkarmış ve almış. Hem de bunu yapan ünlü, zengin, büyük devlet adamı, kendisine özel yetkiler verilmiş hükümet sözcüsü Prens Barnaulov! Bundan sonra her şey beklenmez mi ondan?

Bayan Suhançikova'nın sıska bedeni öfkeden titriyor, yüzünde kaslar çekiliyor, dümdüz korsenin altında kupkuru göğsü kalkıp iniyordu. Hele gözleri için bir şey söylemeye gerek yoktu: Fıldır fıldır dönüyorlardı.

— Olacak şey mi bu? –diye haykırdı Bambayev.– Olamaz! Asacaksın böylelerini!

— Hım... Evet... –dedi Gubarev ama sesini hiç yükseltmemişti.– Baştan aşağı iğrenç bir durum. Ama asmak olmaz... başka bir önlem gerekir bu durumda.

— Peki gerçek mi bu? –dedi Litvinov.

Suhançikova bu sözü hemen yakaladı:

— Gerçek mi? Hiç kuşkunuz olmasın, dü-ü-ü-ü-şünmeyin bile... –bu sözü öylesine üzerine basarak, zorlanarak söylemişti ki, o anda bedeni bile yamulmuştu.– Çok güvenilir biri anlattı bunu bana. Hem siz onu tanıyorsunuz da Stepan Nikolayeviç: Yelistratov Kapiton. Olaya tanık olan insanlardan duymuş bunu, bu çirkin sahneye tanık olan insanlardan.

— Hangi Yelistratov? –diye sordu Gubarev.– Kazan'da olan Yelistratov mu?

— Ta kendisi. Onunla ilgili dedikodular yayıldığını bilmiyor değilim Stepan Nikolayeviç. Sözde orada birtakım müteahhitlerden mi, şarap tüccarlarından mı ne rüşvet almış. Peki ama bunu söyleyen kim? Pelikanov! Herkes onun bir ispiyoncu olduğunu biliyorken dediğine inanabilir misiniz?

Bambayev araya girdi:

— Hayır, müsaadenizle Matryona Semyonovna, Pelikanov benim dostumdur. İspiyoncu olduğunu da nereden çıkardınız?

— Evet, evet, bir ispiyoncudur!

— Ama bir dakika dinleyin lütfen...

Suhançikova bağırmaya başladı:

— İspiyoncudur, ispiyoncu!

Bu kez Bambayev de yükseltti sesini:

— Hayır efendim, hayır; bakın ne diyeceğim...

Suhançikova ısrarını sürdürüyordu:

— İspiyoncudur, ispiyoncudur!

— Hayır, hayır! –Bambayev de avazı çıktığınca bağırmaya başlamıştı.– Bakın, Tenteleyev için aynı şeyi söyleyemem!

Suhançikova birden susuverdi.

Bambayev olağan sesiyle sürdürdü konuşmasını:

— O beyefendiyi çok iyi tanırım ben. Üçüncü Şube'ye çağırdıklarında Kontes Blazenkrampf'ın ayaklarına kapanıp "Kurtarın beni, yardım edin!" diye ciyaklamıştı. Ama Pelikanov hiçbir zaman bu kadar küçülmedi.

— Hım... Tenteleyev... –diye mırıldandı Gubarev.– Bunu... bunu unutmamak gerekir.

Suhançikova küçümser bir tavırla omuz silkti.

— İkisi de aynı, –dedi.– Yalnız ben Tenteleyev'le ilgili çok daha ilginç bir şey biliyorum. Herkesin bildiği gibi kendisini köylülere özgürlük verilmesinden yana biri olarak tanıtmasına karşın onlara son derece zalimce davranmıştır hep. Bir gün Paris'te tanıdıklarının evinde otururken ansızın Bayan Beecher Stowe girmiş salona; bilirsiniz "Tom Amcanın Kulübesi"nin yazarı. Tenteleyev çok kibirli biridir. Ev sahibine kendisini Bayan Beecher Stowe'a takdim etmesi için ısrar etmeye başlamış. Ancak beriki onun soyadını duyar duymaz şöyle demiş: "Nasıl? Tom amcanın yazarıyla tanışmak mı istiyormuş?" Bir tokat atmış Tenteleyev'in yüzüne! "Defol! Hemen şimdi!" Sonra ne olmuş dersiniz? Tenteleyev şapkasını aldığı gibi çıkmış salondan.

— Bu fazla abartılmış gibi geldi bana, –dedi Bambayev.– "Defol!" demesine demiştir, ama tokat atmamıştır.

Suhançikova heyecanla ısrar etti:

— Atmış, atmış! Boş konuşmam ben. Siz de böyle insanlarla dostsunuz işte!

— Müsaadenizle Matryona Semyonovna, Tenteleyev'in dostum olduğunu hiçbir zaman söylemedim; ben Pelikanov'dan söz ediyordum.

— Neyse canım, Tenteleyev değilse başkasıdır dostunuz. Mesela Mihnev.

— Ne yapmış Mihnev? –diye sordu Bambayev hafifçe ürkerek.

— Ne mi yapmış? Bilmiyor musunuz sanki? Voznesenski Caddesi'nde kalabalığın ortasında, liberallerin hepsini zindana atmalı diye haykırmış. Ayrıca, eski bir okul arkadaşı bir gün ona uğramış ve herhalde yoksul düştüğünden, "Akşam yemeğini sende yiyebilir miyim?" demiş. O da arkadaşına şöyle cevap vermiş: "Yok, olmaz; bugün akşam yemeğine iki kont konuğum olacak... Çek arabanı bakalım!"

— İnsaf, düpedüz iftira bu! –diye haykırdı Bambayev.

— İftira mı?.. İftira ha? İlkin, o gün akşam yemeğinde Prens Vahruşkin de dostunuz Mihnev'in konuğuymuş...

Gubarev sert bir tavırla Suhançikova'nın sözünü kesti:

— Prens Vahruşkin kuzenim olur, ama onu evime bile sokmam... Ayrıca ondan söz etmenin gereği de yok şu anda.

Suhançikova başını Gubarev'den yana uysalca eğdikten sonra konuşmasına devam etti:

— İkincisi, bunu bana bizzat Praskovya Yakovlevna söyledi.

— Hah kaynağınız da pek güzelmiş! O kadın, bir de Sarkizov yalancının önde gideni...

— Peki efendim. Sarkizov tam bir yalancıdır evet; ölen babasının tabutunun üzerinden işlemeli örtüsünü bile çekip almış bir insandır, bu konuda hiçbir zaman tartışmam sizinle. Ama Praskovya Yakovlevna onunla hiçbir şekilde kıyaslanamaz! Kocasından ne soylu bir biçimde ayrıldığını hatırlayın! Ama siz, gayet iyi biliyorum ki, her an hazırsınız...

Bambayev sözünü kesti:

— Yeter ama Matryona Semyonovna, yeter artık... Hırgürü kesip daha ulvi şeylerden bahsedelim. Ne olsa biz de eski tüfek sayılırız. Neyse, “Mademoiselle de la Quintinie”yi okudunuz mu siz? Gerçekten, bir harika! Üstelik tam sizin prensiplerinize göre!

Suhançikova soğuk, sert bir tavırla cevap verdi:

— Pek roman okumam ben.

— Neden?

— Bu aralar zamanım yok çünkü. Yalnızca bir şey var kafamda şimdi: Dikiş makineleri.

— Hangi dikiş makineleri? –diye sordu Litvinov.

— Dikiş makineleri işte, bildiğiniz dikiş makineleri; bütün kadınların dikiş makinesi olmalı ve dernekler kurmalılar. Böylece geçimlerini sağlarlar, bir anda özgürlüklerine kavuşurlar. Yoksa asla özgür olamayacaklar. Önemli, hem de çok önemli bir sosyal sorun bu. Boleslav Stadnitski ile bu konuda çok tartıştık. Harika bir insandır Boleslav Stadnitski, ama böyle konuları çok hafifsiyor. Hep gülüyor... Aptal!

Gubarev tane tane konuşarak:

— Zamanı gelince her şeyin hesabı sorulur, cezası da çekilir, –dedi gayet ciddi bir tavırla, ama akıl verir ya da kehanette bulunur gibi değildi.

Bambayev söze karıştı:

— Evet, evet cezası çekilir, özellikle de cezası çekilir. – Sesini alçaltıp ekledi:– Ee Stepan Nikolayeviç, eserinizde ilerleme var mı?

— Malzeme topluyorum, –diye cevap verdi Gubarev.

Sonra da bütünüyle yabancısı olduğu bütün bu isimlerden, bu dedikodulardan başı dönmüş Litvinov'a dönüp neler yaptığını sordu.

Litvinov giderdi onun merakını.

— Ya! Demek doğal bilimlerle ilgileniyorsunuz. Okul gibi yararlı bir uğraş bu; ama sadece bir okul olarak yararlı, bir amaç olarak değil... Günümüzde amaç gerekli artık... hım... gerekli... ama bu başka bir şey. İzin verirseniz görüşlerinizi sorabilir miyim?

— Hangi görüşlerimi?

— Yani, özel olarak... ne tür siyasi görüşleriniz var?

Litvinov gülümsedi.

— Özel olarak herhangi bir siyasi görüşüm yok.

Bu sözler üzerine köşede oturan şişman adam birden başını kaldırdı, dikkatle Litvinov'a baktı.

Gubarev tuhaf bir nezaketle:

— Nasıl yani? –dedi.– Bu konuyu hiç mi düşünmediniz yoksa düşünmekten mi yoruldunuz?

— Nasıl söylesem? Bana öyle geliyor ki, biz Ruslar için siyasi görüş sahibi olmak veya böyle görüşlerimiz olduğunu düşünmek için henüz çok erken. Şuna dikkatinizi çekerim, "siyasi" sözcüğünü gerçekte olduğu anlamında kullanıyorum ve...

Gubarev aynı nezaketiyle Litvinov'un sözünü kesti:

— Vay! Henüz olgunlaşmamışsınız siz. –Sonra Voroşilov'a yaklaştı– Size verdiğim broşürü okudunuz mu?

Geldiklerinden beri ağzını açıp tek sözcük etmeden (bazen durmadan konuşur, bazen de hep susardı) ve yalnızca gözlerini kısıp bakışlarını salonun içinde anlamlı anlamlı dolaştırmakla yetinen Voroşilov bir asker gibi göğsünü öne çıkardı, topuklarını birbirine vurarak başını onaylarcasına salladı.

— Nasıl? Beğendiniz mi?

— Temel ilkeleri beğendim, ama çıkarılan sonuçları beğenmedim.

— Hım... Oysa Andrey İvanoviç çok övmüştü bana o broşürü. Kuşkularınızı bana sonra söylersiniz.

— Yazılı olarak mı istiyorsunuz?

Gubarev belirgin bir biçimde şaşırmıştı: Böyle bir soru beklemiyordu. Bir süre düşündükten sonra şöyle dedi:

— Evet, yazılı olarak. Aklıma gelmişken, bu arada kendi görüşlerinizi de eklemenizi rica ediyorum. Yani... dernekler konusunda.

— Lassale'ın yöntemiyle mi, Schulze-Delitzsch yöntemiyle mi istersiniz?

— Hım... İkisinin de. Burada biz Ruslar için önemli olan işin mali yönü, anlarsınız ya. Ayrıca kooperatifler de... öz olarak... Tüm bunları not etmek gerek. İncelemek gerek. Ayrıca toprağı köylülere bölüştürme sorunu da var...

Voroşilov kibar, saygılı bir tavırla sordu:

— Peki ne dersiniz Stepan Nikolayeviç, verilecek ondalık ücreti ne kadar olmalı?

Gubarev bir süre düşündükten sonra:

— Hım... Peki ya komün? –diye mırıldandı ve sakalının bir tutamını dişlerinin arasına alıp bakışını masanın ayağına dikti.– Komün... Anlıyor musunuz? Çok yüce bir sözcük bu! Hem sonra bu yangınlar neyin nesi?.. Bu... kilise okulları, okuma odaları, dergiler için devletin aldığı önlemler ne oluyor? Peki köylülerin yasal düzenlemeleri imzalamaya yanaşmamaları? Ayrıca, Polonya'daki kargaşa? Bunların sonunun nereye varacağını göremiyor musunuz yoksa? Bizim... ee... halkımızla bir araya gelmemiz... halkın görüşlerini öğrenmemiz gerektiğini göremiyor musunuz? –Gubarev birden gayet şiddetli, neredeyse öfkeli bir heyecana kapılmış, yüzü bile kapkara olmuştu; sık sık soluyordu, ama hâlâ gözlerini masanın ayağından ayırmıyor, sakalını çiğnemeyi sürdürüyordu.– Farkında değil misiniz ki...

Bambayev'in ev sahibine saygısından alçak sesle bir şey anlattığı Suhançikova birden yükseltti sesini:

— Alçağın tekidir Yevseyev!

Gubarev topuklarının üzerinde sert bir dönüş yaptı ve yine salonun içinde dolaşmaya başladı.

Bu arada yeni konuklar da gelmeye başlamış, akşama doğru salon oldukça kalabalıklaşmıştı. Gelenler arasında Suhançikova'nın, kendisinden öylesine kötü söz ettiği Bay Yevseyev de vardı. Ama Suhançikova ona gayet dostça davranmış, ayrılırlarken Yevseyev'den, onu evine kadar götürmesini bile rica etmişti. Pişçalkin diye biri daha gelmişti; köylülerle soylular arasında büyük bir başarıyla arabuluculuk[16] eden, Rusya'nın belki de en çok ihtiyaç duyduğu insanlardan biri olan Pişçalkin aslında kafası pek çalışmayan, bilgisiz, yeteneksiz, ama iyi niyetli, sabırlı, dürüst bir insandı. Toprağında yaşayan köylüler neredeyse tapınırdı ona; o da kendine bu itibarı gerçekten hak eden bir

insan olarak değer verirdi. Salonda kısa süreli izinlerinden yararlanarak Avrupa'ya kapağı atmış, eğlence arayan ve bu arada –elbette alay komutanlarını akıllarından çıkarmadan– akıllı, hatta bir parça tehlikeli insanlarla da görüşmek isteyen birkaç genç subay da vardı. Heidelberg'den sıska iki üniversite öğrencisi de koşup gelmişti; biri çevresine aşağılar gibi bakıyor, öteki kahkahalarla gülüyordu... İkisi de epey rahatsız görünüyordu. Onların arkasından p'ti jyonom[17] dedikleri türden ufak tefek, üstü başı kirli, yoksul, aptal bir de Fransız gelmişti... Gezici satış memuru arkadaşları arasında Rus konteslerinin kendisine âşık olmasıyla övünür dururdu, oysa asıl amacı bedava akşam yemekleriydi. Son olarak da Tit Bindasov adında biri gelmişti. Patırtıcı bir Alman öğrenci gibi görünüyordu, ama aslında çıkarından başka şey düşünmeyen bir düzenbaz, sözde bir teröristti ama daha çok polisliğe meyli vardı; Rus tüccarların, Parisli Loretta'ların dostu, dazlak kafalı, dişsiz sarhoşun tekiydi. Salona yüzü kıpkırmızı, berbat bir durunda girmiş, gerçekte masadan on altı gulden kazanarak kalmış olmasına rağmen son parasını da şu "aşağılık Benezat"a kaptırdığını söylemişti.

Kısacası salon iyice kalabalıklaşmıştı. İlginç olan, ama gerçekten ilginç olan şeyse ziyaretçilerin hepsinin Gubarev'e bir akıl hocası veya önder olarak büyük saygı göstermesiydi. Ona kuşkularını açıyor, kuşkuları konusunda yargıda bulunmasını istiyorlardı. O da mırıldanarak, sakalını çekiştirerek, bakışlarını salonun içinde dolaştırarak veya bölük pörçük, anlaşılmaz sözcüklerle cevaplar veriyordu... Ağzından çıkan her sözcük de yüce bir hikmetmiş gibi hemen benimseniyordu. Gubarev pek seyrek katılıyordu tartışmalara; katıldığındaysa herkes can kulağıyla onu dinliyordu. Birkaç kez üç dört kişi hep bir ağızdan on dakika heyecanla bağırarak konuşmuş, sonunda da hepsi gayet iyi anlaşıldığını düşünerek memnun kalmıştı. Sohbet geç saatlere kadar sürmüş ve her zaman olduğu gibi pek çok

konuda uzun uzun konuşulmuştu. Suhançikova Garibaldi'den, kendi köylülerini kırbaçladığı söylenen Karl İvanoviç diye birinden, III. Napolyon'dan, kadın emeğinden, açıkça on iki kadın işçisinin ölümüne neden olmasına rağmen kendisine "yararlılık" nişanı verilen tüccar Pleskaçev'den, proletaryadan, karısını top mermisiyle öldüren Gürcü Prens Çukçeulidzev'den ve Rusya'nın geleceğinden söz etti. Pişçalkin de Rusya'nın geleceğinden, iltizamdan, etnik kökenin öneminden ve bayağılıktan ne kadar nefret ettiğinden söz etti; Voroşilov heyecanla, neredeyse tıkanacak gibi öne atılıp Draper'ın, Virchow'un, Bay Şelgunov'un, Bichat'nın, Helmholtz'un, Stahr'ın, Stur'un, Reumont'un, fizyolog Johannes Müller'le tarihçi Johannes Müller'in (ikisini karıştırarak tabii), Taine'in, Renan'ın, Bay Şçapov'un, daha sonra Thomas Nashe'ın, Peele'in, Green'in vb.nin isimlerini sayıp döktü. Bambayev şaşkınlık içinde mırıldandı kendi kendine: "Kim acaba bu tuhaf adamlar?" Voroşilov da sertçe, "Shakespeare'in selefleri, ama onunla kıyaslandıklarında Mont Blanc'ın yanında Alplerin herhangi bir dağı nasılsa öyle görünen selefleri!" diye cevap verdi ve o da Rusya'nın geleceğinden söz etmeye başladı. Bambayev de Rusya'nın geleceğinden söz ediyor, hatta onu parlak renklerle süsleyerek resmediyordu ki heyecanı ona "muazzam!" bulduğu Rus müziğini hatırlattı ve kanıt olarak da Varlamov'un bir romansını söylemeye başladı. Ne var ki herkesin bağırmaya başlaması üzerine hemen susmak zorunda kaldı, çünkü Varlamov'dan bir romans değil, Il Trovatore'den Miserere'yi söylüyordu; ayrıca güzel söylüyordu. O şamata arasında genç subaylardan biri Rus edebiyatına bir güzel sövdü, bir başkası "İskra"dan[18] saçma sapan şiirler okudu. Tit Bindasov ise daha basit konuştu: "Bütün bu dalaverecilerin dişlerini sökmek gerekir... İşte o kadar!" Yine de bu dalaverecilerin kim olduğunu açıklamadı. Salonun havası sigara dumanından ağırlaşmıştı. Herkesin üzerine bir ağırlık

çökmüş, sesi kısılmış, gözleri süzülmüştü; yüzlerden ter akıyor, soğuk bira şişelerinin gelmesiyle boşalması bir oluyordu. Biri kendi kendine, “Neler söyledim öyle?” diye soruyor, bir başkası şöyle geçiriyordu içinden: “Şimdi kiminle, hangi konuda tartıştım?” Bütün bu gürültünün, dumanın içinde Gubarev salonun içinde sakalıyla oynayarak yorulmadan dolaşıp duruyor, kâh bir tartışmaya kulak veriyor, kâh araya girip kendi fikrini söylüyordu. Herkes onun Gubarev olduğunu, her şeyin onda bittiğini, burada onun ev sahibi, en önemli kişi olduğunu ister istemez hissediyordu...

Saat onda Litvinov’un başı müthiş ağrımaya başlamıştı. Suhançikova’nın, Prens Barnaulov’un yeni bir haksız davranışını hatırlatması üzerine (neredeyse birisinin kulağını kestirecekmiş) herkesin bir ağızdan bağırmaya başladığı anda fırsattan yararlanıp, kimseye fark ettirmeden çıkıp gitti. Gecenin temiz, serin havası Litvinov’un ateş gibi yanan yanaklarını okşadı, hoş kokulu bir esinti kurumuş dudaklarında dolaştı. Karanlık sokakta yürürken şöyle geçiriyordu içinden: “Neydi o öyle? Neden oradaydım ki ben? Neden toplanmışlardı orada? Neden öylesine bağırıp sövüyor, kendilerini paralıyorlardı? Bütün bunlarının nedeni neydi?” Litvinov omuz silkti, Weber’e gitti, bir gazete aldı, bir dondurma söyledi kendine. Gazete Roma sorunundan bahsediyordu, dondurmaysa beş para etmezdi. Tam eve dönmeye hazırlanıyordu ki, geniş kenarlı bir şapka takmış, tanımadığı bir adam yanına yaklaştı, Rusça olarak “Rahatsız etmiyorum, değil mi?” dedikten sonra masaya oturdu. Litvinov ancak onu iyice inceledikten sonra Gubarev’in salonunda köşede gizlenmiş oturan, siyasi görüşü sorulduğunda kendisine dikkatle bakan şişmanca adamı tanıdı. Tüm akşam boyunca ağzını bile açmayan adam şimdi şapkasını çıkarmış Litvinov’un karşısında oturuyor, gözlerinde gayet dostane, bir parça da sıkılgan bir ifadeyle ona bakıyordu.

V

— Bugün evinde sizi görmek mutluluğuna eriştiğim Gubarev beni sizinle tanıştırmadı, –diye başladı adam.– İzniniz olursa, şimdi takdim edeyim kendimi: Potugin, yedinci dereceden emekli devlet memuru Potugin... Petersburg'da Maliye Bakanlığında görev yaptım. Umarım, bu davranışımı tuhaf karşılamazsınız... Genelde böyle birden tanışmak alışkanlığım yoktur... Ama sizinle...

Potugin sözün burasında bocaladı ve garsona bir kadeh kirschwasser[19] getirmesini söyledi. Gülümseyerek ekledi: "Cesaretimi toplamam için..."

Litvinov, o gün tanıştığı insanların sonuncusuna bir kat daha merakla baktı ve o anda şöyle geçirdi içinden: "Bu ötekiler gibi değil."

Gerçekten de değildi. Karşısında ince elleriyle masanın ucuna tutunmuş, geniş omuzlu, kısa bacakları üzerinde kocaman bir bedeni, kıvırcık saçlı başı önüne eğik, gür kaşlarının altından pek zeki, pek hüzünlü bakan küçük gözleri, geniş, düzgün ağzı ve hiç de düzgün olmayan dişleri ve patates burun denen saf Rus burunlu bir adam oturuyordu. Görünüşte biraz çolpa, hatta yabani gibiydi ama kesinlikle sıradan biri değildi. Giyim kuşamı özensizdi: Eski moda redingotu üzerinde çuval gibi duruyordu, kravatı da yana kaymıştı. Bu ani samimiyeti Litvinov'a hiç de sırnaşıklık gibi görünmemiş, hatta gizliden hoşuna bile gitmişti: Bu adamın tanımadığı kimselere yapışmak gibi bir alışkanlığı olmadığı ortadaydı. Litvinov'un üzerinde tuhaf bir izlenim bırakmıştı: Saygı, sempati ve bir parça da acıma duygusu uyandırmıştı onda.

Görünüşüne son derece uyan yumuşak, biraz kısık, zayıf bir sesle,

— Rahatsız etmiyorum ya sizi? –diye tekrarladı adam.

— Rica ederim, aksine çok sevindim, –diye cevapladı Litvinov.

— Gerçekten mi? Öyleyse ben de sevindim. Sizinle ilgili çok şey duydum. Neyle ilgilendiğinizi, ne gibi niyetlerinizin olduğunu biliyorum. Çok güzel bir uğraş sizinki. Ama hiç konuşmadınız bugün.

— Sanırım siz de pek konuşmadınız, –dedi Litvinov.

Potugin iç geçirdi.

— Başkaları o kadar çok konuştu ki efendim. Ben dinledim yalnızca. –Bir süre sustuktan sonra kaşlarını sanki neşeli bir biçimde kaldırarak ekledi:– Bizim Babil hengâmemiz hoşunuza gitti mi?

— Gerçekten de hengâmeydi. Çok güzel ifade ettiniz. Hep bu telaşlarının nedenini sormak istedim o baylara.

Bir kez daha iç geçirdi Potugin.

— İşin tuhafı, kendileri de bunu bilmiyor efendim. İlk zamanlar onlar için şöyle derlerdi: “Yüksek hedeflerin kör nişancıları.” Şimdiyse daha sert sıfatlar kullanıyoruz onlar için... Yalnız onları suçlamak niyetinde olmadığımı da belirtmeliyim. Üstelik şunu da söyleyeyim, hepsi... yani aşağı yukarı hepsi çok iyi insanlardır. Sözgelimi Bayan Suhançikova ile ilgili güzel çok şey biliyorum: Son parasını zavallı yeğenlerine vermiştir. Varsayalım gösteriş amacıyla, çevresini etkilemek için böyle yapmış olsun, ama siz de kabul edersiniz ki zengin olmayan bir kadının bu özverisi oldukça ilginçtir! Bay Pişçalkin için bir şey söylemeye gerek yok zaten... Kuşkusuz köylüleri bir zaman sonra karpuz

biçiminde gümüş bir kupa veya belki de onu melek gibi gösteren bir tasvir sunar ona; berikiyse böylesine bir onuru hak etmediğini söyleyecektir kuşkusuz oysa hiç de doğru değil: Bal gibi hak ediyor. Arkadaşınız Bay Bambayev'inse işret âlemlerini yücelttiği kitaplarını yazarken aslında sudan başka bir şey içmeyen ozan Yazıkov gibi fevkalade bir yüreği var; tamam, heyecanını belli bir şeye yönlendiremiyor ama ne olsa heyecanı var. Bay Voroşilov da çok iyi bir insandır; grubunun onur levhasına adı yazılmış tüm iyi insanları gibi o da bilimin, uygarlığın hizmetindedir. Susması bile anlamlıdır, ama henüz çok genç! Evet, evet, hepsi harika insanlar, ama bir sonuç çıkmıyor. Yemekler birinci sınıf, ama o tabaktaki yemeği ağzına sürmezsin.

Litvinov Potugin'i gittikçe artan bir merakla dinliyordu: Sakin, ama kendine güven dolu sözlerinde, verdiği örnekler ve kullandığı deyimlerde apaçık bir konuşma yeteneği ve isteği vardı. Potugin gerçekten konuşmayı severdi ve bu işte yetenekliydi de. Ama hayatın kibrini örselediği her insan gibi filozofça bir sakinlik içinde samimi bir rastlantı, bir fırsat beklerdi.

Potugin kendine özgü, hüzünlü ama kederli olmayan nüktedan bir tavırla sürdürdü konuşmasını:

— Evet, evet, bunların hepsi çok tuhaf efendim. Bir şeye daha dikkatinizi çekmek isterim. Mesela on İngiliz bir araya gelince hemen deniz altına döşenen telgraf hattından, kâğıda gelen vergiden, fare postu çıkarma yönteminden, yani müspet ve belirli bir şeylerden bahsetmeye başlarlar; on Alman bir araya gelince konu kuşkusuz Schleswig-Holstein Prensliği'nden, birleşik Almanya'dan bahsederler; on Fransız buluşunca söz kaçınılmaz olarak sonunda "tatlı fıstıklar"a gelir; ama on Rus bir araya gelince hemen oracıkta bir sorun çıkar ortaya –bugün tanık olduğunuz olaydan anlayabilirsinizi bunu– ve Rusya'nın anlamı, geleceği gibi şeylerden söz eder, Leda'nın

yumurtalarından[20] başlayarak sonu gelmez, hiçbir nedeni ve sonucu olmayan tartışmalara dalarlar. Bir silgi parçasını çiğneyip duran çocuklar misali o manasız konuyu konuşur da konuşurlar ve sonunda ne keyfi kalır ne de özü. Tabii bu arada çürümüş Batı'ya da verir veriştirirler. Ne anlaşılmaz bir durum, değil mi? Bizi her konuda ezen Batı çürümüşmüş! Küçümsememiz de gerçek olsa bari, –diye sürdürdü Potugin– oysa tüm bu sözler yalan. Küfretmesine ediyoruz Batı'ya ama öte yandan da onun düşüncelerine, daha doğrusu Parisli aylakların düşüncelerine saygı duyuyoruz. Bir tanıdığım var, iyi bir insan, iyi de bir aile babasıdır, pek genç de sayılmaz. Paris'te bir restoranda kendine une portion de biftek aux pommes de terre[21] ısmarlamış, bir Fransız ise "Garçon! biftek pommes!"[22] diye seslenmiş, sırf bu yüzden birkaç gün üzgün dolaşmıştı. Utancından büyük acılar çekmişti arkadaşım! Daha sonra garsona hep "Biftek pommes!" diye seslenmeye başlamıştı. Başkalarına da böyle demeyi öğretiyordu. Lorettalar bile, bizim bozkırdan gelmiş genç beyefendilerimizin onların kepaze odalarına girerken saygıyla titremelerine şaşar... "Tanrım! "Böyle nereye geldim ben?" diye düşünür bizimkiler, "Tam Anna Deslions'un salonu!"[23]

— Söyler misiniz lütfen, –dedi Litvinov,– çevresindekiler üzerinde Gubarev'in tartışmasız etkisini siz neye bağlıyorsunuz? Onun üstün özelliklerine, yeteneklerine mi?

— Hayır efendim, hayır; öyle yetenekleri falan yok...

— Öyleyse karakteri mi?

— O da değil efendim. Yalnız adamın güçlü bir iradesi var. Malum biz Slavlar irade açısından genelde pek zengin sayılmayız ve iradenin karşısında yerlere kapanırız. Bay Gubarev bir önder olmak istiyordu, herkes de önder yaptı onu. Ne yapacaksınız?! Devlet bizi toprak köleliğinden kurtardı sağ olsun; ancak, kölelik düzeninin alışkanlıkları

öylesine derin işlemiş ki içimize, kolay kolay kurtulamayacağız ondan. Bize her yerde, her zaman efendiler gerek. Bu efendiler çoğunlukla kanlı canlı insanlar olur, kimi zaman da eğilim gibi şeylerin boyunduruğuna kaptırırız kendimizi... Örneğin şimdi de doğal bilimlerin kölesi olmuş durumdayız... Hangi nedenlerle, hangi güçlerin zoruyla kölesi olduğumuz da belli değil; anlaşılan yapımız böyle. Ama önemli olan, bir efendimizin olmasıdır. Eh var işte; bu kadarı bize yetiyor, gerisine boş veriyoruz! Tam bir kölelik bu! Gururumuz da kölece, alçalmamız da. Yeni bir efendi edinince eskisinin yolu açık olsun! Önceki Yakov'du, şimdiki efendimiz Sidor... Yakov'a boş ver, Sidor'un ayaklarına kapan! Hatırlayın, böyle çok olaylar oldu bizde! İnkârı ayırt edici özelliklerimizden sayarız ne var ki, elinde kılıcıyla savaşan özgür bir insanın inkâr ettiği gibi inkâr etmiyoruz biz; kırbaç korkusundan, dayak yediğinden ya da efendisinin emriyle inkâr eden bir uşak gibiyiz daha çok. Evet efendim, ayrıca yumuşak huylu bir milletiz, birinin bizi avcuna alması için bilgeliğe falan ihtiyacı yok. İşte, Bay Gubarev de bu yüzden efendi oluyor; bir konuyu işledi, işledi, sonunda amacına ulaştı. İnsanlar bakınca karşılarında büyük düşüncelere sahip, kendine güvenli, buyurgan birini görüyorlar; en önemlisi de, emirler vermesi. Emir verebiliyorsa buna hakkı var demektir, öyleyse dediğini dinlemek gerekir. Bizdeki tüm o tarikatların, Onufriycilikler'in, Akulinacılıklar'ın temeli bu işte. Sopayı eline geçiren onbaşı oluyor.

Potugin'in yanakları kızarmış, bakışları donuklaşmıştı ama (tuhaftır!) acı, hatta zehirli konuşmasında nefret değil daha çok hüzün, dürüst ve içten bir hüzün vardı.

— Gubarev'le nasıl tanıştınız? –diye sordu Litvinov.

— Uzun zamandır tanırım onu efendim. Ayrıca bakın bir tuhaflığımız daha vardır bizim: Biri, mesela hayatı boyunca şiirleriyle, düzyazılarıyla sarhoşluğu, iltizam sistemini

eleştirmiş bir yazar durup dururken iki şarap fabrikası satın alıp yüzlerce de meyhane açınca bütün o yazdıklarını unutuveriyor! Onun yerinde başka biri olsa yeryüzünden silerlerdi, oysa bizde ona sitem eden bile çıkmaz. Gubarev de öyle işte: Hem bir Slavcıdır, hem demokrat, hem de sosyalist, ne derseniz deyin işte; mülklerini de eskiden ağabeyi yönetiyordu, şimdi de yönetiyor... Ağabeyi de şu eski kafalı, dişçileri zengin eden türden toprak sahiplerindendir. Bayan Beecher Stowe'un Tenteleyev'e tokat atışını anlatan Bayan Suhançikova da Gubarev'in önünde neredeyse yerlerde sürünmektedir. Bunun tek nedeni de onun önemli kitaplar okuması ve her şeyi derin derin düşünmesi... Konuşmasını bugün gördünüz, varın kendiniz karar verin artık ne kadar yetenekli olduğuna; bereket versin pek az konuştu, çoğunlukla sustu. Çünkü keyfi yerinde olduğu zamanlar benim gibi sabırlı bir adamı bile çileden çıkarır. İğrenç fıkralar anlatmaya başlar... evet, evet, bizim büyük Gubarev'imiz iğrenç fıkralar anlatır, üstelik kendi anlattıklarına da pis pis güler...

— Demek siz çok sabırlısınız? –diye sordu Litvinov–. Oysa ben öyle sanıyordum ki aksine... Sahi, tam adınız neydi sizin?

Potugin kirschwasserden birkaç yudum aldı.

— Sozont... Sozont İvanoviç. Bu güzel ismi bana başrahip bir akrabamın anısına vermişler. Kendisiyle başkaca bir bağım da yoktur. Dolayısıyla bir rahipler ailesinden geldiğimi söyleyebilirim. Sabrıma dair bir kuşkunuz varsa, bunun yersiz olduğunu söyleyebilirim: Gayet sabırlıyımdır. Öz amcam, Müşavir İrinarh Potugin'in yönetimi altında yirmi iki yıl çalışmış olmam da bunun kanıtıdır. Kendisini tanır mıydınız?

— Hayır.

— Öyleyse kutlarım sizi. Evet, çok sabırlı bir insanım ben. Neyse, saygıdeğer meslektaşım Başrahip Avvakum'un dediği gibi, "ilk konumuza dönelim". İnanın muhterem beyefendi, yurttaşlarıma şaşıyorum ben. Hepsi hayata küsmüş gibi, hepsi başı önünde dolaşıyor, öte yandan hepsinin içi umut dolu, düz duvara tırmanacak kadar... En azından Bay Gubarev'in de onlardan olduğunu kabul ettiği Slavcılar öyledirler: Harika insanlardır ama onlar da umutsuzluk ve şevk karışımına kapılmış insanlar ve hep bir şey beklerler. Kafalarında hep "olacak, olacak" umudu vardır... Ne olacak? Ortada bir şey yok, on asırdır siyasette, hukukta, bilimde, sanatta ve hatta zanaatta bir şey yapabilmiş değil Rusya... Ama acele etmeyin, sabırlı olun: Her şey olacak. Peki ama izninizle soralım: "Neden olacak?" Çünkü aydınlarımız işe yaramaz, ama halkımız... ah o yüce halkımız! Şu köylü kaftanını görüyor musunuz? Her şey ondan başlayacak işte. Geri kalan tüm putlar parçalandı; bütün umudumuz köylünün kaftanında. Peki ya kaftan da terk ederse bizi? Hayır, o terk etmez; Kohanovskaya'yı[24] okuyun ve gözlerinizi yükseklere dikin! Bir ressam olsaydım şöyle bir tablo yapardım: Kültürlü bir bey bir köylünün karşısında duruyor, yerlere kadar eğilerek selam verip yalvarıyor: "İyi et beni köylü-babacığım, büyük acılar içindeyim, ölüyorum." Köylü de sıra ona gelince kültürlü beyin karşısında yerlere kadar eğilerek şöyle diyor: "Eğit beni efendi-babacığım, cehaletten ölüyorum." Fakat ikisi de parmağını kıpırdatmıyor elbette. Oysa biraz olsun gerçekten –sadece sözde değil– tevazu göstermeleri, büyüklerinden, ağabeylerinden, onların neler bulduğunu, bizden önce ve bizden daha iyi neler düşündüklerini öğrenmeleri yeterli olacaktır! Garson, noch ein Gläschen Kirsch![25] Bir ayyaş olduğumu sanmayın lütfen, ama alkol dilimin çözülmesine yardım eder.

— Bu söylediklerinizden sonra hangi partiden olduğunuzu, Avrupa üzerine ne düşündüğünüzü sormayacağım size artık, –dedi Litvinov gülümseyerek.– Ancak bir şeye dikkatinizi

çekmeme izin verin. Ağabeylerimizden bilgi almamız gerektiğini söylüyorsunuz, peki ama iklim ve toprak koşullarını, yerel ve ulusal özellikleri bilmeden nasıl yapacaksınız bunu? Hatırlıyorum, babam Butenop Kardeşler'den, çok iyi olduğu söylenen dökme demir bir harman makinesi sipariş vermişti. Makine görünüşte gerçekten çok güzeldi, ama sonuç ne oldu? Sonra yerini genelde bütün Amerikan makineleri gibi bizim koşullarımıza, alışkanlıklarımıza uygun ahşap bir Amerikan makinesine bırakana kadar tam beş yıl bir işe yaramadan yattı ambarda. Faydasız şeyleri öğrenmenin bir yararı olmaz Sozont İvanoviç.

Potugin başını kaldırdı. Bir süre sustuktan sonra:

— Sizden böyle bir itiraz beklemiyordum saygıdeğer Grigori Mihayloviç, –diye başladı.– İşe yaramayan şeyleri öğrenmeye zorlayan kim sizi? Öyle ya yabancı bir malı yabancı olduğu için değil, işinize yaradığı için alıyorsunuz: Demek ki düşünüyor, seçiyorsunuz. Ama bunun sonuçlarını dert etmiyorsunuz kendinize. Onlardaki özgünlüğü zorla da olsa sözünü ettiğiniz bütün yerel, iklimsel ve daha birçok koşullara uydurmaya çalışıyorsunuz. Siz yalnızca kendi midenize göre yemekleri yeğliyorsunuz, ama halkın midesi o yemekleri kendine göre hazmediyor; zamanı geldiğinde, vücut güçlendiğindeyse kendi özsuyunu verecektir. Mesela dilimizi alın... Büyük Petro Hollandaca, Fransızca, Almanca binlerce yabancı sözcükle doldurdu dilimizi. Bu sözcüklerde Rus halkının yadırgamadan, zorlanmadan tanışması gereken kavramlar vardı. Petro bu sözcükleri kovalarla, fıçılarla boşalttı içimize. İlk başta korkunç bir şey olmuş gibiydi ama sonra biraz önce size söylediğim hazmetme işlemi başladı. Kavramlar benimsendi, oturdu. Sözcüklerin yabancı biçimleri yavaş yavaş ortadan kalktı, dilimiz kendi derinlerinden onların yerine yeni sözcükler buldu ve bunlar da Hegel'in istediğiniz sayfasını çevirmenizde hizmetinizdedir artık...

Evet efendim evet, Slavca olmayan tek sözcük kullanmadan Hegel'i çevirebilirsiniz... Dilde gerçekleşenlerin başka alanlarda da gerçekleşmesini umabiliriz öyleyse. Bütün sorun doğamızın sağlam olup olmadığında. Rus doğası fena değildir, böyle deneylere katlanır. Sağlığından, bağımsızlığından yalnızca sinirleri hasta, zayıf halklar korkar. Tıpkı zevkten ağızları köpürerek biz Rusların boş insanlar olduğumuzu haykıranlar gibi. Ben sağlığıma çok dikkat ediyorum, ama bundan coşkuya kapılmam: Kendime yakıştıramam böyle bir şeyi.

— Çok doğru Sozont İvanoviç, –dedi Litvinov.– Peki ama bizleri böyle bir denemeye sokmak neden gereksin? Başlangıçta bunun korkunç bir şey olduğunu kendiniz de söylüyorsunuz! Korkunçsa bırakmak daha iyi değil mi? Evet bırakılmalıydı, bunu siz de biliyorsunuz.

— Yalnızca dilde değil... bu da çok önemli! Ancak halkımızdır bunu yapan, ben değil; böyle bir evreden geçmesinin suçlusu da ben değilim. Slavcılar şöyle bağırıyorlar: "Almanlar doğru yolda ilerlediler, gelin biz de doğru yolda ilerleyelim!" Peki ulusumuzun tarihte ilk yaptığı eylem –denizaşırı bir ülkeden kendine prensler getirmesi– günümüze kadar her birimizde süregelen anormal bir hatayken nereden bulacağız doğruyu? Her birimiz hayatında en az bir kez, Rus olmayan birine şöyle demiştir: "Gel beni yönet, prensim ol!" Yabancı bir maddeyi bedenimize yerleştirirken, ne yerleştirdiğimizi önceden kesin olarak bilemeyeceğimizi kabul ederim: Bir parça ekmek mi, yoksa bir parça zehir mi? Ayrıca bilinen bir şeydir şu da: Kötüden iyiye doğru, asla iyinin yolundan geçerek varamazsın; iyiye ancak kötünün yolundan varılır ve zehir de tıpta bazen yararlıdır. Özgürlüğüne kavuşmuş köylülerin yoksulluğunu, iltizam usulünün kalkmasından sonra içkiye düşkünlüğünün arttığını göstermek, yalnızca akılsızlara veya sahtekârlara yakışır... Kötünün yolundan iyiye!..

Potugin yüzünü şöyle bir sıvazlayıp konuşmasını sürdürdü:

— Avrupa üzerine ne düşündüğümü sordunuz. Hayranım ben Avrupa'ya, onun prensiplerine de yürekten bağlıyım ve bunu gizlemeyi de hiç gerekli görmüyorum. Ben uzun zamandır... hayır uzun zaman değil... bir süredir düşüncelerimi açıklamaktan çekinmeyi bıraktım... İşte siz de düşüncenizi Bay Gubarev'e söylemekten çekinmediniz. Tanrıya şükür, karşımdaki insanın düşüncesini, dünya görüşünü, alışkanlıklarını anlamaya çalışmayı bıraktım ben. Bence önemli bir devlet adamımızın, gözünde hiçbir değeri olmayan bir öğrencinin görüşünü yapmacık bir dalkavuklukla paylaşmasında, onunla oynamasında, ona yaranmaya çalışmasındaki o gereksiz korkudan daha iğrenç bir şey olamaz. Diyelim ki bu devlet adamı halk arasında şöhret olmak istediği için yapıyor bunu; peki ama halktan, soylu sınıftan olmayan bir aydının karşısında neden dümdüz söylemez söyleyeceğini? Evet efendim evet, bir batıcıyım ben, Avrupa'ya sadığım; yani daha doğrusu kültüre, şimdilerde bizde öylesine keyifle alay edilen kültüre sadığım; uygarlığa –evet, evet, bu sözcük daha uygun– da sadığım ve yürekten seviyor, inanıyorum ona; başka bir şeye inancım yok, olmayacak da. Bu sözcük, uy...gar...lık (Potugin her heceyi üzerine basa basa söyledi) hem anlaşılır, hem temiz, hem kutsal bir sözcüktür; milliyet, şan gibi kan kokan diğer tüm sözcüklerse benden uzak olsun!

— Peki ya Rusya'yı Sozont İvanoviç, anayurdunuzu seviyor musunuz?

Potugin yüzünü sıvazladı yine.

— Hem çok seviyorum, hem de çok nefret ediyorum.

Litvinov omuz silkti.

— Bu eski bir görüş Sozont İvanoviç, hem de basmakalıp.

— Olsun varsın, ne zararı var bunun? Korktuğunuz şeye bakın! Basmakalıpmış! Bir sürü basmakalıp sözcük biliyorum. Mesela özgürlük, düzen gayet basmakalıp sözcüklerdir. Ne yani sizce bizdeki hiyerarşi ve düzensizlik daha mı iyi? Ya da gençlerin kafasını öylesine karıştıran, onları sarhoş eden bütün o söylemler, burjuvaziyi küçümsemek, souverainité du peuple,[26] çalışma hakkı mı daha iyi? Bunlar da basmakalıp sözcükler değil mi sizce? Ya nefretle ayrılmaz bir ikili olan aşka ne dersiniz?

Litvinov Potugin'in sözünü kesti:

— Byron'culuk bu, otuzlu yılların romantizmi.

— Affedersiniz ama yanılıyorsunuz efendim. Bu tür duygu karışıklığından ilk kez, iki bin yıl önce Catullus, Romalı ozan Catullus[27] söz etmiştir. Ben de ondan öğrendim bunu. Şöyle demem sizce uygunsa, dinsel bir kökenim olduğu için biraz Latince biliyorum çünkü. Evet, efendim; Rusya'mı, benim tuhaf, sevgili, iğrenç, çok değerli anayurdumu hem seviyor, hem de nefret ediyorum. Şimdi de bırakıp gittim onu: Devlet dairelerinin memur masalarında yirmi yıl oturduktan sonra biraz hava almak istedi canım. Evet, ayrıldım Rusya'dan ve burada çok iyi, çok mutluyum, ama yakında geri döneceğim, hissediyorum bunu. Çilek yetişmese de... severim ben bahçemi!

— Burada mutlusunuz, iyisiniz, ben de iyiyim, –dedi Litvinov,– ben de eğitim için geldim buraya; ama bu, böyle şeyleri görmememe engel olmuyor...

Litvinov önlerinden geçen iki Loretta ile (Jokey kulübünün birkaç üyesi kadınların çevresinde dönüp duruyor, onlara bir şeyler söylemeye çalışıyordu) saat epey geç olmasına karşın tıkabasa dolu oyun salonunu gösteriyordu.

Potugin Litvinov'un sözünü kesti:

— Benim bunları görmediğimi kim söyledi size? Yalnız, kusura bakmayın, sizin bu söylediğiniz, İngiliz komutanlarının Kırım Savaşı sırasında, “Times”ın ortaya çıkardığı yönetim eksikliklerinden büyük bir zafer kazanmış gibi söz eden zavallı dergi yazarlarımızı hatırlatıyor bana. Pek iyimser bir insan değilimdir; insanla, hayatımızla ilgili her şey, trajediyle biten tüm bu komedi tozpembe görünmüyor bana. Peki ama insan ruhunun belki de en derinlerinde kökleşmiş şeyleri neden ille Batı’yla ilişkilendirmeli? Evet, bu oyun salonu tam anlamıyla iğrenç; peki bizim basit düzenbazlığımız daha mı iyidir? Hayır sevgili Grigori Mihayloviç, biraz sakin, yavaş olmamız gerekiyor: İyi bir öğrenci öğretmeninin yanlışlarını yakalayabilir, ama saygıyla susar, bunu açığa vurmaz; çünkü bu yanlışlar ona yararlı olacak, onu doğru yola sokacaktır. Ama çürümüş Batı’ya ille de diş bileyecekseniz bakın Prens Kokó ağır adımlarla yürüyerek geliyor işte. Yüz elli aileden zorla toplanmış kirayla yeşil masanın başında on beş dakika çalışmış herhalde, sinirleri bozuk; ama bugün onu Marks’ta[28] oturmuş Veuillot’nun[29] bir broşürünün sayfalarını çevirirken gördüm... Çok iyi bir sohbet arkadaşı olur size!

Litvinov Potugin’in ayağa kalkmaya hazırlandığını görünce aceleyle şöyle dedi:

— Ama bir dakika, durun lütfen. Prens Kokó’yu çok az tanıyorum, ben sizinle sohbet etmeyi yeğlerim...

Potugin ayağa kalkıp selam vererek kesti Litvinov’un sözünü:

— Çok teşekkürler, ama sizinle epey sohbet ettim zaten, yani sürekli ben konuştum; siz de farkına varmışsınızdır sanırım, insan yalnızca kendisi konuştuğunda üzülüyor, kendini mahcup hissediyor. Özellikle de daha ilk görüşmede: “Bakın ne adamım ama” der gibi! Tekrar görüşmek üzere... Bir kez daha söyleyeyim: Sizinle tanıştığıma çok sevindim.

— Bir dakika bekleyin Sozont İvanoviç, hiç değilse nerede kaldığınızı, daha ne kadar burada olacağınız söyleyemez misiniz?

Potugin bir an hafiften bozulur gibi oldu.

— Bir hafta daha Baden'deyim; burada, Weber'de veya Marks'da görüşebiliriz. Olmazsa ben size uğrarım.

— Ama gene de adresinizi öğrenmem gerekiyor.

— Evet. Ama şu var ki, yalnız değilim.

— Evli misiniz siz? –diye sordu Litvinov birden.

— Hayır efendim ne münasebet... nereden çıkardınız?.. Yanımda bir kız var sadece.

Litvinov özür diliyormuş gibi kibar bir tavırla:

— Ah! –dedi ve bakışlarını kaçırdı.

— Altı yaşında, –diye devam etti Potugin.– Öksüz bir kızcağız... Bir hanımefendinin kızı... İyi tanıdığım bir hanımefendinin. İyisi mi burada görüşelim sizinle. Hoşça kalın efendim.

Şapkasını kıvırcık saçlı başına geçirdi, çabuk adımlarla uzaklaştı; Lichtental Caddesi'ne giden, gaz lambalarının pek zayıf aydınlattığı sokakta iki kez göründükten sonra gözden kayboldu.

VI

Litvinov kaldığı otele doğru yürürken, “Tuhaf biri!” diye geçiriyordu içinden. “Çok tuhaf biri! Tekrar görüşmeliyim onunla.” Odasına girince masanın üzerinde bir mektup ilişti gözüne. “Ah! Tatyana’dan mektup gelmiş!” diye geçirdi içinden ve hemen sevindi, ama mektup köyden, babasındandı. Litvinov zarfın üzerindeki büyük, armalı mührü çıkardı, okumaya başlayacak oldu... O anda çok hoş, keskin, tanıdık bir koku şaşırttı onu. Dönüp bakınca pencerenin içinde bir bardakta kocaman bir güneş çiçeği demeti gördü. Litvinov çiçek demetinin üzerine eğildi, hiç şaşırmadan dokundu çiçeklere, kokladı... Bir şeyi, oldukça uzak bir şeyi hatırlar gibi oldu... ama neyi hatırladığını çıkaramadı. Uşağı çağırıp çiçeklerin nereden geldiğini sordu.

Uşak çiçekleri adını söylemek istemeyen bir kadının getirdiğini ve kendisinin, yani “Herr Zlitenhof”un çiçekleri görünce kimin gönderdiğini kesinlikle anlayacağını söylediği cevabını verdi.

Litvinov tekrar bir şeyi hatırlar gibi oldu... Uşağa kadının nasıl biri olduğunu sordu. Uşak da uzun boylu, çok şık giyimli olduğunu, yüzüneyse bir tül örttüğünü söyledi.

— Galiba bir Rus kontesiydi, –diye ekledi.

— Nereden çıkardınız Rus kontesi olduğunu? –diye sordu Litvinov.

Uşak dişlerini göstererek gülümsedi.

— İki gulden bahşiş verdi bana.

Litvinov uşağı yolladı ve pencerenin önünde ayakta durup uzun süre düşündü. Ancak sonunda “boş ver” der gibi elini

sallayıp tekrar köyden gelen mektubu okumaya başladı. Babası her zamanki yakınmalarını sıralıyor, buğdayı yok pahasına bile kimsenin almadığını, köylülerin artık söz dinlemediğini, bu gidişle yakında dünyanın sonunun geleceğini yazıyordu. Bu arada şöyle de ekliyordu: “Benim son arabacım Kalmuk’u hatırlıyor musun? Büyülemişler adamı, zavallı çok kötü oldu... Arabamı kullanacak adamım bile kalmamıştı. Neyse ki iyi niyetli tanıdıklar akıl verdi de hastayı Ryazan’a, büyü çözmekte usta bir papaza gönderdim. Papaz iyileştirdi onu, sağlığına kavuştu adamcağız. Görmen için de belge olarak, pederin yazdığı mektubu yolluyorum sana.” Litvinov merak edip bir göz attı bu belgeye. Papaz genel olarak şöyle yazıyordu: “Uşak Nikanor Dmitriyev, tıbbın bir şey yapamayacağı bir hastalıkla geldi bana. Kötü insanların neden olduğu bir büyüydü bu ve suçlusu da Nikanor’un kendisiydi. Çünkü bir kıza verdiği sözü yerine getirmemiş, kız da bazı kişilerin yardımıyla onu çok kötü bir büyüyle, işe yaramaz bir duruma düşürmüştü. Bu arada benden yardım istenmemiş olsaydı, bir lahana böceği gibi mahvolup gidecekti. Her şeyi gören gözlerim umarım, hayatta her zaman destek olacaktır kendisine. Bunu nasıl yaptığıma gelince, bu bir sırdır. Siz beyefendiden de o kızın bir daha böyle yanlış şeyler yapmaması için gözünü korkutmanızı rica ediyorum, yoksa gene aynı büyüyü yaptırır adamcağıza.” Papazın yazdığı bu mektup üzerinde düşünmeye başladı Litvinov. Bozkırların kokusu, küflenmiş bir hayatın zifiri karanlığı vardı bu mektupta. Böyle bir mektubu özellikle Baden’de okuması da çok tuhaf gelmişti Litvinov’a. Bu arada vakit gece yarısını geçeli çok oluyordu. Litvinov yattı, üfleyip söndürdü mumu.

Ama uyuyamadı: O gün gördüğü yüzler ve duyduğu konuşmalar, sigara dumanından yanan, ağrıyan kafasının içinde tuhaf bir biçimde bir araya gelerek, birbirine karışarak dönüp duruyorlardı. Gözünün önüne kâh Gubarev’in mırıldanması, boş boş yere diktiği bakışları geliyor, kâh

birden alev alev parlayıp sağa sola dönen gözleri; birden Suhançikova'yı görüp çatlak sesini duyuyor ve elinde olmadan fısıldayarak tekrarlıyordu: "Tokat attı, tokat attı"; sonra çolpa Potugin çıkıyordu karşısına, onun her sözcüğünü on kez, yirmi kez kendi kendine yineliyordu; tersyüz edilmiş paltosu üzerinde yeni bir üniforma gibi duran Voroşilov, enfiye kutusundan fırlayan bir kukla gibi çıkıveriyordu karşısına, Pişçalkin'se gerçekten iyi niyetle güzelce tıraş edilmiş başını tuhaf, mağrur bir biçimde eğiyordu ona; öte yandan Bindasov birilerine çıkışıp sövüyor, Bambayev hayranlıkla gözyaşı döküyordu... En önemlisi de o koku, o sürekli, keskin, sırnaşık, tatlı, ağır koku ona rahat vermiyor, karanlıkta yayıldıkça yayılıyor ve ısrarla bir türlü yakalayamadığı o şeyi hatırlatıyordu ona... Yatak odasında çiçek kokusunun sağlığa zararlı olduğunu hatırlayan Litvinov kalktı, karanlıkta el yordamıyla çiçek buketini buldu, bitişik odaya götürdü. Ama o dayanılmaz koku oradan da geliyor, yastığına siniyor, battaniyenin altına giriyordu. Yatağın içinde dönüp duruyordu Litvinov. Hafiften titremeye başlamıştı. "Büyü çözmekte usta" papaz sakallı, örgü kuyruklu, çok kurnaz bir tavşan kılığında iki kez önünden geçti; kocaman, süslü bir general şapkasının üzerine oturmuş Voroşilov, bülbülün çalılığın üzerinde şakıdığı gibi şakımaya başladı... Birden fırladı yatağından, ellerini çırparak haykırdı: "Yoksa o mu? Ama olamaz!"

Ne var ki, Litvinov'un bu haykırışının açıklamasına girmeden, anlayışlı okurdan özür dileyerek birlikte birkaç yıl öncesine gitmemiz gerekiyor...

VII

Kalabalık Prens Osinin ailesi ellili yılların başlarında Moskova'da oldukça kısıtlı koşullarda, neredeyse yoksulluk içinde yaşıyordu. Osininler Tatar-Gürcü kökenli falan değildi, Ryurik soyundan gelme gerçek prenslerdi. Tarihimizde Rus topraklarını bir araya getiren ilk Moskova prensleri arasında onların adına da sık rastlanır. Geniş toprakları, pek çok mülkleri vardı; "hizmetleri, döktükleri kan ve yararlıkları" karşılığında birçok kez ödüllendirilmiş, soylular meclisinde bulunmuşlardı. Hatta içlerinden birinden söz edilirken adının başına "çok sayın" ifadesi eklenirdi; ama sonra iftiraya uğramışlar, aileye "büyücülük" karası sürülmüş ve her şeylerini "tuhaf bir biçimde ve temelli" kaybetmişlerdi. Soyluluk unvanları ellerinden alınmış, başkentten uzaklaştırılmışlardı. Osininler yoksullaşmış, bir daha toparlanamamış, eski güçlerine kavuşamamışlardı. Üzerlerindeki kara leke zamanla kaldırılmış, hatta "Moskovalı soylular", "köklü aile" gibi unvanları iade edilmişti ama bir yararı olmamıştı bunların. Aile yoksulluktan kurtulamamış, bir türlü ayağa kalkamamış, Petro zamanında da Yekaterina zamanında da belini doğrultamamış ve gittikçe ufalanıp ezilerek artık küçük işletmelerin yöneticisi, özel şarap ofislerinin başkanı, mahalle polisi gibi görevlerde bile bulunmaya başlamışlardı. Sözünü ettiğimiz Osinin ailesi bir koca, karısı ve beş çocuğundan oluşuyordu. Aile Sabaçya Meydanı dolaylarında, iki yanında yeşil iki aslan heykeli ve birtakım soyluluk simgeleri daha olan, dar giriş merdiveni sokağa bakan tek katlı, ahşap bir evde oturuyor, iki yakalarını güçlükle bir araya getirerek, manava bile borçlanarak, kışları çoğu zaman odunsuz, mumsuz geçirerek yaşayıp gidiyorlardı. Prens bir zamanlar yakışıklı, pek şık, ama kendini tam

anlamıyla koyuvermiş uyuşuk, biraz aptalca biriydi. Soyadına duyulan saygıdan daha çok, önceleri bir nedime olan karısının etkisiyle, Moskova'nın eski kuruluşlarından birinde az bir maaşla, tuhaf bir unvan altında ve hiçbir sorumluluk almadığı bir göreve getirilmişti. Hiçbir işe karışmıyor, sabahlığını hiç çıkarmadan sabahtan akşama kadar sigara içip göğüs geçiriyordu. Karısı hasta ve huysuz bir kadındı. Sürekli ev işleriyle, ıvır zıvırla ilgili hırgür çıkarır, Petersburg'daki ilişkilerini kullanarak çocuklarının devlet okullarından birine girmesi için uğraşır dururdu; durumlarına ve saraydan uzaklaştırılmasına bir türlü alışamıyordu.

Litvinov'un babası Moskova'dayken Osininler'le tanışmış, onlara birtakım iyiliklerde bulunmuş, bir defasında da aileye üç yüz ruble borç vermişti. Onların evinden pek uzakta oturmayan öğrenci oğlu ise sık sık onları ziyarete gidiyordu. Ama onu çeken evlerinin yakınlığı da değildi, yaşam biçimlerinin kötü koşulları da: Osininler'in en büyük kızı İrina'ya âşık olduktan sonra sık sık gitmeye başlamıştı oraya.

O sıralar on yedi yaşındaydı İrina. Annesi okulun müdiresiyle tartışması üzerine onu okuldan alınca enstitüyü bırakmıştı. Tartışmaya bir toplantıda okulun koruyucusuna Fransızca bir kompliman şiiri okuyacak olan İrina'nın tam kürsüye çıkacağı sırada değiştirilmesi ve onun yerine zengin bir mültezimin kızının çıkarılması neden olmuştu. Prenses bu açık hakareti kendine yedirememiş; İrina da müdire hanımın yaptığı bu haksızlığı bağışlayamamıştı; toplantıda kürsüye çıkacağını, dikkatler üzerindeyken şiirini okuyacağını, sonra Moskova'da herkesin ondan söz etmeye başlayacağını hayal ediyordu... Haklıydı da: Gerçekten bütün Moskova İrina'dan söz edebilirdi. Uzun boylu, alımlı, göğsü biraz basık, genç omuzları dar, o yaşlardaki kızlarda pek az görülen ve porselen gibi pürüzsüz, tertemiz, soluk-mat cildiyle, gür sarı saçları yer yer koyuya dönüşen fidan gibi bir kızdı çünkü. Son derece düzgün, zarif yüz hatları ilk gençlik yıllarının o

saf ifadesini henüz bütünüyle yitirmemişti. Ama güzel boynunun yumuşak eğimiyle yarı dalgın, yarı bitkin gülümsemesi, asabi bir genç kız olduğunu söylüyordu. Ayrıca hep belli belirsiz bir gülümseme dolaşan ince dudakları ile hafifçe basık, kartal burnu onun hem kendisi hem de başkaları için tehlikeli olabilecek, bildiğini okuyan, tutkulu bir kız olduğunu gösteriyordu. Kaşlarının altında, Mısır tanrıçalarınınkini andıran kıvrık, uzun kirpiklerinin kuşattığı siyah tonlu, yeşile çalan ışıltılı bir parça baygın bakışlı, badem gözleri insanı hayran edecek, ama gerçekten hayran edecek kadar güzeldi. Tuhaf bir ifadesi vardı gözlerinin: Sanki çok derinlerden, çok uzaklardan hem dikkatle hem dalgın bakıyorlardı. İrina zekâ yönünden de, yetenek yönünden de enstitünün önde gelen öğrencilerden biriydi; ama öte yandan davranışları tutarlı değildi, dikkafalı, başına buyruk bir kızdı. Öğretmenlerinden biri onun için “Vos passions vous perdront” diyerek ihtirasının kurbanı olacağı kehanetinde bulunmuştu; bir başkası da soğuk, duygusuz “une jeune fille sans coeur”[30] olduğunu... İrina’nın arkadaşları onun kibirli olduğunu, içini kimseye açmadığını söylüyor, kız ve erkek kardeşleri ondan çekiniyor, annesi ona güvenmiyor, babası da gizemli bakışını kendisine doğrulttuğunda rahatsız oluyordu. Ama babasında da, annesinde de her nedense (kendi yetenekleriyle değil de onlarda uyandırdığı anlaşılamayan birtakım beklentilerin zoruyla) ister istemez saygı uyandırıyordu.

Yaşlı prens bir gün çubuğunu ağzından çıkarıp şöyle demişti karısına:

— Farkında mısın Praskovya Danilovna, İrina’cığım kurtaracak gibi bizi.

Prenses kızmış, kocasının “des expresssions insupportables”[31] olduğunu söylemiş, ama bir an düşündükten sonra dişlerinin arasından mırıldanmıştı:

— Evet... hani fena da olmazdı.

İrina babaevinde neredeyse sınırsız bir özgürlüğe sahipti. Üzerine fazla düşmüyor, hatta biraz uzak duruyorlardı ondan, ama yaptıklarına seslerini çıkarmıyorlardı ki aslında onun istediği de buydu... Kimi zaman epey onur kırıcı sahneler de yaşanıyordu: Esnafın biri gelip avluda alacağının peşine düşmekten bıktığını bağırmaya başlıyordu: “Efendi insanların yüzlerine karşı sövmek zor geliyor bana! Açlıktan nefesiniz kokuyorsa prensliğiniz nerede kaldı sizin?” İrina kaşını bile oynatmadan kararmış yüzünde öfkeli bir gülümsemeyle oturuyordu olduğu yerde; ama onun bu gülümsemesi anne babasına en ağır sitemlerden daha ağır geliyordu. Sanki doğduğundan beri zenginliğin, lüksün, sevginin her çeşidini tattırmışlar gibi kızlarına karşı suçlu hissediyorlardı kendilerini.

Litvinov kendinden ancak üç yaş küçük olan İrina’ya görür görmez tutulmuş, ama uzun süre ondan karşılık görmek bir yana, dikkatini çekmeyi bile başaramamıştı. Genç kızın ona karşı davranışlarında düşmanca bir hava bile vardı. Sanki Litvinov onu gücendirmiş, beriki de kırgınlığını ruhunun derinlerinde saklıyormuş, genç adamı bağışlayamıyormuş gibiydi. Litvinov o zamanlar bu düşmanlığın, handiyse küçümser sertliğin altında nelerin gizlendiğini anlayamayacak kadar genç ve deneyimsizdi. Kimi zaman ders saatlerini unutmuş, kitaplarını defterlerini evde bırakmış, Osininler’in neşesiz konuk salonunda oturuyor, oturduğu yerden kaçamak İrina’ya bakıyordu: Kalbi yavaş yavaş hüzünle doluyor, göğsünü zorlamaya başlıyordu. İrina ise kızmış, canı sıkılmış gibi yerinden kalkıp bir masa veya sandalyeymiş gibi Litvinov’a soğuk soğuk bakarak omuz silkiyor, kollarını göğsünün üzerinde birleştirip, salonun içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlıyordu. Bazen de ya akşam boyunca ondan bu sadakayı bile esirgiyormuş gibi dönüp bakmıyordu ona (hatta onunla konuşurken bile) ya da

sonunda eline bir kitap alıp (okumamasına karşın) gözünü kitaptan ayırmıyor, dudaklarını büküp, ısırıp duruyordu. O da olmazsa, birden babasına ya da erkek kardeşine “tahammül” sözcüğünün Almancasını soruyordu. Litvinov kapana yakalanmış bir kuş gibi durmadan çırpınarak bu büyülü ortamdan kendini kurtarmaya çalışıyordu; bu amaçla bir haftalığına Moskova’dan ayrılmıştı. Ama bir hafta sonra neredeyse özlemden, can sıkıntısından çıldırmış vaziyette bitkin, hasta dönmüştü Osininler’e... Tuhaftır bu bir hafta içinde İrina da zayıflamıştı sanki! Yüzü süzülmüş, yanakları solmuştu... Ama Litvinov’u, sanki genç adam onu öncekinden daha fazla gücendirmiş gibi çok daha soğuk, neredeyse öfke dolu bir kayıtsızlıkla karşılamıştı... Litvinov’a böyle bir iki ay acı çektirdi İrina. Sonra bir gün her şey değişiverdi. Aşk bir yangın gibi parlamış, bir fırtına bulutu gibi birden ortaya çıkıvermişti. Litvinov bir gün –uzun süre unutamamıştı o günü– gene Osininler’in konuk salonunda pencerenin önünde oturuyor, bir şey düşünmeden sokağa bakıyordu. Hem küskündü, hem canı sıkılıyordu, hem kendi kendine kızıyordu... Fakat oturduğu yerden kıpırdayamıyordu... Sanki pencerenin dibinden bir nehir geçiyor olsaydı hiç düşünmeden atardı kendini nehre. Biraz ötesinde İrina oturuyor, tuhaf bir biçimde susuyordu. O da oturduğu yerde kıpırdamıyordu. Birkaç gündür Litvinov’la hiç konuşmuyordu, aslında hiç kimseyle de konuşmuyordu. Hep başını eline dayamış, bir şeyler düşünüyormuş gibi oturuyor, ancak arada bir başını kaldırıp çevresine bakınıyordu. Bu soğuk dalgınlık sonunda rahatsız etmeye başlamıştı Litvinov’u. Kalkıp vedalaştı, şapkasını aramaya koyuldu. Ansızın bir fısıltı duyuldu: “Gitmeyin.” Litvinov’un kalbi çarptı birden, ilk anda İrina’nın sesini tanıyamamıştı. Yalnızca bu sözcükte inanılmaz bir şey vardı. Başını kaldırıp baktı Litvinov: İrina sevecen, evet sevecen bir bakışla ona bakıyordu. “Gitmeyin,” diye tekrarladı, “Kalın. Yanımda olmanızı istiyorum.” Sonra daha da alçalttı sesini İrina: “Gitmeyin... gitmenizi istemiyorum.” Litvinov bir şey

anlamadan, düşünmeden, ne yaptığının farkında olmadan yaklaştı İrina'nın yanına, elini uzattı ona... İrina da hemen iki elini birden uzattı Litvinov'a, sonra gülümsedi, yüzü kıpkırmızı oldu, başını öte yana çevirdi, gülümsemeyi kesmeden çıktı salondan... Birkaç dakika sonra en küçük kız kardeşiyle döndü, gene aynı sevecen bakışıyla uzun uzun baktı Litvinov'a, yanına oturttu onu... Önce bir şey söyleyemedi: Yalnızca derin derin soluk alıyordu, yüzü kıpkırmızıydı. Neden sonra daha önce hiç yapmadığı bir şey yaptı, sanki konuşmaktan ürküyormuş gibi, neler yaptığını sormaya başladı Litvinov'a. Aynı günün akşamı onun değerini şimdiye kadar yeterince bilemediği için birkaç kez özür diledi Litvinov'dan; artık bambaşka bir insan olduğuna Litvinov'u inandırmaya çalıştı, cumhuriyetçi olduğunu söyleyerek Litvinov'u iyice şaşırttı (o sıralar Litvinov bir Robespierre hayranıydı, Marat'yı yüksek sesle eleştiremiyordu) ve bir hafta sonra da Litvinov, İrina'nın kendisini sevdiğini biliyordu artık. Evet; bu ilk günü uzun süre unutamamıştı Litvinov... ama sonra olanları da unutamamıştı: Yani uzun süre kuşkuyla, inanmaya korkarak, heyecandan kalbi çarparak, neredeyse korkudan titreyerek, içine olağanüstü, beklenmedik bir mutluluk dolduğuna, bu mutluluğun giderek büyüdüğüne, tüm varlığını karşı konulmaz bir biçimde sardığına, dışa taştığına kendini inandırmaya çalıştığı o günleri. İlk aşkın o aydınlık dakikaları, hayatta bir daha tekrarlanamayacak, hatta tekrarlanmaması gereken anları başlamıştı. İrina birden kuzu gibi uysal, yumuşak başlı, son derece iyi yürekli oluvermişti. Kız kardeşlerine dersler vermeye (ama piyano dersi değil, müzikten anlamıyordu çünkü) başlamıştı. Fransızca, İngilizce dersleri veriyor, onlarla birlikte ders kitaplarını okuyordu; ev işleriyle de ilgileniyordu ve bütün bu uğraşları zevk veriyor, eğlendiriyordu onu. Kimi zaman susmak bilmiyor, kimi zaman da sessizliğe gömülüyor, kendi kendine değişik planlar yapıyor, Litvinov'la evlenince (evleneceklerinden ikisinin de en küçük bir kuşkusu yoktu) neler yapacağıyla

ilgili sonu gelmez fikirler yürütüyordu. Nasıl bir arada yaşayacaklarını... “Nasıl çalışacağımızı, değil mi?” diye ekliyordu Litvinov... Onun ardından tekrarlıyordu İrina: “Evet çalışacak, okuyacağız; ama en önemlisi seyahate çıkacağız.” Bir an önce Moskova’dan ayrılmak, bir yerlere gitmek istiyordu İrina, ama Litvinov ona üniversiteyi henüz bitirmediğini söylüyor, İrina da her seferinde bir süre düşündükten sonra onun Berlin’de ya da başka bir yerde öğrenimini sürdürebileceğini söyleyerek itiraz ediyordu. İrina duygularını açığa vurmakta pek tereddüt eden bir insan olmadığından, Litvinov’a ilgisi de prensle prenses için uzun süre sır olarak kalmadı. Öğrenince de sevinmesine sevinmediler, ama koşulları düşününce hemen “veto” koymayı da uygun görmediler. Litvinov’un durumu iyiydi... “Ama aile, aile...” diyordu prenses. “Doğru, elbette aile...” diye karşılık veriyordu prens. “Hiç değilse o kadar kötü bir soydan değil, hem İrina da sözümüzü dinlemeyecektir zaten. İstemediği bir şeyi yaptığı görülmüş mü hiç? Vous connaissez sa violence![32] Ayrıca henüz açık bir şey de yok ortada”. Prens böyle derken bir yandan da şöyle düşünüyordu: “Kızımız sadece Bayan Litvinova mı olacak yani? Oysa ben bambaşka şeyler bekliyordum.” Müstakbel nişanlısını avcunun içine almıştı İrina; Litvinov da seve seve bırakmıştı kendini. Bir girdaba kapılmış, tümüyle kendini kaybetmişti sanki... Hem dehşet, hem haz duyuyor, hiçbir şeye hayıflanmıyor, hiçbir şeyden sakınmıyordu. Evliliğin anlamını, yükümlülüklerini hiç aklına getirmiyor, bunu başarıp başaramayacağı, ona her zaman böyle boyun eğip eğemeyeceği, iyi bir koca olup olamayacağı, İrina’nın nasıl bir eş olacağı, aralarındaki ilişkinin doğru olup olmadığı konusunda bir türlü karar veremiyordu. Kanı kaynıyordu, bildiği tek şey vardı: Hem İrina’yla, hem de ardı sıra hep ileriye doğru, sonsuza kadar gidecekti, orada ne olursa olsundu! Ne var ki Litvinov’dan yana herhangi bir karşı koymanın olmamasına, İrina’nın da aşırı ilgi ve yakınlığına

karşın, arada gene de birtakım anlaşmazlıklar, sarsıntılar oluyordu. Litvinov bir gün üniversiteden aceleyle, üzerinde eski redingotu, elleri mürekkep içinde, doğruca İrina'ya gelmişti. İrina her zamanki tatlı karşılama için sevinçle yanına koşmuş ama birden duraklamıştı. Bir an durup baktıktan sonra,

— Eldiveniniz yok, –demiş, arkasından hemen eklemişti:– Öf! Siz tam bir... öğrencisiniz!

— Böyle şeyleri çok fazla önemsiyorsunuz İrina, –diye karşılık vermişti Litvinov.

— Siz... tam bir öğrencisiniz –diye tekrarlamıştı İrina.– Vous n'êtes pas distingué.[33]

Sonra sırtını Litvinov'a dönüp odadan çıkıp gitmişti. Elbette bir saat sonra affetmesi için yalvarıyordu Litvinov'a... Litvinov'un karşısında kendisini suçlamaya, eleştirmeye de genelde hazırdı zaten. Yalnız tuhaftır kendisini sıklıkla, neredeyse ağlayarak aslı astarı olmayan birtakım kötü davranışlarda bulunmakla suçlarken, asıl kusurlarını ısrarla yadsıyordu.

Litvinov başka bir gün de İrina'yı gözyaşları içinde, başı ellerinin arasında, saçları karmakarışık buldu. Büyük bir endişeyle neden bu kadar üzgün olduğunu sorunca İrina bir şey söylemeden, parmağıyla göğsünü gösterdi. Birden ürperdi Litvinov.

"Verem!" diye geçti içinden: İrina'nın elini tuttu.

— Hasta mısın? –diye sordu sesi titreyerek.– (Önemli durumlarda senlibenliydiler artık.) Hemen gidip doktor çağırayım mı?

Ama Litvinov'un sözünü bitirmesine izin vermedi İrina, can sıkıntısıyla ayağını yere vurdu.

— Sağlığım yerinde... Ama şu elbiseme baksana... Görmüyor musun?

Litvinov:

— Nesi varmış ki? Elbise işte... –diye mırıldandı şaşkınlıkla.

— Nesi mi var? Bu benim tek elbisem ve çok eski, iğrenç de; ayrıca her gün onu giymek zorundayım. Hatta senin... sizin geldiğiniz zamanlar bile... Beni bu eski püskü şeyle göre göre sonunda soğuyacaksınız benden!

— Rica ederim İrina... neler söylüyorsun öyle! Üstelik çok da güzel bir elbise bu... Ayrıca, seni ilk gördüğümde de üzerinde olduğundan benim için çok değerli.

İrina'nın yüzü kıpkırmızı oldu.

— O zamanlar bile bundan başka giyebileceğim bir elbisem olmadığını hatırlatmayın bana lütfen Grigori Mihayloviç.

— Ama yemin ederim size çok yakışıyor İrina Pavlovna.

İrina uzun, yumuşak saç buklelerini sinirli sinirli çekiştirerek ısrar etti:

— Hayır iğrenç, berbat bir şey bu... Ah şu yoksulluk, yoksulluk, bayağılık! Nasıl kurtulmalı bu yoksulluktan? Nasıl çıkmalı bu karanlıktan?

Litvinov ne söyleyeceğini bilemeyerek hafifçe öte yana döndü...

İrina birden oturduğu yerden fırladı, iki elini Litvinov'un omuzlarına koydu. Yüzünü Litvinov'un yüzüne yaklaştırıp, çoktan dolu dolu olmuş gözlerinde mutluluk ışıltılarıyla şöyle dedi:

— Ama seviyorsun beni, değil mi? Seviyorsun, değil mi? Bu iğrenç elbisenin içinde bile seviyorsun değil mi?

Litvinov İrina'nın önünde diz çöktü. Genç kız Litvinov'un üzerine eğilerek fısıldadı:

— Sev beni, sevgilim, kurtarıcım benim!

Böylece herhangi bir resmi açıklama yapılmaksızın ve Litvinov'un kendi isteğiyle değil de, İrina'dan bir buyruk bekleyerek (İrina bir defasında ikisinin de henüz komik denecek kadar genç olduklarını, hiç değilse birkaç hafta daha büyümelerinin gerektiğini söylemişti) teklifini geciktirmesiyle günler, haftalar geçip gidiyordu, ama her şey giderek çözüme yaklaşırken ve gelecek daha bir açık seçik belirmeye başlamışken ansızın gerçekleşen bir olay bütün tahminleri, planları rüzgârın tozları yoldan savurması gibi dağıtıverdi.

VIII

Saray o kış Moskova’daydı. Eğlencelerin ardı arkası kesilmiyordu; sonunda sıra her yıl yapılan büyük soylular balosuna gelmişti. Duyuru olarak “Polis Haberleri” gazetesinde yayınlanan balo haberi, Sabaçya Meydanındaki küçük eve kadar da ulaşmıştı. İlk telaşa kapılan prens olmuştu. Hemen vermişti kararını: Baloya kesinlikle gidecekler, İrina’yı da götüreceklerdi. Hükümdarlarını görme fırsatını kaçıramazlardı; ayrıca köklü, soylu aileler için bir çeşit zorunluluktu bu. Prens evde hiçbir zaman olmadığı kadar ısrarla, heyecanla savunuyordu bu düşüncesini. Bir bakıma prenses de onunla aynı görüşteydi, ama harcamalar düşündürüyordu onu. Ne var ki İrina baloya katılma düşüncesine kesinlikle karşıydı. Anne babasının gösterdiği akla yakın bütün nedenlere kararlı bir tavırla karşı duruyordu: “İstemiyorum, o baloya gitmeyeceğim!” İrina’nın direnişi öylesine bir boyuta varmıştı ki yaşlı prens sonunda Litvinov’dan İrina’ya öteki “nedenler” yanında, genç bir kızın sosyeteden uzak durmasının uygun olmayacağını, baloya katılmayı “denemesinin” gerektiğini, yoksa onun kendini hiçbir yerde gösterme olanağını bulamayacağını anlatarak genç kızı ikna etmesini istemeye karar vermişti. Litvinov bu “nedenleri” anlatmaya çalıştı genç kıza. İrina ısrarla, dikkatle baktı Litvinov’un yüzüne. Bakışı öylesine ısrarlı, dikkatliydi ki Litvinov ne diyeceğini şaşırdı. İrina kemerinin ucuyla oynayarak sakin bir tavırla şöyle sordu:

— Siz mi istiyorsunuz bunu? Siz mi?

— Evet... sanırım –dedi Litvinov tereddütle.– Ben de babanız gibi düşünüyorum. Hem neden gitmeyecekmişsiniz... İnsanları göreceksiniz... –hafifçe gülümseyerek ekledi:– İnsanlara göstereceksiniz kendinizi...

— Kendimi göstereceğim demek, –dedi İrina alçak sesle.– Pekâlâ gideceğim... Ama unutmayın, bunu siz istediniz.

— Yani, ben... –diye başlayacak oldu Litvinov.

İrina kesti sözünü:

— Siz kendiniz istediniz bunu. Ayrıca bir koşulum da var: Bu baloya katılmayacağınıza söz vereceksiniz bana.

— Peki ama neden?

— Ben öyle istiyorum.

Litvinov kollarını iki yana açtı.

— Tamam... Ama ne yalan söyleyeyim, olağanüstü görkeminizle orada kuşkusuz yaratacağınız büyük etkiye tanık olmak benim için büyük zevk olacaktı. –İçini çekerek ekledi:– Ne çok gurur duyacaktım sizinle...

İrina gülümsedi.

— Sözünü ettiğiniz o görkemi üzerimdeki beyaz tuvalet yaratacaktır, etkiye gelince... Neyse, anlayacağınız ben öyle olmasını istiyorum.

— İrina, bana gücendin mi sen?

Gene gülümsedi İrina.

— Yo hayır! Gücenmedim. Ancak sen... –İrina Litvinov'un gözlerinin içine dikti bakışını. O güne kadar genç kızın gözlerinde böyle bir ifade görmemiş gibi geldi delikanlıya; alçak sesle ekledi İrina:– Belki de böyle olması gerekiyor.

— Ama beni seviyorsun, değil mi İrina?

İrina neredeyse mağrur bir ağırbaşlılıkla ve Litvinov'un elini erkeksi bir tavırla kuvvetlice sıkarak karşılık verdi:

— Seni seviyorum.

Bunu izleyen günlerde İrina tuvaletiyle, saçlarının yapımıyla yakından ilgilendi. Balodan bir gün önceyse kendini rahatsız hissetmeye başladı. Yerinde duramıyor gibiydi; yanında kimse yokken iki kez ağlamıştı bile. Ama Litvinov’un yanında olağan gibiydi, her zamanki gibi gülümsüyordu... Bununla birlikte önceleri olduğu gibi gene hassastı Litvinov’a karşı, ama biraz dalgındı. Sık sık aynaya bakıyordu. Balo günü çok sessizdi, yüzü bembeyazdı ama sakindi. Akşam saat dokuzda onu görmeye geldi Litvinov. İrina beyaz, tarlatanlı tuvaletiyle, hafif kabartılmış saçının üzerinde küçük mavi çiçeklerden bir taçla yanına geldiğinde elinde olmadan içini çekmişti Litvinov: Yaşına göre öylesine güzel, öylesine görkemli gelmişti ona İrina... “Bir günde ne kadar büyüdü,” diye geçirdi içinden. “Ne soylu bir duruşu var! Soyluluk dedikleri bu işte!” İrina onun karşısında kolları yana sarkık, gülümsemeden, doğal haliyle ayakta duruyor; kararlı, neredeyse cüretkâr bir ifadeyle tam karşıya (Litvinov’a değil), uzaklarda bir noktaya bakıyordu.

Neden sonra mırıldandı Litvinov:

— Bir peri masalı kraliçesi... –diye mırıldandı Litvinov.– Ya da hayır, çarpışmanın, zaferin arifesinde bir başkomutan gibisiniz... –İrina onu değil de içinden gelen bir sesi dinler gibi aynı pozda, ayakta duruyordu; Litvinov devam etti:– Bu baloya gelmeyi yasakladınız bana, ama benden bu çiçekleri almayı, baloya onlarla gitmeyi reddetmezsiniz değil mi?

Bir demet güneş çiçeği uzattı İrina’ya.

İrina çabucak bir göz attı Litvinov’a, birden elini uzatıp başını süsleyen çiçek tacını ucundan tutarak mırıldandı:

— İster misin? Yalnızca tek bir sözcük söyle, çıkarıp atayım bunu evde kalayım.

Litvinov’un kalbi duracak gibi çarpıyordu. İrina’nın eli başındaki tacı çekip almıştı...

Litvinov içinde kabaran soylu, yüce duyguların etkisi altında atıldı:

— Hayır, hayır, neden çıkaracaksın? Bencil bir insan değilim ben, kalbinin benim olduğunu biliyorsam neden kısıtlayayım özgürlüğünü?

İrina aceleyle kesti sözünü:

— Öyleyse yaklaşmayın bana, tuvaletimi buruşturacaksınız...

— Getirdiğim buketi alacak mısınız? diye sordu Litvinov.

— Elbette alacağım: Çok güzel bir buket çünkü, bu çiçeğin kokusunu da pek severim. Merci... Hatıra olarak da saklayacağım onu...

— Sosyeteye ilk girişinizin, ilk zaferinizin anısına, –dedi Litvinov.

İrina hafifçe dönüp omzunun üzerinden aynada kendine baktı.

— Gerçekten o kadar güzelim miyim? Kompliman yapmıyorsunuz ya bana?

Litvinov heyecanla övmeye başladı genç kızın güzelliğini. Ama İrina artık dinlemiyordu onu. Çiçek buketini yanağına dayamış, o tuhaf, buğulu ve iri iri açılmış gözleriyle gene uzaklarda bir noktaya bakıyordu. Omuzlarının arkasındaki ince kurdelelerin hafif bir esintiyle kıpırdayan uçları kanatları andırıyordu.

Prens girdi odaya. Saçlarını kıvır kıvır yaptırmış, beyaz bir kravat takmış, rengi atmış siyah frakını giymiş, soyluluk simgesi Vladimir nişanını yakasına takmıştı. Onun arkasından üzerinde eski moda ipek bir tuvaletle prenses girdi. Her annenin heyecanını gizlemek için yaptığı gibi, hiç gereği yokken kızının tuvaletinin arkasını düzeltmeye, katlı

yerlerini açmaya koyuldu. Uzun tüylü iki sıska beygirin çektiği dört kişilik kiralık bir araba henüz kalkmamış karda tekerlekleri gıcırdayarak geldi, kapının önünde durdu. Benzersiz üniformasıyla bir uşak koşarak gelip, heyecan içinde arabanın geldiğini haber verdi... Prens ve prenses evde kalacak kızlarına iyi geceler diledikten sonra kürklerine sarınıp kapıya yürüdüler. İrina ince, kısa mantosuyla –ne çok nefret ediyordu bu mantodan!– bir şey söylemeden yürüdü arkalarından. Onları yolcu eden Litvinov bir veda bakışı bekliyordu İrina'dan, ama genç kız dönüp ona bir kez bile bakmadan binmişti arabaya.

Gece yarısı balonun verildiği binanın önünden geçti Litvinov. Büyük avizelerin sayısız ışığı kırmızı perdelerden parlak noktalar halinde sızarak binanın önündeki araba dolu alana vuruyor, bir Strauss valsinin küstah, oynak, davetkâr melodisi her yandan duyuluyordu.

Ertesi gün saat on ikiden sonra Osininler'e gitti Litvinov. Evde yalnızca prensi görebildi. Prens ona, İrina'nın başının ağrıdığını, odasında yattığını, akşama kadar da kalkamayacağını, ama baloya ilk kez katılan genç bir kız için bunun son derece doğal olduğunu söyledikten sonra Fransızca ekledi:

— C'est très naturel, vous savez, dans les jeunes filles.[34]

Prensin üzerinde her zamanki gibi sabahlık değil, redingot olduğunu fark edince biraz şaşırtmıştı Litvinov. Bu arada sürdürdü konuşmasını prens:

— Dün geceki olaylardan sonra biraz rahatsızlandı!

— Ne gibi olaylardan sonra? –diye sordu Litvinov.

— Evet, evet, olaylar işte, de vrais événements.[35] Grigori Mihayloviç quel succes elle a eu[36] hayal bile edemezsiniz! Bütün saray erkânı yakından ilgilendi onunla! Prens

Aleksandr Fyodoroviç onun yerinin buralar olmadığını, İrina'nın ona Kontes Devonşirskaya'yı hatırlattığını söyledi... Hani şu ünlü kontes... Yaşlı Kont Blazenkrampf ise herkesin duyacağı biçimde yüksek sesle İrina'nın la reine du bal[37] olduğunu söyledi ve onunla tanıştırılmak istedi. Sonra bana da tanıttı kendisini, yani beni süvari alayından tanıdığını söyledi, şimdi nerede görev yaptığımı sordu. Çok neşeli bir insan. Ayrıca adorateur du beau sexe![38] Evet, ne diyordum? Benim prensese gelince... onu da rahat bırakmıyorlardı: Natalya Nikitişna sohbet etti onunla... Daha ne olsun? İrina, avec tous les meilleurs cavaliers[39] dans etti. Onunla dans etmek için bana o kadar çok genç başvurdu ki... sonunda hesabı karıştırdım. İnanın etrafımızda basbayağı bir kalabalık oluşmuştu; herkes onunla mazurka yapmak istiyordu. İrina'nın Moskovalı olduğunu öğrenen yabancı bir diplomat hükümdarımıza şöyle demiş: "Sire, décidément c'est Moscou qui est le centre de votre empire!"[40] Bir başka diplomat da şöyle eklemiş: "C'est une vraie révolution, sire"[41] yani révélation[42] ya da revolution gibi bir şey söylemiş. Evet... evet... Yalnızca şunu söyleyebilirim size: Dün gece olağanüstü şeyler oldu.

Prensin konuşmasını dinlerken Litvinov'un elleri ayakları buz kesmişti.

— Ya İrina Pavlovna? –diye sordu.– Eğlendi mi? Neşesi yerindeydi galiba?

— Elbette yerindeydi, bir de yerinde olmayacak mıydı yani! Fakat siz de bilirsiniz, ilk bakışta anlamak zordur İrina'yı. Dün gece herkes aynı şeyi söylüyordu bana: "İnanılacak gibi değil! Jamais on ne dirait que mademoiselle votre fille est à son premier bal.[43] Kont Reyzenbah bile, bu arada... sanırım tanıyorsunuz kendisini...

— Hayır tanımıyorum, adını da hiç duymadım.

— Karımla kardeş çocuklarıdır...

— Hayır tanımıyorum.

— Çok zengindir, sarayda mabeyincidir, Petersburg’da yaşıyor, herkes tanır onu. Şimdiye kadar hep küçümserdi bizi... Ama bunun için kırgın değilim ona. J’ai l’humeur facile, comme vous savez.[44] İşte öyle biri... İrina’nın yanına oturup on beş dakika sohbet etti onunla, daha fazla değil; sonra benim prensese şöyle dedi: “Ma cousine, votre fille est un eperle; c’est une perfection...[45] Böyle bir yeğenim olduğu için herkes kutluyor beni...” Yanımızdan ayrıldıktan sonra baktım çok önemli bir... kişinin yanına gitti, onunla konuşmaya başladı, o arada sık sık dönüp İrina’ya bakıyordu... önemli kişi de kuşkusuz...

Tekrar sordu Litvinov:

— Demek bütün gün görünmeyecek İrina Pavlovna?

— Evet, başı çok ağrıyor. Size selamını ve qu’on a trouvé charmant[46] buketiniz için teşekkürlerini iletmemizi istedi. Dinlenmesi gerekiyor... Prenses de birtakım ziyaretler için çıktı... Benim de şimdi...

Prens öksürdü, başka söyleyecek bir şey bulmakta zorluk çekiyor gibi odanın içinde sağa sola yürümeye başladı. Litvinov şapkasını aldı, prense engel olmak istemediğini, İrina’nın sağlık durumunu öğrenmek için daha sonra uğrayacağını söyleyip çıktı.

Osininler’in evinden birkaç adım ötede, iki kişilik şık bir arabanın polis kulübesinin önünde durduğunu gördü. Gene şık üniformalı bir uşak sürücü yerinden kayıtsız bir tavırla uzanmış, kulübede oturan Fin asıllı memura Prens Pavel Vasilyeviç Osinin’in evini soruyordu. Litvinov arabanın içine baktı: Samur kürküne sarınmış, her halinden önemli bir mevki sahibi olduğu anlaşılan pek kibirli, buruşuk, şiş

suratlı, Yunan burunlu, hain dudaklı, orta yaşlı bir adam gördü.

IX

Litvinov daha sonra uğrama sözünü yerine getirmedi. Ziyaretini ertesi güne bırakmasının daha uygun olacağına karar vermişti. Ertesi gün saat on iki sularında, çok iyi bildiği konuk salonuna girdiğinde İrina'nın kız kardeşleri Viktorya ve Kleopatra'yla karşılaştı. Selam verdi ve İrina'nın biraz daha iyi olup olmadığını, onu görüp göremeyeceğini sordu.

— İrina annemle dışarı çıktı, –dedi Viktorya.

Henüz peltek peltek konuşuyordu ama kız kardeşinden daha atak, daha cesurdu.

Litvinov göğsünün derinlerinde bir şeyin koptuğunu hissetti.

— Nasıl... dışarı mı çıktı? –diye sordu.– Yani... yani... bu saatte sizinle ilgilenmiyor, size ders vermiyor mu?

— İrina artık ders vermeyecek bize, –dedi Viktorya.

— Evet, artık ders vermeyecek bize, –diye tekrarladı Kleopatra da.

— Peki babanız evde mi? –diye sordu Litvinov.

Yine Viktorya cevap verdi:

— Babam da evde değil. Ama İrina hiç iyi değil, bütün gece ağladı, çok ağladı...

— Ağladı mı?

— Evet, ağladı... Hizmetçi kadın Yegorovna söyledi bana, ağlamaktan gözleri kıpkırmızıymış, öyle çok şişmişler ki...

Litvinov basbayağı üşümüş gibi neredeyse titreyerek salonda iki kez bir baştan bir başa gidip geldikten sonra eve döndü. Yüksek bir kulenin tepesinden aşağıya bakan bir insanın hissettiğine benzer bir duygu vardı içinde: Bedeni donup kalmıştı sanki, bayılacak gibi oluyor, başı dönüyordu. Anlamsız bir şaşkınlık, düşüncelerin karmaşıklığı, belirgin olmayan bir dehşet, dilsiz bir beklenti, tuhaf, handiyse kin dolu bir merak, boşalamayan gözyaşlarının düğümlediği boğazda, dudaklarda boş, alaylı, zoraki bir gülümseme ve hiç kimseye yönelik olmayan, saçma bir yalvarış... Ah bütün bunlar ne kadar acımasız, küçük düşürücü, çirkin şeylerdi! Kafasının içinde sürekli aynı düşünce dolaşıp duruyordu: “İrina beni görmek istemiyor. Apaçık bir şey bu. Peki ama, neden? O uğursuz baloda ne olmuş olabilir? Bir anda ortaya çıkan bu değişikliğin nedeni ne olabilir? Böyle ani... (İnsanlar, ölümün aniden geldiğini hep görür, ama bir türlü bu aniliğe kendilerini alıştıramaz, hatta bunu anlamsız bulurlar.) Kimsenin bana bir şey söylemesini istemiyor, kendi de bir açıklama yapmıyor...”

O anda hemen kulağının dibinde gergin bir ses duydu Litvinov:

— Grigori Mihayloviç...

Ürperdi Litvinov ve dönüp bakınca elinde bir mektupla uşağını gördü. İrina’nın el yazısını tanıdı... Daha mektubu açmadan sezdi felaketi, darbeden korunmaya çalışır gibi başını göğsüne doğru eğdi iyice, omuzlarını kaldırdı.

Neden sonra toparladı kendini ve birden zarfı açtı. Orta boy bir mektup kâğıdında şöyle yazıyordu:

“Beni bağışlayın Grigori Mihayloviç. Aramızda her şey bitti: Ben Petersburg’a gidiyorum. Çok üzgünüm ama olan oldu artık. Besbelli kaderim böyleymiş... Hayır kendimi temize çıkarmaya çalışmıyorum... Önsezilerim gerçekleşti. Bağışlayın beni, unutun: Size layık biri değilim...

İrina”

“Yüce gönüllülük gösterin ve benimle görüşmeye çalışmayın.”

Litvinov bu beş satırı yavaş yavaş okuduktan sonra biri onu göğsünden itmiş gibi kanepeye bıraktı kendini. Mektubu düşürdü elinden, yerden alıp bir kez daha okudu, kendi kendine mırıldandı: “Petersburg’a gidiyor.” Sonra tekrar yere düşürdü mektubu ve hepsi o kadar... Derin bir dinginlik bile çökmüştü üzerine. Hatta arkaya attığı elleriyle başının altındaki yastığı bile düzeltmişti. “Gidenin ardından ağlanmaz,” diye geçirdi içinden. “Nasıl geldiyse, gene öyle uçup gitti... Son derece olağan bir şey bu; her an beklediğim bir şey... (Kendi kendine yalan söylüyordu Litvinov: Hiç böyle bir şey beklediği yoktu.) Ağlıyor muymuş? O mu ağlıyormuş? Ne için ağlıyormuş acaba? Öyle ya beni sevmiyordu ki! Bununla birlikte onun gibi bir kız için gayet anlaşılır ve olağan bir şey bu... Bana layık değilmiş... Bak sen! (Acı acı gülümsedi.) İçinde ne büyük bir gücün olduğundan haberi yoktu; balodaki etkinliğini görünce sıradan bir üniversite öğrencisi için neden harcayacaktı ki kendini?.. Her şey gayet anlaşılır.”

Burada İrina’nın sevgi dolu sözcüklerini, gülümseyişini ve bir daha göremeyeceği, bakışları karşılaşınca birden aydınlanıp yumuşayan unutulmaz gözlerini hatırladı. Sonra ancak bir kez alabildiği o çabuk, ürkek, yakıcı öpücük geldi aklına... ve birden ağlamaya, hüngür hüngür, acı acı ağlamaya başladı. Yüzükoyun döndü, katılırcasına ağlarken kendini de, çevresindeki her şeyi de büyük bir haz duyarak parçalamak istiyormuş gibi alev alev yanan yüzünü kanepenin yastığına gömdü, ısırdı yastığı.

Heyhat! Litvinov’un bir gün önce arabada gördüğü kişi, Prenses Osinina’nın kuzeni, mabeyinci milyoner Kont Reyzenbah’ın ta kendisiydi aslında. İrina’nın önemli kişiler

üzerinde yarattığı etkiyi görüp, uyanık, işini bilir bir insan olduğu için bundan nasıl “mit etwas Accuratesse”[47] yarar sağlayabileceğini düşünerek hemen bir plan yapmıştı. Napolyon gibi çabuk hareket etmekte kararlıydı. Şöyle düşünüyordu: “Bu ilginç kızı alıp Petersburg’a götüreceğim. Mirasçım yapacağım onu, ama bütün varlığımın değil kuşkusuz. Zaten çocuğum yok, nasıl olsa yeğenim sayılır, benim kontesin de yalnızlıktan canı sıkılıyor... Konuk salonumuzda hoş, güzel bir yüzün bulunması da hiç fena olmaz hani... Evet, evet, öyle: “Est ist eine Idee, est ist eine Idee.”[48] Kızın anne babasının gözlerini kamaştırmak, başlarını döndürmek gerekiyor.” Kont Sabaçya Meydanına gitmek üzere arabasına bindiğinde şöyle düşünüyordu: “Yiyecek bir şeyleri yok, onun için itiraz etmeyeceklerdir. Zaten duygulu insanlar da değiller. Bir miktar para da verebilirim onlara. Ya kız? O da kabul edecektir. Bal tatlıdır derler... Dün gece de tattı baldan... Diyelim ki, bu da benim kaprisim; varsın yararlansınlar bu kaprisimden... aptallar. Böyle iken böyle diyeceğim onlara; kararınızı verin. Kabul etmezseniz başka bir kız götüreceğim; zaten yetim bir kız daha uygun olur benim için. Evet mi, hayır mı, yirmi dört saat süre size... und damit Punctum”.[49]

Prensi daha bir gün önceden, balodayken ziyaretine hazırlayan kontun, konuk salonuna girdiğinde kafasında bu düşünceler vardı. Bu ziyaretin ayrıntıları daha fazla girmenin gerekmediği kanısındayız. Hesaplarında yanılmamıştı Kont: Prens de, prenses de hiç itiraz etmediler ve kendilerine verilen parayı aldılar. İrina da yirmi dört saatlik sürenin dolmasını beklemeden öneriyi kabul etti. Litvinov’la ilişkisini koparmak onun için hiç de kolay olmadı. Seviyordu Litvinov’u ve yazdığı mektubu gönderdikten sonra neredeyse yataklara düşecekti. Sürekli ağlıyordu, zayıflamış, sararıp solmuştu... Ama bütün bunlara karşın, bir ay sonra Prenses Osinina Petersburg’a götürdü İrina’yı, kontun evine yerleştirdi; çok iyi yürekli bir kadın olan (ama ancak bir piliç

kadar akıllı, dahası bir pilice benzeyen) kontesin korumasına bıraktı.

Bu olayın üzerine Litvinov üniversiteden ayrıldı, babasının köyüne gitti. Yürek yarası zamanla iyileşti. İlk zamanlar İrina'dan hiç haber alamadı. Petersburg sosyetesiyle ilgili konuşmalardan sürekli kaçındı. Daha sonraları zaman zaman, İrina ile ilgili kötü olmamakla birlikte, tuhaf söylentiler duymaya başladı. Çok söz ediliyordu ondan. Onun özellikle basında çok yer alan pırıltılı adı, taşra sosyetelerinde bile giderek daha çok dolaşmaya başlamıştı. Bir zamanların Kontes Vorotınskaya'sı gibi ilgiyle, saygıyla, kıskançlıkla söz ediyorlardı İrina'dan. Daha sonra evlendiği haberi geldi. Ne var ki bu son haber hemen hiç ilgilendirmemişti Litvinov'u: Artık Tatyana ile nişanlıydı çünkü.

Litvinov'un otel odasında "Yoksa!" diye haykırdığında neyi hatırladığını okuyucu anlamıştır artık. Bunun için tekrar Baden'e dönüyor, öykümüzü bıraktığımız yerden anlatmayı sürdürüyoruz.

X

Litvinov çok geç uyudu ve erken uyandı: Yataktan kalktığında güneş yeni doğmuştu. Odasının penceresinden gözüken karaltılı dağların ıslak mor tepeleri masmavi gökyüzünde pırıl pırıl yanıyordu. “Oradaki ağaçların altında ne güzel, serin bir hava vardır şimdi!” diye geçirdi içinden ve dün geceden bu yana daha da güzel açmış çiçek demetine dalgın dalgın bakarak aceleyle giyindi. Bastonunu aldı, ünlü “Kayalar”ın üzerindeki “Eski Şato”ya doğru yola çıktı. Sabahın güçlü, sakin havası sarmıştı bütün benliğini. Derin derin nefes alıyor, dinç adımlar atıyordu. Damarlarında sağlıklı gençliğinin ateşi dolaşıyordu. Hafif ayaklarını toprak kendi kaldırıyordu sanki. Her adımda daha canlı, daha neşeli oluyordu. İki yanında dalları ilkbaharın parlak yeşil tomurcuklarıyla bezenmiş çam ağaçları olan kum bir yolda, çiy düşmüş serinlikte yürüyordu. Sık sık “Ah ne harika!” diye mırıldanıyordu kendi kendine. Birden tanıdık birtakım sesler duydu. Bakınca, ileride, ona doğru gelmekte olan Voroşilov’la Bambayev’i gördü. Öğretmenini görünce panikleyen bir öğrenci gibi ne yapacağını şaşırdı, hemen yana attı kendini, bir çalının arkasına gizlendi... “Tanrım! ne olur görmesinler beni!” diye dua ediyordu. O anda kendisini görmemeleri için varını yoğunu vermeye hazırdı herhalde... Gerçekten de görmediler onu: Tanrı, Voroşilov’la Bambayev’in onu fark etmeden önünden geçmelerini sağlamıştı. Voroşilov kendinden emin asker sesiyle Bambayev’e gotik mimarinin çeşitli “evreleri” üzerine bilgi veriyor, Bambayev de olumlu anlamda başını sallamakla yetiniyordu. Voroşilov’un “evreler”le ilgili anlattıklarıyla karşısındakinin kafasını uzun süredir şişirdiği, heyecanlı bir yapıya sahip olan temiz yürekli Bambayev’in canının da artık iyiden iyiye sıkılmaya başladığı belliydi. Litvinov

boynunu uzatıp dudaklarını ısırarak uzun süre onların uzaklaşmakta olan ayak seslerini dinledi. Voroşilov'un arada burundan taşan, gırtlaktan gelen sesiyle sürdürdüğü öğretici söylevi daha uzun süre duyuldu. Sonunda sesler kesildi. Litvinov derin bir göğüs geçirdi, saklandığı yerden çıktı, yürüyüşünü sürdürdü.

Üç saat kadar dolaştı dağlarda. Kâh patikadan çıkıp yumuşak yosunların üzerinde kayarak bir taştan ötekine atlıyor, kâh bir meşe veya kayın ağacının altında bir kaya parçasına oturup akan suların bitmek tükenmek bilmez şırıltısını, boy atmış eğrelti otlarının, yaprakların insana huzur veren hışırtısını, karatavukların çın çın öten yalnız şarkılarını dinleyerek tatlı hayallere dalıyordu. Bu arada yumuşak, gene tatlı bir uyku ona arkadan usulca sokulup kucaklıyordu sanki ve gözleri kapanıyordu... Ama birden gülümseyerek açıyordu gözlerini, çevresine bakınıyordu; ormanın, orman havasının altın sarısı rengi ile yeşil rengi yumuşakça okşuyordu gözlerini... tekrar gülümsüyor, gözlerini kapıyordu. Kahvaltı yapmak istedi canı, küçük bir para karşılığında nefis bir bardak sütle kahve içebileceği Eski Şato'ya doğru yürüdü.

Şatonun önündeki terasta beyaza boyalı küçük masalardan birine yeni oturmuştu ki birkaç atın gürültülü homurtusu duyuldu ve üç fayton göründü, faytonlardan kadınlı erkekli oldukça büyük bir kalabalık indi... Aralarında Fransızca konuşuyor olmalarına karşın Rus olduklarını anlamakta gecikmemişti Litvinov... Ruslar gibi Fransızca konuşuyorlardı çünkü. Kadınlar tuvaletlerinin şıklığıyla dikkati çekiyordu. Erkeklerin üzerindeyse günümüzde pek alışılmadık olan, bedeni sıkıca saran yepyeni redingotlar, parlak kül rengi, dar pantolonlar, gözalıcı şapkalar vardı. Hepsi dar, siyah kravatlarını sıkıca bağlamıştı ve davranışlarında askeri bir şeyler göze çarpıyordu. Gerçekten de askerdi hepsi; Litvinov yüksek sosyeteden önemli kişilerin, genç generallerin

pikniğine tanık oluyordu. Gelenlerin önemli kişiler olduğu davranışlarından belliydi: Ağırbaşlı olmaya çalışmalarından, sevecen-mağrur gülümseyişlerinden, bakışlarındaki gergin dalgınlıktan, kadınsı bir tavırla omuz silkişlerinden, bedenlerini sağa sola döndürüşlerinden, dizlerini kırışlarından... Toplum içinde önemli insanlar oldukları, daha önemsiz insanlara bir şey söylerkenki nazik ama küçümser ses tonlarından da anlaşılıyordu. Hepsi özenle yıkanıp tıraş olmuş, soylu kişilerle muhafız birliği subaylarının kullandıkları en kalitesinden tütün kokusuna karışan, nefis silhat kokuları sürünmüşlerdi. Hepsinin elleri soylu eliydi: Bembeyaz, iri ve güçlü; tırnaklarıysa fildişi gibi parlıyordu. Hepsinin bıyığı pomatlı, dişleri pırıl pırıldı; narin derileriyse yanaklarında pembe, çenelerinin altında gök mavisine yakındı. Genç generallerden bazıları neşeli, bazılarıysa dalgındı; ama hepsinin tavrında zarif bir seçkinlik dikkati çekmekteydi. Her birinin kişisel meziyetlerini, gelecekte devlet yönetiminde oynayacakları önemli rolleri gayet iyi bildiği, bu nedenle de tavırlarında hem ciddi, hem de hafif bir –yurtdışı gezilerinde kendiliğinden ortaya çıkıveren– “şeytan alsa umurumda değil” kayıtsızlığıyla rahat görünmek istedikleri belliydi. Gürültülü, gösterişli bir biçimde oturduktan sonra onları görünce telaşlanan garsonlara seslendiler. Litvinov bir bardak sütünü aceleyle içti, hesabını ödedi, şapkasını başına geçirdi, generaller topluluğunun önünden geçiyordu ki bir kadın sesi duydu:

— Grigori Mihayloviç, tanımadınız mı beni?

Elinde olmadan durdu Litvinov. Bu ses... Bu ses bir zamanlar yüreğinin hızla çarpmasına neden olan sesti... Dönüp sesin geldiği yana baktı ve İrina’yı gördü.

İrina bir masada oturuyor, kollarını hemen yanındaki sandalyenin arkalığına çapraz koymuş, başını hafifçe yana eğmiş, gülümseyerek, dostça, neredeyse sevinçle ona bakıyordu.

On yıl önceki son görüşünden beri İrina hayli değişmişti; artık genç bir kız değil, genç bir kadındı, ama gene de hemen tanımıştı onu Litvinov.

İnce, narin bedeni gelişmiş, serpilmişti. Bir zamanlar daracık olan omuzları, eski İtalyan saraylarının tavanlarına çizilmiş tanrıçalarınkini andırıyordu artık. Ama gözleri aynıydı ve ona gene öyle, Moskova'daki o küçük evde baktıkları gibi bakıyorlar gibi gelmişti Litvinov'a.

Kararsızlık içinde mırıldandı Litvinov:

— İrina Pavlovna...

— Tanıdınız mı beni? Sizi gördüğüme sevindim! Çok sevindim... –Bir an duraladı, hafifçe kızararak doğruldu ve Fransızca olarak devam etti:– Çok hoş bir rastlantı bu... İzin verin kocamla tanıştırayım sizi. Valérien, Monsieur Litvinov, un ami d'enfance;[50] Valerian Vladimiroviç Ratmirov, kocam...

Genç generallerin belki de en gösterişlerinden biri sandalyesinden kalktı, son derece kibar bir tavırla öne eğilerek selamladı Litvinov'u. Bu arada öteki arkadaşları, yabancı bir siville her türlü yakınlaşmayı peşinen protesto eder gibi neredeyse hafifçe bir somurtmuş, somurtmayanlar da bir anlığına dalgınlaşmıştı. Pikniğe katılan öteki hanımlar ise gözlerini belertmeyi, hafiften gülümsemeyi, hatta yüzlerine bir şaşkınlık ifadesi takınmayı uygun görmüşlerdi.

General Ratmirov Rusça konuşmuyormuş gibi bir tavır takınarak:

— Siz... –dedi besbelli karısının çocukluk arkadaşıyla ne konuşacağını bilemeden.– Siz uzun zamandır mı Baden'desiniz?

— Yeni geldim, –diye cevap verdi Litvinov.

Kibar general sormayı sürdürdü:

— Çok kalmayı düşünüyor musunuz?

— Henüz karar vermedim.

— Ya! Bu çok hoş işte... çok...

General sustu. Litvinov da söyleyecek bir şey bulamadı. İkisi de şapkaları ellerinde, bedenleri öne eğik, sırıtarak birbirilerine bakıyorlardı kaş altından.

Sarı yüzünde kendi görünüşünü bağışlayamıyormuş gibi sürekli sinirli bir ifade olan miyop bir general (arkadaşları arasında yalnızca onun biçimsiz bir yüzü vardı) bir Fransız şarkısı mırıldanmaya başladı:

—“Deux gendarmes un beau dimanche.”[51]

Elbette yanlış söylüyordu şarkıyı, şimdiye kadar bu şarkıyı doğru söyleyebilen tek Rus soylusu görülmemiştir.

— Neden oturmuyorsunuz Grigori Mihayloviç? –dedi sonunda İrina.

Litvinov söz dinleyip oturdu.

Gene genç ama şişmanca, bakışları gökyüzüne çakılı gibi duran bir general, kar beyazı parmaklarını yavaşça gür, ipeksi favorilerinin arasına sokarak:

— I say, Valerien, give me some fire,[52] –dedi.

Ratmirov gümüş bir kibrit kutusu uzattı ona.

Hanımlardan biri:

— Avez-vous des papiros?[53] –diye sordu “r” harfini gırtlaktan söyleyerek.

— Des vrais papelitos, comtesse.[54]

Miyop general neredeyse dişlerini gıcırdatarak şarkıya yine başladı:

— “Deux gendarmes un beau dimanche.”

Bu arada İrina Litvinov’a:

— Muhakkak ziyaretimize gelmelisiniz, dedi. Hôtel de l’Europe’de kalıyoruz. Dörtle altı arası her gün odamdayım. Görüşmeyeli çok oldu.

Litvinov onun gözlerine baktı, gözlerini kaçırmadı İrina.

— Evet İrina Pavlovna çok oldu, –dedi Litvinov.– Moskova’da görüşmüştük son kez.

— Moskova’da, –dedi İrina, bir süre sonra yineledi:– Moskova’da... Uğrayın, biraz sohbet eder, eski günleri anarız. Biliyor musunuz Grigori Mihayloviç, hiç değişmemişsiniz.

— Gerçekten mi? Ama siz çok değişmişsiniz İrina Pavlovna.

— Yaşlandım.

— Hayır, onu demek istemedim...

Hanımlardan, sarı saçlarının üzerine sarı bir şapka geçirmiş biri, yanında oturan generale kıs kıs gülerek bir şeyler fısıldadıktan sonra sorar gibi seslendi:

— Irène? Irène?

İrina kadına cevap vermeden sürdürdü konuşmasını:

— Yaşlandım, ama hiç değişmedim. Hayır, hayır, hiçbir bakımdan değişmedim.

Tekrar duyuldu aynı şarkı:

— “Deux gendarmes un beau dimanche!”

Asabi general ünlü şarkının yalnızca ilk dizesini biliyordu. Favorili, şişman general, yüksek sosyetenin çok iyi bildiği eğlenceli bir olayı ima etme isteğiyle olacak yüksek sesle:

— Hâlâ yakıp kavuruyor ekselans, –dedi.

Sonra kesik, kaba bir kıkırdamayla tekrar havaya dikti bakışını. Herkes güldü.

Ratmirov alçak sesle,

— What a sad dog you are, Boris![55] –dedi.

“Boris” adını bile İngilizler gibi söylemişti.

Sarı şapkalı kadın üçüncü kez seslendi:

— Irène?

İrina hızla döndü kadına.

— Eh bien, quoi? Que me voulez-vous?[56]

Kadın kırıtarak karşılık verdi:

—Je vous le dirai plus tard.[57]

Kadın hiç de güzel olmamasına karşın sürekli kırıtıyor, cilve yapıyordu. Sivri dilli biri onun için “minaudait dans le vide” –“boş alanda kırıtıyor,” dedi.

İrina kaşlarını çattı, sabırsızlıkla omuz silkti.

Bir başka kadın Fransızların kulağına katlanılmaz gelen Rus aksanıyla, sözcükleri uzatarak söze karıştı:

— Mais que fait donc monsieur Verdier? Pourquoi ne vient-il pas?[58]

Arzamaslı, köklü bir aileden geldiği anlaşılan bir kadın içini çekerek inledi:

— Ah vuy, Bay Verdier, ah Bay Verdier!

— Tranquillisez-vous mesdames, –diye araya girdi Ratmirov,– monsieur Verdier m’a promis de venir se mettre à vos pieds.[59]

— Hi, hi, hi, –diye kıkırdadı kadınlar ve yelpazelerini sallamaya başladılar.

Garson birkaç bardak bira getirdi.

Favorili general kasten çok şaşırmış gibi yaparak sordu:

— Bavyera birası mı? Guten morgen.

Genç generallerden biri soğuk, kayıtsız bir tavırla yanındakine:

— Ee? Kont Pavel hâlâ orada mı? –diye sordu.

Öteki aynı soğuk tavırla karşılık verdi:

— Evet orada... Mais c’est provisoire.[60] Söylentilere göre onun yerini Serge alacakmış.

Birinci general dişlerinin arasından tısladı:

— Vay canına!

— Ya, –diye onayladı diğeri.

Şarkı söyleyen general:

— Paul’ün neden kendini savunmaya çalıştığını anlayamıyorum, çeşitli bahaneler öne sürmesini de aklım almıyor... –dedi.– Tüccarı iyice ezmiş, il lui a fait rendre gorge...[61] nasıl bir şeydir bu? Kendince gerekçeleri olmalı.

Oradakilerden biri söze karıştı:

— Gazetelere çıkmaktan... korktu.

Asabi generalin yüzü kıpkırmızı oldu.

— Bu en son iş! Gazetelermiş! Gazetelere çıkmakmış! Ben olsam sizin şu gazetelerin sadece ete ya da buğdaya gelen vergileri, bir de kürk ya da çizme ilanlarını yayınlamasına izin verirdim.

Ratmirov ekledi:

— Bir de soylu mülklerinin mezat ilanlarını.

— Günümüzün koşullarında o da mümkün... Baden'de konuştuğumuz şeye bak, hem de au Vieux Château!..[62]

Sarı şapkalı kadın:

— Mais pas du tout pas du tout! –dedi.–J'adore les questions politiques.[63]

Yüzü son derece sempatik, handiyse kız yüzünü andıran bir başka general söze karıştı:

— Madame a raison,[64] Baden'de bile olsa... bu tür sorunları neden görmezlikten gelelim? –Böyle derken hoşgörüyle Litvinov'a bakıp bir gülümseme lütfetmişti.– Dürüst bir insan nerede ve hangi koşullar altında olursa olsun inançlarını savunur. Öyle değil mi?

Asabi general de Litvinov'a, onu paylıyormuş gibi şöyle bir baktıktan sonra karşılık verdi:

— Elbette öyle, ama bunun bir zorunluluk olduğunu düşünmüyorum ben...

Hoşgörülü general önceki yumuşak tavrıyla kesti asabi generalin sözünü:

— Hayır, hayır... bakın, dostumuz Valerian Vladimiroviç soyluların mülklerinin satışından söz etti. Ee? Gerçek değil mi bu?

Asabi general sesini yükseltti:

— İyi de bu mülklerin satılması şimdilerde mümkün değil; kimsenin işine yaramazlar çünkü!

— Olabilir... olabilir. İşte bunun için açıklanması gerek bu gerçeğin... Her açıdan üzücü bir durum bu. Tam anlamıyla yoksullaştık, öyle değil mi; küçük düşürüldüğümüzüyse söylemeye bile gerek yok. Fakat biz büyük toprak sahipleri gene de bir ilkeyi temsil ediyoruz... une principe.[65] Bu ilkeyi ayakta tutmak görevimizdir. Pardon madame, sanırım mendilinizi düşürdünüz. Karanlık en yüksek akıllarda bile hüküm sürmeye başladığında sadık bir vatandaşın parmağıyla (general parmağını ileri uzattı), her şeyin dipsiz bir uçuruma yöneldiğini göstermeliyiz. Uyarmalıyız, saygılı bir kararlılıkla şöyle demeliyiz: "Dönün, geri dönün..." İşte böyle demeliyiz.

— Ama bütünüyle dönülemez, –dedi Ratmirov dalgın bir tavırla.

Hoşgörülü general gülümsedi.

— Bütünüyle; bütünüyle geri dönüş, mon tres cher.[66] Ne kadar geri dönülürse, o kadar iyi.

Tekrar kibarca Litvinov'a baktı general. Litvinov tutamadı kendini.

— Yedi boyarlar devrine[67] mi dönmemizi istiyorsunuz ekselansları?

— Öyle olsa ne çıkar? Kimseden çekinmeden kişisel görüşümü söylüyorum ben. Düzeltmek gerek... evet... Bütün bu yapılanları düzeltmek gerek.

— 19 Şubatı[68] da mı?

— 19 Şubatı da, ne kadar mümkünse artık. On est patriote ou on ne l'est pas.[69] Ya özgürlük diye soracaklar şimdi. Özgürlüğün halka tatlı geldiğini mi düşünüyorsunuz? Gidip bir sorun bakalım halka...

— Hele bir deneyin bakalım elinden bu özgürlüğünü almayı... –dedi Litvinov.

General fısıldadı Ratmirov'a:

— Comment nommes-vous ce monsieur?[70]

Bu toplulukta şımarık çocuk rolü oynadığı anlaşılan şişman general birden söze karıştı:

— Neden söz ediyorsunuz siz? Hep gazetelerden mi? Köşeyazarı bozuntularından mı? İzin verin, o yazar bozuntularından biriyle aramda geçen bir olayı anlatayım size de dinleyin... Harika bir şeydir! Öyle birinin benim için iftirayla dolu bir yazı yazdığını duydum. Hemen yakalattım onu kuşkusuz. Odama getirdiler adamı.... "Benim için öyle bir yazıyı nasıl yazdın bakalım dostum?" diye sordum. "Yoksa çok mu vatanseversin sen?" – "Evet," dedi. "Peki parayı sever misin?" dedim. "Severim," diye cevap verdi. Bunun üzerine ben de bastonumun topuzunu koklattım ona dostlarım. "Peki bunu sevdin mi canım?" diye sordum. "Hayır sevmedim," dedi. "Önce güzelce bir kokla bakalım, ellerim temizdir benim," dedim. "Sevmedim," diyor, başka bir şey söylemiyordu. "Ama ben çok seviyorum dostum, yalnız kendim için değil. Buradaki kinayeyi anlayabildin mi canım?" diye sordum. "Anladım," dedi. "Öyleyse bundan böyle uslu çocuk ol, şimdi al şu gümüş rubleyi ve defol... gece gündüz de dua et benim için." Böyle yolladım yazar bozuntusunu.

General gülmeye başladı, İrina'nın dışındaki herkes de ona katıldı. Hatta İrina gülümsemeden, somurtarak generale bakıyordu.

Hoşgörülü general Boris'in omzunu okşadı.

— Sevgili dostum, bütün bunları sen uydurdun... –dedi.– Kimseye bastonunla gözdağı vermezsin sen... Bir bastonun bile yoktur hatta... C'est pour faire rire ces dames.[71] Parlak bir şeyler söylemiş olmak için. Ama önemli olan bu değil. Biraz önce söyledim bütünüyle geri dönmemiz gerektiğini. Anlamaya çalışın beni. Gelişme denen şeye düşman değilim; ancak bütün o üniversitelerdi, kurslardı, halk okullarıydı, o öğrencilerdi, papaz çocuklarıydı, avam aydınları, küçük insanlar, tout ce fond du sac, la petite propriété pire que le prolétariat (general pek nazlı, neredeyse bitkin bir sesle konuşuyordu) voilà ce qui m'effraie...[72] Durmak... ve durdurmak gereken yer de burası... (Tekrar içtenlikle baktı Litvinov'a.) Evet efendim durmak gerekiyor. Şunu unutmayın, kimse bizden bir şey talep etmiyor, istemiyor da. Mesela kendini yönetmek... kim ister ki bunu? Sizin böyle bir talebiniz var mı? Ya senin? Ya senin ya da siz hanımlar? Gerçi siz yalnızca kendinizi değil, bizleri de yönetiyorsunuz. (Generalin güzel yüzü tatlı bir gülümsemeyle aydınlandı.) Sevgili dostlarım, neden tavşan peşinde koşuşturup duruyoruz? Demokrasi mutlu ediyor sizi, yüceltiyor, amaçlarınıza hizmet etmeye de hazır... Ne var ki iki yanı keskin bir kılıçtır demokrasi... Her şeyin eskisi gibi olması daha iyi ve... çok daha güvenilirdir. Ayaktakımının ukalalık etmesine izin vermeyin, aristokrasiye, tek güçlü aristokrasiye inanın... İnanın çok daha iyi olacaktır o zaman. Gelişmeye ise... ben karşı değilim gelişmeye. Yeter ki avukatları, jürileri, birtakım seçilmiş bölge temsilcilerini getirmeyin başımıza... ve disiplin... En önemlisi de disipline dokunmayın... köprüler, limanlar, hastaneler yapabilirsiniz ama... Hem sokaklarımızı neden gaz fenerleriyle aydınlatmasın?

Asabi general homurdandı:

— Petersburg bir baştan bir başa gaz lambalarıyla aydınlatılıyor zaten, işte size gelişme!

Şişman general başını tembel tembel sallayarak mırıldandı:

— Farkındayım, için öfke dolu senin, başsavcı yapsalar seni, çok iyi olurdu. Ama bence, avec “Orphée aux enfers”[73] le progrès a dit son dernier mot.[74]

Arzamaslı kadın kıs kıs güldü.

— Vous dites toujours des bêtises.[75]

General ciddileşti.

— Je ne suis jamais plus sérieux, madame, que quand je dis des bêtises.[76]

İrina alçak sesle söze karıştı:

— Bay Verdier aynı cümleyi birkaç kez söylemişti.

Şişman general sesini yükseltti:

— De la poigne et des formes, de la poigne surtout![77] Bunları Rusçaya şöyle çevirebiliriz: Nezaketle ama ısırarak!

Hoşgörülü general araya girdi:

— Ah sen çok yaramaz bir çocuksun, iflah olmayacak kadar yaramaz! Alçak adam! Hanımlar, onun dediklerine kulak asmayın lütfen! Karıncayı bile incitemez aslında. Sadece gönül maceraları haz verir ona.

Ratmirov karısıyla bakıştıktan sonra,

— Yo hayır Boris, diye başladı. Yaramazlık bir yana, bu kadarı da biraz abartı... Gelişme sosyal yaşamın bir gerçeğidir; işte bunu unutmamak gerekir. Bir göstergedir bu. Gözlenmesi gereken de budur.

Şişman general yüzünü buruşturup itiraz etti:

— Eh malum, senin gözün devlet hizmetinde de onun için böyle konuşuyorsun!

— Hiç de değil... Ne ilgisi var şimdi bunun? Gerçeği kabul etmemek olmaz.

“Boris” tekrar favorilerinin arasına soktu parmaklarını, bakışını havaya dikti.

— Sosyal yaşam, bu çok önemli işte; çünkü halkın gelişmişliğinde, kaderinde, nasıl desem, yurdumuzun...

“Boris” heyecanla kesti onun sözünü:

— Valérien, il y a des dames ici.[78] Bunu senden beklemezdim. Yoksa kapağı komiteye atmak mı istiyorsun?

Asabi general araya girdi:

— Neyse ki şu anda kapalı oranın kapıları.

Sonra tekrar aynı şarkıyı söylemeye başladı: “Deux gendarmes un beau dimanche...”

Ratmirov patiska mendilini burnuna götürdü, kibarca sustu; hoşgörülü general yine “Yaramaz çocuk! Yaramaz çocuk!” dedi. “Boris” ise o sırada kalabalıktan uzakta kırıtarak ayakta duran kadına döndü, sesini alçaltmadan, yüzündeki ifadeyi bile değiştirmeden sormaya başladı ona:

— Benim “ateşimi” ne zaman söndüreceksin, âşığım sana çünkü, dayanılmaz acılar içindeyim...

Bütün bu konuşmalar süresince Litvinov giderek daha çok rahatsız hissediyordu kendini. Gururu, dürüst halk gururu çok incinmişti. Küçük bir memur çocuğunun Petersburg’un aristokrat sınıfından bu generallerle ortak neyi olabilirdi? Onların nefret ettiği her şeyi seviyordu, onların sevdiği her

şeyden de nefret ediyordu. Bunu açık seçik fark ediyor, bütün varlığıyla hissediyordu. Onların şakalarını bayağı, tavırlarını dayanılmaz, davranışlarını yapmacık buluyordu. En yumuşak sözlerinde insanı iğrendiren bir küçümseme vardı. Bununla birlikte onlardan, bu insanlardan, bu düşmanlardan çekiniyor gibiydi de... Kafasının içinde şöyle düşünceler dönüp duruyordu: "Öf, ne iğrenç! Sıkıyorum onları, beni gülünç buluyorlar... Peki ama, öyleyken ne diye duruyorum burada? Gideceğim, hemen şimdi gideceğim!" İrina'nın varlığı da tutamazdı onu artık: Ondan da hoşlanmamıştı... Ayağa kalkıp vedalaşmaya başladı.

— Gidiyor musunuz? –diye sordu İrina.

Ama bir an düşündükten sonra kalması için ısrar etmedi; ancak kendisini kesinlikle ziyaret edeceğine dair söz aldı ondan.

General Ratmirov gene öyle nazikçe öne eğilerek selam verip elini sıktı, taraçanın sonuna kadar geçirdi onu... Ne var ki Litvinov yolun ilk dönemecini döner dönmez arkasından kahkahaların yükseldiğini duymuştu. Ancak, kahkahalar Litvinov'a değildi. Uzun süredir beklenen Bay Verdier'nin, bir eşeğin üzerinde, başında fötr bir şapka, mavi bir gömlekle ansızın taraçaya çıkması üzerine herkes kahkahayı basmıştı. Ama bu kahkahaları duyunca Litvinov'un tepesi attı, canı çok sıkıldı. Sıkılı dişleri birbirine kenetlenmiş gibiydi. Birkaç dakika önce aralarında olduğu insanların bunu hak edip etmediklerini hiç düşünmeden şöyle geçirdi içinden: "Aşağılık, adi herifler!" İrina, bir zamanlar onun olan İrina da işte böyle bir dünyaya düşmüştü işte! Bu dünyada yaşıyor, saltanat sürüyordu; erdemlerini, yüreğinin en güzel duygularını böyle bir dünya için feda etmişti...

Besbelli, öyle olması gerekiyordu; besbelli İrina daha güzel bir kaderi hak etmemişti! İrina'nın aklına esip de ona neler yaptığını sormamış olmasına seviniyordu Litvinov! O zaman

belki de “onların” önünde, “onların” yanında anlatmak zorunda kalacaktı... Litvinov tertemiz havayı içine çekerek “Asla, kesinlikle!” diye mırıldanıp neredeyse koşar adımlarla Baden’e doğru inen yolda yürürken nişanlısını, sevgili, iyi yürekli, melek Tatyana’yı düşünüyordu. O anda onun ne kadar temiz, soylu, dürüst olduğu vardı aklında! Yüreğinden gelen büyük bir içtenlikle onun yüzünü, sözlerini, alışkanlıklarını düşünüyor... ah ne kadar sabırsızlıkla bekliyordu dönmesini!

Çabuk adımlarla yürümek sinirlerini yatıştırmıştı. Odasına dönünce masaya oturdu, eline bir kitap aldı, ama birden düştü elinden kitap, tüm bedeni ürpermişti... Ne oluyordu ona böyle? Bir şey olmamıştı, ama İrina... İrina... Birden İrina ile karşılaşmasının şaşırtıcı, tuhaf, beklenmedik bir olay olduğunu düşünmeye başlamıştı. Olacak şey miydi bu? İrina’yla karşılaşmış, onunla konuşmuştu... Peki ama ötekilerin hepsinde belirgin olan o iğrenç sosyete havası neden yoktu onda? Neden içinde bulunduğu o durumdan sıkılıp üzülüyor veya rahatsızlık duyuyor gibi gelmişti Litvinov’a? O da aynı sınıftandı ama bir düşman değildi. Ayrıca Litvinov’a öylesine içtenlikle yakınlık göstermeye, kendisini ziyarete davet etmeye zorlayan neydi onu? Kendini toparladı Litvinov. Heyecanla yükseltti sesini:

— Ah Tatyana’cığım, Tatyana’cığım!.. Tek meleğimsin sen benim! İyi yürekli, akıllı sevgilim benim! Yalnızca seni seviyorum, hayatımın sonuna kadar da seveceğim. O kadını görmeye de gitmeyeceğim. Benden uzak olsun! Generalleriyle eğlensin, hayatını yaşasın!

Litvinov tekrar aldı kitabını.

XI

Litvinov kitabı eline aldı ama bir türlü okumaya veremedi kendini. Otelden çıktı, bir süre dolaştı, müzik dinledi, kumar oynayanlara baktı, sonra tekrar otele döndü, tekrar okumaya çalıştı, ama hiçbirinin yararı olmadı. Zaman geçmek bilmiyordu. İyi yürekli arabulucu Pişçalkin geldi. Üç saat kadar pek durgun oturdu. Bir şeyler anlattı, birtakım sorunlardan söz etti, (kâh yüce, kâh yararlı konularda) karmakarışık birtakım düşüncelerini açıkladı, sonunda öylesine can sıkıcı oldu ki zavallı Litvinov az kalsın feryadı basacaktı. Pişçalkin can sıkıntısı (kasvetli, soğuk, içinden çıkılmaz, insanı umutsuzluğa düşüren bir can sıkıntısı hem de) yaratmakta, bu alanda ünlü en yüksek ahlak hocalarının arasında bile rakibi olamayacak biriydi. Yalnızca usturaya vurulmuş dazlak kafası, cansız ifadeli açık renk gözleri ve müşfik burnuyla bile insanın içini elinde olmadan bir hüzünle doldururdu. Uykulu gibi çıkan yavaş bariton sesiyse sanki iki kere ikinin asla üç veya beş edemeyeceği, hep dört ettiği, suyun ıslak olduğu, iyiliğin övülmeyi hak ettiği, devletin bireyden, bireyin de devletten üstün olmadığı, yatırım için kredinin elzem olduğu gibi herkesin bildiği bilgileri tekrarlamak için yaratılmıştı. Bütün bunlara karşın harika bir insandı Pişçalkin! Bu da Rusya'nın kaderiydi işte: Harika insanlar sıkıcı olur bizde. Pişçalkin gitti, arkasından Bindasov geldi ve hemen hiç sıkılmadan Litvinov'dan yüz gulden borç istedi. Litvinov, Bindasov'u hiç sevmemesine, hatta ondan tiksinmesine, verdiği parayı asla geri alamayacağını da bilmesine karşın borç verdi. Oysa onun da paraya ihtiyacı vardı. Okuyucu "Öyleyse neden verdi?" diye soracaktır. Nedenini şeytan bilir! Bu bakımdan da pek yiğittir Ruslar. Lütfen elini vicdanına koysun da düşünsün okur: Kendi hayatında kaç davranışının bir başka nedeni

olmuştur? Öte yandan Bindasov teşekkür bile etmedi Litvinov'a, bir bardak affentaler (kırmızı Baden şarabı) istedi, dudaklarını bile silmeden, çizmelerini yüzsüzce yere vura vura gitti. Litvinov çıkar düşkünü bu adamın arkasından kıpkırmızı ensesine bakarken ne çok tiksinmişti!

Akşamüzeri Tatyana'dan bir mektup aldı. Tatyana teyzesi hasta olduğu için, beş altı günden önce Baden'de olamayacağını yazıyordu. Bu haber hiç hoşuna gitmedi Litvinov'un. Can sıkıntısı daha da artmıştı. Bu yüzden kötü bir ruh hali içinde erkenden yattı. Bir sonraki gün de öncekinden daha iyi değildi, hatta biraz daha kötüydü. Sabah erkenden yurttaşları dolmuştu odasına: Bambayev, Voroşilov, Pişçalkin, iki subay, Heidelberg Üniversitesi'nden iki öğrenci... bir anda hepsi odaya doluşmuş, anlatacak bir şeyleri kalmayana kadar konuştuktan sonra, canlarının sıkılmasına karşın öğlene kadar oturmuşlardı. Gidecek bir yerleri olmadığı belliydi. Bu yüzden de Litvinov'un evinde, nasıl demeli, "takılıp kalmışlardı". Önce, Gubarev'in Heidelberg'e döndüğünden, onu ziyarete gitmek gerektiğinden söz ettiler. Sonra biraz felsefe yaptılar, Polonya sorununa değindiler; daha sonra kumardan, Lorettalardan konuştular, birtakım skandallar anlatmaya koyuldular; nihayet ne güçlü kuvvetli insanların, şişkoların, oburların olduğuna geldi sıra. Eski öyküler döküldü ortaya: İddia üzerine bir oturuşta otuz üç ringa balığı yiyen papazın öyküsü, İzyedinov adında sıkı disipliniyle ünlü bir hafif süvari albayının öyküsü, sığır kemiğini alnında kıran bir erin öyküsü... Kısacası yalanlar birbirini izliyordu. Pişçalkin bile esneyerek, Ukrayna'da köylü bir kadının öldükten sonra tartıldığında yirmi yedi pud,[79] birkaç funt[80] geldiğini; bir çiftlik sahibinin de sabah kahvaltısında üç kaz ile bir mersin balığı yediğini gördüğünü anlattı. Bunun üzerine Bambayev birden coştu, kendisinin de bir oturuşta bir koyunu (elbette sosuyla birlikte) yiyebileceğini söyledi. Voroşilov ise gücü kuvveti yerinde askeri okul öğrencisi bir arkadaşıyla ilgili

öylesine tuhaf şeyler saçmaladı ki herkes bir anda sustu, birbirlerinin yüzüne baktılar ve şapkalarını alıp kendilerini sokağa attılar. Sonunda yalnız kalan Litvinov bir şeyle ilgilenmek istedi, ama kafasının içine duman dolmuştu sanki, doğru dürüst bir şey yapamıyordu. O günün akşamını da boş geçirdi. Ertesi sabah kahvaltı yapmaya hazırlanıyordu ki, odasının kapısını tıklattı biri. “Aman Tanrım!” diye geçirdi içinden Litvinov, “Dün gelenlerden biri olmasın sakın!” Bir parça çekinerek seslendi:

— Herein![81]

Kapı yavaşça açıldı, odaya Potugin girdi.

Litvinov onu gördüğüne çok sevinmişti. Hiç beklemediği konuğunun elini var gücüyle sıkarak,

— Buna sevindim işte! –dedi.– Geldiğiniz için çok teşekkürler! Kesinlikle önce ben uğrardım size, ama nerede kaldığınızı söylemek istemediniz. Oturun lütfen, şapkanızı şuraya koyun. Otursanıza.

Potugin Litvinov’un bu gönül alıcı sözlerine karşılık vermeden, bedeninin ağırlığını bir ayağından ötekine vererek odanın ortasında ayakta duruyor, yalnızca başını sallayarak gülümsüyordu. Litvinov’un bu candan karşılamasının onu duygulandırdığı belliydi. Ama yüzünde bir çeşit zorlama ifadesi var gibiydi. Hafiften kekeleyerek,

— Burada... küçük bir yanlış anlama söz konusu... –diye başladı.– Kuşkusuz her zaman seve seve gelirim size... ancak şimdi özellikle yolladılar beni size...

Litvinov sitemli bir tavırla mırıldandı:

— Yani kendi isteğinizle gelmediğinizi mi söylemek istiyorsunuz?

— Yo, rica ederim!.. Ama ben... size uğramamı istemeselerdi bugün belki de sizi rahatsız edecek cesareti bulamazdım kendimde. Anlayacağınız bugün bir görevle geldim buraya.

— Kimin verdiği görevle, öğrenebilir miyim?

— Tanıdığınız bir hanımın, İrina Pavlovna Ratmirova'nın verdiği görevle... Üç gün önce kendisini ziyaret edeceğinize söz vermiş ama gitmemişsiniz.

Litvinov şaşkın şaşkın baktı Potugin'in yüzüne.

— Siz tanıyor musunuz Bayan Ratmirova'yı?

— Gördüğünüz gibi tanıyorum.

— Yakından mı?

— Evet, bir ölçüde dostu sayılırım.

Bir süre bir şey söylemedi Litvinov. Neden sonra şöyle dedi:

— İzninizle sorabilir miyim, İrina Pavlovna'nın beni neden görmek istediğini biliyor musunuz?

— Bir parça biliyorum. Anladığım kadarıyla sizinle karşılaştığına çok sevinmiş, geçmişteki ilişkinizi tazelemek istiyormuş.

— Tazelemek, –diye tekrarladı Litvinov.– Ama izin verirseniz bir soru daha soracağım: Geçmişte ne tür bir ilişkimiz olduğundan haberiniz var mı?

— Doğrusunu söylemek gerekirse yok. Ama öyle sanıyorum ki... –Birden dönüp Litvinov'un yüzüne bakarak ekledi Potugin:– Çok iyi bir ilişkiydi aranızdaki. İrina Pavlovna anlata anlata bitiremiyor sizi. Ben de ona, sizi getireceğime söz verdim. Gideceksiniz, değil mi?

— Ne zaman?

— Şimdi... hemen şu anda...

Litvinov yalnızca kollarını iki yana açtı. Potugin konuşmayı sürdürüyordu:

— İrina Pavlovna öyle sanıyor ki... kendisi... nasıl söylesem, önceki gün kendisini gördüğünüz çevrenin hoşunuza gitmediğini düşünüyor... Ama size gördüğünüz çevrenin hiç de şeytanın gösterdiği kadar da kötü, karanlık olmadığını söylememi rica etti.

— Hım... özellikle o çevre için mi... söylüyor bunu?

— Evet... genel olarak.

— Hım... Peki Sozont İvanoviç, sizin şeytan üzerine düşünceniz nedir?

— Şeytan hiç de onu tanıttıkları gibi değildir sanırım Grigori Mihayloviç.

— Daha mı iyidir yani?

— Daha iyi mi, yoksa daha kötü mü olduğunu söylemek zor. Ama dedikleri gibi de değildir. Ee, gidiyor muyuz?

— Önce oturun şöyle. Ne yalan söyleyeyim biraz tuhaf geldi bana bu...

— Sorabilir miyim? Nedir size tuhaf gelen?

— İrina Pavlovna'yla dost olmanız...

Potugin kendine yukardan aşağı şöyle bir baktıktan sonra:

— Kendimle, toplum içindeki yerimle çelişiyor gibi bu dostluk, –dedi.– Ama bilirsiniz Shakespeare bir yerde şöyle der: "Yerde gökte daha öyle şeyler var ki Horatio!"[82] Hayat şakaya gelmez. Buyurun size bir örnek: Karşınızda bir ağaç var, rüzgârsız bir hava... En alt daldaki bir yaprak en üst daldaki bir yaprağa nasıl dokunabilir? Hiçbir türlü

dokunamaz... Ama bir fırtına kopsa her şey birbirine karışır ve o iki yaprak birbirine dokunur...

— Ya!.. Demek fırtınalar koptu, öyle mi?

— Hem de nasıl! Fırtınasız hayat olur mu hiç? Neyse felsefeyi bırakalım da yola çıkalım artık.

Litvinov hâlâ kararsızdı. Potugin yüzünü komik bir biçimde buruşturarak:

— Ah Tanrım! –dedi.– Günümüzün gençleri ne tuhaf! Harika bir bayandan davet alıyorlar, hatta özel ulak yolluyorlar ama hâlâ engel çıkarıyorlar! Utanın bayım, utanın. Şapkanız şurada. Alın şapkanızı ve ateşli Alman dostlarımızın dediği gibi: “Vorwärts!”[83]

Litvinov dalgın, bir süre daha düşündükten sonra şapkasını aldı, Potugin’le birlikte çıktı odadan.

XII

Baden'in en lüks otellerinden birine geldiler, General Ratmirov'un eşini sordular. Kapıcı önce gelenlerin kimler olduğunu öğrendi, sonra hemen "die Frau Fürstin ist zu Hause,"[84] diye cevap verip bizzat merdivenlerden çıkardı onları; odanın kapısını çaldı, içeriye ziyaretçilerin isimlerini bildirdi. "Die Frau Fürstin" hemen kabul etti onları. İrina yalnızdı: Kocası Karlsruhe'den gelecek olan "nüfuzlu" kişilerden önemli bir devlet adamıyla görüşmeye gitmişti.

Litvinov ile Potugin kapıdan girdiklerinde İrina küçük bir masada oturmuş kanaviçe işliyordu. Elindeki işi hemen bir yana attı, sandalyesini geri itip ayağa kalktı. Yüzü içten bir sevinçle aydınlanmıştı. Üzerinde boğazına dek kapalı bir sabahlık vardı. Omuzlarının, kollarının gözalıcı güzelliği incecik kumaşın altından belli oluyordu. Gelişigüzel toplanmış saçı ince boynuna dökülmüştü. İrina şöyle çabucak bir baktı Potugin'e. "Merci" diye fısıldadı ve elini Litvinov'a uzatıp ziyaretine gelmeyi unuttuğu için kibarca sitem etti: "Hem de eski bir dostu," diye ekledi. Litvinov özür dileyecek oldu. İrina "C'est bien, c'est bien,"[85] diyerek aceleyle kesti onun sözünü.

Litvinov'un başından sevimli bir teklifsizlikle şapkasını alıp onu oturttu. Potugin de oturdu, ama oturur oturmaz kalkıp acele bir işinin olduğunu, yemekten sonra uğrayacağını söyleyip, eğilerek izin istedi. İrina tekrar çabucak şöyle bir baktı Potugin'e, başını dostça eğerek tutmadı onu ve o kapıdan çıkar çıkmaz, sabırsız bir heyecanla Litvinov'a döndü. Yumuşak, çın çın öten sesiyle Rusça olarak şöyle dedi:

— Grigori Mihayloviç nihayet baş başa kaldık. Size şunu söylemeliyim ki, görüştüğümüze çok sevindim çünkü bu bana... (Litvinov'un gözlerinin içine bakıyordu İrina) sizden af dileme olanağı verecek.

Elinde olmadan ürperdi Litvinov. Böylesine çabuk bir saldırı beklemiyordu. İrina'nın sözü eski ilişkilerine getireceğini aklının ucundan geçirmemişti.

— Neyi... bağışlamamı? –diye mırıldandı.

İrina'nın yüzü kıpkırmızı oldu. Başını hafiften öte yana çevirdi:

— Neyi mi?.. biliyorsunuz işte... Size karşı suçluyum Grigori Mihayloviç... Ne yaparsınız ki alınyazım böyleymiş (Litvinov, İrina'nın mektubunu hatırladı), ama hiçbir şeyden pişman değilim... Pişmanlık duymak için de artık çok geç zaten... Ne var ki burada birden sizinle karşılaşınca, kesinlikle arkadaş olmamız gerektiğini düşündüm, kesinlikle arkadaş olmalıyız... Bunu başaramazsam çok üzülürüm, acı çekerim... Sanırım bunun için oturup konuşmak zorundayız. Ve daha sonra ortada hiçbir... gêne,[86] hiçbir üzücü olay olmaması için bir an önce, ilk ve son kez yapmalıyız bunu Grigori Mihayloviç. Ayrıca beni bağışladığınızı söylemelisiniz bana... Yoksa bana karşı içinizde... de la rancune[87] olduğunu düşüneceğim. Voilà![88] Benim açımdan belki de önemli bir istek bu, çünkü her şeyi çoktan unutmuşsunuzdur herhalde. Ama gene de beni affettiğinizi söyleyin.

İrina soluk almadan söylemişti bütün bunları. Bu arada Litvinov onun gözlerinin dolu dolu olduğunu fark etmişti... Evet gerçekten de yaş vardı İrina'nın gözlerinde.

— Rica ederim İrina Pavlovna, –dedi aceleyle.– Nasıl sizi bağışlamamı, affetmemi isteyebilirsiniz? Geçmiş geçmişte kaldı, unutulup gitti. Böylesine ışıltılı bir hayatınız varken ilk

gençlik yıllarınızın renksiz, silik bir dostunu unutmamanıza şaşıyorum ancak...

İrina alçak sesle:

— Şaşıyor musunuz? –dedi.

— Duygulandırıyor beni bu, –diye karşılık verdi Litvinov.– Çünkü aklımın ucundan geçmezdi ki...

İrina Litvinov’un sözünü kesti:

— Ama hâlâ söylemediniz beni bağışladığınızı...

— Mutlu olduğunuza yürekten seviniyorum İrina Pavlovna; bütün içtenliğimle, her şeyin en güzelini dilerim sizin için...

— Peki size yaptığım kötülüğü hatırlamıyor musunuz?

— Ben bir zamanlar bana tattırdığınız o harika anları hatırlıyorum yalnızca.

İrina iki elini birden uzattı Litvinov’a. Litvinov İrina’nın ellerini heyecanla sıktı ve hemen bırakmadı... Bu yumuşak dokunuş uzun zamandır hissetmediği gizli bir kıpırdanmaya neden olmuştu yüreğinde. İrina yine Litvinov’un gözlerinin içine baktı; ama bu kez gülümsemişti... Litvinov da ilk kez, uzun uzun baktı İrina’nın yüzüne... Kendisi için bir zamanlar öylesine değerli olan bu yüzü, olağanüstü güzel kirpiklerin örttüğü derin gözleri, yanaktaki beni, alnın üzerine düşen kendine özgü bukleleri ve o alışkanlığı tanıyıvermişti: İrina dudaklarını gene öyle sevimli, hoş bir biçimde büküyor, kaşlarını gene belli belirsiz kıpırdatıyordu... Bunların hepsini hatırlıyordu Litvinov... Hem ne kadar güzelleşmişti İrina! Bu genç kadın bedeninde ne karşı konulmaz bir çekicilik, ne büyük bir güç vardı! Taptaze, tertemiz bu yüzde ne bir allık, ne pudra, ne rastık, ne de güzellik için bir ekleme vardı... Evet, katıksız bir güzellikti bu!

Litvinov bir an daldı... Gözlerini ayıramıyordu İrina'dan, oysa düşünceleri çok uzaklardaydı... İrina da bunu fark etti.

— Bu çok güzel işte, –dedi yüksek sesle.– İçim rahat artık, şimdi merakımı da gidebilirim.

Litvinov şaşırmış gibi:

— Merakınızı mı? –diye sordu.

— Evet, evet... Bu arada neler yaptığınızı, bundan sonra ne yapmayı düşündüğünüzü öğrenmeyi çok istiyorum. Her şeyi, ne, nasıl, ne zaman... hepsini öğrenmek istiyorum. Hem her şeyi açık açık anlatmak zorundasınız bana, çünkü haberiniz olsun, hep izliyordum sizi... elimden geldiğince gözüm üzerinizdeydi...

— Sizin mi gözünüz üzerimdeydi, hem de orada... Petersburg'dayken?

— Hem de sizin deyiminizle böylesine ışıltılı bir hayatım varken... Evet, gene de gözüm üzerinizdeydi. Bu ışıltılı hayat üzerine sonra konuşuruz sizinle. Ama şimdi çok şey anlatmalıyız birbirimize, uzun uzun anlatmalıyız, zamanımız bol. –İrina koltuğa neşeyle oturup saçlarını düzeltirken ekledi:– Ah, ne güzel olacak! Hadi bakalım başlayın.

— Başlamadan önce teşekkür etmeliyim size, –dedi Litvinov.

— Ne için?

— Otel odama gönderdiğiniz çiçek için.

— Ne çiçeği? Öyle bir şeyden haberim yok benim.

— Nasıl olur?

— Haberim yok diyorum size... Hadi bekliyorum... anlatın... Ah ne zeki adam şu Potugin. Buraya getirebildi sizi!

Litvinov dikkat kesildi.

— Potugin'le uzun zamandır mı dostsunuz? –diye sordu.

— Evet epeydir... Hadi anlatın...

— Peki yakından mı tanıyorsunuz onu?

İrina göğüs geçirdi.

— Oh evet! Özel birtakım nedenler var ortada... Eliza Belskaya'yı tanıyor olmalısınız... Önceki yıl öylesine korkunç bir biçimde ölen Eliza Belskaya'yı? Ah, başımıza gelenlerden haberinizin olmadığını unuttum... İyi ki, iyi ki haberiniz yok! Oh, quelle chance![89] Nihayet, nihayet karşılaştım bizim yaşadıklarımızdan haberi olmayan biriyle! Hem şu midemi bulandıran yapmacık Petersburg Fransızcasıyla değil, kaba da olsa Rusça konuşabileceğim onunla!

— Yani demek istediğiniz Potugin'in onunla yakın ilişkisi...

İrina Litvinov'un sözünü kesti:

— Bunu hatırlamak bile acı veriyor bana. Eliza enstitüde en yakın arkadaşımdı. Sonra da Petersburg'da au château[90] sık sık görüşüyorduk. Her sırrını açardı bana. Çok şanssız bir insandı, çok acılar çekmişti. Bu olayda Potugin çok düzgün, gerçek bir şövalye gibi davrandı! Kendini feda etti! Ancak o zaman anladım ne kadar düzgün bir insan olduğunu! Ama gene ayrıldık konumuzdan. Ben sizin öykünüzü anlatmanızı bekliyorum Grigori Mihayloviç.

— İyi ama İrina Pavlovna, benim öykümün size ilginç geleceğini hiç sanmıyorum.

— Buna siz karar veremezsiniz.

— Unutmayın ki tam on yıldır görüşmedik İrina Pavlovna... Köprülerin altından çok su geçti!

İrina yüzünde hüzünlü bir ifadeyle:

— Yalnızca su değil! Yalnızca su değil! –diye tekrarladı.– İşte bunun için dinlemek istiyorum anlatacaklarınızı.

— İyi de inanın nereden başlayacağımı bilemiyorum.

— En baştan. Benim Petersburg'a taşınmamdan sonra... neler olduğundan... Sizin de Moskova'dan ayrılmanızdan sonra... Biliyor musunuz, o günden sonra hiç gitmedim ben Moskova'ya!

— Gerçekten mi?

— Önceleri benim için imkânsızdı; sonra da evlenince...

— Evleneli çok oluyor mu?

— Dört yıl.

— Çocuklarınız var mı?

Soğuk bir tavırla cevap verdi İrina:

— Yok.

Bir süre bir şey söylemedi Litvinov.

— Peki evleninceye kadar sürekli şu, adı neydi, Kont Reyzenbah'ın yanında mı kaldınız?

İrina Litvinov'un bunu ona neden sorduğunu anlamaya çalışıyormuş gibi uzun uzun baktı genç adamın yüzüne... Neden sonra mırıldandı:

— Hayır...

— Demek annenizle babanız... Sahi onları sormayı unuttum. Onlar nasıl?..

— İkisi de iyi.

— Hâlâ Moskova'da mı yaşıyorlar?

— Evet.

— Peki kardeşleriniz?

— Onlar da iyiler. Hepsini bir yere yerleştirdim.

Litvinov göz ucuyla baktı İrina’ya.

— Ya! Görüyorsunuz işte İrina Pavlovna, aslında benim değil, sizin anlatacak çok şeyiniz var. Elbette eğer...

Ne diyeceğini bilememiş gibi birden sustu Litvinov.

İrina elini yüzüne götürüp parmağında alyansıyla oynamaya başladı. Bir süre sonra mırıldandı:

— Ne yaparsınız? İtiraz etmiyorum. Bir gün... belki... Ama önce siz... Çünkü gördüğünüz gibi, her ne kadar sizi izlemiş olsam da sizinle ilgili hiçbir şey bilmiyorum. Oysa sanırım siz benimle ilgili... epey şey duymuşsunuzdur. Öyle değil mi? Söyleyin, duydunuz değil mi?

— İrina Pavlovna, siz sosyetede oldukça önemli bir yerdeydiniz, bu nedenle sizinle ilgili dedikoduların, söylentilerin çıkması son derece olağan... özellikle de bizimki gibi her söylentiye inanmanın çok kolay olduğu taşra kentlerinde...

— Peki siz de inanıyor muydunuz çıkan bu dedikodulara? Hem ne gibi dedikodulardı bunlar?

— Doğrusunu isterseniz İrina Pavlovna, bu dedikodular nadiren bana kadar ulaşıyordu. Benim insanlardan uzak, içekapanık bir yaşantım vardı.

— Nasıl yani? Siz orduya gönüllü katılıp Kırım’a gitmemiş miydiniz?

— Demek bundan bile haberiniz var?

— Gördüğünüz gibi var. Sizi sürekli izliyordum diyorum size.

Litvinov bir kez daha şaşırdı. Alçak sesle:

— Benimle ilgili her şeyi biliyorsanız ne diye tekrar anlatayım size? –dedi.

— Şunun için... Benim isteğimi yerine getirmek için... Hem bunu rica ediyorum sizden Grigori Mihayloviç.

Litvinov başını önüne eğdi ve anlatmaya başladı... Renksiz hayatını önce biraz kararsız, ayrıntılara girmeden anlatıyordu. Sık sık duruyor, İrina'nın yüzüne "yetmez mi?" diye sorar gibi bakıyordu. Ama İrina ısrarla devam etmesini istiyordu. Saçlarını kulak arkasına atmış, koltuğun koluna yaslanmış, besbelli büyük bir dikkatle Litvinov'un ağzından çıkan her sözcüğü yakalamaya çalışıyordu. Gören biri onun Litvinov'un anlattıklarını dinlemediğini, yalnızca dalgın dalgın onu seyrettiğini düşünebilirdi... Ne var ki genç adam İrina'nın ısrarlı bakışı altında ne diyeceğini şaşırsa, kızarıp bozarsa da İrina'nın seyrettiği Litvinov değildi... Genç kadının gözlerinin önünde başlı başına, bambaşka bir hayat canlanmıştı, ama Litvinov'unki değil kendi hayatı.

Litvinov anlatmayı kesti. Bir süredir içinde giderek büyümekte olan tatsız bir duygunun etkisiyle susmuştu. Bu kez bir şey söylemedi İrina, anlatmaya devam etmesini istemedi, çok yorulmuş gibi avuçlarını gözlerine bastırıp yavaşça koltuğun arkalığına yaslandı, öylece kaldı. Litvinov bir süre bekledi, ziyaretinin fazla sürdüğünü, iki saatten fazladır orada olduğunu düşünüp şapkasına uzanacak olmuştu ki bitişik odada ince bir çift rugan çizmenin gıcırtısı duyuldu. Arkasından nefis soylu muhafız alayı kokusuyla birlikte odaya Valerian Vladimiroviç Ratmirov girdi.

Litvinov ayağa kalktı, güler yüzlü generalle selamlaştı. Öte yandan İrina hiç acele etmeden ellerini yüzünden çekti,

kocasına soğuk soğuk bakarak:

— Ah, döndünüz demek! –dedi Fransızca.– Saat kaç?

— Dörde geliyor ma chère amie,[91] ama sen hâlâ giyinmemişsin... –dedi general.– Prenses bekleyecek bizi. –Zarif bedenini Litvinov'a dönüp, kendisine özgü neredeyse nazlı, şakrak sesiyle ekledi:– Sanırım sevgili konuğumuz saati unutturdu sana.

Okuyucunun izniyle burada General Ratmirov'la ilgili biraz bilgi verelim. Ratmirov'un babası, Çar Aleksandr zamanının önemli devlet adamlarından biriyle bir Fransız aktrisin gayri... Ne düşündünüz? Doğru tahmin ettiniz, ama tahmininizi yazmaya niyetimiz yoktu... Neyse önemli devlet adamlarından birinin oğluydu. Babası onu okutup adam etmiş ama miras olarak hiçbir şey bırakmamıştı. Oğlu da (kahramanımızın babası) zengin olamamış, polis teşkilatında albay rütbesiyle ölmüştü. Ölmeden önceyse yanına sığınan genç, güzel bir dul kadınla evlenmişti. Albayla bu dul kadının oğlu Valerian Vladimiroviç, önemli kişilerin yardımıyla soylular asker okuluna yazdırılmış, orada komutanlarının (yalnızca derslerdeki başarısıyla değil, askerlik yetenekleri ve dürüst davranışlarıyla da) dikkatini çekmişti. O zamanların asker okullarında her öğrencinin karşılaşmak zorunda kaldığı bütün o tersliklerle karşılaşmış olsa da sonunda bir muhafız subayı olarak bitirmişti okulu. Alçakgönüllü, neşeli karakteri, danslardaki ustalığı, geçit törenlerindeki at (genelde başkalarının atına) binme ustalığı, üstlerine karşı saygılı ama senlibenli davranışları ve nihayet hafif liberalizmle karışık, neredeyse ezik sokulganlığıyla parlak bir muhafız subayı olmuştu... Ne var ki bu liberalizmi, Beyaz Rusya'da başkaldıran bir köye güvenliği sağlamak üzere gönderildiğinde elli köylüyü kırbaçtan geçirmesine engel olmamıştı. Çekici, son derece gösterişli bir gençti. Pürüzsüz cildi, al yanakları, düzgün ve kıvrak bedeniyle kadınlar arasında gözde bir subaydı. Yüksek tabakadan yaşlı

kadınlar onun için deli oluyorlardı. Konuşurken çok dikkatli olan, işine geldiği yerde susmasını iyi bilen General Ratmirov, çalışkan bir arının en kötü çiçeklerden bile bal toplaması gibi sürekli yüksek sosyeteye yönelerek, ahlaki kuralları hiçe sayarak, herhangi bir konuda bilgisi olmasa da işbilir ünüyle ve en önemlisi de her zaman kendi çıkarını düşünerek, nihayet önünde her yolun açık olduğunu görmüştü...

Litvinov zoraki gülümsedi, İrina ise yalnızca omuz silkmekle yetindi.

— Ee, kontu gördünüz mü? –diye sordu aynı soğuk tavrıyla.

— Elbette gördüm. Sana saygılarını gönderdi.

— Ya! Kont, yani sizin velinimetiniz gene öyle aptal mı?

General Ratmirov cevap vermedi. Karısının bu ihtiyatsız yargısına bıyık altından hafifçe gülümsemekle yetindi. Merhametli yetişkinler de çocukların anlamsız çıkışlarına böyle karşılık verir.

— Öyle ya, sizin o kontunuzun aptallığı insanı şaşkına çeviriyor, –diye ekledi İrina.– Bunu anlayacak fırsatım oldu.

General dişlerinin arasından:

— Ama unutmayın ki beni ona yollayan sizsiniz, –dedi, sonra Litvinov'a dönüp Rusça sordu:– Baden kaplıcalarından yararlanabiliyor musunuz?

— Tanrıya şükür sağlığım yerinde, –diye karşılık verdi Litvinov.

General tatlı tatlı gülümseyerek:

— Bu çok iyi, –dedi.– Zaten çoğu kimse Baden'e tedavi olmak için gelmiyor, ama buranın kaplıcaları oldukça

etkilidir, je veux dire efficaces;[92] mesela benim gibi sinirsel öksürüğü olanlar için...

İrina birden ayağa kalktı. Kocasının sözünü küçümser bir tavırla kesip Fransızca:

— Tekrar görüşürüz Grigori Mihayloviç, –dedi.– Umarım yakın zamanda. Şimdi giyinmek zorundayım. Evinde can sıkıntısından başka bir şey olmayan yaşlı prenses bitmez tükenmez parties de plaisir’leriyle[93] de çekilmezdir.

Kocası bitişik odaya geçerken:

— Bugün herkese karşı pek sertsiniz, –dedi.

Litvinov kapıya yürüdü... İrina durdurdu onu.

— Her şeyi anlatmadınız bana, –dedi alçak sesle.– En önemlisini gizlediniz.

— Neymiş o?

— Duyduğuma göre evleniyormuşsunuz, öyle mi?

Litvinov kulaklarına kadar kızardı... Gerçekten de bilerek hiç söz etmemişti Tatyana’dan. Ama önce İrina onun evlenmek üzere olduğunu bildiği, sonra da evleneceğini gizlediği için sitem ediyor diye çok korkmuştu. Ne diyeceğini bilemedi. İrina’ysa gözlerini ayırmıyordu onun yüzünden.

—Evet, evleniyorum, –dedi neden sonra ve hemen çıktı.

Ratmirov odaya dönmüştü.

— Neden hâlâ giyinmiyorsun? –diye sordu.

— Siz gidin ben gelmeyeceğim, başım ağrıyor.

— Peki ama prenses ne diyecek buna?

İrina tepeden tırnağa şöyle bir süzdü kocasını, sonra arkasını dönüp odasına gitti.

XIII

Litvinov rulette kaybetmiş veya verdiği bir sözü tutmamış gibi hayli üzgündü. İçinden bir ses bir çocuk gibi değil de, nişanlı bir erkek, aklı başında bir insan olarak meraka ya da anıların çekiciliğine kapılmaması gerektiğini söylüyordu ona. Şöyle düşünüyordu: “Çok mu gerekliydi oraya gitmem! O kadının açısından bir hoppalıktan, gönül eğlendirmekten, kapristen başka bir şey değildi bu... Canı sıkılıyordu, yaşadığı hayattan bıkmıştı, bana taktı kancayı... Güzel yemeklerden bıkan bazı oburların canı birden siyah ekmek çeker... Pek güzel, çeksin. İyi ama ben niçin koşarak gittim oraya? Onu... küçümsemememem mümkün mü? (Litvinov bu “küçümsemememem” sözcüğünü hiç zorlanmadan geçirmişti içinden.) Kuşkusuz benim için bir tehlike söz konusu değil, olamaz da... Karşımdakini çok iyi tanıyorum çünkü. Ama ne olursa olsun ateşle oynamaya gelmez... Bir daha ayak basmayacağım oraya.” Litvinov İrina’nın güzelliğinin onu ne kadar etkilediğini, duygulandırdığını kendi kendine itiraf etmeye de cesaret edemiyordu.

Litvinov için o gün gene renksiz, sıkıcı geçti. Yemekte sürekli susan, habire oflayıp puflayan, gözleri fıldır fıldır dönen, bıyıkları boyalı, kendini pek beğenmiş bir şişkonun yanında geçirmesi gerekti. Adam durup dururken birden hıçkırıyor, ansızın bir yurtsever kesiliyor, heyecana kapılıp Rusça şöyle diyordu: “Söylemiştim, bir şeyi fazla abartmaya gelmez!” Gece de hiç iyi geçmedi: Bindasov Litvinov’un gözü önünde, ondan aldığı paranın dört katını kazandı kumarda; ama değil ona borcunu ödemek, kazandığına tanık olduğu için kızıyormuş gibi bakmıştı Litvinov’un yüzüne. Ertesi sabah gene yurttaşları doldu odasına. Onları zar zor yolcu ettikten sonra dağlara doğru yürüyüşe çıktı Litvinov,

önce İrina ile karşılaştı –onu görmezden gelip çabuk adımlarla uzaklaştı–, daha sonra Potugin'i gördü. Onunla konuştuysa da, beriki isteksiz cevaplar verdi. Potugin şık giyimli, kabarık kâkülleri neredeyse beyaz, soluk, hastalıklı küçük yüzünde iri, simsiyah gözleri olan, genelde şımarık çocuklara özgü katı, sabırsız tavırlı bir kız çocuğunun elinden tutuyordu. Litvinov dağlarda iki saat dolaştı, sonra iki yanı ağaçlı Lichtental Caddesi'nden otele dönerken banklardan birinde oturan, yüzü mavi tülle örtülü bir kadın birden ayağa kalkıp Litvinov'un yanına geldi... İrina'yı tanıdı Litvinov.

İrina yüreği dopdolu bir insanın kararsız, titrek sesiyle:

— Neden kaçıyorsunuz benden Grigori Mihayloviç? –dedi.

Litvinov şaşırdı.

— Ben mi kaçıyorum sizden İrina Pavlovna?

— Evet siz... siz...

İrina'nın heyecanlı, neredeyse kırgın olduğu belliydi.

— İnanın yanılıyorsunuz İrina Pavlovna.

— Hayır yanılmıyorum. Bu sabah sizinle karşılaştığımızda beni gördüğünüzün farkına varmadım mı sanıyorsunuz? Söyleyin, gerçekten görmediniz mi beni? Hadi söyleyin...

— Aslını isterseniz... İrina Pavlovna...

— Grigori Mihayloviç dürüst bir insansınız siz, asla yalan söylemezsiniz. Şimdi söyleyin, söyleyin bana, görmüştünüz beni değil mi? Başınızı bilerek öte yana çevirdiniz, değil mi?

Litvinov İrina'nın yüzüne baktı. Genç kadının gözlerinde tuhaf bir ışık vardı, yanaklarıyla dudaklarının ölüm beyazlığı ise sık dokulu tülün arkasından bile belliydi. Yüzündeki ifadede de kesik kesik, alçak sesle konuşmasında da

anlatılmaz hüzünlü, yalvarır gibi bir şey vardı... Daha fazla dayanamadı Litvinov.

— Evet... gördüm sizi, –dedi güçlükle.

İrina hafifçe ürperdi, kollarını yavaşça yana indirdi.

— Neden yanıma gelmediniz öyleyse? –diye mırıldandı.

— Neden mi? Neden mi?... –diye tekrarladı Litvinov. Yolun dışına çıktı, İrina da onu izledi. Bir kez daha tekrarladı:– Neden mi? (Yüzü kıpkırmızı olmuştu, öfkeye benzer bir duygu göğsünü sıkıştırıyor, boğazını sıkıyordu.) Siz... aramızda geçen onca şeyden sonra bana siz mi soruyorsunuz bunu? Şimdi değil kuşkusuz, şimdi değil, ama orada... Moskova'da...

— Ama birlikte karar vermiştik, –diye başladı İrina. Biliyorsunuz, söz vermiştiniz...

— Söz falan vermedim ben size! Böyle konuştuğum için bağışlayın beni, ama gerçeği söylememi istiyorsunuz... Kendiniz söyleyin: Nasıl adlandıracağımı bilemediğim bu... ısrarınızı, ne yalan söyleyeyim, anlayamadığım bir cilveden ya da benim üzerimde hâlâ ne denli etkili olduğunuzu anlamak arzusundan başka neye yorabilirim? Sizinle yollarımız ayrılalı çok oluyor! Artık her şeyi unuttum ben, acılarım çoktan dindi, bambaşka biriyim artık. Evli bir kadınsınız siz, en azından görünüşte mutlusunuz, sosyetede herkesin imrendiği bir yeriniz var. Neden, niçin bu yakınlaşmamız? Beni ne yapacaksınız, ben sizi ne yapayım? Artık birbirimizi anlayamayız bile. Geçmişten de, bugünden de aramızda ortak hiçbir şey yok! Özellikle de... özellikle de geçmişten!

Litvinov bütün bunları başını çevirip İrina'ya bakmadan, aceleyle, kesik kesik konuşarak söylemişti. İrina kıpırdamadan, ancak arada bir elini Litvinov'a uzatır gibi

yaparak dinliyordu onu. Sanki susması için yalvarıyordu Litvinov'a. Öte yandan bir anda uğradığı hakaretin dayanılmaz acısını bastırmak istiyormuş gibi altdudağını ısırıyordu.

Nihayet çok daha sakin bir sesle:

— Grigori Mihayloviç, –dedi.

Gelen geçenin seyrek olduğu yoldan daha da uzaklaştı... Litvinov da arkasından yürüdü.

— Grigori Mihayloviç, –diye sürdürdü konuşmasını İrina.– İnanın, üzerinizde saç teli kadar olsun bir etkimin olduğunu düşünseydim önce ben kaçardım sizden. Bunu yapmadıysam önceki... suçuma bakmadan sizinle dostluğumuzu yeniden başlatmak istiyorsam, bunun nedeni... bunun nedeni...

Litvinov neredeyse kaba bir tavırla:

— Neymiş nedeni? –diye sordu.

İrina birden kararlı bir tavır takınıp cevap verdi:

— Bunun nedeni, yaşadığım çevrenin, sözünü ettiğiniz bu imrenilecek durumumun beni sıkması, boğmasıdır; bütün bu ölü kuklalardan sonra sizin gibi hayat dolu bir insanla karşılaşmamdır... Üç gün önce au Vieux Château[94] örneklerini gördünüz. Orada sizinle karşılaşınca çölde bir su kaynağı bulmuş gibi sevindim. Oysa siz cilve yapmakla suçluyorsunuz beni. Kuşkulanıyorsunuz benden; gerçekten size karşı, daha çok da kaderime karşı suçluymuşum gibi iterek kendinizden uzaklaştırıyorsunuz beni!

Litvinov gene başını çevirip İrina'ya bakmadan, sıkkın bir tavırla:

— Kaderinizi kendiniz seçtiniz İrina Pavlovna, –dedi.

İrina aceleyle:

— Kendim, evet kendim... –diye karşılık verdi.– Yakındığım yok bundan. (Litvinov'un sert tavrı ona haz veriyor gibiydi.) Beni suçlamanız gerektiğini biliyorum, kendimi temize çıkarmaya da çalışmıyorum. Yalnızca duygularımı açmak istiyorum size o kadar. Şu anda cilve yapmak niyetim olmadığına sizi inandırmak istiyorum... Size cilve yapmak ha! Böyle bir şeye hiç gerek olmadığını biliyorum... Bundan on yıl önce kaderimi seçmeden önceki o parlak günlerde içimde güzel, genç olan ve on yıldır uyuyan her şey sizi gördüğüm anda birden uyandı...

— Durun biraz İrina Pavlovna! Bildiğim kadarıyla, sizin hayatınızın parlak günleri tam ayrılmamızdan sonra başlamıştı...

İrina mendilini dudaklarına götürdü.

— Bu sözleriniz çok acımasız Grigori Mihayloviç, ama size kızamıyorum. Hayır, o dediğiniz günler hiç de parlak olmadı benim için, Moskova'dan mutluluğu aradığım için ayrılmadım ben, bu on yılda bir dakika, bir dakika bile mutlu olamadım... Size ne söylemiş olurlarsa olsunlar bana inanın. Mutlu olsaydım şimdi konuştuğum gibi mi konuşurdum sizinle? Tekrar söylüyorum, bunların nasıl insanlar olduğunu bilmiyorsunuz... Hiçbir şey bilmezler, hiçbir şeye sempati duymazlar, akıl da yoktur onlarda, ni esprit, ni intelligence;[95] bildikleri yalnızca kurnazlık bir de cambazlıktır. Müziğe, şiire, sanata da yabancıdırlar... Bütün bunlara bir zamanlar benim de oldukça ilgisiz olduğumu söyleyeceksiniz. Ama bu ölçüde ilgisiz değildim Grigori Mihayloviç... bu ölçüde değil! Şu anda karşınızda duran kadın bir sosyete kadını değildir. Bana şöyle bir bakmanız yeter; galiba bizi övmek amacıyla söyledikleri gibi, dişi bir aslan değilim ben... zavallı, acınması gereken zavallı bir varlıktır karşınızdaki... Bu söylediklerime şaşmayın... Gururla

işim yok artık benim! Bir dilenci gibi avuç açıyorum size, hiç değilse bunu anlayın, bir dilenci gibi... (İrina, tutamadığı ani bir taşkınlıkla elinde olmadan ekledi:) Sadaka dileniyorum sizden, sadaka dileniyorum ve siz...

Sesi kısıldı, sözünün sonunu getiremedi. Litvinov başını kaldırıp İrina'ya baktı. Genç kadın çok sık soluyordu, dudakları titriyordu. Birden kalbi hızlı çarpmaya başladı Litvinov'un, öfkesi geçmişti.

İrina konuşmayı sürdürdü:

— Yollarımızın ayrıldığını söylüyorsunuz... Biliyorum, bir aşk evliliğine hazırlanıyorsunuz, bundan sonraki hayatınızın planını yaptınız, öyle olsa bile biz birbirimize yabancı değiliz Grigori Mihayloviç, hâlâ anlayabiliriz birbirimizi. Yoksa duygularımı tümden yitirdiğimi, bu bataklığa gırtlağıma kadar battığımı mı düşünüyorsunuz? Yo hayır, öyle düşünmeyin lütfen! O geçmiş günleri unutmak istemiyorsanız, rica ediyorum, hiç değilse onların hatırına ruhumu kurtarmama yardımcı olun. Öyle ki burada karşılaşmamız boşa gitmemiş olsun, bu çok acı olurdu, zaten uzun da sürmeyecek... Şu anda gerektiği gibi konuşamıyorum ama anlıyorsunuz beni, çünkü çok az şey istiyorum sizden, çok az... yalnızca biraz ilgi ve beni kendinizden uzaklaştırmamanızı, ruhumu kurtarmama yardım etmenizi...

İrina sustu, sesi ağlamaklıydı. Derin bir iç geçirdi, kaçamak bakışlarla Litvinov'un gözlerini aradı ve elini uzattı ona.

Litvinov usulca kendisine uzatılan eli tutup hafifçe sıktı.

— Dost olalım, –diye fısıldadı İrina.

Litvinov dalgınca tekrarladı:

— Dost olalım.

— Evet dost... Bu isteğim biraz fazlaysa, hiç değilse iyi iki tanıdık olalım... Daha önce aramızda hiçbir şey geçmemiş gibi sıradan iki tanıdık.

Gene tekrarladı Litvinov:

— Aramızda hiçbir şey geçmemiş gibi... Biraz önce eski günleri unutmak istemediğimi söylediniz İrina Pavlovna... Ya unutamazsam o günleri?

İrina'nın yüzünde bir anlığına mutlu bir gülümseme belirip kayboldu ve yerini endişeli, neredeyse ürkek bir ifade aldı.

— Siz de benim gibi yapın Grigori Mihayloviç, sadece iyi olan şeyleri hatırlayın. En önemlisi de şimdi söz verin bana... dürüstçe söz verin...

— Neye?

— Benden uzaklaşmayacağınıza... Boş yere beni üzmeyeceğinize... Söz veriyor musunuz? Söyleyin!

— Veriyorum.

— Kafanızdaki her türlü kötü düşünceyi atacak mısınız?

— Evet... Ama gene de anlayamıyorum sizi.

— Anlamanıza gerek yok zaten... Ama acele etmeyin, bir süre sonra anlayacaksınız. Tamam, söz veriyor musunuz?

— Veriyorum dedim ya...

— Teşekkür ederim. Ama unutmayın, size inanmaya alışığım ben. Bugün ve yarın sizi bekleyeceğim, otelden çıkmayacağım. Şimdi ayrılmak zorundayım. Düşes bu yana doğru geliyor... Beni gördü, yanına gitmesem olmaz... Hoşça kalın... Elinizi verin bana, vite, vite.[96] Görüşmek üzere...

İrina kuvvetlice sıktı Litvinov'un elini; kum yolda yanında iki kadın ve son derece şık üniformalı bir uşakla yürüyen

orta yaşlı, görünüşünden önemli biri olduğu anlaşılan kadının yanına gitti.

İrina onu saygıyla selamlarken şöyle dedi kadın:

—Eh, bonjour, chère madame. Comment allez-vous aujourd’hui? Venez un peu avec moi.[97]

İrina’nın zoraki saygılı sesi duyuldu:

—Votre Altesse a trop de bonté.[98]

XIV

Düşesle beraberindekiler uzaklaştıktan sonra yola çıktı Litvinov. O anda ne hissettiğini bilemiyordu: Hem utanıyordu, hem dehşet içindeydi; bir yandan da gururunun okşandığını hissediyordu... İrina ile ilişkisinin aniden böylesine beklenmedik bir yön alması hazırlıksız yakalamıştı onu.

Genç kadının peş peşe sıraladığı ateşli sözcükler sağanak gibi boşalmıştı tepesinden aşağı. “Şu sosyete kadınları da amma tuhaf oluyorlar,” diye geçiriyordu içinden. “Hiç tutarlı değiller. Bulundukları çevre, kendilerinin de farkında olduğu çirkinlikler ne çok değiştiriyor onları!..” Aslında böyle düşünmüyor, sanki bambaşka, çok daha korkunç düşünceleri kafasından atma isteğiyle bu sıradan cümleleri makine gibi kendi kendine tekrarlayıp duruyordu. Şu anda ciddi olarak düşünmesinin hiç de gerekli olmadığını, belki de kendini suçlaması gerektiğini biliyordu. Önüne çıkan her şeye kendini neredeyse zorlayarak bakıyor, ağır adımlarla yürüyordu... Öyle yürürken ansızın bir bank önünde buldu kendini, önünde bir çift bacak gördü, başını kaldırıp baktı... Bankta oturmuş gazete okuyan birinin bacaklarıydı bunlar. Potugin’di bu. Hafiften haykırdı Litvinov. Potugin gazeteyi dizlerinin üzerine bıraktıktan sonra dikkatle, gülümsemeden baktı Litvinov’a. Litvinov da ona dikkatle, gülümsemeden bakıyordu.

Bir süre sonra sordu Litvinov:

— Yanınıza oturabilir miyim?

— Buyurun oturun lütfen. Yalnız baştan uyarayım sizi: Benimle konuşmak niyetindeyseniz kızmayacaksınız, çünkü

şu anda insanlardan nefret ediyor, her şeyi iğrenç buluyorum.

Litvinov banka otururken:

— Hiç önemli değil Sozont İvanoviç, –dedi.– Bir bakıma benim için iyi bile... Peki ama neden böyle keyifsizsiniz?

— Aslında öfkelenmeme hiç de gerek yok, –diye başladı Potugin.– Demin gazetede Rusya'da hukuk sisteminde yapılacak değişikliklerle ilgili projeyi okudum. Artık bizde de sağduyunun öne çıkacağını; bundan böyle bağımsızlık, halkçılık veya özgürlük bahaneleriyle Avrupa'nın duru, aydınlık mantığına aptalca, saçma bir kuyruk takmaya kalkışmayacağımızı, tersine yabancı da olsa, güzel her şeyi benimseyeceğimizi düşünüyordum. Toprak köleliği sorununda bir adım atmak bile yeterliydi... Kamu mülkiyetiyle hesaplaşın bakalım şimdi!.. Yok, yok yine de öfkelenmezdim, ama bugün doğuştan yetenekli bir Rus'la sohbet etme talihsizliğini yaşadım; bu doğuştan yetenekli, kendi kendini eğitmiş insanlar mezarımda bile tepemi attırırlar!

— Kim bu doğuştan yetenekli? –diye sordu Litvinov.

— Burada ortalarda dolaşan biri işte... Kendini dâhi bir müzisyen sanıyor. "Elbette, hiçbir şey değilim ben," diyor, "Bir sıfırım, müzik öğrenimi görmedim çünkü, ama melodi ve ilham açısından Meyerbeer'den çok çok üstünüm." Evvela "Neden müzik öğrenimi görmedin?" diye sormak isterim kendisine. Sonra da şöyle eklerim: "Değil Meyerbeer, en sıradan Alman orkestrasında çalan, en sıradan flütçü bile ilham açısından bizim doğuştan yeteneklilerin tümünden yirmi kez üstündür." Ama o flütçü bu düşüncesini kendine saklar, insanların karşısında Mozart'lara, Haydn'lara dil uzatmaz. Oysa bizim doğuştan yeteneklerimiz küçücük bir vals ya da romans bestelediler mi, bakarsınız elleri pantolonlarının cebinde, dudaklarında küçümser bir

gülümsemeyle ortalarda dâhi bir müzisyen gibi dolaşmaya başlarlar. Resimde de, öteki sanat dallarında da bu böyledir. Doğuştan yetenekli sanatçılarımızın hepsinin canı cehenneme! İnsanın kanına, iliğine işleyen gerçek bilim ya da sanatla hiç ilgileri olmadığı halde bunlarla övündüklerini bilmeyen kaldı mı? Bu övünmeyi, bu bayağı, basmakalıp süprüntüleri, Rusya'da açlıktan kimsenin ölmediği, en hızlı ulaşımın bizde olduğu, düşmanlarımızı tükürüğümüzle boğabilecek kadar kalabalık olduğumuz gibi saçma sapan deyişlerle birlikte çöpe atmanın zamanı gelmedi mi artık? Rus insanının yaradılıştan gelen yeteneğiyle, dâhice içgüdüsüyle, Kulibin'le[99] dikilip duruyorlar karşıma... İnsaf yani baylar, doğuştan gelen yetenek neresinde bunun? Yarı hayvansal bir sezgi değilse, düpedüz bir sayıklamadır en fazla... Bir de içgüdü! Tam da bulmuşlar övünülecek şeyi! Ormandan bir karıncayı alın, götürüp yuvasından bir versta öteye bırakın, yine de yuvasına döner. İnsan aynı şeyi yapamaz ama. Ne yani, öyleyse insan karıncadan daha düşük düzeyde midir şimdi? Ne denli dâhice olursa olsun, içgüdü insan için bir değer yargısı olamaz. Akıl, sade, sağlıklı, sağlam bir akıl... insana değer kazandıran budur işte. Bizim gurur duyacağımız gerçek değerimiz budur. Akıl öyle saçmalıklar üretmez, bu yüzden her şeyin temelidir zaten. Mekanikten hiç anlamazken bir çeşit saat yapan Kulibin'e gelince, ben olsam, o saati bir utanç direğine astırır, "Ey ahali, sakın böyle bir şey yapmaya kalkışmayın!" derdim. Bunda Kulibin'in bir suçu yoktur kuşkusuz, beş para etmez bir şey yapmıştı, o kadar... Mesela Teluşkin'i amirallik kulesinin tepesine tırmanmakta gösterdiği cesaret veya ustalığı için övebiliriz, değil mi? Ama bu hareketiyle Alman mimarları nasıl madara etti diye haykırıp duramazsınız! Para almaktan başka bir şey bilmediklerini söyleyemezsiniz... Kimseyi madara ettiği yoktur Teluşkin'in: Daha sonra kulenin çevresine iskele yapıp, tepedeki haçla meleklerin onarımı olağan yolla yapılmaya başlanmıştır. Tanrı aşkına, eğitim

olmadan da bizim Rusya'da bir şeylerin yapılabileceğini söylemeyin bana! Hayır, isterse on karış alnın olsun, gene de öğrenmeye çalış, her şeyin alfabesinden başla! Aksi halde otur oturduğun yerde, kuyruğunu kıstırıp çeneni kapa! Üf! Sıcak bastı beni!

Potugin şapkasını çıkardı, mendilini yelpaze gibi sallayarak tekrar konuşmaya başladı:

— Rus resim sanatı, Rus sanatıymış!.. Ben Rus kibrini bilirim, Rus zayıflığını da gördüm, ama kusura bakmayın, Rus sanatıyla hiç karşılaşmadım. Bryullov'un[100] o şişirilmiş hiçliği önünde tam yirmi yıl diz çöktüler. Güya bizde de bir ekol oluşmuş, ötekilerden de çok daha üstünmüş... Rus resim sanatı, ha-ha-ha! Ho-ho-ho!

— Ama izin verin Sozont İvanoviç, –dedi Litvinov.– Anlaşılan Glinka'yı[101] da önemsemiyorsunuz siz.

Potugin kulağının arkasını kaşıdı.

— Biliyorsunuz, istisnalar kaideyi bozmaz. Ne var ki bu konuda da övünmeyi fazla abartmışızdır! Mesela Glinka iç ve dış etkenler nedeniyle Rus operasının kurucusu olamamış, gerçekten olağanüstü bir müzisyendir dense kimsenin bir itirazı olamaz buna. Ama hayır, nasıl olur! Onu hemen müzik alanının başkomutanı ya da mareşali yapar, öteki ulusları da böylesine büyük bir müzik ustasına sahip olmadıkları için küçümsemeye kalkışırız. Hemen oracıkta yapıtları ikinci sınıf (özellikle ikinci sınıf, ikinci sınıf sanatçıların eserleri çok daha kolay kopya edilir çünkü) yabancı sanatçıların yapıtlarının kopyalarından başka bir şey olmayan doğuştan yetenekli "güçlü" dehalarımızın eserlerinden söz etmeye başlarlar. Öyle bir şey yok mudur diyorsunuz? Ah, sanatın kuşaktan kuşağa gelişerek geçtiğinden bihaber, zavallı barbarlar; bunların sanatçıları da ancak Rappo gibi altı pud ağırlığı tek koluyla kaldıran adamlar olur, tabii bizimkiler on

iki pud kaldırır! Öyle şey olmaz mı?! İzninizle size unutamadığım bir anımı anlatayım: Geçen bahar Londra yakınlarındaki Kristal Saray'ı görmeye gitmiştim. Bildiğiniz gibi burada insan yaratıcılığının ulaştığı son nokta olan icatların sergilendiği bir tür sergi var, insanlığın ansiklopedisi de diyebiliriz buna. Sarayın her yerini dolaştım, bütün o makineleri, silahları, büyük insanların heykellerini gördüm. Sarayı dolaşırken şöyle düşünüyordum: "Günün birinde herhangi bir ulusun, Kristal Saray'da sergilenen buluşlarıyla birlikte yeryüzünden hemen yok olması emri gelse ve bizim Ortodoks anayurdumuz Rusya yerin dibine girer ama Kristal Saray'da tek bir çivi, tek bir topluiğne bile eksilmez: Her şey olduğu yerde kalır. Çünkü bizim olan ünlü semaveri, çarığı, boyunduruğu, kırbacı biz düşünüp bulmuş değiliz. Oysa böyle bir şey Sandwich Adaları'nın bile başına gelmez; o adaların sakinleri bile kendilerine özgü kayıklar, mızraklar yapmış: Kristal Saray'ın ziyaretçileri onların yokluğunu hemen fark ederler. Bunun bir iftira, hiç değilse çok sert bir yargı olduğunu haykıracaksınız! Öyle olsun... O zaman önce şöyle diyeceğim size: "İtiraz etmeyeceğim bu dediğinize, homurdanmayacağım!" Sonra da şunu ekleyeceğim: "Doğrudan yüzüne bakmaya kimsenin cesaret edemeyeceği tek varlık şeytan değildir, kendi içine bakmaya da hiç kimse cesaret edemez; ayrıca bizde pışpışlanmayı sevenler yalnızca çocuklar değildir." Eski icatlarımızı Doğudan aldık, yenilerinin yarısını da suçlu gibi Batıdan; öyleyken, hep bir ağızdan bağımsız Rus sanatından söz ediyoruz! Bazı aklıevveller de yeni bir Rus bilimi icat ettiler: İki kere iki bizde de dört edermiş güya... Ne büyük bir şey!

— Ama bir dakika Sozont İvanoviç! –diye haykırdı Litvinov. Bir dakika izin verin! Dünya sergilerine biz de bir şeyler gönderiyoruz... ayrıca, Avrupa'nın da bizden aldığı şeyler var.

— Evet, var... hammadde alıyor bizden Avrupa. Ama dikkatinizi çekerim sayın bayım: Bizim hammaddemizin iyi olması bile çok kötü koşulların sonucudur: Örneğin domuz kılımız kalın ve serttir, çünkü domuzlarımız işe yaramaz; köselemizin sağlamlığı ve kalınlığı ineklerimizin zayıflığından, içyağımızın iyiliği, yarı yarıya sığır etiyle kaynatılmasındandır... Hem ne diye bu kadar ayrıntılı bilgi veriyorum ki size? Öyle ya, teknolojiyle ilgilenen bir insansınız, bütün bunları benden iyi bilmeniz gerekir. İcatlardan söz ediyorlar bana! Rus yaratıcılığı diyorlar! Bakın ekin demetlerini Ryurik[102] zamanındaki gibi ambarlarda kurutmak zorunda kalan, bu yüzden büyük zararlara da katlanan (bu ambarlar tokmaklardan da, tırmıklardan da çok daha zararlı oldukları gibi hep yanarlar da) çiftlik sahiplerimiz hâlâ işe yarar bir tahıl kurutma makinelerinin olmadığından acı acı yakınır dururlar. Peki neden yoktur kurutma makinemiz? Almanların böyle bir makineye ihtiyacı yoktur da ondan. Almanlar buğdayı kurutmadan dövdüklerinden böyle bir makine yapmamışlardır... Bizim ise böyle bir makine yapacak durumumuz yoktur! Yoktur, işte o kadar! Sen ne dersen de! Bugünden söz veriyorum size, karşılaşacağım ilk doğuştan yetenekli ya da kendini yetiştirmiş Rus'a şöyle diyeceğim: Bir dakika dur bakalım değerli dostum, tahıl kurutma makinemiz nerede bizim? Hadi bir tane yapıver! Böyle bir makineyi yapmak kim, o kim! Uzun zaman önce Saint-Simon'un ya da Fourier'in ayağından çıkmış eski, altı delik bir kunduryı yerden saygıyla kaldırıp başımızın üzerinde taşırız... Biz böyleyiz işte! Ya da Fransa'nın belli başlı kentlerindeki proletaryanın tarihsel ve çağdaş anlamı üzerine makalecikler döşeniriz. Bunu da yaparız... Günün birinde sizin Bay Voroşilov gibi bir yazar ve ekonomi politikten anlayan birinden, Fransa'nın yirmi kentini bana saymasını isteyecek oldum; sonuç ne oldu, biliyor musunuz? Bu ekonomi politik bilgini ezilip büzüldü ve Fransa'nın kentleri arasında, Paul de Kock'un

romanını hatırlamış olacak, Montfermeil'i[103] de saydı... O zaman şu olay geldi aklıma. Bir gün omzumda tüfek, yanımda köpeğim ormanda yürüyordum...

— Avcı mısınız siz? –diye sordu Litvinov.

— Arada ateş ettiğim olur. Çulluk için bir bataklığa gidiyordum. Yolda başka avcılarla karşılaştım. Baktım, düzlük bir yerde bir kulübenin önünde tüccar kâhyasına benzeyen boylu boslu, güçlü kuvvetli, genç biri oturuyor; neye, niçin olduğu bilinmez bir şeye gülümsüyor. Bataklığa nasıl gidebileceğimi, orada çulluk olup olmadığını sordum. Kendisine bir ruble bahşiş vermişim gibi birden, sözcükleri uzata uzata karşılık verdi: "Buyursunlar, buyursunlar efendim, saygılarımızla efendim... Bataklığımız birinci sınıf bir bataklıktır. Yabani kuşları soracak olursanız, istemediğiniz kadar kuş vardır orada efendim! Kuş kaynıyor." Adamın gösterdiği yöne yürüdüm, ama bırakın yabani kuşu, bataklık da uzun zaman önce kurumuştu. Şimdi söyleyin bana lütfen, neden yalan söyler Rus insanı? Ekonomi politikçi neden yalan söyler; hem yabani kuş konusunda bile neden atar tutar bir insan?

Litvinov cevap vermedi, yalnızca içini çekti.

Potugin devam etti:

— Şu ekonomi-politikçiyle sosyal bilimin zor sorunlarından şöyle genel olarak, olayların üzerinde durmadan konuşmaya kalkışın... Üff! Hemen kartal kesilir, havalanır. Bir gün böyle bir kuşu yakalama fırsatı buldum: Göreceğiniz gibi, gayet güzel bir yem kullanmıştım. Günümüzün "bitirim gençlerinden" biriyle, onların deyimiyle, çeşitli sorunlardan konuşuyorduk. Efendim her genç gibi o da öfkeden kuduruyor, çocuksu bir heyecanla evliliğe karşı çıkıyordu. Birçok neden saydım kendisine... itiraz edemeyeceği duvar gibi nedenler... Onu yola getirmenin imkânsız olduğunu görüyordum. O anda birden parlak bir fikir geldi aklıma!

“İzninizle bir şey söyleyebilir miyim size,” dedim; bu “bitirim gençlerle” her zaman saygılı konuşmak gerekir. “Doğrusu, size şaşıyorum sayın bayım. Doğal bilimlerle uğraşıyorsunuz, ama bugüne dek şu gerçek dikkatinizi çekmemiş: Bütün etobur, vahşi, yırtıcı hayvanlar, kuşlar... her tür hayvan hem kendisi, hem de yavruları için avlanmak zorundadır... Siz insanı da bu tür hayvanların sınıfına koyuyorsunuz, değil mi?” Delikanlı, “Elbette... İnsan da etobur bir hayvandan başka bir şey değildir,” diye cevap verdi. “Vahşi de, değil mi?” diye ekledim. “Vahşi de,” diye onayladı. O zaman şöyle dedim: “Çok doğru söylediniz. Ama şaşıyorum doğrusu, bütün bu hayvanların karıkoca gibi tekeşli yaşadıklarını nasıl oldu da fark edemediniz?” Delikanlı ne diyeceğini şaşırdı, “Nasıl yani?”diye sordu. “Nasıl olacak, karıkoca gibi... Aslanları, kurtları, tilkileri, atmacaları, doğanları hatırlayın. Başka türlü yaşayabileceklerini düşünebiliyor musunuz? İkisi birlikte çalışarak bile zor besliyorlar yavrularını.” Benim “delikanlı” bir süre düşündü, neden sonra, “İyi ama, vahşi hayvanlar bu açıdan insanlar için bir örnek olamaz,” dedi. Bunun üzerine ben de ona bir idealist olduğunu söyledim, buna çok üzüldü! Neredeyse ağlayacaktı. Onu yatıştırmak, bundan arkadaşlarına söz etmeyeceğime dair söz vermek zorunda kaldım. İnsanın adının idealiste çıkması kolay şey mi? Günümüz gençlerinin yanıldıkları da bu işte. Eski, karanlık, işlerin yeraltında çevrildiği günlerin geçtiğini; yaşlı babalarımızın toprağı köstebekler gibi eşelemekten hoşlandığını; oysa bu işin bizi küçülteceğini, açık havada çalışacağımızı sandılar. Bizlerin açık havada çalışmamızın gerektiğini... Yavrucaklar! Oysa sizin çocuklarınız bile açık havada çalışmayacaklar; hem sizin için bir inde yaşamak daha iyi değil midir, sizler de yaşlı babalarınızın izinden tekrar inlere girmek istemez miydiniz?

Kısa bir sessizlik oldu. Potugin tekrar başladı:

— Ben şuna inanıyorum dostum: Bizler yalnızca bilimi değil, sanatı da, yasalarımızı da uygarlığa borçluyuz. Ayrıca güzellik kavramı ve şiir sanatı adına neyimiz varsa, hepsi uygarlığın etkisiyle güç kazanır, gelişir. Halka özgü, saf, kendiliğinden gelişen sanat dedikleri şey aptalca, saçma bir şeydir. İnce, zengin uygarlığın izleri Homeros'ta bile belirgindir. Sevgi bile onunla yücelir. Böylesine saçma sapan şeyler söylediğim için slavcılar, o kadar yufka yürekli insanlar olmasaydılar seve seve asarlardı beni. Ama ben gene de aynı şeyi söylemekte ısrar ediyorum. İstedikleri kadar Bayan Kohanovskaya ile, "Huzurlu arı kovanı" ile ağırlasınlar beni, gene de şu triple extrait de mougik russe'u[104] koklamayacağım, zira zaman zaman kendini onun tam Fransızlaşmadığına, bu en cuir de Russie[105] edebiyatın özellikle onun için yapıldığına inandırmaya çalışan yüksek çevrelerden değilim. Sıradan, gerçek bir insana "Kovan"dan en sert, en "halkçı" yazıyı okumayı deneyin: Adam, kendisine sahtekârlıkla, içki düşkünlüğüyle ilgili bir şey okuduğunuzu sanacaktır. Tekrar söylüyorum: Uygarlık olmadan şiir de olmaz. Uygarlaşmamış Rus insanının şiir idealini anlatmamı ister misiniz size? Açıp okuyun destanlarımızı, efsanelerimizi. Onlarda aşkın her zaman yalnızca büyücülüğün, sihrin, sarhoşluğun bir sonucu olarak ortaya çıktığını, hatta karasevda, tutkunluk diye adlandırıldığını söylemeyeceğim size. Hatta Vanka-Tanka şarkısını saymazsak (ki burasına dikkatinizi çekerim) bizim epik dediğimiz edebiyatımızın diğer Avrupa ve Asya edebiyatları arasında birbirine âşık karakteristik bir çift olmayan tek edebiyat olduğunu da söylemeyeceğim. Öyle ki yüce Rus yiğidimiz kendisinin olacak kadınla tanıştığında öncelikle bir güzel pataklar onu hep. Bunun için her zaman "eziktir" kadın. Bütün bunları anlatmayacağım size; ancak izninizle, dikkatinizi hayal dünyasını henüz uygarlaşmamış ilk Slavlarla süsleyen gençlerimizin pek çekici jönprömiye imgesine çekmek isterim. Bakınız şimdi: Jönprömiye girer,

üzerinde özel dikilmiş, şık bir samur kürkü vardır, yedi kat ipekten kuşağı neredeyse koltukaltlarına kadar çekilmiştir, parmakları tüylü manşetlerinin içinde gizlidir, başı kürkünün yakalarının içine gömülüdür, öyle ki pembe yüzü önden görünmez, arkadan da bembeyaz boynu görünmez, şapkası bir kulağının üzerine düşmüştür, ayaklarında ise burnu sivri, topuğu yüksek rugan çizmeler vardır, istersen yumurta çevir çevresinde, serçe uçur... Delikanlı kısa, çabuk, bildiğimiz o "çalımlı" adımlarla yürür; hani bizim Alkibiades'imiz Çurilo Plenkoviç'in[106] yaşlı, genç tüm kadınların gönlünü fethettiği yürüyüşüyle; hani günümüzde tüm kıvrak garsonlarda görülen o taklit edilemez yürüyüşle, ki bu yürüyüş Rus züppeliğinin gözbebeğidir, Rus zevkinin nec plus ultra'sıdır.[107] Şaka etmek için söylemiyorum bunu: Çuval gibi bir zarafet... bizim sanatsal idealimiz budur işte. Nasıl, güzel bir hayal, değil mi? Resim, heykel sanatı için çok malzeme var bunda, değil mi? Ya delikanlımızı büyüleyen, "yanakları tavşan kanı gibi" olan kadına ne demeli? Ama siz beni dinlemiyorsunuz galiba?

Litvinov irkildi. Gerçekten de Potugin'in anlattıklarını dinlemiyordu. Aklında İrina vardı çünkü. Onunla son görüşmesini düşünüyordu...

— Affedersiniz Sozont İvanoviç, ama gene aynı şeyi soracağım... Bayan Ratmirova ile ilgili sorumu.

Potugin gazeteyi katlayıp cebine koydu.

— Yine onunla nasıl tanıştığımı anlatmamı mı istiyorsunuz?

— Hayır onu değil. Sizin düşüncenizi... kendisinin Petersburg'da nasıl bir rol oynadığıyla ilgili düşüncenizi öğrenmek istiyordum. Gerçekte bunun nasıl bir rol olduğunu...

— Size ne diyeceğimi bilemiyorum Grigori Mihayloviç. Bayan Ratmirova ile oldukça yakındık... Ama bütünüyle bir

rastlantı sonucu ve kısa bir süre için... Onun çevresine hiç girmedim. Orada neler olup bittiğine dair hiçbir bilgim yok. Bazı dedikodulardan söz edildiği oldu yanımda; ama bilirsiniz, bizde yalnızca demokrat çevrelerde olmaz böyle dedikodular. Ama söylenenlerle hiç ilgilenmedim. –Bir süre sustuktan sonra ekledi:– Farkındayım, ilgi duyuyorsunuz ona.

— Evet iki kez oldukça açık yüreklilikle konuştuk. Ama gene de onun içten olup olmadığını anlayabilmiş değilim.

Potugin bakışlarını önüne indirdi.

— Bütün tutkulu kadınlar gibi, duygulu anlarında içtendir. Kimi zaman da gururu yalan söylemesine engel olur.

— Gururlu mudur? Ben daha çok kaprisli olduğunu düşünüyorum.

— Şeytan gibi de gururludur; ama önemsiz bir şey bu.

— Arada bir abartıyor gibi de geliyor bana...

— Bu da pek önemli değil. Gene de içtendir... Ama genel olarak konuşursak, kimde arıyorsunuz ki siz gerçeği? Bu hanımefendilerin en iyileri bile iliklerine kadar bozuktur.

— Ama hatırlarsanız onun yakın dostu olduğunuzu söylemiştiniz Sozont İvanoviç. Onun yanına da siz götürmediniz mi beni, hem de neredeyse zorla?

— Ne olmuş? Sizi getirmemi rica etti benden, ben de neden götürmeyeyim diye düşündüm. Hem gerçekten dostuz. İyi özellikleri olan bir insandır: Çok iyi yüreklidir, yani cömerttir, yani kendisine gerekli olmayan her şeyini başkalarına verir. Zaten siz benden iyi tanıyor olmalısınız onu.

— İrina Pavlovna’yı on yıl öncesinden tanıyorum. O zamandan bu yana ise...

— Ah Grigori Mihayloviç, siz ne diyorsunuz? İnsanın kişiliği değişir mi? Beşikte nasılsa, mezarda da öyledir. Ya da, belki... –Böyle derken biraz daha öne eğilmişti Potugin– Sakın, onun eline düşmekten korkuyor olmayasınız? Öyle olsa gerek... Haklısınız, bundan kurtulmak kolay değildir.

Litvinov kendini zorlayarak gülümsedi.

— Öyle mi düşünüyorsunuz?

— Evet öyle düşünüyorum. Erkek zayıftır, kadınsa güçlü. Rastlantılarsa hepsinden güçlüdür... Renksiz bir hayata katlanmak zordur, kendini bütünüyle unutmak ise imkânsız... Karşınızda güzellikler, yakın ilgi, sıcaklık ve ışık varken nasıl karşı koyacaksınız? Bir çocuğun dadısına koşması gibi koşarsın hemen... Sonrasında da –gayet doğal olarak– soğukluk, karanlık, boşluk vardır elbette... Her şeye yabancılaşmanla, hiçbir şeyi anlayamamanla biter... Önce nasıl sevebileceğini anlayamazsın, sonra da nasıl yaşayabileceğini.

Litvinov Potugin’in yüzüne baktı. Ömründe onun kadar yalnız, onun kadar terk edilmiş... onun kadar mutsuz birini görmediğini düşündü. Bu kez ondan çekinmemiş, ona boyun eğmemişti. Potugin başı göğsünün üzerine düşmüş, ellerini dizlerinin üzerine koymuş, yüzü sapsarı, üzgün, kıpırdamadan oturuyor, yalnızca, hüzünle gülümsüyordu. Litvinov umutsuzluğa kapılmış bu zavallı insana acıdı.

— İrina Pavlovna konuşma arasında bana adı Belskaya ya da Dolskaya olan çok yakın bir arkadaşından söz etti... –dedi alçak sesle.

Potugin üzgün bakışını Litvinov’un yüzüne dikti. Boğuk bir sesle:

— Ya! –dedi.– Ondan söz etti size demek. Ee, ne olmuş yani? –Bu arada zoraki esnedikten sonra ekledi:– Eve

gitmeliyim, yemek vakti. Hoşça kalın.

Litvinov’un bir şey söylemesine fırsat vermeden banktan kalkıp çabuk adımlarla uzaklaştı... Litvinov’un acıma duygusu yerini bir kızgınlığa, elbette kendi kendine kızgınlığa bırakmıştı. Her tür nezaketsizliğe uzak bir insandı Litvinov, Potugin için üzüldüğünü belirtmek istemiş ama ortaya hiç yakışık almayan bir ima çıkmıştı. İçinde gizli bir sıkıntıyla otele döndü.

Bir süre sonra şöyle geçiriyordu içinden: “İliklerine kadar bozuk... Şeytan gibi de gururludur ha... O, neredeyse ayaklarıma kapanan o kadın mı gururlu? Gururlu ama kaprisli değil mi?”

Litvinov İrina’yı aklından çıkarmaya çalıştı ama yapamadı. Özellikle bu yüzden nişanlısını düşünmek istemiyordu. Çünkü bugün nişanlısının hayalinin, İrina’nın hayalinin yerini dolduramayacağını hissediyordu. Daha fazla düşünmeden bu “tuhaf hikâyenin” nasıl çözüleceğini beklemeye karar verdi. Uzun sürmezdi çözülmesi... Olayın kimseye bir zararı dokunmadan, son derece olağan bir biçimde sonuçlanacağından Litvinov’un hiç kuşkusu yoktu. Böyle düşünüyordu ama öte yandan İrina bir an çıkmıyordu aklından. Söyledikleri peş peşe geliyordu aklına.

Garson bir pusula getirdi ona. Pusula İrina’dandı:

“Bu akşam bir işiniz yoksa bize gelin: Yalnız olmayacağım, konuklarım olacak. Böylelikle bizimkileri, çevremizi daha yakından tanımış olacaksınız. Onları görmenizi çok istiyorum: Öyle sanıyorum ki, kendilerini tüm parlaklıklarıyla göstereceklerdir size. Nasıl bir ortamda soluk almaya çalıştığımı görüp öğrenmenizi istiyorum. Gelin lütfen. Sizi görmek mutlu edecek beni, hem canınız da sıkılmaz... (İrina ‘canınız sıkılmaz’ sözcüğü yanlış yazmıştı.) Bugünkü konuşmamızın aramızda her türlü anlaşmazlığı kökünden koparıp attığını kanıtlayın bana.

Dostunuz İ.”

Litvinov frakını giydi, beyaz kravatını taktı, İrina’nın oteline gitmek üzere otelden çıktı. Yolda kendi kendine sürekli şöyle tekrarlıyordu: “Ne olacak ki, gider görürüm onları... Hem neden görmeyeyim? Merak bu.” Bu insanlar birkaç gün önce bambaşka bir izlenim bırakmıştı üzerinde: Nefret etmişti onlardan.

Şapkasını gözlerinin üzerine indirmiş, dudaklarında gergin bir gülümseme, çabuk adımlarla yürüyordu. Weber’in kahvesinin önünde oturan Bambayev, yanındaki Voroşilov’la Pişçalkin’e onu uzaktan göstererek heyecanla şöyle demişti: “Şu adamı görüyor musunuz? Bir taştır o! Bir kaya!! Bir granit!!!”

XV

Litvinov İrina'nın yanına girdiğinde salonda epeyce konuk toplanmıştı. Köşede oyun masasında Litvinov'un piknikte gördüğü üç general oturuyordu: Biri şişman, biri asabi, biri de hoşgörülü üç general. Vist oynuyorlardı. Kendilerini bütünüyle oyuna vermişlerdi; kâğıt alışverişlerindeki, sinek asını oynayışlarındaki, bir karo kâğıdı atışlarındaki ciddiyeti, kibri anlatacak sözcükler hiçbir dilde yoktur herhalde... Gören de devletin en önemli sorunlarının nasıl çözümleneceğini konuşuyorlar sanırdı! Genelde sık sık nükteler yapan, aux bourgeois[108] gibi konuşan bu generaller, şimdi oyunla ilgili zorunlu sözcükler dışında hiç konuşmuyorlardı. Yalnızca şişko general bir ara, oyun arasında şöyle demişti: "Ce satané as de pigue!"[109] Litvinov piknikte gördüğü kadın konukları hemen tanıdı; ama daha önce görmedikleri de vardı aralarında. Son derece yaşlı, her an paramparça olacakmış gibi görünen bir kadın vardı: Yelpazesiyle ağzını kapayıp korkunç, koyu gri, çıplak omuzlarını oynatarak, donuk ifadeli gözleriyle Ratmirov'u süzüyordu. Ratmirov yakından ilgileniyordu onunla. İmparatoriçe Yekaterina'nın hayatta kalmış son nedimesi olarak yüksek sosyetede büyük saygı gösterilirdi bu yaşlı kadına. Bir çoban gibi giyinmiş "kraliçe arı" Kontes Ş., etrafı gençlerle çevrilmiş halde pencerenin önünde oturuyordu. Gençlerin arasında, kibirli tavırları, tepesi dümdüz başı ve bir Buhara Hanına veya Romalı Heliogabalus'a yaraşır ruhsuz-vahşi yüzüyle, ünlü zengin ve erkek güzeli Finikov da vardı. Öteki kadın konuk da bir kontesti; Kısaca "Lise" diyorlardı ona. Sarışın, uzun saçlı, soluk yüzlü "ispritizmacıyla" sohbet ediyordu. Hemen yanı başlarında, gene soluk yüzlü, uzun saçlı biri ayakta duruyor, anlamlı anlamlı gülümsüyordu. Bu bay da ispritizmaya inanıyor,

ayrıca kehanetlerde bulunuyor ve Vahiy'e ve Talmud'a dayanarak olağanüstü olaylar anlatıyordu. Aslında anlattıklarının hiçbiri gerçekleşmiyordu, ama o hiç umursamadan anlatmayı sürdürüyordu. Piyanonun başında, Potugin'in öylesine nefret ettiği "doğuştan yetenekli" oturuyordu. Dalgın eliyle, d'une main distraite tuşlara basıyor ve umursamaz tavırlarla çevreyi süzüyordu. İrina kanepede Prens Kokó ile, bir zamanların dilberi ve bütün Rusya'nın akıl hocası olan ama uzun zamandır muşmula yüzlü, perhiz yağı kokan, sivri dilli, iğrenç, bir kocakarı enkazına dönüşmüş Bayan X.'nin arasında oturuyordu. Litvinov'u görünce İrina'nın yüzü kıpkırmızı oldu. Litvinov ona doğru yürüyünce ayağa kalktı, kuvvetlice sıktı elini. Üzerinde belli belirsiz, altın süslemeler olan siyah krepon bir tuvalet vardı. Giysisinin altından omuzlarının mat beyazlığı seçiliyordu. Bir anlık kırmızılığın ardından yüzüne tekrar yayılan beyazlıkta ise güzelliğin görkemi vardı. Hem yalnızca görkem değildi bu: Yüzünde, yarı kısık gözlerinde gizli, handiyse şakacı bir sevincin ışıltısı ile dudaklarının, burun deliklerinin çevresinde hafif bir kıpırdanma da dikkati çekiyordu...

Ratmirov Litvinov'un yanına geldi, onunla olağan ama alışılmış neşeli tavırlardan uzak bir biçimde selamlaştıktan sonra iki üç bayanla tanıştırdı: Enkazla, "kraliçe arı"yla, Kontes Liza'yla... Kadınlar güler yüz ve nezaket gösterdiler ona. Litvinov onların dünyasının insanı değildi... ancak oldukça, hatta çok yakışıklıydı. Genç yüzünün çizgileri de bayanların dikkatini çekmişti. Ne var ki bu dikkatin sürekliliğini sağlayamamıştı. Sosyeteye yabancılaşmıştı, biraz utanıyordu. Öte yandan şişko general de gözlerini ayırmıyordu ondan. Generalin ısrarlı, ağır bakışı da şöyle diyordu sanki: "Oo! Keklik! Serbest düşünceli seni! Nasıl düştün buraya? Elini uzat bakalım!" İrina Litvinov'un yardımına koştu. Durumu öylesine bir ustalıkla toparlamıştı ki, Litvinov bir anda kendini kapının yanındaki köşede,

İrina’nın hemen arkasında bulmuştu. İrina ona bir şey söylemek için her seferinde arkasına dönmek zorunda kalıyor; Litvinov da her seferinde, onun gözalıcı boynunun bükülüşüne büyük bir hazla bakıyor; saçlarının hoş kokusunu içine çekiyordu. Derin ve sakin bir minnettarlık ifadesi İrina’nın yüzünden hiç eksik olmuyordu. Litvinov genç kadının bu gülümsemelerinin, bakışlarının bir minnettarlık ifadesi taşıdığının farkına varmamış olamazdı. Aynı duygu onun içinde de fazlasıyla vardı ve bu vicdanını sızlatıyordu. Hem mutluydu, hem dehşet içinde... Bu arada İrina sürekli olarak şöyle demek istiyordu ona sanki: “Evet, ne diyorsun? Nasıl buldun onları?” Konuklardan biri bir şey söylediğinde veya uygunsuz bir davranışta bulunduğunda (akşam süresince birçok kez tekrarlanmıştı bu), Litvinov İrina’nın bakışında özellikle görüyordu bu soruyu. Bir keresinde tutamamıştı bile kendini İrina, kahkahalarla gülmeye başlamıştı.

Körinançlı, doğaüstü her olaya kolayca inanmaya yatkın bir kadın olan Kontes Liza, sarışın ispritizmacıyla Hume’dan[110], havaya kalkan masalardan, kendi kendine çalan akordiyonlardan vb. doyasıya konuştuktan sonra nihayet, manyetizmanın etkilediği hayvanların olup olmadığını sordu ona.

Uzaktan Prens Kokó seslendi:

— En azından bir hayvan var öyle. Milvanovski’yi tanıyorsunuzdur sanırım. Yanımda uyuttular onu, inanın horlamaya bile başladı!

— Çok kötüsünüz mon prince;[111] Gerçek hayvanlardan söz ediyorum ben, je parle des bêtes.

— Mais moi aussi, madame, je parle d’une bête...[112]

İspritizmacı karıştı söze:

— Gerçek hayvanlar da vardır. Sözgelimi, yengeçler.... Sinirleri çok hassastır yengeçlerin, çok kolay katalepsiye girerler.

Kontes şaşırdı.

— Nasıl? Yengeçler mi? Sahi mi? Ah, gerçekten çok ilginç! Bunu görmeyi çok isterdim!

Kontes, yüzü yeni taşbebeklere benzeyen, sert yakalığı kolalı bir gence dönüp (bu genç, yüzünü de, yakalığını da Niagara Şelalesi'nin köpüklerinde, Nil'in sularında ıslattığını, ama bu seyahatlerinden onda hiçbir şey kalmadığını söyler, yalnızca Rus sözcük oyunları yapmayı pek severdi) ekledi:

— Bay Lujin... Bay Lujin, bir yengeç bulup getirir misiniz bize lütfen?

Lujin sırıtarak:

— Canlı mı, çabuk mu? –diye sordu.[113]

Onun ne demek istediğini anlayamayarak tekrarladı Kontes:

— Mais oui yengeç, une écrevisse.[114]

Kontes Ş. sert bir tavırla söze karıştı:

— Ne oluyoruz canım? Yengeç mi dediniz? Bir yen-geç ha?

Mösyö Verdier'nin salonda bulunmamasına canı çok sıkılmıştı. O son derece kibar Fransız'ı İrina'nın neden davet etmediğini bir türlü anlayamıyordu. Uzun süredir konuşulanlardan bir şey anlayamayan "enkaz" (üstelik kulakları duymuyordu, üzerine de büyük bir ağırlık çökmüştü, yalnızca başını sallayıp duruyordu) şöyle dedi:

— Oui, oui vous allez voir.[115] Lütfen, Bay Lujin...

Genç adam öne eğilerek selam verdikten sonra çıktı. Biraz sonra döndü. Arkasından bir garson, elinde kocaman, siyah bir yengecin olduğu tabakla, sırıtarak girdi salona.

— Voici, madame![116] –diye haykırdı Lujin. Şimdi yengeç operasyonuna başlayabiliriz. Ha, ha, ha! (Ruslar yaptıkları espriye genelde önce kendileri güler.)

Prens Kokó bir yurtsever ve ulusal her şeyin savunucusu olarak hoşgörüyle güldü:

— He, he, he!

(Yalnız buna şaşırmamasını, öfkelenmemesini rica ediyoruz okurdan: Aleksandrovski Tiyatrosu'nun parterinde oturmuş, oranın havasına kendini kaptırmış herkes bundan daha kötü sözcük oyunlarını alkışlamadı mı?)

— Merci, merci, –dedi kontes.– Allons, allons, monsieur Fox, montrez-nous ça.[117]

Garson tabağı yuvarlak masanın üzerine koydu. Konuklar arasında bir hareketlenme oldu. Birkaç baş öne uzandı. Yalnızca, köşedeki masada vist oynayan generaller mağrur-ilgisiz duruşlarını bozmamışlardı. İspritizmacı saçlarını şöyle bir karıştırdı, kaşlarını çatıp masaya yaklaştı, ellerini kaldırıp havada birtakım hareketler yapmaya başladı: Yengeç şöyle bir kabardı, geri geri çekildi, kıskaçlarını dikti. İspritizmacı el hareketlerini çabuklaştırarak sürdürüyor, yengeç gene geri geri çekiliyordu.

— Mais que doit-elle donc faire?[118] –dedi kontes.

Bay Foks, ellerini tabağın üzerinde hızla silkeleyerek, koyu bir Amerikan aksanıyla cevap verdi:

— Elle doâ rester immobile et se dresser sur sa quiou.[119]

Ama manyetizmanın bir etkisi olmamıştı, yengeç geri geri gitmeyi sürdürüyordu.

İspritizmacı şu anda gücünün yerinde olmadığını söyleyip, canı sıkkın bir tavırla masadan uzaklaştı. Kontes Bay Hume’un başına bile bazen böyle durumların geldiğini söyleyerek teselli etmeye çalıştı onu... Prens Kokó doğruladı kontesi. Vahiy ve Talmud erbabı konuk da usulca yaklaştı masaya, parmaklarını hızlı hızlı oynatarak, şansını denemek amacıyla yengece doğru birtakım hareketler yapmaya başladı ama o da bir sonuç alamadı: Yengeç uyuyacak gibi değildi. O zaman garsonu çağırdılar, yengeci götürmesini söylediler. Garson gene sırıtarak alıp götürdü yengeci. Kapının dışında onun nasıl bir kahkaha attığını duymuştu salondakiler... Daha sonra mutfakta çok güldüler über diese Russen.[120] Yengeç olayı süresinde minör sesler üzerinde durarak tuşlara basmayı sürdüren “doğuştan yetenek” (neler olacağını bilemiyordu çünkü), sonunda değişmez valsini çalmaya başladı, doğal olarak konuklar kendisini heyecanla alkışladı. Alkışlar karşısında yarışma heyecanına kapılan bizim eşsiz amatör müzik üstadımız Kont H. (I. bölüme bakınız), kendisinin olduğunu iddia ettiği (aslında bütünüyle Offenbach’dan aşırılma) bir şarkı söylemeye başladı. Nakarat bölümü olan “quel oeuf? quel boeuf?”[121] dizelerini oynak bir biçimde söylerken salondaki kadınların hemen hepsi başlarını sağa sola sallıyordu. Kadınlardan biri hafiften, pek anlaşılmaz bir biçimde “Charmant! charmant!”[122] diye mırıldanınca öteki kadınların dudaklarında da dolaşmıştı aynı mırıltı. İrina bir kez daha bakıştı Litvinov’la. Aynı gizli, alaylı gülümseme bir kez daha belirdi dudaklarında... Birkaç dakika sonra ise Prens Kokó (soylular sınıfı çıkarlarının bu amansız savunucusu) ispritizmacının karşısında kişisel itirazlarını sıralamaya kalkıştı, sonunda sözü her zaman tekrarladığı Rusya’da mülkiyet kavramının temelinden sarsıldığı konusuna getirip, bu arada kuşkusuz demokratlara da çatmadan edemeyince İrina’nın gülümsemesine alaycı bir

ifade karışmıştı. İspritizmacının Amerikan damarı kabardı, Prens Kokó ile tartışmaya başladı. Prens ortada herhangi bir neden olmamasına karşın, her zamanki gibi bağırarak konuşuyordu. Durmadan “C’est absurde! cela n’a pas le sens commun!”[123] diye tekrarlıyordu. Milyoner Finikov kime yönelik olduğu anlaşılmayan, birçok kaba şey söyledi; Talmud erbabı onu savundu; Kontes Ş. titremeye başladı... Sözün kısası Gubarev’in evinde olduğu gibi burada da her kafadan bir ses çıkmaya başlamıştı. Aradaki tek fark burada içki ve sigara dumanı olmaması ve kıyafetlerin çok daha düzgün görünmesiydi. Ratmirov sessizliği sağlamaya çalışıyordu. Generaller durumdan hoşnutsuzluklarını belirttiler. Boris’in sesi duyuldu: “Encore cette satanée politique!”[124] Ama bunun pek etkisi olmadı. Salonda bulunan yumuşak-sert üst düzey bir devlet adamı le résumé de la question en peu de mots[125] açıklamaya kalkışınca kendisini dinleyen olmadı. Gerçekten de anlaşılmaz bir şeyler gevelemiş, aynı şeyi birkaç kez tekrarlamıştı ki, la question’un ne olduğunu kendisinin de bilmediği, başka çıkış yolunun da olmadığı anlaşılmıştı. Öte yandan İrina da tartışanları alttan alttan kışkırtmaktaydı. Bir yandan da başını hafifçe eğerek Litvinov’a bakıyordu... Litvinov ise büyülenmiş gibi oturuyor, bir şey duymuyor, yalnızca o ışıl ışıl gözlerin ona tekrar bakacağı, o soluk, zarif, öfkeli, harika yüzün ona döneceği zamanı bekliyordu... Sonunda bayanlar başkaldırıp tartışmaya son verilmesini talep ettiler... Ratmirov müzik üstadından şarkısını bir kez daha söylemesini rica etti, doğuştan yetenekli de kendi valsini çaldı...

Litvinov gece yarısını geçerken, bütün konuklar dağıldıktan sonra ayrıldı. Akşam süresince bir parça ilginç olabilecek tüm konulardan özellikle kaçınılarak, birçok şey konuşulmuştu. Generaller o pek ciddi oyunlarını bitirdikten sonra konuşmalara gene pek ciddi tavırlarla katılmışlardı. Bu önemli kişilerin katılması konuşmaları hemen etkilemişti.

Söz, isimlerinden, sanatlarından salonda herkesin (anlaşıldığı kadarıyla) kısa da olsa bilgi sahibi olduğu Paris'in yarı soylu, ünlü kişilerinden açıldı. Sardou'nun son piyesinden, About'nun romanından, "La Traviata"daki Bayan Patti'den bahsettiler. Biri "sekreter", au secrétaire oynamayı önerdi, ama oyun başarılı olmadı. Pek sıradan, gramer hatalarıyla dolu sorular soruldu. Şişman general bir gün "Qu'est ce que l'amour?"[126] sorusuna şöyle cevap verdiğini anlattı: "Une colique remontée au coeur."[127] Hemen arkasından da bu söylediğine kuru kahkahalarla kendi güldü. Enkaz yelpazesini savurarak onun eline vurdu. Bu sert hareketi yaşlı kadının beyaz saçlarından bir buklenin alnına düşmesine neden oldu. Kendini yetiştirmiş uzun boylu konuk, Tuna'nın ötesinde Ortodoks propagandanın zorunluluğundan söz etti. Ama konuklardan bir onay sözcüğü duymayınca sesini kısıp sustu. Daha çok Hume'den konuşuluyordu. "Kraliçe arı" bile, onun ellerinin bedeninde nasıl dolaştığını, bunu gözleriyle gördüğünü, hatta kendi yüzüklerinden birini onun parmağına geçirdiğini anlattı. İrina da gerçek bir zafer kazanmış gibiydi: Litvinov çevresinde sürdürülen konuşmalara birazcık daha dikkat etmiş olsaydı bu saçma, anlamsız konuşmalarda tek bir içten sözcük, ileri sürülen tek bir işe yarar düşünce, tek bir yeni konu bulamazdı. Haykırışların, yüksek sesle konuşmaların hiçbirinde en küçük bir canlılık yoktu. Eleştirilerde bile bir heyecan hissedilmiyordu. Ancak kimi zaman sahte bir vatanseverlik öfkesi veya yapmacık, küçümser bir umursamazlık maskesi altından olası kayıplar için, gelecek kuşakların unutmayacağı birkaç ismin kaybolma olasılığı için ağlamaklı bir korkunun, diş gıcırtısıyla dışavurulması vardı... Bütün bu döküntülerin, çöplerin altından bir damlacık olsun canlılık çıksaydı bari! Bütün bu kafaları, bu ruhları nasıl bir köhnelik, gereksiz saçmalıklar, ne kötü anlamsızlıklar doldurmuştu. Üstelik bu yalnızca o akşama, o topluluğa özgü de değildi; evde de hayatlarının günü, her anı olanca

genişliği, olanca derinliğiyle bu düşüncelerle doluydu kafalarının içi! Sonuç olarak büyük bir cehaletti bu! İnsan hayatını güzelleştiren şeylere karşı ne muazzam bir anlayışsızlık!

Litvinov'la vedalaşırken İrina gene kuvvetlice sıktı genç adamın elini, önemli bir şey söylemek istiyormuş gibi fısıldadı ona:

— Evet, nasıl? Hoşnut kaldınız mı? Yeterince gördünüz mü? Nasıl, iyi miydi?

Litvinov cevap vermedi, yalnızca sessizce selam vermekle yetindi.

İrina kocasıyla yalnız kalınca kendi yatak odasına gitmek üzere yürüdü... Kocası (şömineye yaslanmış, sigarasını içiyordu) onu durdurdu.

— Je vous ai beaucoup admirée ce soir, madame. Vous vous êtes parfaitement moquée de nous tous.[128]

İrina ilgisiz bir tavırla karşılık verdi:

— Pas plus fois-ci que les autres.[129]

— Bu söylediğinizi nasıl anlamamı arzu ederdiniz? –diye sordu Ratmirov.

— Nasıl isterseniz öyle.

— Hım. C'est clair.[130] –dedi Ratmirov ve sigarasının külünü küçük parmağının uzun tırnak ucuyla yavaşça silkeledikten sonra ekledi:– Sahi, şimdi aklıma geldi! Şu yeni dostunuz, adı neydi? Bay Litvinov sanırım... Zeki biri olarak ün yapmıştır herhalde.

Litvinov'un adını duyunca İrina birden durup geri döndü.

— Ne demek istiyorsunuz?

General gülümsedi.

— Hep susuyor... Anlaşılan, bir pot kırmaktan korkuyordu.

İrina da gülümsedi ama kocasınınkinden çok değişik bir gülümsemeyle.

— Bazıları gibi konuşmasındansa... susması çok daha iyidir.

Ratmirov yapmacık bir alçakgönüllülükle:

— Attrapé![131] –diye mırıldandı.– Şaka bir yana, çok ilginç bir yüzü var. Sanki... dikkatini yalnızca bir şey üzerinde yoğunlaştırmış gibi... Duruşu pek bir... (General kravatını düzeltti, başını arkaya atıp aynada bıyığına baktı.) Yanılmıyorsam öteki dostunuz Bay Potugin gibi o da cumhuriyetçilerden. O da suskun akıllılardan yani...

İrina'nın iri iri açılmış aydınlık gözlerinin üzerinde kaşları ağır ağır yukarı kalktı, dudakları çarpılır gibi büzüldü. Kocasının söylediğiyle pek ilgileniyormuş gibi sordu:

— Neden söylüyorsunuz bunları Valerian Vladimiroviç? Boşuna konuşuyorsunuz... Şu anda Rusya'da değiliz, kulak asan olmaz sözlerinize...

Ratmirov şöyle bir silkindi. Gırtlaktan gelen hırıltılı bir sesle karşılık verdi:

— Yalnızca benim düşüncem değil bu İrina Pavlovna, herkes o bayın bir cumhuriyetçi olduğunu söylüyor.

— Gerçekten mi? Bu herkes dediğiniz kimler?

— Mesela Boris...

— Nasıl? Onun da mı bu konuda düşünce belirtmesi gerekti?

İrina üşümüş gibi omuzlarını kaldırdı, parmaklarının ucuyla yavaşça ovuşturdu omuz başlarını.

— Evet, –dedi Ratmirov,– onun da... evet, onun da... Dikkat ettim de kızmış gibisiniz İrina Pavlovna; oysa kimlerin kızdığını bilirsiniz...

— Ben mi kızıyorum? Ne diye kızacakmışım?

— Bilmiyorum. Belki de onunla ilgili... düşüncemi size açmam canınızı sıkmıştır...

Ratmirov gülümsedi.

— Onunla ilgili mi? –diye sordu İrina.– Ah lütfen uzatmadan, açık konuşun benimle. Yorgunum, yatıp uyumak istiyorum. (Masanın üzerindeki şamdanı aldı.) Kiminle ilgili?

— Şu Bay Litvinov'la... Epey ilginizi çektiğinden kuşkum yok artık...

İrina şamdanı tuttuğu elini havaya kaldırdı (kandilin alevi kocasının tam yüzüne gelmişti), dikkatle, handiyse merakla kocasının gözlerinin içine baktı ve birden kahkahalarla gülmeye başladı.

Ratmirov kaşlarını çatıp sordu:

— Neyiniz var sizin?

İrina kahkahalarla gülmeyi sürdürüyordu. Ratmirov ayağını yere vurarak tekrarladı:

— Neyiniz var?

Kendini aşağılanmış, küçük düşürülmüş hissediyordu. Öte yandan karşısında öylesine rahat, cesurca dikilen kadının güzelliğinden de ister istemez etkileniyordu... ona acı veriyordu handiyse bu güzellik. Kadının olağanüstü güzelliğini apaçık görüyordu; bronz, ağır şamdanı sıkıca kavramış zarif parmaklarının ucunda tırnaklarının gözalıcı kırmızı parlaklığı bile kaçmamıştı gözünden... Bu daha da

derinleştiriyordu içindeki acıyı. Bu arada İrina kahkahalar atmaya devam ediyordu.

— Nasıl? Siz ha? Kıskanıyorsunuz demek? –dedi neden sonra ve kocasına arkasını dönüp salondan çıktı. Kapının ardından “Kıskanıyor!” dediği ve ardından kahkahaları duyuldu.

Ratmirov asık suratla karısının arkasından baktı –o anda bile karısının zarif endamının, hareketlerinin çekiciliğini hazla izlemekten kendini alamamıştı–, sigarasını şöminenin mermerine sertçe bastırarak söndürdükten sonra fırlatıp attı. Yüzü birden sararmıştı, altçenesi titriyordu. Donuk, tuhaf bakışı, bir şey arıyormuş gibi yerde dolaştı... Yüzünün tüm zarafeti kaybolmuştu. Bu ifadenin bir benzeri Beyaz Rus köylüleri kırbaçlarken belirmişti yüzünde.

Otele dönünce masaya oturdu Litvinov, başını ellerinin arasına alıp uzun süre hareketsiz kaldı. Neden sonra kaldırdı başını, masanın çekmecesini açtı, oradan bir el çantası çıkardı, çantanın iç gözünden Tatyana’nın resmini aldı. Nişanlısının (her eski fotoğrafta olduğu gibi) bozulmuş, silikleşmiş yüzüne hüzünle baktı. Litvinov’un nişanlısı Tatyana katışıksız Rus soyundan, sarışın, biraz dolgunca bir kızdı. Hafif keskince yüz çizgilerinde, açık kestane rengi, olağanüstü güzel gözlerinde, her an güneş vuruyormuş gibi sürekli aydınlık alnında aşırı derecede bir iyilik, içtenlik, yumuşaklık ifadesi vardı. Litvinov uzun süre gözlerini ayıramadı fotoğraftan, sonra usulca uzağına itti onu, tekrar başını ellerinin arasına aldı. Bir süre sonra fısıldadı kendi kendine: “Her şey bitti! İrina! İrina!”

Ancak şimdi anlıyordu İrina’ya âşık olduğunu, onunla Eski Şato’da ilk kez karşılaştıkları andan beri ona çılgınca âşık olduğunu, o andan sonra onu bir an bile unutmadığını... Oysa birkaç saat öncesine kadar biri çıkıp ona bunu söylese ne kadar şaşırırdı!

Dayanılmaz acılar içinde durmadan tekrarlıyordu:

— Ya Tatyana, Tatyana’cığım, ah Tanrım! Tatyana’cığım! Tatyana’cığım!

Bu aradaysa yastaymış gibi siyah bir tuvalet giymiş İrina’nın görüntüsü, dingin bir zafer parlaklığıyla, yüzünün mermer beyazlığıyla canlanıyordu hayalinde.

XVI

Sabaha kadar uyumadı Litvinov. Soyunup yatağa bile girmemişti. Kendini çok kötü hissediyordu. Dürüst, onurlu bir insan olduğu için kutsal görevinin kendisine yüklediği sorumlulukların önemini biliyordu. Kurnazlık etmeyi, zayıflık göstermeyi, yanlış bir davranışta bulunmayı kendine yakıştıramazdı. İlk başta beyni uyuşmuştu sanki: Belirgin olmayan, bilincine tam varamadığı karanlık, ağır bir duygudan uzun süre kurtaramadı kendini. Daha sonra geleceğinin, neredeyse bütünüyle fethettiği geleceğinin, sağlam, yeni yeni kurmakta olduğu yuvasının sarsıldığını düşününce tekrar karamsarlığa kapıldı... Acımasızca suçluyordu kendini, ama sonra bu duygusunu hemen bastırıyordu. "Bu ne yüreksizlik?" diye geçiriyordu içinden. "Kendimi suçlamanın sırası değil şimdi. Bir şeyler yapmalıyım. Tatyana benim nişanlım, ona olan aşkıma, dürüstlüğüme inanıyor. Hayatımızı ölünceye kadar birleştirdik, artık ayrılamayız, ayrılmamalıyız da." Tatyana'nın bütün üstün özelliklerini geçirdi aklından, tek tek saydı... İçinde Tatyana'ya karşı bir sevgi, hassasiyet uyandırmaya çalışıyordu. "Yapılacak bir şey kalıyor: Kaçmak, bir an önce buradan kaçmak, Tatyana'nın gelmesini beklemeden onun yanına koşmak... Tatyana'nın yanında acı çekecek olsam da (kesinlikle öyle olacak) bunu düşünmeli, üzerinde durmalıyım... hiç önemli değil. Görevimi yerine getirmeliyim, sonunda ölüm de olsa görevimi yerine getirmeliyim!" İçinden bir başka sesse şöyle fısıldıyordu kulağına: "Ama kızcağızı aldatmaya hiç hakkın yok. Duygularındaki bu değişikliği ondan gizlemeye de hakkın yok. Ya senin başka birini sevdiğini öğrenince karın olmayı istemezse?" İçinden gelen sese itiraz etti Litvinov: "Saçma! Saçma! Safsatadan, iğrenç bir kurnazlıktan başka bir şey

değil bu. Sahte bir iyi niyetlilik. Verdiğim sözden dönmeye hakkım yok, o kadar işte... Tamam... Öyleyse, İrina'yı bir daha görmeden çekip gitmeliyim buradan...”

Ama o anda bir sızı saplandı Litvinov'un yüreğine. Üşüdü, bir soğukluk kapladı her yanını. Tüm bedeninden bir ürperme geçti. Dişleri hafiften takırdadı. Sıtma geçiriyormuş gibi gerindi, esnedi. Bu son düşüncesinin üzerinde daha fazla durmadan, bu düşüncesini bastırarak, ondan uzaklaşarak, kendisinin nasıl olup da tekrar... o bozulmuş sosyete yaratığını, içinde bulunduğu bütün o iğrenç, yabancılaşmış ortamıyla birlikte tekrar nasıl sevebildiğini düşünmeye, kendine şaşmaya başladı. Kendine sormaya çalıştı hatta: “Gerçekten de sevdim mi onu?” Bu soruya karşılık olarak yalnızca elini sallamakla yetiniyordu. Hâlâ şaşkınlık içindeydi, anlayamıyordu... Sanki yumuşak, hoş kokulu bir karanlığın içinden dayanılmaz güzellikte bir yüz beliriyordu karşısında, ışıltılı kirpikler kalkıyor ve büyüleyici bir çift gözün sakin, yakıcı bakışı saplanıyordu yüreğine; tatlı bir ses duyuluyor, gözalıcı omuzlar, genç çariçenin omuzları taptaze, yakıcı bir tutkuyla kıpırdıyordu...

Sabaha karşı kesin kararını vermişti Litvinov. O gün Tatyana'yı karşılamak üzere yola çıkacaktı. Daha önce ise, İrina'yla son kez buluşacak, (başka bir yolunu bulamazsa) ona bütün gerçeği anlatacak ve ondan bir daha görüşmemek üzere ayrılacaktı.

İşlerini yoluna koydu, eşyalarını topladı, saatin on iki olmasını bekledi ve İrina'ya gitmek üzere çıktı. İrina'nın odasının yarı inik perdelerini görünce Litvinov'un cesareti kayboldu... Otelin kapısından girmeye cesaret edemedi. Lichtental Caddesi'nde birkaç kez gidip geldi. Birden yanından hızla geçen İngiliz yaylısından alaylı bir ses duydu: “Saygılar Bay Litvinov!” Başını kaldırıp baktı Litvinov, yaylıda ünlü sporcu, İngiliz yaylı arabalarına, atlarına düşkün Prens M.'nin yanında oturan General

Ratmirov'u gördü. Yaylıyı prens kullanıyordu, General ise yana sarkmış, şapkasını iyice yukarı kaldırmış sırıtıyordu. Litvinov Ratmirov'un selamına başıyla karşılık verdi, aynı anda gizli bir emre uyuyormuş gibi, İrina'nın yanına koştu.

İrina odasındaydı. Litvinov geldiğini haber vermelerini istedi. Hemen içeri aldılar onu. Litvinov odaya girdiğinde İrina odanın ortasında ayakta duruyordu. Üzerinde geniş kollu bir sabahlık vardı. Yüzü dün gece olduğu gibi soluktu; bir yorgunluk ifadesi vardı yüzünde. Konuğunu selamladığı süzgün gülümsemesinde bu ifade daha da belirgindi. Elini uzattı Litvinov'a, yüzüne sevecen ama dalgın baktı.

Kendini koltuğa bırakırken güçsüz bir sesle:

— Geldiğiniz için çok teşekkürler... –dedi.– Bugün hiç iyi değilim. Geceyi çok kötü geçirdim. Ee, dün akşam için ne diyeceksiniz? Haklı değil miymişim?

Litvinov oturdu.

— Size gelmemin nedeni İrina Pavlovna...

İrina oturduğu yerde birden doğrulup Litvinov'a döndü, gözlerini onun gözlerinin içine dikti. Yüksek sesle sordu:

— Neyiniz var sizin? Yüzünüz bembeyaz, hasta mısınız? Ne oldu?

Ne söyleyeceğini bilemedi Litvinov.

— Benim mi neyim var İrina Pavlovna?

— Kötü bir haber mi aldınız? Bir felaket mi oldu yoksa, söyleyin, çabuk söyleyin...

Litvinov da İrina'nın gözlerinin içine bakıyordu. Kendini zorlayarak mırıldandı:

— Kötü bir haber almadım ama gerçekten de bir felaket oldu, büyük bir felaket... Size gelmemin nedeni de o...

— Nasıl bir felaket bu? Nasıl?

— Öyle bir felaket ki...

Litvinov sözünü sürdürmek istedi... ama yapamadı. Yalnızca ellerini öylesine sıktı ki, parmakları çıtırdadı. İrina bedenini öne eğmiş, taş kesilmiş gibi kalakalmıştı.

Bir süre sonra Litvinov'un göğsünden boğuk bir inilti koptu:

— Ah! Sizi seviyorum!

Yüzünü saklamak istiyor gibi öte yana çevirdi başını.

— Nasıl yani Grigori Mihayloviç, siz... (İrina da getiremedi sözünün sonunu, kendini koltuğun arkalığına bırakıp elleriyle yüzünü kapadı.) Siz... beni seviyor musunuz?

Litvinov başını daha da öte yana çevirerek tekrarladı:

— Evet... evet... evet...

Odaya derin bir sessizlik çöktü. İçeri girmiş bir kelebek pencerenin camıyla perde arasında kanat çırpıyordu. Sessizliği bozan Litvinov oldu:

— Bakın İrina Pavlovna, –diye başladı.– Beni... beni paramparça eden, daha önce Moskova'daki gibi kendimi bir anda bir girdabın içinde bulmamam için önceden görmem, kaçmam gereken bir felaket bu... Besbelli aynı kader gene aradı buldu beni; sizin için tekrar o acıları, tekrarlanmaması gereken bütün o acıları çekmemi uygun gördü... Boşuna direnmeye çalıştım... elimden geldiğince karşı koydum. Demek, olacağın önüne geçilemezmiş. Bütün bunları size anlatmamın nedeni, her şeyi bir an önce sonlandırmak istememdir... –Tekrar sesini yükselterek, büyük bir utanç içinde ekledi Litvinov: – Yani bu trajikomediyi.

Tekrar sustu Litvinov. Kelebek hâlâ çırpınıyordu camla perdenin arasında. İrina ellerini yüzünden çekmemişti. Bembeyaz, kanı çekilmiş ellerinin ardından sesi duyuldu:

— Yanılıyor olmayasınız?

Boğuk bir mırıltıyla karşılık verdi Litvinov:

— Yanılmıyorum, başka hiç kimseyi, hiçbir zaman sevmediğim gibi seviyorum sizi. Ama sizi bunun için suçlamıyorum: Büyük aptallık olurdu bu. Bana karşı başka türlü davranmış olsaydınız böyle bir şeyin olmayacağını da söylemeyeceğim... Elbette yalnızca benim suçlu olan. Kendime aşırı güvenim mahvetti beni. Hak ettiğim cezaya çarptırıldım. Siz de asla böyle bir şeyi düşünemezdiniz. Geçmişteki hatanızı öylesine derinden hissetmeseydiniz... o gerçek olmayan hatanızı bağışlatmaya kalkışmasaydınız... bunun benim için çok daha tehlikesiz olacağını da düşünemezdiniz. Ama olan oldu artık, değiştiremezsiniz... Durumumu size anlatmak için geldim buraya: Dayanılmaz derecede ağır çünkü... En azından sizin de söylediğiniz gibi, anlaşılmadık bir şey kalmayacak aramızda; ayrıca benim bu samimi itirafım, hissetmek zorunda kaldığınızı sandığım bu aşağılanmayı umarım az da olsa hafifletir.

Litvinov başını kaldırmadan konuşuyordu. Dönüp İrina’nın yüzüne bakacak olsaydı, gene de göremezdi orada nelerin olup bittiğini. Çünkü ellerini yüzünden hâlâ çekmemişti genç kadın. Bununla birlikte görseydi herhalde çok şaşırırdı: İrina’nın yüzünde hem korku, hem sevinç, hem de mutlu bir bitkinlik ve endişe vardı. Gözleri yarı aralık gözkapaklarının arasından ölgünce ışıldıyordu. Uzun, kesik kesik alıp verdiği nefesi, ağzını örten neredeyse ateş içinde ellerine vuruyordu soğuk soğuk.

Litvinov susup İrina’nın bir şey söylemesini bekledi. Ama çıt çıkmadı!

— Bana kalan tek şey, –diye devam etti,– çekip gitmek... Sizinle vedalaşmaya geldim.

İrina ellerini yavaşça indirip dizlerinin üzerine bıraktı.

— Öyle ama Grigori Mihayloviç, –dedi,– bana sözünü ettiğiniz o... o bayan buraya gelmeyecek miydi? Onu beklemiyor muydunuz?

— Evet; ama bir mektup yazacağım ona... Yolda bir yerde durup bekleyecek beni... Mesela Heidelberg'de.

— Ya! demek Heidelberg'de... Evet, buluşmak için uygun bir yerdir orası... Ama bütün planlarınızı altüst etmeyecek mi bu? Olayı abartmadığınızdan, et que ce n'est pas une fausse alarme[132] emin misiniz Grigori Mihayloviç?

İrina alçak sesle, neredeyse soğuk, arada kısa süreli susarak ve sağa sola, pencereden dışarı bakarak konuşuyordu.

Litvinov onun son sorusuna cevap vermedi. İrina devam etti:

— Peki ama aşağılanmayı nereden çıkardınız? Aşağılanmadım ben... yo, hayır! İkimizden biri suçluysa, her durumda benim suçlu olan, siz değilsiniz; yalnızca siz değil... Son konuşmalarımızı hatırlarsanız suçlu olmadığınızı anlarsınız.

Litvinov dişlerinin arasından,

— Sizin yüce gönüllülüğünüzden hiçbir zaman kuşku duymadım, –dedi.– Ama şunu bilmek isterim: Bu niyetimi doğru buluyor musunuz?

— Buradan gitme niyetinizi mi?

— Evet.

İrina başka yerlere bakmayı sürdürüyordu.

— İlk anda acele verilmiş bir karar gibi geldi bana bu... Ama şimdi, bu söylediklerinizden sonra... ve gerçekten yanılmıyorsanız, bence gitmeniz gerekiyor. Böylesi daha iyi olacak... İkimiz için de...

İrina’nın sesi giderek alçalmakta, konuşması yavaşlamaktaydı.

— Gerçekten de General Ratmirov farkına varabilirdi... –diye başlayacak oldu Litvinov.

İrina bakışını gene yere çevirdi, dudaklarının çevresinde tuhaf bir şey belirip kayboldu.

— Hayır, yanlış anladınız, –diyerek Litvinov’un sözünü kesti.– Kocamı düşünerek söylemedim bunu. Onunla ne ilgisi var? Hem fark edeceği bir şey yok ortada. Tekrar söylüyorum: Ayrılmamız ikimiz için de zorunlu.

Litvinov yere düşürdüğü şapkasını kaldırdı.

“Her şey bitti,” diye geçirdi içinden. “Kalkıp gitmeliyim artık.” Birden kötü hissetmişti kendini. Sesini yükseltip, kendi idam kararını kendi veriyormuş gibi:

— Bu durumda bana sizinle vedalaşmak kalıyor İrina Pavlovna, –dedi.– Beni kötü anmamanızı ummaktan başka bir şey kalmadı bana... Günün birinde biz...

İrina tekrar kesti Litvinov’un sözünü:

— Bir dakika bekleyin Grigori Mihayloviç, hemen vedalaşmayın benimle. Çok acele olacak bu.

Litvinov’un içinde bir şey titredi. Yakıcı bir hüzün doldu yüreğine.

— Hayır, kalamam artık burada! –diye haykırdı.– Neden? Neden sürdürmeli bu dayanılmaz acıyı?

— Vedalaşmayın benimle, –diye tekrarladı İrina.– Bir kez daha görmeliyim sizi... Moskova'daki gibi, gene öyle sessiz bir ayrılış daha... Hayır, öyle olmasını istemiyorum. Şu anda gidebilirsiniz, ama benimle bir kez daha görüşmeden gitmeyeceğinize söz vermelisiniz...

— İstediğiniz bu mu?

— Bunu istiyorum sizden. Benimle vedalaşmadan giderseniz asla, asla affetmem sizi, duyuyor musunuz beni? Asla! –Kendinde değilmiş gibi ekledi İrina:– Baden'de olduğuma inanamıyorum... Aynı Moskova'da gibiyim... Hadi gidin.

Litvinov ayağa kalktı.

— İrina Pavlovna, elinizi verin bana.

İrina "hayır" anlamında iki yana salladı başını.

— Söylediğim gibi, şu anda vedalaşmak istemiyorum sizinle...

— Vedalaşmak için değil...

İrina elini uzatıyordu ki, aşkını ona açıkladıktan sonra ilk kez baktı Litvinov'a ve hemen geri çekti elini.

— Hayır, hayır, –diye fısıldadı,– elimi uzatmayacağım size. Hayır... Hayır! Hadi gidin.

Litvinov selam verip çıktı. İrina'nın ona elini dostça son kez sıkması için neden uzatmak istemediğini anlayamamıştı... Bundan niçin korktuğunu bilemiyordu.

O çıktıktan sonra İrina tekrar koltuğa bıraktı kendini, elleriyle yüzünü kapadı.

XVII

Litvinov otele dönmedi: Tepelere doğru yürüdü, ormanda sık ağaçlık bir yere gelince yüzükoyun yere attı kendini, bir saat kadar öyle yattı orada. Acı çekmiyordu, ağlamıyordu da. Bedeni sıkıntılı bir ağırlıkla kasılmıştı sanki. Daha önce hiç böyle olmamıştı: İçini dayanılmaz bir acıyla sızlatan, kemiren bir boşluk; (içinde, çevresinde, her yanda hissettiği) bir boşluk duygusuydu bu. O anda ne İrina'yı düşünüyordu, ne de Tatyana'yı. Hissettiği tek şey vardı: Bir balta, hayatını bir halat gibi iki parçaya ayırmıştı. Bedenini ne olduğunu anlayamadığı soğuk bir şey sarmıştı. Bazen bir kasırgaya kapılmış gibi hissediyordu kendini. Kasırganın çılgın bir hızla döndüğünü, karanlık kanatlarıyla sağdan soldan ona çarptığını hissediyordu... Ama kararı değişmemişti. Baden'de kalmak... bu söz konusu bile olamazdı. Kafasında yola çıkmıştı bile: Rayların üzerinde gürültüyle ilerleyen, siyah dumanı havaya yükselen bir trende uzaklara, bilinmez, çorak topraklara doğru yol alıyordu.

Neden sonra yattığı yerden doğruldu, başını bir ağaca dayayıp kıpırdamadan öylece kaldı. Yalnızca yüksekçe bir eğreltiotunun üst yaprağını tutmuş, farkında olmadan elinde çevirip duruyordu.

Yaklaşan ayak sesleri dalgınlığından uyandırdı onu. Omuzlarında büyük çuvallarla iki kömürcü dik patikadan aşağı doğru iniyordu. Kendi kendine, “Vakit tamam!” diye mırıldandı Litvinov. Kömürcülerin arkasından kente doğru yürüdü. Tren istasyonuna saptı, Tatyana'nın teyzesi Kapitolina Markovna'ya bir telgraf çekti. Hemen yola çıkacağını, onlarla Heidelberg'de, Schrader Oteli'nde buluşmak istediğini bildirdi. Kararını vermişti. “Bitireceksem, bir anda kesip atmalıyım,” diye geçirdi içinden.

“Ertelemenin ne gereği var?” Sonra oyun salonuna gitti, kumar oynayan iki üç oyuncunun yüzlerini inceledi anlamsız, meraklı bakışlarla. Uzaktan Bindasov’un iğrenç ensesini, Pişçalkin’in kusursuz yüzünü gördü. Kolonların altında bir süre dikildikten sonra, hiç acele etmeden İrina’nın kaldığı otele doğru yürüdü. Onu İrina’ya gitmeye zorlayan, iradesi dışında ansızın gelen bir istek değildi. Baden’den gitmeye karar verdikten sonra, İrina’ya verdiği sözü yerine getirmeye, onunla son bir kez daha görüşmeye de karar vermişti. Kapıcı fark etmedi otele girdiğini, merdivenlerde de kimseyle karşılaşmadı, odanın kapısını tıklatmadan öylece açıp içeri girdi. İrina üç saat önce oturduğu aynı koltukta, üzerinde aynı giysiyle ve aşağı yukarı aynı durumda oturmaktaydı... Bu süre içinde yerinden hiç kalkmadığı, hatta kıpırdamadığı belliydi. İrina yavaşça kaldırdı başını, karşısında Litvinov’u görünce ürperdi, koltuğun kenarına tutundu.

— Korkuttunuz beni, –diye fısıldadı.

Litvinov sessiz bir şaşkınlık içinde bakıyordu ona. İrina’nın yüzündeki, baygın bakışındaki ifade çarpmıştı onu. Kendini zorlayarak gülümsedi İrina, dağınık saçlarını düzeltti.

— Neyse... –dedi.– Önemli değil... Doğrusu, sanırım... bir ara dalmışım.

— Bağışlayın İrina Pavlovna, –diye başladı Litvinov.– Haber vermeden girdim... Ricanızı yerine getirmek için uğramıştım. Bugün ayrılıyorum çünkü Baden’den...

— Bugün mü? Ama yanılmıyorsam, önce mektup yazacağınızı söylemiştiniz...

— Telgraf çektim.

— Ya! Acele etmeye karar verdiniz demek... Peki ne zaman yola çıkıyorsunuz? Saat kaçta yani?

— Akşam saat yedide.

— Ya!.. Demek saat yedide! Ve vedalaşmaya geldiniz, öyle mi?

— Evet İrina Pavlovna, vedalaşmaya geldim.

İrina bir süre bir şey demedi.

— Size minnettarlığımı bildirmek zorundayım Grigori Mihayloviç. Sanırım, buraya gelmek hiç de kolay olmamıştır sizin için.

— Evet İrina Pavlovna, çok zor oldu.

— Yaşamak her zaman zordur Grigori Mihayloviç. Sizce de öyle değil mi?

— Bazı durumlarda İrina Pavlovna.

İrina düşünüyormuş gibi gene bir süre sustu.

— Gelmekle bana dostluğunuzu kanıtlamış oldunuz, –dedi neden sonra.– Teşekkür ederim. Her şeyi bir an önce sonuçlandırma düşüncenizi de çok doğru buluyorum... Çünkü geciktirmenin gereği yok... çünkü... hoppalıkla itham ettiğiniz, komik dediğiniz (yanılmıyorsam böyle söylemiştiniz) bir kadınım ben, değil mi?

İrina birden ayağa kalktı, başka bir koltuğa geçip oturdu, önündeki masanın kenarına tutundu, yüzünü masaya dayadı, sıkıştırdığı parmaklarının arasından fısıldadı:

— Çünkü seviyorum sizi...

Litvinov biri onu göğsünden itmiş gibi sendeledi.

İrina yüzünü Litvinov’dan gizlemek ister gibi başını öte yana çevirip masanın üzerine kapandı.

— Evet, seviyorum sizi... Seviyorum... biliyorsunuz bunu.

Neden sonra bir şey söyledi Litvinov:

— Ben mi? Ben mi biliyorum?

İrina devam etti:

— Hiç değilse şimdi anlıyorsunuz, gerçekten gerekiyor gitmeniz... hem de hiç vakit kaybetmeden... Siz de, ben de bunu erteleyemeyiz. Çok tehlikeli, çok korkunç olur... – Oturduğu koltuktan hızla kalkıp ekledi:– Elveda!

Bitişik odanın kapısına doğru birkaç adım attı, Litvinov'un elini yakalayıp sıkmak ister gibi elini geriye doğru uzatıp havada salladı. Ama Litvinov uzakta, olduğu yerde çakılı kalmış gibi kıpırdamadan duruyordu... İrina bir kez daha "Elveda, unutmayın beni," diye mırıldandı ve dönüp ona bakmadan çıktı.

Odada yalnız kaldı Litvinov. Hâlâ kendine gelebilmiş değildi. Neden sonra toparladı kendini, İrina'nın girdiği odanın kapısına gitti, İrina'ya seslendi. Bir kez daha seslendi, bir kez daha... Tam kapının kolunu tutmuştu ki... Otelin kapısında Ratmirov'un gür sesi yankılandı.

Litvinov şapkasını gözlerinin üzerine indirdi, koridora çıktı, merdivenlerden inmeye başladı. Şık general, kapıcı kulübesinin önünde duruyor, bozuk Almancasıyla kapıcıya yarın kendisi için bir günlüğüne bir kupa arabası kiralamasını söylüyordu. Litvinov'u görünce şapkasını gene gereğinden fazla kaldırıp "Saygılar," dedi. Besbelli, eğleniyordu Litvinov'la, ama beriki bunu umursayacak halde değildi. Ratmirov'un selamına belli belirsiz karşılık verdi ve oteline gitti; önceden hazırlayıp kilitlediği valizinin önünde durdu. Başı dönüyor, kalbi tel gibi titriyordu. Ne yapacaktı şimdi? Böyle bir şeyi önceden görebilir miydi?

Evet. Ne denli inanılmaz olursa olsun tahmin etmişti... Bu onu yıldırım gibi çarpmış, şaşkına çevirmiş bile olsa, böyle

bir şeyi düşünmeye cesaret edemese bile gene de bekliyordu. Öte yandan kesin bildiği hiçbir şey yoktu elbette. Kafasının içi allak bullaktı. Ne düşüneceğini bilemiyordu. Moskova'yı hatırlıyordu; o zaman ansızın kopan bir fırtınayla "ilişkinin" nasıl sona erdiğini düşünüyordu. Tıkanır gibi oluyordu: Bir heyecan, ama içinde sevinç olmayan, umutsuz bir heyecan sıkıştırıyordu göğsünü. İrina'nın söylediklerinin gerçekte onun ağzından çıktığına inanamıyordu... Ama ne yaparsınız ki, İrina'nın bu söyledikleri bile döndüremezdi onu verdiği karardan. Kararı bir geminin dibe inmiş demiri gibi sapasağlamdı. Litvinov'un düşünceleri birbirine karışmıştı... Oysa kararlılığı şimdilik yerli yerindeydi, ne yapacağını biliyordu. Otel görevlisine telefon etti, hesabı getirmesini söyledi, akşam tren istasyonuna gidecek araçta yerini ayırttırdı: İrina'ya giden yolları kasıtlı olarak kapatıyordu. Uykusuz geçirdiği bir önceki gece gibi şöyle düşünüyordu: "Sonrasında ölüm bile olsa!" Bu cümleyi özellikle sevmişti. Odanın içinde bazen elinde olmadan gözlerini neredeyse kapayarak, ağır adımlarla bir aşağı bir yukarı dolaşırken kendi kendine tekrar ediyordu: "Sonrasında ölüm bile olsa!" O sözcükler, İrina'nın dedikleri aklına gelip içini yakınca soluğunu tutuyordu. Şöyle düşünüyordu: "Anlaşılan iki kez sevemiyor insan. Başka bir yaşamın içine girmesine izin veriyorsan, bir daha koparamazsın kendini bu zehirden, aradaki bağları parçalayıp atamazsın! Öyle; ama neyi kanıtlar bu? Mutluluk... Mutlu olmak mümkün müdür? Seviyorsun onu, tut ki... o da...o da seni seviyor..."

Burada tekrar kendini toplaması gerekti. Karanlık bir gecede önünde uzakta zayıf bir ışık gören, yolunu kaybetmekten korktuğu için gözünü o ışıktan bir an ayırmamaya çalışan bir yolcu gibi, Litvinov da bütün dikkatini bir noktada, bir hedefte toplamaya çalışıyordu. Yolcu için o ışık neyse, Litvinov için de nişanlısına, hatta nişanlısının kendisine değil (nişanlısını düşünmemeye

çalışıyordu) Heidelberg'deki otelin odasına kavuşmak aynı şeydi. Ama sonra ne olacaktı? Bilmiyordu Litvinov. Bilmek de istemiyordu... Kesin olan bir şey vardı: Geri dönmeyecekti. Belki onuncu kez, "Sonrasında ölüm bile olsa!" diye tekrarladı kendi kendine ve saatine baktı.

Altıyı çeyrek geçiyordu! Daha ne çok beklemesi gerekiyordu! Tekrar bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı odanın içinde. Güneş batmak üzereydi, ağaçların üzerinde gökyüzü kızarıyordu. Loş bir karanlığın çöktüğü odasının dar pencerelerinden içeri kızıl bir ışık doluyordu. Litvinov'a birden, arkasında, odasının kapısı sessizce, çabucak açıldı, sonra gene öyle çabucak kapandı gibi geldi... Dönüp baktı; kapıda siyah pelerine sarınmış bir kadın vardı... Ellerini çırparak:

— İrina!.. –diye haykırdı Litvinov.

İrina başını kaldırdı, koşup Litvinov'un kolları arasına bıraktı kendini, başını göğsüne dayadı.

***

İki saat sonra Litvinov odasında kanepede oturuyordu. Valizi köşede açık, boşaltılmış duruyordu; masanın üzerinde ise dağınık öteberinin arasında, Tatyana'nın yeni gelmiş mektubu...

Tatyana Dresden'den hemen ayrılacaklarını, çünkü teyzesinin bütünüyle iyileştiğini, herhangi bir engel çıkmazsa ertesi gün saat on ikide teyzesiyle birlikte Baden'de olacaklarını, Litvinov'un onları tren istasyonunda karşılayacağını umduklarını yazıyordu. Litvinov kaldığı otelde onlar için bir daire tutmuştu. O akşam Litvinov İrina'ya bir pusula yazıp gönderdi. Ertesi sabah da ondan cevap aldı. Şöyle yazıyordu İrina: "Ha bir gün sonra, ha bir gün önce... kaçınılmazdı bu. Dün söylediğimi tekrar söylüyorum sana: Hayatım senin elinde, ne istersen yap

beni... Senin hayatını kısıtlamak istemiyorum, ama şunu bilesin ki, gerekirse senin arkandan dünyanın bir ucuna gelirim. Bu durumda yarın görüşebilecek miyiz? Senin İrina'n."

Son iki sözcük iri harflerle, aralıklı, kararlı bir el yazısıyla yazılmıştı.

XVIII

18 Ağustos günü saat on ikide tren istasyonunun peronunda toplanmış kalabalığın arasında Litvinov da vardı. Biraz önce İrina ile karşılaşmıştı. Üstü açık bir kupa arabasında oturuyordu İrina. Yanında kocası ile orta yaşlı bir adam vardı. Litvinov'u görmüştü İrina, Litvinov da fark etmişti bunu. O anda bir gölge dolaşmıştı İrina'nın yüzünde, ama hemen şemsiyesiyle kapamıştı yüzünü.

Dünden bu yana Litvinov'un her şeyinde (tüm dış görünüşünde, davranışlarında, yüz ifadesinde) büyük değişiklik vardı. Ayrıca o da kendisini bambaşka biriymiş gibi hissediyordu. Kendine güveni, saygısı, huzuru kaybolmuştu. Eski ruhsal dengesinden eser kalmamıştı. Kısa bir süre önceki bastırılamaz duyguları geri kalan her şeyi örtmüştü. İnanılmaz, güçlü, tatlı (ama hiç de hoş olmayan) bir duygu dolmuştu içine. Gizemli bir konuk onun iç dünyasına, tapınağına girmiş, orada egemen olmuş, hiçbir şeyi umursamadan, yeni evine yerleşen bir ev sahibi gibi orada boylu boyunca uzanmıştı. Artık hiçbir şeyden utanmıyordu Litvinov, ama çekiniyordu. Öte yandan delicesine bir cesaret ateşi yanıyordu içinde. Umutsuzluğa kapılanlar, yenik düşenler iyi bilirler bu karmaşık duyguyu. İşe ilk çıkan hırsızlara da yabancı değildir bu duygu. Ama yenik düşmüştü Litvinov, bir anda yenik düşmüştü... gururundan geriye ne kalacaktı ki?

Tren birkaç dakika gecikmiş, Litvinov'un can sıkıntısı ona acı veren bir hüzne dönüşmüştü: Yerinde duramıyordu. Yüzü bembeyazdı. Kalabalığın arasında kaybolmaya çalışıyordu. "Tanrım!" diye geçiriyordu içinden, "Ne olurdu bir gün gecikseydi şu tren..." Tatyana'nın yüzüne bakacağı ilk anı... o anı düşündükçe dehşete kapılıyordu... İşte o anı bir an

önce yaşasın, geçiştirsin istiyordu... Peki ya sonra? Sonra ne olacaksa olsundu!.. Artık hiçbir karar veremiyor, kendi kendine bir cevap da bulamıyordu. İrina'nın dün söylediği cümle hastalıklı bir şekilde takılıp kalmıştı aklına... Oysa şimdi Tatyana'yı karşılamak için buradaydı!..

Sonunda uzun düdüğü duyuldu trenin. Tekerleklerinin her an artan güçlü uğultusu giderek yaklaşıyordu. Ağır ağır ilerleyen lokomotifin dönemeci döndüğü göründü. Kalabalık lokomotife doğru hareket etti. Litvinov da ayaklarını bir hükümlü gibi sürüyerek kalabalığın ardı sıra yürüdü. Vagonların pencerelerinden yüzler, kadın şapkaları görünmeye başlamıştı. Pencerelerden birinde beyaz bir mendil sallanıyordu... Kapitolina Markovna'ydı mendili sallayan... Her şey bitmişti artık: Teyze onu görmüştü. Litvinov da teyzeyi. Tren durdu. Litvinov vagonun kapısına koştu, kapıyı açtı: Tatyana teyzesinin yanında ayakta duruyordu; mutlu, gülümseyerek elini uzattı Litvinov'a.

Litvinov onların trenden inmelerine yardım etti. Belirsiz, tutuk birkaç cümleyle geldiklerine sevindiğini söyledi, hemen koşturmaya başladı. Biletlerle, valizlerle, battaniyelerle ilgilendi, hamal bulmaya gitti, araba çağırdı. Çevresinde herkes bir şeyler yapıyor, koşturuyordu. Kalabalığın varlığı, gürültüsü, bağrışması haz veriyordu ona. Tatyana bir kenara çekilmiş, dudaklarında sakin, tatlı bir gülümsemeyle Litvinov'un telaşının bitmesini bekliyordu. Kapitolina Markovna ise tersine yerinde duramıyordu. Sonunda Baden'de olduğuna inanamıyordu. Birden, "Ya şemsiyeler, şemsiyeler nerede Tatyana?" diye haykırdı. İki şemsiyenin de koltuğunun altında olduğunun farkında değildi.

Sonra Heidelberg'den Baden'e yolculuk sırasında ahbaplık ettiği bir bayanla bağıra çağıra vedalaşmaya başladı. Bu bayan, tanıdığımız Bayan Suhançikova'dan başkası değildi. Gubarev'e saygılarını sunmak için Heidelberg'e gitmiş, aldığı

yeni “direktiflerle” Baden’e dönmüştü. Kapitolina Markovna’nın üzerinde oldukça tuhaf, alacalı bulacalı bir manto vardı. Mantar biçimindeki yuvarlak yol şapkasının altından kısa kesilmiş ak saçları sarkıyordu. Ufak tefek, zayıf bir kadındı Kapitolina Markovna. Yolculuktan yüzü kıpkırmızı olmuştu. Tiz bir sesle, Rusça konuşuyordu... Herkesin dikkatini çekmişti.

Litvinov sonunda Tatyana ile onu bir faytona yerleştirdi, kendi de karşılarına oturdu. Fayton hareket etti. Sorular, selamlaşmalar, el sıkışmalar, karşılıklı gülümsemeler faslı başladı... Litvinov rahat bir soluk aldı: İlk dakikalar iyi geçmişti. Görünüşte Tatyana Litvinov’da herhangi bir değişiklik fark etmemiş, herhangi bir şeyini yadırgamamıştı. Her zaman olduğu gibi gene öyle aydınlık, güven dolu bakışlarla bakıyordu ona, gene öyle sevimli bir kırmızılık yayılıyordu yüzüne, gene içtenlikle gülümsüyordu. Sonunda kararını vermişti Litvinov, kaçamak değil, doğrudan, uzun uzun bakacaktı genç kızın yüzüne. O ana kadar bakamamış, gözlerine söz geçirememişti... Elinde olmadan sevecen bir duygu doldu yüreğine: Bu dürüst, temiz, aydınlık yüzün ifadesi karşısında yüreği sızladı. Şöyle geçirdi içinden: “İşte sonunda geldin, öylesine sabırsızlıkla beklediğim, özlediğim, bir ömür birlikte geçirmeyi hayal ettiğim zavallı kızcağız... İnandın, güvendin bana... oysa ben... oysa ben...” Başını önüne eğdi Litvinov; ama Kapitolina Markovna düşünceye dalmasına izin vermedi ve soru yağmuruna tuttu onu:

— Sütunlu şu bina nedir? Kumar nerede oynanıyor burada? Şu geçen kimdi? Tatyana, Tatyana, şu geniş eteklere baksana hele! Peki şu kim? Galiba burada çoğunlukla Parisli kadınlar var! Tanrım şu şapkaya baksanıza! Nasıl bir şapka o öyle? Paris’te olduğu gibi, burada da her şey bulunabilir sanki? Ama galiba her şey çok pahalı? Ah, trende ne harika, ne zeki bir kadınla ahbap oldum! Onu tanıyormuşsunuz Grigori Mihayloviç; gene son derece zeki bir Rus’un evinde

tanıştığınızı söyledi bana! Bizi ziyarete geleceğine söz verdi. Aristokratlar için neler söylüyor! Harika, inanılacak gibi değil! Şu kır bıyıklı adam kim? Prusya kralı mı yoksa? Tatyana, Tatyana bak, Prusya kralı! Değil mi yoksa? Prusya kralı değil mi? Hollanda büyükelçisi mi? Tekerlek seslerinden ne dediğini duymuyorum. Aman Tanrım, şu ağaçların güzelliğine baksanıza!

— Evet teyzeciğim, gerçekten çok güzeller! –dedi Tatyana. Her yan yemyeşil burada! Her şey neşeli! Öyle değil mi Grigori Mihayloviç?

Litvinov dişlerinin arasından karşılık verdi:

— Evet, öyle...

Sonunda otelin önünde durdu fayton. Litvinov yoldan gelmiş iki kadını, kendileri için ayrılmış daireye kadar götürdü; bir saat sonra döneceğini söyleyip kendi odasına gitti. İçeri girer girmez birden gene o huzur dolu büyüleyici çekiciliğin rahatlığını hissetti içinde. Dünden beri İrina'nın havası hüküm sürüyordu burada. Her şey onu hatırlatıyordu. Hava bile onun ziyaretinin gizli sırlarını kendinde saklıyor gibiydi... Litvinov gene İrina'nın kölesi gibi hissediyordu kendini. Dünden beri koynunda sakladığı onun mendilini çıkardı, dudaklarına götürdü. Yakıcı anılar damarlarında ince bir zehir gibi dolaşmaya başladı. Artık bir dönüşün, bir seçimin söz konusu olamayacağını hissediyordu. Tatyana'nın onda uyandırdığı hüzün dolu duygulu içtenlik ateş üzerindeki kar gibi eriyordu, pişmanlık duygusu kaybolup gitmişti... Hem öylesine kaybolup gitmişti ki; heyecanı yatışmıştı, takınmak zorunda kalacağı sahte tavırlar bile onu artık üzmeyeceğe benziyordu... Aşk, İrina'nın aşkı... onun gerçeği buydu şimdi, onun yasası, vicdanı... Ölçülü, dürüst bir insan olan Litvinov bile bu çıkmazdan nasıl kurtulacağını düşünmez olmuştu. Hissettiği dehşeti, çirkinliği kolayca bir kenara itivermişti.

Aradan bir saat geçmemişti ki otelin garsonu Litvinov'un odasına gelip, yeni gelen hanımların kendisini salonda beklediklerini bildirdi. Garsonun arkasından salona indi Litvinov. Kadınları giyinmiş, şapkaları da başlarında buldu. Hava çok güzel olduğundan hemen çıkıp Baden'i dolaşmak istediklerini söylediler. Özellikle Kapitolina Markovna çok sabırsızdı. Hatta Conversation'un önünde henüz gezinti saatinin gelmediğini öğrenince çok üzüldü. Litvinov yaşlı kadının koluna girdi, yürüyüşe çıktılar. Tatyana teyzesinin yanında yürüyor, sakin bir merakla çevresine bakınıyordu. Kapitolina Markovna sorular sormayı sürdürüyordu. Rulet masalarına, (başka bir yerde görse belki de bakan sanacağı) gösterişli krupiyelere büyük bir ilgiyle bakıyordu. Krupiyelerin oradan oraya çabucak uzanan küçük küreklerinin, yeşil çuha üzerinde altın yığınlarının, şık giyimli genç, yaşlı kadınların görüntüsü Kapitolina Markovna'yı sessiz bir şaşkınlığa düşürmüştü. Bütün bunlara kızması gerektiğini bütünüyle unutmuş, gözlerini dört açmış, (her numara söylendiğinde ürpererek) her yana bakınıyor, yalnızca seyrediyordu... Kemik topun rulette dönerken çıkardığı hışırtı iliklerine işliyordu. Ancak temiz havaya çıktıklarında derin bir soluk aldıktan sonra bu çılgın oyunun aristokrasinin icat ettiği iğrenç bir şey olduğunu söyleme gücünü buldu kendinde. Litvinov'un dudaklarında kıpırtısız, hoş olmayan bir gülümseme vardı. Küskünmüş, canı sıkılıyormuş gibi kesik kesik, isteksiz konuşuyordu... Bir ara dönüp gizli bir tedirginlikle Tatyana'ya baktı. Tatyana o anda neler hissettiğini kendi kendine sorar gibi dikkatli bakıyordu ona. Litvinov nişanlısının bu bakışına telaşla başını eğerek karşılık verdi. Tatyana da aynı şekilde karşılık verdi ve hemen ardından tekrar soru dolu, biraz tedirgin bir bakışla baktı ona. Sanki Litvinov gerçekte olduğundan çok daha uzaktaydı ondan.

Litvinov iki bayanı Conversation'dan uzaklaştırdı; altında iki Rus kadının oturduğu "Rus Ağacı"na da uğramadan

Lichtental'e doğru yürüdü. İki yanı ağaçlı yola daha yeni girmişlerdi ki uzaktan İrina'yı gördü. Yanında kocası ve Potugin'le onlara doğru geliyordu. Litvinov'un yüzü bir anda bembeyaz oldu. Ama yürüyüşünü yavaşlatmadı, yan yana geldiklerinde başını eğerek sessizce selam verdi. İrina da Tatyana'ya çabucak şöyle bir göz attıktan sonra gülümseyerek, ama soğuk ve sessizce karşılık verdi Litvinov'un selamına, bir şey söylemeden yürüdü... Ratmirov şapkasını gene abartıyla kaldırmış, Potugin bir şeyler mırıldanmıştı.

Tatyana birden:

— Kimdi o hanım? –diye sordu.

O dakikaya kadar ağzını açıp hiçbir şey söylememişti neredeyse.

— O hanım mı? –dedi Litvinov.– Bayan Ratmirova diye biri.

— Rus mu?

— Evet.

— Burada mı tanıştınız?

— Hayır. Eskiden tanırım kendisini.

— Çok güzel bir kadın!

Kapitolina Markovna araya girdi:

— Tuvaletine dikkat ettin mi? Yalnızca dantellerinin parasıyla on aile bir yıl geçinebilir! –Litvinov'a döndü.– Yanındaki kocası mıydı?

— Evet.

— Çok zengin biri olsa gerek?

— Pek bilmiyorum doğrusu; ama sanmam...

— Peki rütbesi nedir?

— General.

— Kadının gözleri ne kadar güzeldi! –dedi Tatyana.– Ayrıca bakışı da çok tuhaftı... Dalgın, insanın içine işleyen bir bakışı vardı... Hiç öyle göz görmemiştim.

Litvinov bir şey söylemedi. Tatyana soru dolu bakışlarıyla hâlâ onun yüzüne bakıyor gibi geliyordu ona, ama yanılıyordu: Önüne, yere, kumlu yola bakıyordu Tatyana.

Kapitolina Markovna iki tekerlekli, alçak bir yaylıyı parmağıyla göstererek birden haykırdı:

— Aman Tanrım! Şu ucube de kim?

Ayağında leylak rengi çoraplarla yaylının koltuğuna yan gelip uzanmış kızıl saçlı, kalkık burunlu, son derece şatafatlı giyimli bir kadını gösteriyordu.

— Aman, ne diyorsunuz siz? –dedi Litvinov.– Ucube dediğiniz ünlü Matmazel Korá'dır.

— Kim?

— Matmazel Korá... Paris'in ünlülerinden.

— Nasıl yani? Bu suratla mı? Çok çirkin değil mi?

— Anlaşılan onun için bu bir engel değilmiş.

Kapitolina Markovna kollarını iki yana açmakla yetindi. Bir süre sonra:

— Sizin Baden'iniz gerçekten pek güzelmiş! –dedi.– Şu banka biraz otursak mı? Yoruldum sanki.

— Elbette oturabilirsiniz Kapitolina Markovna... Bankları bunun için koymuşlar yol kenarına.

— Doğrusu bunların neyi niçin yaptığını ancak Tanrı bilir! Dediklerine göre Paris'te bulvarlar boyunca bile banklar varmış, ama onlara oturmak yakışık almazmış.

Litvinov Kapitolina Markovna'nın dediğine itiraz etmedi. O anda yalnızca bir şeyi düşünüyordu: İki adım ötede, İrina'ya aşkını açıkladığı, her şeyin belli olduğu yer vardı. O anda İrina'nın yanağında hafif bir kırmızılığın olduğunu fark ettiğini hatırladı...

Kapitolina Markovna banka oturdu. Tatyana da onun yanına ilişti. Litvinov yolun ortasında ayaktaydı. Tatyana ile arasında (belki de ona öyle geliyordu) bir şeyler oluyordu sanki... belli belirsiz, yavaş yavaş...

Kapitolina Markovna üzgün, başını iki yana sallayarak:

— Ah maskara, maskara, –dedi.– Tuvaletini satsalar on değil, yüz ailenin karnı doyar. Şapkasının altından kızıl saçlarına takıp takıştırdığı elmasları gördünüz mü? Gündüz vakti elmas takmak da neyin nesiymiş?

— Saçları kızıl değildir, –dedi Litvinov.– Şimdilerde moda olduğu için kızıla boyatıyor saçlarını.

Kapitolina Markovna gene kollarını iki yanına açtı, bir süre düşündükten sonra şöyle dedi:

— Eh, bizim Dresden'de rezalet henüz bu kadar ileri gitmedi. Ne de olsa Paris'e daha uzak. Siz de öyle düşünüyorsunuz, değil mi Grigori Mihayloviç?

— Ben mi? –diye karşılık verdi Litvinov ve "Ne sordu acaba?" diye geçirdi içinden.– Ben mi? Elbette... elbette...

O anda sakin bir ayak sesi duyuldu, Potugin banka yaklaştı. Gülümseyip başıyla selam vererek:

— Merhaba Grigori Mihayloviç, –dedi.

Litvinov hemen kolundan tuttu Potugin'in.

— Merhaba, merhaba Sozont İvanoviç, –dedi.– Biraz önce yolda karşılaşmıştık sanırım, yanınızda da...

— Evet, bendim karşılaştığınız.

Potugin kanepede oturan bayanları eğilerek saygıyla selamladı.

— İzninizle tanıştırayım sizi Sozont İvanoviç. Yakın tanıdıklarım, akrabalarım... Baden'e yeni geldiler. Sozont İvanoviç Potugin... Vatandaşımız... Kendisi de Baden'de kalıyor.

Bayanlar hafifçe doğrularak Potugin'in selamına karşılık verdiler. Potugin bir kez daha eğildi.

Kapitolina Markovna ince sesiyle:

— Burası tam bir aristokrat yuvası, –dedi. Bu iyi yürekli, yaşlı kız biraz ürkek yaradılışlıydı, en çok da mahcup duruma düşmekten çekinirdi.– Nedense herkes buraya gelmeyi kendine hoş bir görev kabul ediyor.

Potugin göz ucuyla Tatyana'yı süzerken karşılık verdi:

— Gerçekten güzel bir yerdir Baden. Çok hoş bir yerdir.

— Öyle ama gördüğüm kadarıyla, biraz fazla aristokrat. Bu arada biz yeğenimle Dresden'deydik... Çok ilginç bir kent, ama burası gerçek bir aristokrat yuvası.

Potugin, "Bu sözcüğü pek sevdi," diye geçirdi içinden. Sonra yüksek sesle ekledi:

— Çok doğru söylediniz. Ayrıca, doğa da olağanüstü güzel burada. Başka bir yerde bulamayacağınız güzel yerler var. Yol arkadaşınız hanımefendi de fark etmiş olmalıdır bunu. –Potugin bu kez doğrudan Tatyana'ya dönerek ekledi:– Öyle değil mi hanımefendi?

Tatyana iri, aydınlık gözlerini kaldırıp Potugin’e baktı. Kendisinden ne istendiğini, daha geldiği ilk gün Litvinov’un onu bir yabancıyla (gerçi zeki bir yüzü vardı bu yabancının ve ona hoş, dostça bakıyordu) tanıştırmakta neden acele ettiğini anlayamıyor gibiydi.

— Evet, –dedi neden sonra.– Gerçekten de çok güzel burası.

Potugin sürdürdü konuşmasını:

— Eski Şato’yu kesinlikle görmelisiniz. Özellikle de İburg’a gitmenizi salık veririm.

— Saksonya İsviçre’si... –diye başlayacak oldu Kapitolina Markovna.

Ama iki yanı ağaçlı yolda bir bando sesi duyulunca susmak zorunda kaldı. Kentte her hafta konserler vermeye başlayan Rastadt Prusya ordu orkestrasıydı bu (1862 yılında Rastadt hâlâ Alman birliği kalesiydi). Kapitolina Markovna hemen ayağa fırladı.

— Müzik! à la Conversation!.. Hemen oraya gitmeliyiz. Saat dörde geliyor, değil mi? Ne dersiniz, halk toplanmaya başlamıştır bile, değil mi?

— Evet, –dedi Potugin.– Bu saatte herkes orada toplanır, müzik de çok güzeldir.

— Acele edelim Tatyana, hemen oraya gidelim.

— Size refakat etmeme izin verir misiniz? –dedi Potugin.

Onun bu önerisi Litvinov’u hayli şaşırtmıştı: Potugin’i İrina’nın özellikle gönderdiği aklının ucundan bile geçmezdi.

Kapitolina Markovna gülümsedi.

— Büyük bir zevkle, bay... bay...

— Potugin...

Yaşlı kadına yardım etti Potugin ve girmesi için kolunu uzattı.

Litvinov da Tatyana’ya uzattı kolunu ve iki çift Conversation’a doğru yürüdü.

Potugin Kapitolina Markovna ile konuşmayı sürdürüyordu. Oysa Litvinov tek sözcük etmeden yürüyordu. Yalnızca iki kez ortada bir neden yokken gülümsemiş, Tatyana’nın kolunu koluyla bedeni arasında sıkmıştı. Tatyana’nın karşılık vermediği bu sıkmada yalan vardı. Litvinov da farkındaydı bu yalanın. Kendilerini birbirine sıkıca vermiş iki ruhun karşılıklı duyacağı haz yoktu bu sıkmada. Şimdilik Litvinov’un bulup söyleyemediği sözcüklerin yerini tutuyordu sadece. İkisinin arasındaki sessizlik giderek büyüyor, kök salıyordu. Tatyana tekrar dikkatle, neredeyse ısrarlı baktı Litvinov’un yüzüne.

Aynı durum Conversation önünde, birlikte oturdukları masada da devam etti; yalnız kalabalığın telaşlı gürültüsü, orkestranın yüksek, kulakları zorlayan sesleri arasında Litvinov’un sessizliği daha bir anlaşılırdı elbette. Kapitolina Markovna sözcüğün tam anlamıyla coşmuştu. Potugin onun sorularını cevaplamakta, merakını gidermekte güçlük çekiyordu. Neyse ki şansına, önlerinden geçmekte olan kalabalık arasında birden, fıldır fıldır bakışlarıyla sıska Suhançikova göründü. Hemen tanıdı onu Kapitolina Markovna. Masaya davet edip yanına oturttu ve bir soru yağmuru başladı.

Potugin Tatyana’ya döndü, hafif öne eğilerek yüzünde içten, kibar bir ifadeyle sakin, yumuşak bir sohbete başladı. Öte yandan Tatyana da kendi kendine şaşmakla birlikte Potugin’e rahatça, sıkılmadan cevaplar veriyordu. Tanımadığı, bilmediği Potugin’le sohbet etmek hoşuna gitmişti. Bu arada Litvinov dudaklarında hep o değişmez,

anlamsız gülümsemesi, kıpırdamadan oturmayı sürdürüyordu.

Sonunda yemek saati geldi. Müzik sustu, kalabalık dağılmaya başladı. Kapitolina Markovna üzülerek vedalaştı Suhançikova ile. Her ne kadar daha sonra yeğenine, bu kadının çok kindar biri olduğunu, ama her şeyden de haberi olduğunu söylediyse de ona büyük saygı göstermişti. Düğün kutlamaları biter bitmez de gerçekten dikiş makineleri getirtmeliydi. Potugin selam verip ayrıldı; Litvinov hanımları otele götürdü. Otelin kapısında bir mektup uzattılar ona: Kenara çekilip durdu, sabırsızlıkla açtı zarfı. Düz beyaz, küçük bir kâğıda kurşunkalemle aceleyle şöyle yazılmıştı: “Bu akşam saat yedide bir dakikalığına uğrayın bana, yalvarıyorum. İrina.” Litvinov kâğıdı cebine koydu, kadınların yanına dönünce kime ve niçin belli olmasa da (Tatyana’nın arkası ona dönüktü çünkü) tekrar gülümsedi. Yemeği ortak masada yediler. Litvinov Kapitolina Markovna ile Tatyana’nın arasında oturuyordu. Şimdi tuhaf bir canlılık gelmişti üzerine; çok konuşuyor, fıkralar anlatıyor, kendine ve hanımlara şarap koyuyordu. Aşırı rahat tavırlar bile takınmış gibiydi; öyle ki hemen karşısında oturan Strasbourg’dan gelmiş kısa, sivri sakallı, à la Napoleon III bıyıklı piyade subayı onların konuşmasına katılma olanağını bulmuş, hatta sonunda à la santé des belles moscovites[133] kadeh kaldırmıştı. Yemekten sonra Litvinov hanımları odalarına götürdü, pencerenin önünde bir süre dalgın dalgın durup dışarı baktıktan sonra kaşlarını çatıp birden, bir iş için kısa süreliğine dışarı çıkması gerektiğini, akşama doğru döneceğini söyledi. Tatyana sesini çıkarmadı, yüzü bembeyaz oldu, başını önüne eğdi. Kapitolina Markovna’nın yemekten sonra biraz kestirme alışkanlığı vardı. Tatyana teyzesinin bu alışkanlığından Litvinov’un haberi olduğunu biliyordu. Nişanlısının bu fırsattan yararlanacağını, baş başa kalmak için bir yere gitmeyeceğini tahmin ediyordu. Zira geldiklerinden beri hiç baş başa kalmamışlardı, bu yüzden

de Litvinov ona duygularından hiç söz edememişti. Oysa şimdi gidiyordu! Ne anlam vermeliydi buna? Ayrıca gün boyunca süren o davranışlarına...

Litvinov itiraz falan beklemeden aceleyle çıktı. Kapitolina Markovna kanepeye uzandı, iki kez ahlayıp pufladıktan, derince soluk aldıktan sonra uykuya daldı. Tatyana ise gidip köşedeki koltuğa oturdu, kollarını kavuşturup göğsünün üzerine bastırdı.

XIX

Litvinov Hôtel de l’Europe’un merdivenlerini koşarcasına çıktı... Kalmuklara özgü kurnaz yüzlü, on üç yaşlarında bir kız çocuğu (Litvinov’u bekliyordu anlaşılan) onu durdurup Rusça, “Bu yandan buyurun efendim,” dedi. “İrina Pavlovna şimdi gelecek.” Litvinov şaşkınlıkla kızın yüzüne baktı. Kız gülümseyerek tekrarladı: “Buyurun, buyurun.” İrina’nın yatak odasının karşısındaki yolculuk valizleriyle, çantalarıyla dolu genişçe bir odaya götürdü Litvinov’u ve hemen kayboldu, arkasından kapıyı usulca kapadı.

Litvinov daha çevresine bakınamamıştı ki, aynı kapı hızla açıldı; İrina, üzerinde tozpembe bir balo tuvaleti, saçlarında, boynunda incilerle girdi. Koşup Litvinov’un ellerini tuttu, birkaç saniye bir şey söylemeden öylece durdu. Gözlerinin içi ışıl ışıldı, göğsü yüksek bir merdiveni koşarak çıkmış gibi inip kalkıyordu. Aceleyle fısıldadı:

— Sizi salona alamadım... Biraz sonra davetli olduğumuz bir akşam yemeğine gitmemiz gerekiyor çünkü. Ama ne pahasına olursa olsun görmek istedim sizi... Bugün yanınızda gördüğüm bayan nişanlınızdı galiba?

— Evet nişanlım idi.

Litvinov “idi” sözcüğünü özellikle vurgulayarak söylemişti.

— Neyse bütünüyle özgür olduğunuzu, dün olanlar yüzünden düşüncenizi değiştirmemeniz gerektiğini söylemek için, bir dakikalığına da olsa görüşmek istedim sizinle...

—İrina! –dedi Litvinov.– Neden böyle söylüyorsun?

Bunları sesini yükselterek söylemişti... Sesinde içten bir tutku vardı. İrina elinde olmadan bir an kapadı gözlerini. Sesini daha da alçaltarak, dayanılmaz bir tutkuyla fısıldadı:

— Oh, sevgilim! Seni ne kadar sevdiğimi bilemezsin! Ama dün bir borcumu ödedim yalnızca, eski bir kabahatimi bağışlattım... Ah! Ne yazık ki, istediğim gibi veremedim sana gençliğimi. Ama herhangi bir zorunluluk altına sokmadım seni, verdiğin herhangi bir sözden dönmeni istemedim senden sevgilim! Nasıl istersen öyle yap, kuş gibi özgürsün, herhangi bir bağlılığın yok, bunu bil, bil!

Litvinov bu kez fısıltıyla kesti İrina'nın sözünü:

— Ama sensiz yaşayamam ben İrina... Dünden sonra hayatımın sonuna kadar seninim... Ancak senin ayaklarına kapanmışken soluk alabilirim ben...

Böyle derken birden başını eğip titreyerek İrina'nın ellerine sarılmıştı. İrina yukarıdan onun başına bakarken mırıldandı:

— Öyleyse bil ki ben de her şeye hazırım, ben de kimseyi ve hiçbir şeyi umursamam. Sen nasıl karar verirsen öyle olacak. Ben de hayatımın sonuna kadar seninim... senin.

O anda biri sessizce tıklattı kapıyı. İrina Litvinov'a eğilip bir kez daha fısıldadı: "Seninim... hoşça kal!" Litvinov saçlarında İrina'nın soluğunu, dudaklarının dokunuşunu hissetti. Doğrulduğunda İrina odada yoktu. Yalnızca koridordan tuvaletinin hışırtısı geliyor, daha uzaktan ise Ratmirov'un "Eh bien! Vous ne venez pas?"[134] diye seslendiği duyuluyordu...

Litvinov yüksekçe bir sandığın üzerinde oturuyordu. Elleriyle yüzünü kapamıştı. Hoş, taptaze bir kadın kokusu hissediyordu... İrina bir süre bırakmamıştı ellerini... "Bu kadarı da fazla... fazla..." diye geçiriyordu içinden Litvinov.

Biraz önceki kız çocuğu girdi odaya, Litvinov'un endişeli bakışına tekrar gülümseyerek şöyle dedi:

— Artık gidin efendim, şimdilik...

Litvinov kalktı, otelden çıktı. Oteline hemen dönemezdi. Kendini biraz toparlaması gerekiyordu. Kalbi çok yavaş ve düzensiz atıyordu. Yer ayaklarının altında sanki geriye doğru ağır ağır kayıyordu. Litvinov gene Lichtental Caddesi'nde yürüyordu. Kesin karar anının geldiğini, bunu ertelemenin, gerçeği gizlemenin, birtakım başka yollar aramanın artık imkânsız olduğunu görüyordu. Tatyana ile konuşmak zorundaydı... Nişanlısının şimdi otelde oturmuş, kıpırdamadan onu beklediğini biliyordu... Ne diyecekti Tatyana'ya? Söze nasıl başlayacaktı?

Hazırladığı öylesine düzenli, huzurlu, olumlu geleceğini elinin tersiyle itiyordu: Çok yanlış bir adım attığını, başını çevirip bakmaması gereken bir uçuruma kendini baş aşağı, düşüncesizce attığını biliyordu... Ama onu korkutan bu değildi. O iş bitmiş, artık karar verilmişti çünkü. Gelgelelim kendi kendine nasıl hesap verecekti? Elinde alevden kılıçla bir melek dikilseydi karşısına, günahkâr yüreğinin kolayına gelirdi... Ama kılıcı yüreğine bizzat saplaması gerekiyordu... Bu da kepazelikten başka bir şey değildi! Peki geri dönse, ötekinden vazgeçse, kendisine tanınan özgürlüğü seçse... Hayır! Ölürdü de razı olmazdı buna! Hayır, öylesine iğrenç bir özgürlüğü istemiyordu... O sevdalı bakışlar için ölmeye bile hazırdı...

— Grigori Mihayloviç!

Hemen yanında kederli bir ses duydu Litvinov, biri ağır elini omzuna koymuştu.

Litvinov ürkerek dönüp baktı, Potugin'i gördü. Potugin her zamanki mütevazı tavrıyla:

— Affedersiniz Grigori Mihayloviç, –dedi,– sanırım rahatsız ediyorum sizi. Ama uzaktan görünce düşündüm ki... Ama sizi rahatsız ediyorsam...

Litvinov dişlerinin arasından,

— Tersine, çok sevindim, –dedi.

Potugin Litvinov'un yanı sıra yürümeye başladı.

— Çok güzel bir akşam, –dedi.– Hava çok sıcak! Uzun süredir mi dolaşıyorsunuz?

— Hayır biraz önce çıktım.

— Niye sorduysam bunu... Biraz önce Hôtel de l'Europe'tan çıktığınızı gören ben değilimmişim gibi...

— Demek arkamdan geliyordunuz?

— Evet.

— Bir şey mi söylemek istiyorsunuz bana?

Neredeyse fısıldayarak tekrarladı Potugin:

— Evet.

Litvinov durdu, davetsiz konuğuna baktı. Yüzü bembeyaz, bakışları dalgındı; az önceki kederi çarpılmış yüz çizgilerine yansımış gibiydi.

— Bana özellikle söylemek istediğiniz nedir? –diye sordu ağır ağır ve yürümeye devam etti.

— Lütfederseniz... Sizin için sakıncası yoksa, şu bankta biraz oturalım. Daha rahat konuşuruz.

Litvinov banka, Potugin'in yanına otururken mırıldandı:

— Pek esrarlı... Pek kendinizde değil gibisiniz Sozont İvanoviç.

— Yo, iyiyim. Esrarlı bir şey de yok ortada... Özellikle şunu söylemek istiyordum size... Nişanlınızın... nişanlınızdı o genç kız, değil mi?.. Neyse bugün beni tanıştırdığınız o genç kızın üzerimde bıraktığı izlenimi anlatmak istiyorum. Size şunu söylemek zorundayım ki, ömrümde onun kadar sempatik, içten bir insanla karşılaşmadım. Altın gibi bir kalbi, melek gibi bir ruhu var.

Potugin gene o kederli, üzgün tavrıyla söylüyordu bütün bunları. Hatta yüz ifadesiyle söyledikleri arasındaki tuhaf çelişkiyi Litvinov bile fark etmişti.

— Önce onunla aramdaki ilişkiyi biliyor olmanıza; sonra, onu böylesine çabuk değerlendirmenize şaşmamak elde olmasa da Tatyana Petrovna'yı çok doğru anlamışsınız, –dedi Litvinov.– Gerçekten melek ruhlu bir kızdır. Peki benimle konuşmak istediğiniz bu muydu?

Potugin bu son soruyu geçiştirmek ister gibi:

— Onun nasıl bir insan olduğunu hemen anlamamak mümkün değil, –dedi.– Gözlerinin içine bir kez bakmak yeter... Yeryüzünde her türlü mutluluğu hak eden bir insan... Ona bu mutluluğu verecek erkek de dünyanın en mutlu erkeği olacaktır! Umarım o erkek bu mutluluğu hak eden biri olur.

Litvinov hafiften çattı kaşlarını.

— Bir dakika Sozont İvanoviç; doğrusu söylediklerinizi çok ilginç buldum... Şunu öğrenmek istiyorum: Bu sözlerinizle beni mi ima ediyorsunuz?

Potugin hemen cevap vermedi Litvinov'a: Kendi kendiyle mücadele ediyor gibiydi. Sonunda şöyle başladı:

— Grigori Mihayloviç, ya sizin hakkınızda çok yanıldım ya da kimden gelirse gelsin, ne denli kapalı olursa olsun, her

türlü gerçeği dinleyebilecek bir yapıdasınız. Sizi nereden çıkarken gördüğümü biraz önce söyledim size.

— Evet, Hôtel de l’Europe’den çıkarken gömüşsünüz. Gördüyseniz ne olmuş?

— Ama orada kiminle görüştüğünüzü de biliyorum!

— Anlayamadım?

— Bayan Ratmirova ile görüştünüz orada.

— Evet ona uğramıştım. Başka?

— Başka mı?.. Tatyana Petrovna’nın nişanlısısınız ve sevdiğiniz... sevginize de karşılık aldığınız Bayan Ratmirova ile görüştünüz...

Litvinov birden ayağa kalktı. Kanı beynine sıçramıştı. Öfkesini bastırmaya çalışarak yükseltti sesini:

— Ne demek istiyorsunuz siz? Bayağı bir şaka mı, ispiyonculuk mu bu yaptığınız? Söyler misiniz lütfen?

Potugin bezgin bir bakışla baktı Litvinov’un yüzüne.

— Ah, söylediklerime gücenmeyin Grigori Mihayloviç... Ben de sizin söyleyeceklerinize gücenmem. Bu amaçla açmadım size konuyu, şu anda şaka yapacak durumda da değilim.

— Olabilir, mümkündür. İyi niyetli olduğunuza inanmaya hazırım; ama sormadan edemeyeceğim: Başka birinin aile işlerine, gönül ilişkilerine ne hakla karışabiliyorsunuz? Ayrıca neye güvenerek sizin o... uydurma düşüncelerinizi gerçekmiş gibi öne sürebiliyorsunuz?

— Uydurma düşüncelerim mi? Bunu uydurmuş olsaydım kızmazdınız bana! Ayrıca bir insanın kendi kendine, boğulan birine elini uzatma hakkı olup olmadığını sorduğunu hiç duymadım.

— Bu hassasiyetinize teşekkür ederim, –dedi Litvinov öfkeyle.– Ama buna hiç ihtiyacım yok. Sosyete kadınlarının toy gençlere hazırladıkları felaketler üzerine, yüksek sosyetenin ahlaksızlığı üzerine anlatılan bütün bu hikâyeleri boş laf sayarım ben; bir bakıma küçümserim de onları. Bu yüzden rica ederim zahmet edip, kurtarıcı elinizi uzatmayın bana; bırakın rahat rahat boğulayım.

Potugin bir kez daha başını kaldırıp baktı Litvinov'un yüzüne. Soluk almakta güçlük çekiyor, dudakları titriyordu. Neden sonra eliyle göğsüne vurarak şöyle dedi:

— Bana bakın genç adam, kendini beğenmiş, kafasız bir ahlak hocasına benzer yanım var mı benim? Durumunuza ne denli üzülsem de bu konuda tek sözcük söylemeyeceğimi, bana sitem etme hakkını size vermeyeceğimi anlayamıyor musunuz? Dahası övünmekten, insanın üzerine gitmekten nefret ettiğimi de bilmiyor musunuz? Ortada bambaşka bir neden olduğunun; karşınızda sizi kurtarmak istediği aynı duygu yüzünden ezilmiş, küçük düşürülmüş, yıkılmış bir insan olduğunun farkında değil misiniz? O... o kadına olan duygusu yüzünden yok olmuş bir insanın...

Litvinov bir adım geri çekildi.

— Olacak şey değil! Siz... siz ha Sozont İvanoviç? Ama ya Bayan Belskaya... ya çocuk...

— Ah bir şey sormayın bana... Söylediklerime inanın! Size anlatmak istemediğim kapkaranlık, korkunç bir öyküdür bu... Bayan Belskaya'yı doğru dürüst tanımam, o çocuk da benden değildir, ama her şeyi üzerime aldım... çünkü... çünkü o kadın istedi bunu, çünkü kendisi için önemliydi bu. Yoksa ne işim vardı benim sizin şu iğrenç Baden'inizde. Hem belki de acıdığım için sizi kurtarmak istediğimi sanıyorsunuzdur. Bir anlığına da olsa öyle düşünmüş olabilirsiniz... Oysa şu iyi yürekli, tatlı kıza, nişanlınıza acıyorum ben. Sizin... o kadınla ikinizin başınıza

geleceklerden bana ne? Ama onun için üzülüyorum... o kız için.

— Teşekkürler Bay Potugin, –dedi Litvinov.– Kendi ifadenizle, ikimiz de aynı durumda olduğumuza göre, bu tür uyarıları neden kendinize de yapmıyorsunuz? Ayrıca bu kaygınızı neden başka bir duyguya vermeyeyim?

— Yani kıskançlığa mı demek istiyorsunuz? Ah, genç adam ah, numara yapmaya, kurnazlık etmeye utanmıyor musunuz? Şu anda bu sözlerimin ne büyük bir acıyı dile getirmekte olduğunu anlamazlıktan gelmek hiç yakışmıyor size. Hayır, sizinle aynı durumda değiliz! Ben yaşlı, gülünç, zararsız, tuhaf bir adamım... oysa siz öyle değilsiniz! Başka söze ne gerek var! Benim oynamakta olduğum rolü siz bir saniye bile üzerinize almayı kabul edemezsiniz. Ama ben seve seve oynuyorum bu rolü! Kıskançlık mı demiştiniz? Bir damlacık olsun umudu olmayan biri kıskanmaz... Hem ben böyle bir duyguyu, bu nedenle duyacak değilim. Yalnızca korkuyorum ben... o kadın adına korkuyorum, bunu anlamaya çalışın. Beni, sizi ona getirmem için otelinize yolladığında, üzerine aldığı günahın onu buralara götüreceğini düşünebilir miydim?

— Ama bir şeyler biliyor gibisiniz Sozont İvanoviç...

— Hiçbir şey bilmiyorum ve de çok şey biliyorum. –Başını öte yana çevirip ekledi:– Biliyorum, onun dün nerede olduğunu biliyorum. Ama durdurulamaz artık: Uçuruma atılmış bir taş gibi yuvarlana yuvarlana dibe kadar inecektir. Sözlerimin sizi durduracağını düşünmek benim için çılgınlık olurdu... sizin gibi bir erkeği... Böyle bir kadının... Neyse kapatalım artık bu konuyu. Tutamadım kendimi, bütün suçum bu. Hem sonra, ne bileyim bir deneyeyim dedim... Belki aklınızı başınıza toplarsınız... Söylediğim bir sözcük ruhunuza işler, onu da, kendinizi de, ayrıca o masum, güzel kızcağızı da felakete sürüklemekten vazgeçersiniz diye

düşündüm... Ah! Kızmayın, tepinmeyin sakın! Sizden korkmaya da, nezaket göstermeye de ihtiyacım yok benim! Şu anda böyle konuşmamın nedeni kıskançlık da değil, acıma duygusu da... Ayaklarınıza kapanmaya, size yalvarmaya hazırım... Yine de, hoşça kalın. Korkmayın bütün bunlardan kimsenin haberi olmayacak. Sizin iyiliğinizi düşünmüştüm sadece...

Potugin iki yanı ağaçlı yolda yürüdü, çökmekte olan karanlıkta gözden kayboldu... Litvinov onu durdurmaya çalışmamıştı.

Potugin Litvinov'a "kapkaranlık, korkunç bir öyküden..." söz etmiş, ama ne olduğunu anlatmak istememişti... Birkaç sözcükle biz anlatalım bu öyküyü.

Potugin sekiz yıl kadar önce çalıştığı bakanlık tarafından Kont Reyzenbah'ın yanına gönderilmişti. Mevsimlerden yazdı. Potugin koltuğunun altında evraklarla günlerce Kont Reyzenbah'ın yazlığına gidip gelmiş, günlerini orada geçirmişti. İrina o zamanlar kontun yanındaydı. İrina alt sınıf insanları hiçbir zaman aşağı görmüyor, hiç değilse onlara uzak durmuyordu. Kontes Moskovalılara özgü bu senlibenliliği yüzünden birçok kez sitem bile etmişti ona. İrina frakının önü boydan boya ilikli bu mütevazı memurun zeki bir insan olduğunu fark etmekte gecikmemişti. Onunla sık sık sohbet etmekten hoşlanıyordu... Potugin de... âşık olmuştu ona. Büyük bir tutkuyla gizliden gizliye seviyordu onu! Öyle sanıyordu Potugin. Yaz geçmiş, kontun yardıma ihtiyacı kalmamıştı. İrina'yı göremiyordu artık Potugin, ama onu unutamıyordu da. Üç yıl sonra hiç beklemediği bir anda orta sınıftan bir kadından bir davet aldı Potugin. Kadın önce ona açılmakta biraz zorlandı, ama duyacaklarını kimseye söylemeyeceğine yemin ettirdikten sonra, son derece gizli olarak kendisine, sosyetede önemli bir yeri bulunan, ama evlenmesi zorunlu bir kızla... evlenmesi önerisinde bulundu. Kadın söz konusu olayda asıl kişinin kim olduğunu

açıklamadan, Potugin’e para... hem de çok para önerdi. Potugin bu öneriyi gurur sorunu yapmadı, şaşkınlığı öfkesini yenmişti çünkü. Ama kuşkusuz, öneriyi de geri çevirmişti. O zaman kadın bir mektup sıkıştırmıştı eline. Mektup İrina’dandı. Şöyle yazıyordu İrina: “Siz iyi yürekli, dürüst bir insansınız. Benim için her şeyi yapacağınızı da biliyorum. Bu fedakârlığı bekliyorum sizden. Benim için çok değerli olan birini kurtaracaksınız. Onu kurtarınca beni de kurtarmış olacaksınız... Bir şey sormayın bana. Sizden başka kimseden böyle bir şey isteyemezdim, ama size elimi uzatıyor ve şöyle diyorum: Bunu benim için yapın.” Potugin biraz düşündükten sonra İrina Pavlovna için her şeyi yapmaya hazır olduğunu, ama bu dileği İrina Pavlovna’nın kendisinden duymak istediğini söyledi. Aynı akşam buluştular. Görüşme kısa sürdü. O aracı kadından başka kimsenin de haberi olmadı bundan.

— Neden özellikle ben? –diye sordu Potugin.

İrina Potugin’in iyi özelliklerinden söz etmeye başlamıştı ki birden durdu...

— Hayır, size gerçeği söylemem gerekir, –dedi.– Beni sevdiğinizi biliyordum, şu anda da biliyorum, bunun için sizi seçtim...

Sonra her şeyi oldu gibi anlattı Potugin’e.

Eliza Belskaya öksüz bir kızdı. Akrabaları sevmiyorlardı onu ve ona kalacak mirasa göz dikmişlerdi... Kızcağızı gelecekte yoksulluk bekliyordu. İrina Eliza’yı kurtarmaya çalışırken aslında her şeye neden olan, şimdi de kendisine, İrina’ya çok yakın olan birine yardım etmiş oluyordu... Potugin bir şey söylemeden uzun uzun baktı İrina’nın yüzüne ve öneriyi kabul etti. İrina ağlamaya başladı, gözyaşları içinde Potugin’in boynuna sarıldı. O da ağlamaya başladı... ne var ki, ikisinin döktüğü gözyaşları farklıydı.

Gizli bir nikâh için her şey hazırlandı, güçlü bir el her türlü engeli aştı... Ne var ki bir terslik oldu... bir kız çocuğu doğmuş, anne de... kendini zehirlemişti. Bu durumda bebeği ne yapacaklardı? Potugin bebeği gene İrina'nın yardımıyla yanına aldı.

Korkunç, kapkaranlık bir öykü... Hemen geçelim sevgili okur, hemen!

Aradan bir saatten fazla geçmişti ki Litvinov otele dönmeye karar verdi. Otele yaklaştığında arkasında bir ayak sesi duydu. Sanki biri ısrarla onu izliyordu. O hızlandıkça arkasındaki ayak sesleri de sıklaşıyordu. Bir sokak fenerinin altına gelince durdu Litvinov, arkasına bakınca General Ratmirov'u gördü. General beyaz kravatıyla, önü boydan boya açık şık paltosuyla, frakının göğsünde altın kordona dizili yıldız ve haç nişanlarıyla akşam yemeğinden yalnız dönüyordu. Doğrudan Litvinov'a diktiği kaba, küstah bakışında öylesine bir aşağılama, öylesine bir nefret vardı ve bütün varlığıyla Litvinov'a öylesine meydan okurcasına bakıyordu ki Litvinov istemeden de olsa, "bir olay" çıkarmak için ona doğru yürümek zorunda hissetti kendini. Ancak Litvinov yanına vardığında birden değişti generalin yüzü: Her zamanki şakrak, kibar ifadesini takındı, leylak rengi eldivenli eli parlak şapkasını hayli yükseğe kaldırdı. Litvinov da bir şey söylemeden çıkardı şapkasını ve her biri kendi yoluna gitti.

Litvinov, "Bir şey fark etti galiba!" diye düşündü; general ise şöyle geçiriyordu içinden: "Bari... başka birini seçseydi!"

Litvinov yanlarına girdiğinde Tatyana ile teyzesi kâğıt oynuyorlardı. Kapitolina Markovna kâğıtları masanın üzerine atıp haykırdı:

— Bu yaptığın doğru mu şimdi azizim? Daha ilk günden bütün akşam yoksun yanımızda! Bekledik, bekledik, sonra da verdik veriştirdik sana...

— Ama ben bir şey söylemedim teyzeciğim, –dedi Tatyana.

— Sen zaten hep susarsın... Gelin oturun bakalım beyefendi! Üstelik nişanlısınız...

Litvinov yarım yamalak özür diledikten sonra oturdu. Kısa süren bir sessizlikten sonra:

— Neden bıraktınız oyunu? –diye sordu.

— Bu da soru mu yani? Zaten yapacak bir şey olmadığından, sıkıntıdan oynuyorduk... Siz geldiniz işte.

— Akşam konserini dinlemek isterseniz sizi seve seve götürürüm, –dedi Litvinov.

Kapitolina Markovna yeğeninin yüzüne baktı.

— Gidelim teyzeciğim, –dedi Tatyana.– Ben hazırım zaten, ama burada kalsak daha mı iyi olur acaba?

— O da olur! Çay içeriz, Moskova usulü... semaveri hazırlatırız... Güzelce konuşuruz. Şunun şurasında doğru dürüst konuşamadık zaten.

Litvinov çayı getirmelerini söyledi, ama “güzelce” konuşamadılar. Litvinov’un vicdanı sürekli sızlıyordu. Ne söylerse söylesin, hep yalan söylüyor, Tatyana da bunu anlıyormuş gibi geliyordu ona. Ama genç kızda herhangi bir değişiklik göze çarpmıyordu. Her zamanki gibi sakin, doğaldı... Yalnız bakışını Litvinov’un yüzünde bir kez bile durdurmamış, sanki hoşgörü ve ürkeklikle gözlerini kaçırmıştı. Yüzü de her zamankinden daha bir soluktu.

Kapitolina Markovna başının ağrıyıp ağrımadığını sordu ona.

Tatyana teyzesine önce ağrımadığını söylemek istedi, ama bir an düşünüp “Evet, biraz ağrıyor,” dedi.

— Yol yorgunluğundandır, –dedi Litvinov.

Bunu söylerken yüzü kızarmıştı bile.

— Evet, –dedi Tatyana,– yol yorgunluğundandır.

Gene kaçırdı bakışını Litvinov’dan.

— Dinlenmelisin Tatyana’cığım.

— Evet teyzeciğim, ben de erken yatmayı düşünüyorum zaten.

Masanın üzerinde “Guide des Voyageurs”[135] vardı. Litvinov rehberi alıp Baden’in çevresinde görülecek yerleri yüksek sesle okumaya başladı.

Kapitolina Markovna sözünü kesti:

— Bütün bunlar çok iyi de, şunu da unutmamalı: Dediklerine göre burada keten bezi çok ucuzmuş. Çeyiz için biraz alsak fena olmayacak.

Tatyana bakışını önüne indirdi.

— Daha zamanımız var teyzeciğim. Sizin de hiç kendinizi düşündüğünüz yok. Oysa kendinize yeni bir şeyler diktirmeniz gerekiyor. Görüyorsunuz herkes ne güzel, ne şık giysilerle dolaşıyor burada...

— Aman kızım! Ne gereği var? Şıklık neyime benim? Grigori Mihayloviç’in tanıdığı şu kadın gibi olsam hadi neyse... Adı neydi?

— Hangi kadın?

— Bugün karşılaştığımızın işte...

Litvinov yapmacık bir kayıtsızlıkla:

— Ha, şu! –dedi.

Gene utandı, iğrendi kendinden. Şöyle geçirdi içinden: “Hayır! Böyle sürdüremeyeceğim bunu.”

Nişanlısının yanında oturuyordu. Oysa Tatyana'nın beş on santim yakınında, Litvinov'un yan cebinde de İrina'nın mektubu duruyordu.

Kapitolina Markovna birkaç dakikalığına bitişik odaya geçti.

Litvinov kendini zorlayarak:

— Tatyana'cığım... dedi.

Gün boyunca ilk kez "Tatyana'cığım" diyordu ona.

Tatyana dönüp baktı.

— Ben... ben size çok önemli bir şey söylemek istiyorum.

— Ya! Gerçekten mi? Ne zaman söyleyeceksiniz? Şimdi mi?

— Hayır, yarın.

— Ya! Demek yarın. İyi o zaman.

Litvinov'un içine birden sınırsız bir acıma duygusu dolmuştu. Nişanlısının elini tuttu, bir suçlu gibi öptü. Tatyana'nın yüreği burkulur gibi oldu. Bu öpüş hiç de mutlu etmemişti onu.

Yeğeniyle aynı odada yatan Kapitolina Markovna gece saat ikiye doğru birden kaldırdı başını, kulak kesildi.

— Tatyana'cığım! –diye seslendi.– Ağlıyor musun sen?

Hemen cevap vermedi Tatyana. Neden sonra yumuşak fısıltısı duyuldu:

— Hayır teyzeciğim, nezleyim.

XX

Litvinov ertesi sabah otel odasında pencerenin önünde otururken, “Neden öyle söyledim Tatyana’ya?” diye düşünüyordu. Can sıkıntısıyla omuz silkti: Nişanlısına tüm dönüş yollarını kapamak için öyle söylemişti. İrina’nın saat on ikiye doğru onu çağırdığı mektubu pencerenin kenarında duruyordu. Öte yandan Potugin’in dedikleri Litvinov’un aklından çıkmıyordu. Yeraltından gelir gibi zayıf olsalar da, öfke doluydu Potugin’in dedikleri. Kızıyordu Litvinov, ama bir türlü aklından kovamıyordu onun söylediklerini. Biri kapıyı tıklattı.

— Wer da?[136] –diye sordu Litvinov.

Bindasov’un hırıltılı, bas sesi duyuldu:

— Vay! Odanızdasınız demek! Açın kapıyı!

Kapının kolu hafiften gıcırdadı.

Öfkeden bembeyaz oldu Litvinov’un yüzü.

— Yokum, –dedi sert bir sesle.

— Nasıl olur? Ne demek oluyor bu?

— Yokum diyorum size; defolun!

— Bu çok hoş işte! –diye mırıldandı Bindasov.– Oysa biraz para isteyecektim sizden.

Yine de her zaman olduğu gibi, ökçelerini vura vura uzaklaştı Bindasov.

Litvinov az kaldı çıkıp arkasından koşacaktı: Bu iğrenç, küstah adama haddini bildirmeyi öylesine istemişti... Son

günlerin olayları sinirlerini çok bozmuştu: Dokunsalar ağlayacak gibiydi... Bir bardak soğuk su içti, çekmecelerin hepsini kilitleyip (bunu neden yaptığını kendi de bilmiyordu), Tatyana'nın yanına gitti.

Yalnızdı Tatyana. Kapitolina Markovna alışveriş için çıkmıştı. Tatyana kanepede oturuyordu. Elinde bir kitap vardı: Kitabı okumuyordu, hatta ne kitabı olduğunun bile farkında olmadığı belliydi. Tatyana kıpırdamıyordu ama göğsünde kalbinin çok hızlı çarptığı belliydi. Boynuna bağladığı beyaz eşarbı belirgin bir biçimde düzenli olarak inip kalkıyordu.

Litvinov şaşırdı... Yine de gülümseyerek selam verdi ve gidip Tatyana'nın yanına oturdu. Tatyana da bir şey söylemeden gülümsedi. Odaya girdiğinde Litvinov'a selam vermişti; nazik ama dostça olmayan bir selamdı bu, yüzüneyse hiç bakmamıştı. Litvinov elini uzatmıştı ona; Tatyana Litvinov'a soğuk parmaklarını uzatmış, sonra hemen geri çekip tekrar kitabı eline almıştı. Litvinov önemsiz şeylerden söz etmenin Tatyana'yı incitebileceğini hissediyordu. Her zamanki gibi susuyordu Tatyana. Ama içinden "Bekliyorum, bekliyorum..." diye geçirdiği belliydi. Litvinov'un verdiği sözü tutması gerekiyordu. Gelgelelim bütün gece başka bir şey düşünmemiş olmasına karşın, söze nereden başlayacağına bile hazırlanmamıştı, bu korkunç sessizliği nasıl aşacağını kesinlikle bilmiyordu.

Sonunda şöyle başladı:

— Tatyana'cığım, dün size söylemek istediğim çok önemli bir şey var demiştim. –Litvinov, Dresden'de yanlarında kimse yokken Tatyana'ya "sen" demeye başlamıştı, oysa şimdi böyle bir şeyi düşünmesi bile imkânsızdı.– Şimdi hazırım bunu söylemeye; ancak, önce bir ricam olacak sizden, bana gücenmeyin ve size olan duygularımdan kuşku etmeyin...

Sustu Litvinov. Soluğu kesilmişti. Tatyana kıpırdamadan oturmayı sürdürüyor, Litvinov'a bakmıyordu. Yalnız elindeki kitabı şimdi daha çok sıkıyordu.

— Birbirimize karşı, –Litvinov başladığı konuşmayı ara vermeden sürdürüyordu:– her zaman son derece içtendik. Sizi aldatmaya kalkışamayacak kadar büyük saygım var size. Yüce gönüllülüğünüze, ruhsal özgürlüğünüze ne çok değer verdiğimi kanıtlamak isterim, gerçi ben... kuşkusuz, gerçi...

— Grigori Mihayloviç, -dedi Tatyana, sesi sakindi, yüzünü bir ölüm beyazlığı sarmıştı.– Ben yardım edeyim size: Artık sevmiyorsunuz beni ve bunu bana nasıl söyleyebileceğinizi bilemiyorsunuz.

Ürperdi Litvinov. Zor duyulur bir sesle,

— Peki ama neden? –diye mırıldandı.– Neden böyle bir şey düşündünüz? Doğrusu anlayamadım...

— Doğru değil mi yani? Söyleyin, doğru değil mi? Söylesenize.

Tatyana bütün bedeniyle Litvinov'a döndü. Yüzünü Litvinov'un yüzüne yaklaştırdı. Saçlarını arkaya atmıştı. Bakışlarını uzun süredir yüzüne bile bakmadığı Litvinov'un gözlerinin ta içine dikmişti.

— Öyle değil mi? –diye tekrarladı.

Litvinov susuyor, ağzından tek sözcük çıkmıyordu. Tatyana'nın ona inanacağını ve söyleyeceği yalanın kızcağızı kurtaracağını bilse bile o anda yalan söyleyemezdi... Tatyana'nın bakışına dayanabilecek durumda da değildi. Bir şey söylemedi ama Tatyana için bir şey söylemesine de gerek yoktu artık. Bu cevabı Litvinov'un susuşunda, onun bu suçlu, kaçırılan bakışlarında okumuştu... Kendini geriye attı, kitap elinden düştü... O ana kadar bir umut vardı içinde,

Litvinov da anlamıştı bunu. Tatyana’nın içinde bir umut olduğunu ve tüm yaptıklarının aslında ne kadar çirkin olduğunu anlamıştı artık!

Genç kızın ayaklarına kapandı.

— Tatyana’cığım! –diye haykırdı.– Seni bu durumda görmenin benim için ne dayanılmaz olduğunu bir bilseydin; benim... benim için... yaptığımı düşünmenin ne korkunç bir acı olduğunu bir bilseydin! Kalbim paramparça; kendimi tanıyamıyorum; kendimi, seni, her şeyimi kaybettim... Her şey mahvoldu. Her şey bitti artık Tatyana’cığım, her şey bitti! Benim... sana, en iyi dostuma, koruyucu meleğime!.. böyle bir darbe indirebileceğim aklıma gelir miydi! Seninle böyle konuşacağımı, dünkü gibi bir gün geçirebileceğimizi düşünebilir miydim!..

Tatyana kalkıp gitmek istedi. Litvinov eteğinin ucundan tutup durdurdu onu.

— Hayır, bir dakikacık daha dinle. Görüyorsun ayaklarına kapandım, ama özür dilemek için gelmedim sana... Affedemezsin sen beni, affetmemelisin de. Sana dostunun mahvolduğunu, bir uçurumun dibine doğru yuvarlanmakta olduğunu, seni de kendisiyle birlikte oraya sürüklemek istemediğini söylemek için geldim buraya... Benim kurtuluşum yok artık! Bundan sonra sen bile kurtaramazsın beni! Böyle bir şey isteyecek olsan, önce ben uzaklaştırırım seni kendimden... Yıkıldım ben Tatyana’cığım, bittim, kurtuluşum yok artık!

Litvinov’un yüzüne baktı Tatyana. Genç adamın ne dediğini tam anlayamamış gibi:

— Bittiniz mi? –diye mırıldandı.

— Evet Tatyana’cığım bittim, mahvoldum. Geçmişim, benim için değerli olan her şey, şimdiye kadar beni yaşatan

her şey yıkıldı, paramparça oldu; gelecekte beni nelerin beklediğini de bilmiyorum. Biraz önce, artık seni sevmediğimi söyledin... Hayır Tatyana, seviyorum seni, ama bambaşka, korkunç, karşı durulamaz bir duygu çullandı üzerime. Elimden geldiğince karşı koymaya, direnmeye çalıştım...

Tatyana ayağa kalktı. Kaşları çatıktı, soluk yüzü kararmıştı. Litvinov da kalktı.

— Başka bir kadını sevdiniz, –dedi.– Kim olduğunu da tahmin ediyorum... Dün karşılaştık onunla, öyle değil mi?.. Olsun varsın! Şimdi ne yapmam gerektiğini biliyorum. Bu duygunuzun değişmeyeceğini söylediğinize göre... (Tatyana bir an sustu; belki de bu son söylediğine Litvinov'un itiraz edeceğini umuyordu, ama Litvinov ağzını açmadı) Bana verdiğiniz sözü... size iade etmekten başka yapabileceğim bir şey kalmıyor.

Litvinov hak ettiği bu darbeyi uysalca kabulleniyormuş gibi başını önüne eğdi.

— Bana kızmakta haklısınız, –diye mırıldandı.– Beni yüreksizlikle... ihanetle suçlamakta da haklısınız.

Tatyana bir kez daha baktı Litvinov'un yüzüne.

— Kınamıyorum sizi Litvinov, –dedi.– Suçlamıyorum da. Ben de sizinle aynı fikirdeyim: En acı gerçek bile dün olanlardan iyidir. Bu olandan sonra neye benzerdi hayatımız!

Litvinov'un ruhundan hüzünlü bir yankı yükseldi: "Ya benim hayatım neye benzeyecek şimdi?"

Tatyana yatak odasının kapısına gitti.

— Rica ederim bir süre yalnız bırakın beni Grigori Mihayloviç. Gene görüşür, gene konuşuruz. Her şey hiç beklenmedik bir biçimde oldu. Biraz kendimi toparlamam

gerekiyor... Yalnız bırakın beni... gururumu düşünün... Daha sonra görüşürüz.

Tatyana böyle söyledikten sonra hemen yatak odasına girip arkasından kapıyı kilitledi.

Litvinov sersemlemiş, kendinde değilmiş gibi çıktı sokağa. Yüreğinin derinlerine karanlık, ağır bir şey çökmüştü sanki. Ancak birisinin boğazını kesen birinin hissedebileceği bir duygu vardı içinde; öte yandan nefret ettiği bir yükü nihayet atıp rahatlamış birinin duygusunu hissediyordu. Tatyana'nın yüce gönüllülüğü mahvetmişti onu; neyi kaybettiğini olanca ağırlığıyla hissediyordu... Peki şimdi ne olacaktı? Duyduğu pişmanlığa hüzün de karışmıştı; elinde kalmış son sığınağı orasıymış gibi İrina'nın yanına gidiyordu, ama ona da kızıyordu. Litvinov'un duyguları bir süredir daha bir karmaşık, içinden çıkılmaz hale gelmişti ve bu karmaşa ona acı veriyor, sinirlerini bozuyordu. Gırtlağına kadar tam bir kaosa gömülmüştü. Çok arzuladığı bir tek şey vardı: Nihayet yolunu bulmak, nasıl olursa olsun (yeter ki bu anlamsız karışıklık içinde dönüp durmasın) düz bir yola çıkmak istiyordu... Litvinov gibi olumlu düşünen insanların kendilerini tutkularına kaptırmamaları gerekir. Bu hayatlarının anlamını kökten değiştirir... Ama doğayı mantık, biz insanların mantığı yönlendirmez; onun kendine özgü, ancak bizi çarkları arasına alıp döndürmeye başladığında anlayabildiğimiz bir mantığı vardır.

Tatyana'dan ayrıldıktan sonra tek bir şey vardı Litvinov'un kafasında: İrina ile görüşmek... Doğru oraya gitti. Ama general oteldeydi, en azından otel kapıcısı öyle demişti. Yukarı çıkmak istemedi. Generalin yanında ikiyüzlülük edecek gücü olmadığını hissediyordu. Conversation'a doğru yürümeye başladı. Litvinov'un ikiyüzlülük etme güçsüzlüğünü o gün karşılaştığı Voroşilov ile Pişçalkin de hissetmişti. Litvinov onlardan birine içinin tef gibi boş, diğerine de insanı bayıltacak kadar can sıkıcı olduğunu

söylemişti. İyi ki Bindasov'la karşılaşmamıştı: Muhtemelen "grosser Scandal"[137] çıkardı. Litvinov'un bu davranışına iki genç de şaşırmıştı; hatta Voroşilov kendi kendine subaylık gururunun incinip incinmediğini bile sormuştu. Ama Gogol'ün Teğmen Pirogov'u gibi, bir kahvede birkaç sandviç yiyerek yatıştırmıştı kendini Litvinov. Orada otururken uzaktan, alacalı mantosuyla bir mağazadan ötekine koşan Kapitolina Markovna'yı gördü... Bu iyi yürekli, neşeli, yüce gönüllü yaşlı kadını görünce vicdanı sızladı. Sonra Potugin'i, onunla konuşmasını hatırladı... O anda elle tutulmaz, gözle görülmez, ama varlığından şüphe edilmeyecek bir esinti hissetti. Bu esinti yere vuran bir gölgeden gelmiş olsaydı yakalanamaz olabilirdi, ama o anda bunun İrina'dan geldiğini hissetmişti Litvinov... Gerçekten de birkaç adım ötesinde İrina karşısında duruyordu. Yanında da koluna girmiş bir kadın vardı. O anda göz göze geldiler. Besbelli Litvinov'un yüzünde değişik bir ifade olduğunu fark etmişti İrina. Schwarzwald işi küçük tahta saatlerin satıldığı bir tezgâhın önünde durdu; başıyla işaret ederek yanına çağırdı Litvinov'u ve ona küçük saatlerden birinin küçücük rakamlı sevimli kadranının üzerindeki boyalı guguk kuşunu gösterirken, başladığı cümlesini sürdürüyor gibi, her zamanki olağan sesiyle (böylesi daha az dikkati çekerdi çünkü):

— Bir saat sonra gelin, otelde yalnız olacağım, –dedi.

O sırada ünlü kadın avcısı Mösyö Verdier sokuldu İrina'nın yanına; giysisinin feuille morte[138] rengine hayran kaldığından, kaşlarının üzerine inen İspanyol şapkasının zarafetinden söz etmeye başladı... Litvinov kalabalığa karışıp uzaklaştı oradan.

XXI

İki saat sonra İrina kanepede Litvinov’un yanında, iki elini onun omzuna koymuş oturuyor, ona şöyle diyordu:

— Grigori neyin var? Hazır yanımızda kimse yokken söyle bana, hadi...

— Benim mi neyim var? –dedi Litvinov.– Mutluyum, mutluyum, işte o kadar...

İrina başını önüne eğip gülümsedi, derin bir soluk aldı.

— Sorumun cevabı değil bu sevgilim.

Litvinov düşündü.

—İlle de öğrenmek istiyorsan... (İrina gözlerini iri iri açıp başını hafifçe geri çekti) Bugün nişanlıma her şeyi söyledim.

— Nasıl her şeyi? Adımı da söyledin mi yoksa?

— İrina Tanrı aşkına, nasıl böyle bir şey düşünebiliyorsun! Ben nasıl senin...

Litvinov bunu söylerken ellerini bile çırpmıştı.

— Neyse affedersin... affedersin. Peki ne söyledin ona?

— Onu artık sevmediğimi.

— Nedenini sordu mu?

— Başka birini sevdiğimi, ayrılmak zorunda olduğumuzu saklamadım.

— Ee... ne dedi? Kabul etti mi?

— Ah İrina! Harika bir insandır o! Ruhu özveriyle, yüce gönüllülükle doludur!

— İnanırım, inanırım... Ama yapabileceği başka bir şey yoktu ki...

— Hayatını mahveden, kendini aldatan, acımasızca terk eden insana, yani bana ne en küçük bir sitemde bulundu, ne de acı bir söz söyledi....

İrina tırnaklarına bakıyordu.

— Söylesene Grigori, seviyor muydu seni?

— Evet İrina, seviyordu...

Bir şey söylemedi İrina, eteğini düzeltti,

— Doğrusunu istersen, –diye başladı,– neden ona açıklamada bulunmayı gerekli gördüğünü tam anlayabilmiş değilim.

— Ne demek neden İrina? Ona, onun gibi temiz, saf bir insana yalan söylememi, ikiyüzlülük etmemi ister miydin? Sanıyor musun ki...

İrina Litvinov'un sözünü kesti:

— Benim bir şey sandığım yoktu. İtiraf edeyim ki onu pek az düşünüyordum... Aynı anda iki kişiyi birden düşünemem ben.

— Yani demek istiyorsun ki...

İrina Litvinov'un sözünü bir kez daha kesti:

— Peki sonuç ne oldu? Senin o saf, temiz dediğin kız gidiyor mu buradan?

— Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum, –dedi Litvinov.– Bir kez daha görüşmeliyim onunla. Burada kalacağını

sanmıyorum.

— Demek öyle! Yolu açık olsun öyleyse!

— Evet, kalmaz burada, gider. Zaten şimdi benim düşündüğüm de o değil. Ben şimdi senin söylediğini, verdiğin sözü düşünüyorum.

İrina kaşlarının altından şöyle bir baktı Litvinov'a.

— Nankör! Hâlâ memnun değil misin?

— Hayır İrina, değilim. Beni mutlu ettin, ama gene de memnun değilim. Sanırım anlıyorsundur beni.

— Yani ben...

— Evet anlıyorsun beni. Dediklerini, bana neler yazdığını hatırla. Başkasıyla paylaşamam ben seni. Hayır, hayır, zavallı bir gizli âşık rolünü kabul edemem. Yalnızca kendi hayatımı değil, bir başkasının hayatını da serdim ayaklarının altına, her şeyden vazgeçtim, geri dönmemek üzere, acımadan her şeyi gözden çıkardım, parça parça ettim. Ayrıca verdiğin sözü tutacağına, hayatını benimkiyle birleştireceğine inanıyorum... bundan kuşkum da yok...

— Seninle gelmemi mi istiyorsun? Buna hazırım... (Litvinov büyük bir coşkuyla kapandı İrina'nın ellerine.) Hazırım, verdiğim sözden de dönmüş değilim. İyi ama karşı karşıya kalacağın zorlukları iyice düşünüp... maddi imkânları hazırladın mı?

— Ben mi? Henüz bir şey düşünmüş, hazırlamış değilim. Yeter ki sen "evet" de, yapmam gerekenleri söyle, bir aya kalmaz her şey hazır olur...

— Bir aya mı? İki hafta sonra İtalya'ya gidiyoruz biz.

— İki hafta da yeter bana. Ah İrina! Önerimi soğuk karşılar gibisin. Belki de fazla hayalperest buluyorsundur beni. Ama

çocuk değilim ben. Hayallerle yaşamaya alışık değilim. Bunun ne ürkütücü bir adım olduğunu, üzerime ne büyük bir sorumluluk aldığımı biliyorum. Ancak başka çıkar yolum yok. Ayrıca, senin için kurban ettiğim o kızın gözünde aşağılık bir yalancı olmayı sürdürmemek için geçmişimle bütün bağlarımı koparıp atmam gerekecek...

Birden şöyle bir doğruldu İrina. Gözleri çakmak çakmaktı.

— Beni bağışlayın Grigori Mihayloviç! –dedi.– Kararımı verir, bir erkeğe gidecek olursam, o erkek bunu benim için, yalnızca benim için yapan bir erkek olacaktır; yoksa damarlarında kan yerine su ve süt, du lait coupé[139] dolaşan uyuşuk bir kızın karşısında küçük düşmekten korkan bir erkek değil! Ayrıca şunu da söyleyeyim size: Doğrusu yakınlık gösterdiğim bir erkeğin acınmayı hak ettiğini, zavallı bir durumda olduğunu ilk kez duyuyorum. Biliyorum, bundan daha zavallı bir rol de vardır: Ruhunda nelerin olup bittiğinden haberi olmayan bir insanın oynadığı rol!

Bu kez Litvinov şöyle bir doğruldu.

— İrina... –diye başlayacak oldu.

Ama İrina birden ellerini alnına bastırdı, titreyerek Litvinov'un göğsüne koydu başını, kadınlarda pek görülmeyen bir güçle boynuna sarıldı.

— Bağışla beni, bağışla beni! –diye başladı titreyen bir sesle.– Affet beni Grigori! Şımarık, iğrenç, kıskanç, kötü bir kadın olduğumu görüyorsun işte! Senin yardımına, hoşgörüne ne kadar ihtiyacım olduğunu görüyorsun! Kurtar beni Grigori, bütünüyle mahvolmadan önce çıkar al beni bu dipsiz uçurumdan! Bu insanlardan, bu dünyadan uzak bir yere, güzel, özgür bir dünyaya kaçalım... Senin İrina'n orada belki onun için yapacağın fedakârlıkları sonunda hak edecektir... Gücenme bana, bağışla beni sevgilim. Şunu da

bil ki ne dersen yapacağım, beni götüreceğin her yere seninle geleceğim!

Litvinov'un yüreği altüst olmuştu. İrina genç, kıvrak bedenini Litvinov'un bedenine daha güçlü bastırıyordu. Litvinov eğilip onun hoş kokulu, dağınık saçlarını kokladı. Minnet duygusunun sarhoşluğuyla, tutkusuyla cesaretlenip İrina'nın saçlarını okşamaya, öpmeye başladı.

— İrina, İrina, meleğim benim...

Birden başını kaldırdı İrina, kulak kabarttı...

— Kocamın ayak sesi bu, –diye fısıldadı.– Odasına geçti...

Hemen uzaklaştı Litvinov'un yanından, koltuğa oturdu. Litvinov kalkacak oldu...

İrina gene fısıldayarak:

— Nereye gidiyorsun? –dedi.– Otur. Senden kuşkulanıyor zaten. Yoksa korkuyor musun ondan? –İrina kapıdan gözünü ayırmıyordu.– Evet kocam bu; şimdi buraya gelir. Bir şeyler anlat bana, konuş benimle. –Litvinov hemen o anda anlatacak bir şey bulamamıştı; İrina sesini yükseltti:– Yarın tiyatroya gelmeyecek misiniz? "Le Verre d'eau" oynuyor. Eski bir oyun... Plessi de rolünü pek abartıyor... –Sesini alçaltıp ekledi:– Sıtma nöbeti geçiriyor gibiyiz; böyle olmaz... Önce her şeyi etraflıca düşünmeliyiz. Yalnız, uyarayım seni, benim bütün param kocamdadır; mais j'ai mes bijoux.[140] İstersen İspanya'ya gideriz. –Tekrar yükseltti sesini:– Şu artistler de neden hep şişman olurlar? Sözgelimi, Madeleine Brohan... –Tekrar alçak sesle ekledi:– Hadi bir şeyler söylesene, öyle sessiz oturma. Başım dönmeye başladı. Ama bana güvenmelisin... Yarın nereye geleceğini bildiririm sana. Ama nişanlına her şeyi anlatman hiç iyi olmamış... –Birden haykırdı:– Ah, mais c'est charmant![141]

Sinirli sinirli gülümseyerek şalının dantelini çekip kopardı. Bitişik odadan Ratmirov'un sesi duyuldu:

— Girebilir miyim?

— Elbette... buyurun.

Kapı açıldı, general eşikte göründü. Litvinov'u görünce yüzünü buruşturdu, ama gene selam verdi, yani bedeninin üst bölümünü hafifçe eğdi.

— Konuğun olduğunu bilmiyordum, je vous demande pardon de mon indiscrétion.[142] Baden'inizde hâlâ eğlenebiliyor musunuz bay... Litvinov?

General Ratmirov Litvinov'un adını o anda hatırlayamamış gibi, bir an duraksadıktan sonra söylüyordu hep... Selam verirken şapkasını abartılı biçimde kaldırmakla da onu küçümsediğini belirtmek ister gibiydi.

— Burada sıkılmıyorum ben, bay le général.

— Gerçekten mi? Ben çok sıkıldım. Yakında gidiyoruz buradan, öyle değil mi İrina Pavlovna. Assez de Baden comme ça.[143] Bu arada sizin şansınıza oynadım ve beş yüz frank kazandım.

İrina elini cilveli bir tavırla uzattı kocasına.

— Nerede paralar? Versenize... Harçlık yaparım.

— Sonra... sonra... Ne o, bay... Litvinov, gidiyor musunuz?

— Evet efendim, gördüğünüz gibi kalktım.

Ratmirov bedeninin üst bölümünü gene hafifçe eğdi.

— Yakında görüşmek üzere!

— Güle güle Grigori Mihayloviç, –dedi İrina da.– Sözümü tutacağım...

— Ne sözü? Öğrenebilir miyim? –diye sordu kocası.

İrina gülümsedi.

— Hiç canım... aramızda önemsiz bir şey. C’est à propos du voyage... où il vous plaira.[144] Stahl’ın eserini bilirsin...

— Ah! Bilmez olur muyum... Harika gravürler vardı.

Ratmirov karısından hoşnut görünüyordu: Ona “sen” diye hitap ediyordu.

XXII

Litvinov sokakta yürürken, huzursuzluğunun tekrar kabardığını hissediyor, “En iyisi hiç düşünmemek, en doğrusu bu,” diye geçiriyordu içinden. “Karar verildi artık. Sözünü tutacaktır. Bu durumda bana kalan, her türlü hazırlığı yapmak... Ama sanki biraz kararsızdı İrina...” Başını salladı Litvinov. Kendi düşünceleri ona da sanki biraz garip, biraz gergin, gerçekle çelişir gibi geliyordu. Aynı düşünce üzerinde uzun süre durmaya gelmez: Düşünceler kaleydoskopların renkli, küçük camlarından görünür gibi gittikçe değişir, hareket ederler... Bir bakarsın, gördüğün şekiller değişmiş... Litvinov’un üzerine ağır bir yorgunluk çökmüştü... Bir saatçik olsun dinlenebilse ne iyi olurdu... Ama ya Tatyana? Birden ürperdi, düşünmeyi kesip uysalca otele doğru yürümeye başladı. Şimdi yalnızca bir şey vardı kafasında: Bugün top gibi bir o yana, bir bu yana koştuğunu düşündü... Olsun varsın, hiç önemli değildi: Her şeyi bitirmesi gerekiyordu. Otele varınca gene öyle uysalca, neredeyse hiç heyecanlanıp endişelenmeden dosdoğru Tatyana’nın yanına gitti.

Kapitolina Markovna karşıladı onu. Litvinov daha ilk bakışta her şeyden haberi olduğunu anlamıştı. Ağlamaktan gözleri şişmişti zavallının. Ak düşmüş karmakarışık saçlarının çevrelediği kıpkırmızı yüzünde yılgınlığın korkusu, hüznü ve sınırsız bir şaşkınlığın üzüntüsü vardı. Litvinov’a doğru yürüyecek olmuş, ama birden durmuştu. Litvinov’a titreyen dudaklarını ısırarak, hem yalvarmak, hem onu öldürmek, hem bütün bunların bir rüya, imkânsız bir şey, bir yalan olduğuna inanmak ister gibi bakıyordu.

— Sonunda gelebildiniz... geldiniz işte, geldiniz...

O anda bitişik odanın kapısı açıldı, ağır ağır yürüyerek Tatyana girdi. Yüzü bembeyazdı, ama sakin görünüyordu. Bir kolunu teyzesinin boynuna dolayarak onu yanına oturttu.

Kapının yanında kendinde değilmiş gibi kıpırdamadan duran Litvinov'a döndü.

— Siz de oturun Grigori Mihayloviç, –dedi.– Sizinle bir kez daha görüşebildiğime sevindim. Kararınızı, ortak kararımızı teyzeme anlattım, yürekten onaylıyor kararımızı... Tek yanlı bir sevgi mutluluk getirmez, tek yanlı saygı da yetersizdir ("saygı" sözcüğünü duyunca Litvinov elinde olmadan başını önüne eğmişti), hem sonra pişmanlık yaşamaktansa şimdiden ayrılmaktır iyi olan. Öyle değil mi teyzeciğim?

— Evet, elbette, –dedi Kapitolina Markovna.– Elbette Tatyana'cığım, senin değerini bilmeyen biri... öyle karar verdiyse...

Tatyana teyzesinin sözünü kesti:

— Teyzeciğim, teyzeciğim, bana verdiğiniz sözü unutmayın. Her zaman şöyle demiyor muydunuz bana: "Tatyana, her şeyden önce gerçek gelir, gerçek ve özgürlük." Ama her zaman tatlı olmuyor gerçek, özgürlük de öyle... Bunu bilmedikten sonra ne yararları olur zaten?

Kapitolina Markovna'nın ak saçlarını sevgiyle öptükten sonra Litvinov'a dönerek devam etti:

— Teyzemle karar verdik, Baden'den ayrılıyoruz... Sanırım hepimiz için böylesi daha iyi olacak.

Boğuk bir sesle sordu Litvinov:

— Ne zaman gidiyorsunuz?

Biraz önce İrina'nın da ona aynı şeyi söylediğini hatırlamıştı.

Kapitolina Markovna cevap vermek için öne atılacak olduysa da Tatyana omzuna hafifçe dokunup engel oldu ona.

— Sanırım çok yakında, –dedi.

Litvinov gene o boğuk sesiyle sordu:

— Nereye gitmeyi düşündüğünüzü sormama izin verir miydiniz?

— Önce Dresden'e, sonra belki de Rusya'ya.

Kapitolina Markovna öne atılıp yüksek sesle sordu:

— Bu durumda neden öğrenmek istiyorsunuz bunu Grigori Mihayloviç?

Tatyana tekrar susturdu teyzesini:

— Teyzeciğim, teyzeciğim...

Kısa süren bir sessizlikten sonra,

— Tatyana Petrovna, –dedi Litvinov,– şu anda ne dayanılmaz ağır, acı duygular içinde olduğumu anlıyorsunuzdur...

Tatyana ayağa kalktı.

— Grigori Mihayloviç kapatalım bu konuyu... –diye mırıldandı.– Rica ediyorum, sizin için öyle değilse bile, benim için çok ağır olan bu konuyu kapatalım. Sizi daha dün tanımadım, şu anda neler hissetmekte olduğunuzu da çok iyi anlıyorum. Ama konuşmanın, yaralarımızı deşmenin bir yararı yok... (Sustu Tatyana: İçinde kabaran heyecanı bastırmaya, taşan gözyaşlarını içine akıtmaya çalıştığı belliydi. Sonunda başardı bunu.) İyileştiremeyeceğiz bir yarayı deşmenin ne gereği var? Her şeyi zamana bırakalım. Ama şimdi bir ricam olacak sizden Grigori Mihayloviç; size bir mektup vereceğim, onu postaya atınız, bu iyiliğinizi esirgemeyin benden. Benim için çok önemli bir mektuptur

bu. Ne yazık ki şu anda teyzemle benim hiç zamanımız yok... Çok minnettar olacağım size. Bir dakika bekleyin... hemen getiriyorum.

Kapının eşiğinde bir an durdu Tatyana, Kapitolina Markovna'ya endişeyle baktı. Ama teyzesi çatık kaşlarında, kısılmış dudaklarında sert bir ifadeyle, öylesine ciddi, sert oturuyordu ki, Tatyana ona yalnızca başını eğerek bir işaret yapmakla yetinerek çıktı.

Ne var ki Tatyana arkasından kapıyı kapar kapamaz Kapitolina Markovna'nın yüzündeki sert, ciddi ifade bir anda kayboldu. Ayağa kalkıp parmaklarının ucuna basarak Litvinov'un yanına geçti, iyice eğilip Litvinov'un gözlerinin içine bakmaya çalışarak titrek, hıçkırıklı bir fısıltıyla konuşmaya başladı:

— Aman Tanrım, nedir bunlar Grigori Mihayloviç: Rüya mı görüyorum ben? Tatyana'cığımdan ayrılıyorsunuz, artık sevmiyorsunuz onu, verdiğiniz sözden dönüyorsunuz! Hem de bunu siz yapıyorsunuz Grigori Mihayloviç! Duvar gibi sağlam, güvenilir Grigori Mihayloviç!.. –Bir an sustu Kapitolina Markovna ama Litvinov'un bir şey söylemesini beklemeden ekledi:– Bunu yapmakla öldürüyorsunuz onu Grigori Mihayloviç. (Yanaklarından aşağı gözyaşları damla damla iniyordu) Böyle sakin göründüğüne bakmayın siz, nasıl bir kişiliği olduğunu bilirsiniz! Hiçbir zaman yakınmaz; kendine acımaz, başkalarının ona acıması gerekir! Bakın ne diyor bana: “Onurumuzu korumalıyız teyzeciğim!” Oysa önümde ölümden başka bir şey görmüyorum ben, o hâlâ onurdan söz ediyor... –Bitişik odada Tatyana'nın sandalyeyi yere vurduğu duyuldu. Kapitolina Markovna sesini daha da alçaltıp sürdürdü konuşmasını:– Evet, ölüm görüyorum önümüzde... Ne olmuş olabilir? Büyü mü yaptılar size yoksa? Daha düne kadar ne güzel, duygulu mektuplar yazıyordunuz ona? Hem sonra, dürüst bir insanın yapacağı şey mi bu? Bilirsiniz, körinançları olmayan, esprit fort[145] bir kadınım

ben. Tatyana’cığımı da öyle yetiştirdim, onun da özgür bir ruhu vardır...

Bitişik odadan Tatyana’nın sesi duyuldu:

— Teyzeciğim!

— Ama insanın verdiği söz, onun görevidir Grigori Mihayloviç. Özellikle de sizin, bizim gibi insanlar için... Görevimizi unutacak olursak neyimiz kalır? Geçici bir arzu, bir heves gibi boşlayamayız verdiğimiz sözü! Vicdansızlık olur bu... hatta bir cinayettir. Bu mudur sizin özgürlük dediğiniz?

Tatyana’nın sesi tekrar duyuldu:

— Teyzeciğim lütfen buraya gelir misin?

— Geliyorum yavrum, hemen geliyorum... –Kapitolina Markovna Litvinov’un elini tuttu.– Anladığım kadarıyla kızıyorsunuz Grigori Mihayloviç... (Litvinov’un içinden “Ben mi?! Ben mi kızıyorum?!” diye haykırmak geldi, ama dili tutulmuş gibi bir şey söyleyemedi.) Sizi kızdırmak istemiyorum Grigori Mihayloviç... Tanrım! Benim yapabileceğim bir şey mi bu? Tersine yalvarmak istiyorum size: Henüz vakit varken düşünün biraz, mahvetmeyin kızcağızı, kendi mutluluğunuzu da mahvetmeyin. O hâlâ seviyor sizi Grişa, sana güveniyor, henüz her şey mahvolmuş değil! O seni hiç kimsenin, hiçbir zaman sevemeyeceği kadar seviyor! Bırak şu uğursuz Baden-Baden’i! Birlikte gidelim buradan, kurtar kendini bu büyüden, en önemlisi de: Acı bize, acı...

Tatyana bitişik odadan bu kez sabırsızca seslendi:

— Ama teyzeciğim!

Kapitolina Markovna’nın onu dinlediği yoktu. Israrla sürdürüyordu konuşmasını:

— Yalnız “evet” de sen! Gerisini bana bırak... En azından “evet” anlamında başını salla yeter! Hiç değilse bir kerecik salla... işte şöyle, bir kerecik!

Litvinov’un o anda ölmeye bile razı olduğu belliydi, ama “evet” diyememiş, başını da sallayamamıştı.

Tatyana elinde bir mektupla girdi. Kapitolina Markovna Litvinov’un yanından hemen uzaklaştı. Başını öte yana çevirip, oradaki hesap makbuzlarını, kâğıtları inceliyormuş gibi masanın üzerine eğildi.

Litvinov’un yanına gitti Tatyana.

— Buyurun, size sözünü ettiğim mektup... Hemen postaneye gideceksiniz, değil mi?

Litvinov başını kaldırdı... Karşısında onunla ilgili kararı verecek gerçek bir yargıç duruyordu sanki. Tatyana şimdi daha uzun boylu, endamlı görünmüştü ona. Genç kızın olağanüstü bir güzellikle parlayan yüzü bir heykeli andırmaktaydı. Göğsü inip kalkmıyordu. Antik heykellerin üzerindeki hiton[146] gibi topuklarına kadar kat kat dökülen tek renk, dar bir giysi vardı. Tatyana tam karşıya (ama Litvinov’a değil) bakıyordu. Dümdüz, soğuk bakışı da bir heykelin bakışı gibiydi. Litvinov onun bu bakışında kendisi için verilen hükmü görmüştü. Eğilip Tatyana’nın ona uzattığı kıpırtısız elinden mektubu aldı, bir şey söylemeden çıktı.

Kapitolina Markovna Tatyana’ya koştu, ama Tatyana onun kendisini kucaklamasına izin vermedi, uzaklaştırdı onu, başını önüne eğdi, yüzü kıpkırmızı oldu, “Acele edelim!” diyerek yatak odasına yürüdü. Kapitolina Markovna başını önüne eğip onu izledi.

Tatyana’nın Litvinov’a verdiği mektubun üzerinde, Tatyana’nın Dresdenli ahbaplarından, mobilyalı küçük dairelerini kiraya veren bir kadının adresi vardı. Litvinov

mektubu posta kutusuna attı. Bu küçük kâğıt parçasıyla birlikte bütün geçmişini, bütün hayatını mezara atmış gibi geldi ona. Kent dışına çıktı, bağlar arasında dar patikalarda uzun uzun dolaştı. İnsanın çevresinde vızıldayıp duran sırnaşık bir yaz sineği gibi bir türlü kurtulamadığı kendini küçümseme duygusuna kapılmıştı. Tatyana ile bu son görüşmesinde berbattı... Otele döndükten bir süre sonra otel görevlisine Tatyana ile Kapitolina Markovna'yı sorunca, o otelden ayrıldıktan hemen sonra hanımların tren istasyonuna götürülmelerini istediklerini, posta treniyle bilinmeyen bir yere gittiklerini söylediler. Daha sabahtan eşyaları hazırmış, hesabı da gene sabahtan ödemişler.

Anlaşılan Tatyana Litvinov'u otelden uzaklaştırmak amacıyla mektubu postaya atmasını rica etmişti ondan.

Litvinov otel kapıcısına, hanımların kendisine bir not bırakıp bırakmadıklarını sordu. Kapıcı bir şey bırakmadıklarını söyledi, onun bu sorusuna şaşırmıştı bile. Besbelli bir haftalığına tutulan daireden kadınların ansızın ayrılmaları onun da tuhafına gitmişti. Litvinov dönüp odasına çıktı, kapıyı kilitledi.

Ertesi güne kadar hiç çıkmadı odasından: Gecenin büyük bölümünü masanın başında geçirdi, uzun süre yazdı, yazdıklarını yırttı, tekrar yazdı...

İşini bitirdiğinde ortalık aydınlanıyordu. İrina'ya bir mektup yazmıştı.

XXIII

Litvinov'un İrina'ya yazdığı mektup şöyleydi:

"Nişanlım dün gitti: Onunla bir daha görüşmeyeceğiz... Nerede olacağını bile kesin bilmiyorum. Şimdiye kadar istediğim, benim için değerli olan her şeyi beraberinde götürdü. Onunla birlikte bütün tasarılarım, düşüncelerim, emellerim kayboldu. Bütün çalışmalarım yok oldu, onca yıl süren emeklerim bir hiçe dönüştü. Çalışmalarımın bir anlamı, işe yararlığı kalmadı; benim olan ne varsa öldü ve eski benle birlikte dün mezara kondu. Dehşet içinde hissediyorum bunu, görüyorum, biliyorum... ama buna hiç üzülmüyorum. Yakınmak için yazmıyorum bunları sana... Sen beni severken hiçbir şeyden yakınamam İrina! Yalnızca şunu söylemek istedim sana: Duman ve küle dönen geçmişimden, bütün bu söylediklerimden, umutlarımdan, çabalarımdan yalnızca canlı, sarsılmaz bir şey kaldı: Sana olan aşkım... Bu aşktan başka hiçbir şeyim yok benim. Bu aşkın benim tek hazinem olduğunu söylemem bile az. Tüm varlığımla bu aşkın içindeyim, bu aşk da benim içimde... Geleceğim, inancım, umudum, kutsalım, vatanım bu aşk işte! Beni tanıyorsun İrina, bu tür sözlerin bana ne yabancı, ne ters geldiğini bilirsin. Duygularımı anlatmaya çalıştığım sözcükler ne denli güçlü olursa olsun, onların içtenliğinden kuşku etmez, onları abartılı bulmazsın. Bunları söyleyen bir an heyecana kapılıp sana duygularını açan, düşünmeden yeminler eden bir çocuk değildir İrina; yaşını başını almış bir erkek, neredeyse dehşet içinde, yürekten inandığı şeyleri söylüyor sana. Evet, aşkın bendeki her şeyin yerini aldı, her şeyin, her şeyin! Her şeyimsin sen benim! Şimdi kendin karar ver: Her şeyimi başkasının elinde bırakabilir miyim, seni kendisinin saymasına izin verebilir miyim? Bütün varlığınla benimken

onun yanında olmana, her şeyimin, kalbimin, kanımın onun olmasına nasıl katlanabilirim?.. Ben... ne olacağım? Ne yapacağım? Uzaktan izleyen biri... Kendi hayatını uzaktan izleyen bir seyirci mi? Hayır, bu imkânsız, imkânsız! Onsuz soluk bile alamayacağın bir şeyin gizlice parçası olmak... Yalan bu, ölüm... Hiç hakkım olmamasına karşın, senden ne büyük bir fedakârlık beklediğimin farkındayım. Böylesine bir şeyi istemek hakkını ne verebilir bana? Ama bencilliğimden istemiyorum bunu. Bir bencil kolaylıkla, rahatça söz konusu bile etmeyebilirdi bu sorunu. Evet kolay bir şey değil senden istediğim, bunun seni korkutmasına da şaşmam. Yaşamak zorunda olduğun hayattan nefret ediyorsun, sosyete sıkıyor seni; peki bu sosyeteden ayrılabilecek misin? Başına koyduğu tacı ayaklarının altına alabilecek misin? Toplumun düşüncesine, nefret ettiğin o insanların düşüncesine karşı durabilecek misin? Sor kendine İrina, kaldıramayacağın yükün altına girme... Seni suçlamak istemiyorum ama şunu unutma: Daha önce de parlak hayatın çekiciliğine kaptırmıştın kendini. Kaybedeceğin şeyin çok azını sağlayabilirim ben sana! Şu son söyleyeceğimi de hiç unutma: Bugün ya da yarın her şeyi bırakıp benimle gelecek gücü kendinde bulamıyorsan –ne açık konuştuğumu, kendime nasıl acımadığımı görüyorsun işte– geleceğin belirsizliğinden, uzaklara gitmekten, yalnızlıktan, insanların seni suçlamalarından korkuyorsan; kısacası kendine güvenemiyorsan hemen şimdi açıkça söyle bunu bana, hemen senden uzaklaşır, çeker giderim... Ruhum paramparça, ama benden gerçeği gizlemediğin için sana saygı duyarak giderim... Benim güzel, ışıltılı kraliçem, benim gibi küçük, cansız bir adamı gerçekten sevdiysen ve gerçekten hayatını onunla paylaşmak istiyorsan ver elini bana ve birlikte zorlu yolculuğumuza çıkalım! Yalnız kararım kesindir: Ya hep, ya hiç! Bir çılgınlık bu, biliyorum... ama başka türlüsü gelmez elimden İrina! Seni çok seviyorum!

Senin G. L.”

Bu mektup Litvinov’un da pek hoşuna gitmemişti. Söylemek istediklerini tam olarak dile getirememişti. Yer yer tumturaklı, yer yer beylik deyimler vardı mektupta. Ayrıca gece yazıp yırttığı mektupların çoğundan farklı da değildi kuşkusuz. Ama yazdığı son mektuptu bu, en önemlisi de artık yazılmıştı... Yorgun, bitkin, son derece üzgün olan Litvinov başkaca bir şeyler düşünüp yazacak durumda da değildi. Üstelik içindekileri edebi bir dille açıklama yeteneğinden de yoksundu ve onun durumunda olan her insan gibi, üslup üzerinde durma alışkanlığı yoktu. Kuşkusuz ilk yazdığı mektup en güzeliydi: Yüreğinden gelen en ateşli duygularını dökmüştü o mektubuna. Ne olursa olsun son yazdığı mektubu İrina’ya gönderdi Litvinov.

Kısa bir notla cevap verdi İrina:

“Bugün bana gel, kocam bütün gün otelde olmayacak. Mektubun çok heyecanlandırdı beni. Hep düşünüyor, düşünüyorum... Düşünmekten başım dönmeye başladı. Çok kötü durumdayım, ama beni seviyorsun ve ben de mutluyum. Mutlaka gel.

Senin İ.”

Litvinov yanına girdiğinde İrina odasında oturuyordu. Bir gün önce Litvinov’u merdivende bekleyen on üç yaşındaki kız çocuğu getirmişti onu oraya. Masada İrina’nın önünde dantel dolu yarım daire biçiminde bir kutu açık duruyordu. İrina dalgın dalgın, bir eliyle dantelleri seçip ayırıyordu. Öteki elinde Litvinov’un mektubu vardı. Biraz öncesine kadar ağladığı belliydi: Kirpikleri ıslak, gözkapakları şişti; yanaklarında gözyaşlarını silmemişti.

Litvinov kapının eşiğinde duruyordu, İrina onun geldiğini fark etmemişti.

Şaşkınlık içinde sordu Litvinov:

— Ağlıyor musun?

İrina irkildi, saçlarını düzeltti, gülümsedi.

Tekrar sordu Litvinov:

— Neden ağlıyorsun?

İrina bir şey söylemeden başıyla elindeki mektubu gösterdi.

Litvinov bir süre bekledikten sonra,

— Bunun için mi?.. –dedi.

İrina yanında yer gösterdi ona.

— Gel, şuraya otur. Elini ver bana. Evet, ağlıyordum... Neden şaşırdın? –Tekrar mektubu gösterdi.– Kolay mı sanıyorsun sen bunu?

Litvinov oturdu.

— Bunun hiç de kolay bir şey olmadığını biliyorum İrina. Mektubumda ben de aynı şeyi söylüyorum sana... Durumunu anlıyorum. Ama bana olan aşkının benim için ne kadar önemli olduğunu biliyorsan, yazdıklarım seni inandırdıysa, şu anda gözyaşlarını gördüğümde neler hissettiğimi anlamış olmalısın. Bir sanık olarak geldim buraya ve verilecek hükmü bekliyorum. Ölüm mü, yaşam mı? Senin kararın belirleyecek bunu. Yalnız öyle bakma bana... Bu bakışın bana geçmişi, Moskova'daki o bakışını hatırlatıyor.

İrina kendi bakışlarında kötü bir şey hissetmiş gibi birden kıpkırmızı kesildi, başını öte yana çevirdi.

— Sen ne diyorsun Grigori? Utanmıyor musun böyle şeyler söylemeye? Cevabımı öğrenmek istiyorsun... Yoksa kuşkun mu var kararımdan? Gözyaşlarım şaşırtıyor seni... Anlamamışsın demek neden gözyaşı döktüğümü. Mektubun çok düşündürdü beni canım. Bak benim aşkımın sende her

şeyin yerini aldığını, şimdiye kadar yaptıklarının artık işe yaramayacağını yazıyorsun. Şimdi sorarım sana, bir erkek yalnızca aşkla yaşayabilir mi? Sonunda aşktan sıkılmaya başlamaz mı? Bir şeyler yapma ihtiyacını duymaz mı? Nihayet ona bu aşkı tattıran kadını bunun için suçlamaz mı? Beni korkutan bu düşünce, bundan korkuyorum işte; yoksa senin geleceğe ilişkin düşüncelerinden değil.

Litvinov dikkatli baktı İrina'nın yüzüne. İrina da gene öyle dikkatli bakıyordu ona. Sanki ikisi de karşısındakinin ruhunun derinlerine inmek, ne düşündüğünü anlamak istiyordu.

— Boşuna korkuyorsun, –diye başladı Litvinov.– Belki de iyi anlatamadım düşüncemi. Sıkılmak mı dedin? Bir şeyler yapma ihtiyacını duymak mı? Senin aşkınının bana kazandıracağı yepyeni güçlerle mi boş duracağım? Ah İrina, inan senin aşkın bütün dünyamdır benim, neler yapabileceğimi ben bile düşünemiyorum!

İrina bir süre düşündü.

— Nereye gideceğiz? –diye fısıldadı.

— Nereye mi? Bunu sonra konuşuruz. Ama, demek... demek kabul ediyorsun? Kabul ediyor musun İrina?

Litvinov'un yüzüne baktı İrina.

— Mutlu olacak mısın? –diye sordu.

— Ah İrina!

— Hiçbir şey için üzülmeyecek misin? Hiçbir zaman mı?

İrina dantellerin olduğu kutunun üzerine eğildi, tekrar onları elden geçirmeye başladı.

— Böyle bir anda bu saçma şeylerle ilgilendiğim için bağışla beni canım... Bir hanımefendinin balosuna gitmem

gerekiyor, bu döküntüleri göndermişler bana, içlerinden birini seçmeliymişim. –Birden yükseltti sesini İrina:– Ah! Bugün çok kötüyüm.

Yüzünü kutunun kenarına dayadı. Yeniden yaşlar boşaldı gözlerinden... Geri çekildi: Gözyaşları dantellerin üzerine gelebilirdi.

— İrina, gene ağlıyorsun, –dedi Litvinov telaşla.

— Evet, gene... –dedi İrina.– Ah Grigori, bana da, kendine de acı çektirme!.. Rahat olalım! Ağlarsam, bırak ağlayayım! Gözyaşlarımın neden aktığını kendim biliyor muyum sanki? Biliyorsun, kararımı biliyorsun, değişmeyeceğinden de eminsin; evet, hazırım... nasıl demiştin?.. ya hep ya hiç... başka ne var? Her şeye hazırım! Özgür olalım! Karşılıklı zincirlere ne gerek var? İşte bir aradayız, beni seviyorsun; ben de seni seviyorum... Hâlâ birbirimizi denemeye, düşüncelerimizi anlamaya çalışmak niye? Bak bana, sana olduğumdan başka türlü görünmek istemedim. Aile bağlarımı koparmamın benim için çok zor olacağını bir sözcükle bile ima etmedim sana... Ama kendimi de aldatmıyorum. Suçlu olduğumu, kocamın beni öldürme hakkı olduğunu da biliyorum. Ne önemi var? Gene de özgür olalım diyorum! Gün de bizim, yaşam da...

İrina ayağa kalktı, gözlerini kısıp neredeyse gülümseyerek yukarıdan aşağı baktı Litvinov’a, birkaç gözyaşı damlasının parıldadığı yüzüne düşmüş uzun buklesini dirseğine kadar çıplak koluyla geriye attı. Geniş dantelli bir başörtüsü masanın üzerinden kayıp yere, İrina’nın ayaklarının dibine düştü. İrina küçümser bir tavırla üzerine bastı.

— Bugün hoşlanmadın mı benden yoksa? –dedi.– Dünden bugüne çirkinleştim mi? Söylesene, bu kadar güzel kol gördün mü hiç? Ya böyle saç? Söyle seviyor musun beni?

Kollarını Litvinov’un boynuna doladı, başını göğsüne bastırdı, tokası açılıp kaydı, yere düştü, hoş kokulu saçları dalga dalga döküldü Litvinov’un yüzüne.

XXIV

Litvinov odasında başı önünde, düşüncelere dalmış, bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Şimdi artık teoriden uygulamaya geçme, bilinmeyen bir yere gidip oraya yerleşme imkânlarını, yollarını araştırma zamanı gelmişti... Ama ne gariptir, onca ısrarla istediği kararın gerçekten, kesin olarak verilip verilmediği üzerine kafa yorduğu kadar, bu yolların, imkânların üzerinde durmuyordu. Dönüşü olmayan, kesin söz söylenmiş miydi? Ama ayrılırlarken şöyle demişti ona İrina: "Ne yapacaksan yap, her şey hazır olduğunda bana haber ver." Elbette söylenmişti! Kuşkuya yer yoktu artık... İşe girişmek gerekiyordu. Litvinov da –şimdilik– düşüncede bile olsa işe girişti. Önce para sorununu çözmeliydi. Yanında bin üç yüz yirmi sekiz gulden vardı, bu Fransız parasıyla iki bin sekiz yüz elli beş frank ederdi ki, önemli bir miktar olmasa da ilk ihtiyaçlarını karşılamaya yeterdi. Babasına hemen bir mektup yazması, ondan elinden geldiğince yüklü miktarda para göndermesini istemesi gerekecekti. Babasının ormanı veya topraklarının bir bölümünü satması gerekebilirdi... Ama hangi gerekçeyle isteyecekti bunu? Neyse, bir gerekçe bulabilirdi. İrina kendisinin bijoux'dan[147] söz etmişti. Ama Litvinov'un bunu kesinlikle hesaba katmaması gerekiyordu: Kimbilir, kara bir günde işe yarayabilirlerdi... Ayrıca, elinde en azından dört yüz franka satabileceği çok kaliteli bir Cenevre saati de vardı... Litvinov bu arada bir bankere de uğramış, gerekirse faizle para alıp alamayacağı konusunda ağzını yoklamıştı. Ne var ki, Baden'de bankerler çok dolandırılmış oldukları için böyle konularda ince eleyip sık dokurlardı. Bu çeşit ağız aramalar karşısında hemen soğuk, ilgisiz bir tavır takınır, hiç renk vermezlerdi; hatta bazıları, yaptığınız masum şaka pek hoşlarına gitmiş gibi hiç çekinmeden yüzünüze gülerdi.

Litvinov –ne utançtı!– şansını rulette bile denedi. Yaşının karşılığı otuz numaraya bir taler koymuştu. Amacı elindeki parayı artırmak, yuvarlak bir rakama bağlamaktı. Parasını artıramasa da, fazla olan yirmi sekiz guldenini kaybederek yuvarlamayı başardı gerçekten. İkinci sorun da önemliydi: Pasaport. Gerçi kadınlar için pasaport pek o kadar zorunlu değildi, ayrıca hiç pasaport istemeyen ülkeler de vardı. Örneğin Belçika, İngiltere... Hem yabancı pasaport almak da mümkündü. Bütün bunları etraflıca, inceden inceye düşünüyordu Litvinov: Kesin kararlıydı, hiçbir konuda en küçük bir kararsızlığı yoktu. Bununla birlikte, düşüncelerinin arasına iradesi dışında sanki ciddi olmayan, neredeyse komik bir şeyler karışıyor gibiydi. Sanki şakadan bir girişimde bulunuyormuş, gerçekte kaçmayı düşünen kimse yokmuş da, sadece namlı bir gezginin deyişiyle insanların sıkıntıdan patladığı, hatta kustuğu bir taşra kasabası ya da köyden kaçmaya hazırlananların rol aldığı bir komedi ya da roman sahnesi yaşıyordu. Litvinov'un aklına arkadaşlarından biri, emekli asteğmen Batsov geldi. Batsov önce ailesini sarhoş ederek bir tüccar kızını çıngıraklı bir troykayla kaçırmış, sonradan asıl aldatılanın o olduğu anlaşılmıştı, üstelik güzel bir de sopa çekmişlerdi ona. Bu çeşit yersiz anıları hatırladığı için kendi kendine çok kızdı Litvinov. O anda Tatyana'yı, onun Baden'den hemen ayrıldığını hatırlayarak duyduğu üzüntüyü, acıyı, utancı çok daha derinden hissetti, giriştiği bu işin hiç de şakaya gelir yanının olmadığını, İrina'ya gururu için yapabileceği başka bir şey olmadığını söylerken ne kadar haklı olduğunu düşündü... Aklına İrina geldiği anda da gene içini bir şeyin yaktığını, acıyla doldurduğunu, kalbinin donup kaldığını hissetti.

Ansızın bir nal sesi duydu arkasında... Kenara çekildi... İrina atla geçti yanından. Yanında şişko general vardı. İrina Litvinov'u görmüş, başıyla selam vermiş, sonra atını kırbaçlayıp tırısa, daha sonra dörtnala kaldırmıştı... Koyu renk tülü rüzgârda uçuşmuştu...

— Pas si vite! Nom de Dieu! pas si vite![148] –diye bağırarak dörtnala kaldırdı atını general de.

XXV

Ertesi sabah Litvinov paramızın oynak değeri ve yurtdışına para yollanmanın en iyi yöntemi üzerine bir kez daha görüştüğü bankerin yanından otele yeni dönmüştü ki kapıcı bir mektup uzattı ona. İrina’nın el yazısını hemen tanıdı, zarfı açmadı. Her nedense içinde kötü bir önseziyle odasına çıktı. Mektup Fransızcaydı; şöyle yazıyordu İrina:

“Sevgilim, bütün gece önerini düşündüm... Oyalamaya çalışmayacağım seni. Bana karşı içten davrandın, ben de sana karşı içten olacağım: Seninle kaçamayacağım, bunu yapacak gücüm yok. Sana karşı ne kadar suçlu olduğumu biliyorum. Bu ikinci suçum öncekinden çok daha kötü, ağır... Kendimden, bu yüreksizliğimden iğreniyorum. Sitemler ediyorum kendime ama yapabileceğim bir şey yok. Senin mutluluğunu yerle bir ettiğimi, şimdi beni havai bir yosma olarak görmeye hakkın olduğunu, seni aldattığımı, sana boş vaatlerde bulunduğumu düşünmekten başka bir şey gelmiyor elimden... Dehşet içindeyim, kendimden nefret ediyorum, ama yapabildiğim yalnızca bu... Elimden gelmiyor, yapamıyorum! Sana karşı kendimi temize çıkarmaya çalışmak istemiyorum; önerinin bana da çekici geldiğini söylemeyeceğim... Hiç anlamı yok bunun. Ama şunu söylemek, tekrar tekrar söylemek istiyorum sana: Seninim, ömrümün sonuna kadar seninim; ne zaman istersen, ne istersen yap bana; her şeyimle, bütün varlığımla seninim... Ama seninle gelmek, her şeyi terk etmek... hayır! hayır! hayır! Yalvarıyorum, kurtar beni. Her şeyi bir anda silip atabileceğimi, her şeyi yakabileceğimi umut etmiştim... Ama belli ki kurtuluşum yok benim. Bu zehir iliklerime işlemiş olacak. Anlaşılan cezasını çekmeden uzun yıllar bu havayı solumak imkânsızmış! Bu mektubu sana yazıp yazmamakta

çok kararsızlık çektim. Senin bu durumda nasıl bir karar vereceğini düşündükçe dehşete kapılıyorum. Güvendiğim tek şey, bana olan aşkın... Ama gerçeği senden saklamak bana yakışmazdı... Bu arada belki de yolculuk hazırlıklarına bile başlamış olabilirsin. Ah ne güzel olacaktı, ama imkânsızdı da. Evet sevgilim, küçümse beni, ama terk etme, bırakma İrina'nı!.. Sosyeteden ayrılacak gücüm yok benim, orada sensiz de yaşayamam. Yakında Petersburg'a dönüyoruz. Sen de gel oraya, orada yaşa, sana iş buluruz. Böylece önceki çalışmaların boşa gitmemiş olur, yararlı bir işte kullanırsın onları... Yeter ki yakınımda ol, yeter ki olduğum gibi sev beni, zayıflıklarımla, hatalarımla... Şunu da unutma, hiçbir kalp İrina'nınki kadar yakın, sevgi dolu olmayacak senin kalbine... Çabuk gel bana, seni görmeden rahat olamayacağım.

Senin, senin, senin İ."

Başına bir balyoz inmiş gibi oldu, kanı beynine sıçradı Litvinov'un. Sonra olanca ağırlığıyla yavaş yavaş kalbine indi kanı ve bir taş gibi oturdu oraya. İrina'nın mektubunu bir daha okudu, Moskova'da olduğu gibi bitkin bir durumda yatağa attı kendini ve öylece kaldı. Kapkaranlık, dipsiz bir uçurum dört bir yanını sarmıştı ve o bu karanlığa anlamsız, umutsuz gözlerle bakıyordu. İşte gene, gene aldatma ya da hayır, aldatmadan da kötü bir şey, yalan, bayağılık... Hayatı altüst olmuştu, kökünden koparılıp atılmıştı her şey, tutunabileceği son dal, o destek de paramparça olmuştu! İçinden acı acı kahkahalar atarak tekrarlayıp duruyordu kendi kendine: "Arkamızdan Petersburg'a gel... orada bir iş buluruz sana... Bir başkatiplik falan mı bulacaklar bana acaba? Hem şu biz dediği kim? Gene eski İrina işte! Benim anlayamadığım, ama onun silip atacağını, ateşte yakacağını söylediği gizli, iğrenç şey apaçık ortada gene! Gene o entrikalar, gizli ilişkiler dünyası, Belskaya'ların, Dolskaya'ların serüvenleri... Ne parlak bir gelecek, toplum

içinde ne güzel bir rol bekliyor beni! Onun yakınında olmak, onu görmeye gitmek, sosyeteden sıkılan, ama sosyetenin dışında da yaşayamayan ünlü bir hanımefendinin ahlaksız, insanın içini karartan hüznünü paylaşmak; onun, dolayısıyla general hazretlerinin de ahbabı olmak... ta ki... hanımefendinin kaprisi bitene, köle dost çekiciliğini yitirene, tekrar o şişko general veya Bay Finikov onun yerini alana kadar... Hanımefendi yeteneklerimi bu yararlı alanda kullanacağımı söylüyor... Ama birlikte kaçma tasarımız olmayacak bir şeydi! Bir hayaldi!..”

Litvinov’un içinde fırtına öncesi rüzgâra benzeyen, çılgın bir öfke kabardı... İrina’nın mektubundaki her cümle bu öfkeyi daha da güçlendiriyor, duygularının değişmediği üzerine her söylediği gururunu incitiyordu. Sonunda yüksek sesle, “Hayır, böyle bırakamam bunu!” dedi. “Hayatımla böylesine acımasızca oynamasına izin veremem...”

Litvinov ayağa fırladı, şapkasını aldı. Ama ne yapacaktı? İrina’nın yanına mı koşacaktı? Mektubuna cevap mı yazacaktı? Durup kollarını iki yanına sarkıttı.

Evet, ne yapmalıydı?

Kendisi değil miydi bu uğursuz seçimi ona öneren? Sonuç istediği gibi olmamıştı... Her seçim kötü sonuçlanabilir. İrina değiştirmişti kararını, gerçek buydu işte. Oysa önce kendisi söylemişti her şeyi geride bırakıp onunla geleceğini; bu da bir gerçekti; hem suçunu inkâr ettiği de yoktu; zayıf bir kadın olduğunu açıkça itiraf ediyordu. Onu aldatmak istemiyordu, kendi hakkında kendisi de aldanmıştı... Buna kim ne diyebilirdi? En azından, olduğundan değişik görünmeye çalışmamış, kurnazlık etmeye kalkışmamıştı... Ona karşı içten olmuş, kendine hiç acımadan gerçeği söylemişti.

Durumu Litvinov’a hemen açıklamaya zorlayan bir neden yoktu; ayrıca birtakım sözler vererek onu oyalamasına,

kocasıyla birlikte Baden’den ayrılacağı güne kadar durumu gizlemesine bir engel de söz konusu değildi... Ama ne olursa olsun, paramparça etmişti bu kadın Litvinov’un hayatını; hatta iki hayatı birden paramparça etmişti!.. Az şey miydi bu?

Ama Tatyana’ya karşı suçlu olan bu kadın değil, Litvinov’un kendisiydi; ayrıca bu suçunun boynuna demir bir boyunduruk gibi geçirdiği sorumluluğu da bir türlü atamıyordu üzerinden... İyi ama şimdi ne yapabilirdi?

Tekrar kanepeye attı kendini; tekrar karanlık, belirsiz, iz bırakmadan, çılgın bir hızla geçmeye başladı dakikalar...

Ansızın bir düşünce belirdi kafasında: “Onun dediği gibi mi yapsam acaba? Beni seviyor, tamamıyla bana ait... Birbirimize karşı duygularımızda, bunca yıldan sonra böylesine güçlü bir biçimde dışa taşan karşılıklı tutkumuzda doğa yasası gibi kaçınılmaz, karşı durulamaz bir şey mi var acaba? Petersburg’da yaşamak... Böyle bir durumda olan tek insan ben miyim sanki? Hem birlikte kaçsaydık nereye sığınabilirdik?..”

Derin düşüncelere daldı Litvinov. İrina’nın hayali son anılarına bir daha çıkmamak üzere yer ettiği biçimiyle usulca gelmişti gözlerinin önüne...

Ama uzun sürmedi bu... Hemen toparladı kendini ve yeni bir öfkeyle attı kafasından o anıları, o büyüleyici hayali kovdu.

Yüksek sesle şöyle dedi: “Altın kadehte zehir sunuyorsun bana; beyaz kanatların da iğrenç bir çamura bulanmış... Defol! Nişanlımı... kovduktan sonra burada senin yanında kalmam bayağılıktı, onursuzluktu!”

Acıyla sıktı yumruklarını ve yüzünün kıpırtısız çizgilerine bir veda bakışının suskun sitemi yansıdı ruhunun

derinliklerinden...

Uzun süre böyle eziyet etti kendine Litvinov. Dağınık, tükenmiş düşünceleri ağır bir hastanınki gibi oradan oraya savrulup duruyordu... Sonunda sakinleşti, kararını verdi... İlk andan beri sezinliyordu sonunda bu kararı vereceğini... Önce çok uzak; kasırganın, içindeki savaşın karanlığında belli belirsiz bir nokta gibi görünüyordu ona... Sonra yavaş yavaş yaklaşmaya başlamış, sonunda soğuk bir hançer gibi saplanmıştı kalbine.

Litvinov köşeden tekrar çıkardı valizini, hiç acele etmeden tekrar hazırladı, hatta dalgın bir özenle bütün eşyasını topladı, otel görevlisini çağırdı, hesabı ödedi ve İrina'ya Rusça şöyle bir pusula gönderdi:

"Bana karşı bu kez, eskisinden daha suçlu olup olmadığınızı şu anda bilemiyorum. Ama bildiğim bir şey var: Bu darbeniz öncekinden çok daha sert oldu... Her şey bitti artık! 'Yapamam' diyorsunuz. Şimdi aynı şeyi ben söylüyorum size: 'Benden istediğiniz şeyi yapamam... yapamam ve yapmak da istemiyorum.' Cevap yazmayın bana. Kabul edebileceğim bir cevap verecek durumda değilsiniz. Yarın sabah ilk trenle gidiyorum buradan. Elveda, size mutluluklar dilerim... Bir daha görüşeceğimizi sanmıyorum."

Litvinov bütün gün odasından çıkmadı. Bir şey mi bekliyordu, orasını Tanrı bilir! Akşam saat yedi sularında siyah İspanyol başörtülü, yüzü tülle örtülü bir kadın Litvinov'un kaldığı otelin dış kapı merdivenlerine iki kez çıktı. Biraz kenara çekilip uzaklara bir yerlere dalgın baktı, sonra birden kararlı bir tavırla elini salladı, üçüncü kez kapıya kadar yürüdü...

O anda arkasından gergin bir ses duydu:

— Nereye böyle İrina Pavlovna?

İrkilerek dönüp arkasına baktı İrina... Potugin ona doğru koşuyordu.

Bir an durup düşündü ve o da Potugin’e doğru koştu, kolundan tutup kenara çekti onu.

— Götürün beni buradan, götürün, –dedi soluk soluğa.

Potugin şaşkınlıkla mırıldandı:

— Neyiniz var İrina Pavlovna?

İrina kendini daha da zorlayarak:

— Götürün beni buradan, –diye tekrarladı.– Orada... ölünceye kadar kalmamı istemiyorsanız, götürün beni!

Potugin uysalca eğdi başını ve ikisi birlikte hızlı adımlarla uzaklaştılar.

Ertesi sabah Litvinov erkenden hazırlanmış çıkmak üzereydi ki, odaya yine... Potugin girdi.

Bir şey söylemeden Litvinov’un yanına geldi, elini uzattı ona. Litvinov da bir şey söylemedi. İkisinin de yüzü asıktı ve ikisi de boş yere gülümsemeye çalışıyordu.

Sessizliği bozan Potugin oldu:

— Size iyi yolculuklar dilemeye geldim.

— Bugün gideceğimi nereden biliyorsunuz? –diye sordu Litvinov.

Potugin yere, çevresine baktı...

— Gördüğünüz gibi biliyorum işte, –dedi.– Sizinle son konuşmamız en sonunda öylesine tuhaf bir yere gelmişti ki... Sizden ayrılmadan, içten duygularımı açıklamak istedim.

— Şimdi... yani buradan ayrılırken mi içten duygular beslemeye başladınız bana?

Potugin hüzünle baktı Litvinov'un yüzüne. Derin bir iç geçirdikten sonra,

— Ah Grigori Mihayloviç, Grigori Mihayloviç! –dedi.– Hassasiyetin, sitemlerin sırası değil şimdi... Anladığım kadarıyla ulusal edebiyatımıza oldukça ilgisizsiniz, herhalde Vaska Buslayev ile ilgili bir şey bilmiyorsunuzdur.

— Kimle ilgili?

— Kirşa Danilov'un derlemelerinde sözü edilen Novgorod'lu yiğitlerden Vaska Buslayev'le...

Konunun böylesine beklenmedik bir yön almasından biraz huzursuz olmuştu Litvinov.

— Kimin nesiymiş bu Buslayev? –diye sordu.– Öyle birinin adını duymadım ben.

— Olabilir. Ben de dikkatinizi buna çekmek istemiştim zaten. Vaska Buslayev Novgorodlu hemşerilerini hac için Kudüs'e götürmüş, orada "kutsal falan değildir bu nehir" diyerek çırılçıplak soyunmuş, kutsal Şeria Nehri'ne girmiş, herkesi dehşete düşürmüş. Sonra bu ukala Vaska Buslayev tutmuş, kutsal Tur Dağı'nın tepesine tırmanmaya kalkışmış. Dağın tepesinde herkesin üzerinden atlamak istediği, ama bunu bir türlü başaramadığı çok büyük bir kaya varmış... Vaska da şansını denemek istemiş. Oraya giderken yolda bir kurukafa görmüş. İnsan kafasıymış bu. Vaska bir tekme atmış kurukafaya. Kurukafa dile gelmiş, şöyle demiş ona: "Ne diye tekme atıyorsun bana? Bir zamanlar ben de canlıydım, şimdi toz toprağın içinde sürünüyorum, yarın sen de benim gibi olacaksın." Öyle de olmuş: Vaska kayanın üzerinden atlayınca, tam öte yana düşecekken topuğu takılmış, başının üzerine düşüp ölmüş... Bu arada sırası gelmişken şunu da eklemek zorundayım, karşılarına çıkan her kurukafaya, canlılığını yitirmiş her insana tekme atmaya

pek meraklı benim Slavcı dostlarımın bu olay üzerine biraz düşünmeleri gerekir.

Sonunda Litvinov sabırsızca kesti Potugin’in sözünü:

— Neden anlatıyorsunuz bunları bana? Kusura bakmayın ama zamanım yok...

— Çünkü, çünkü siz ölü insan kafasına tekme atmazsınız ve sanırım iyi niyetli olduğunuz için o uğursuz kayanın üzerinden atlayabilirsiniz. Daha fazla tutmayacağım sizi. Yalnız izin verin, son bir kez kucaklayayım sizi.

Böyle derken Potugin’in gözlerinde, Litvinov’un ondan hiç de beklemediği dostça bir ışıltı vardı.

Litvinov Potugin’le üç kez öpüştükten sonra,

— Ben o kayanın üzerinden atlamayı denemeyeceğim, – dedi; ruhuna dolan hüzün bir an bu yapayalnız, talihsiz insana duyduğu acıma duygusuna karışmıştı. Odanın içinde telaşlı dolaşarak ekledi:– Ama gitmem gerekiyor, hemen gitmeliyim...

— Eşyalarınızı taşımanıza yardım etmemi ister misiniz? – dedi Potugin.

— Hayır teşekkür ederim, siz rahatsız olmayın, ben götürürüm...

Şapkasını giydi Litvinov, çantasını aldı.

— Demek gördünüz onu? –diye sordu kapıdayken.

— Evet, gördüm.

— Ee... Nasıldı?

Bir an sustu Potugin. Sonra,

— Dün bekledi sizi... Bugün de bekleyecek.

— Ya! Öyleyse ona söyleyin... Yo, hayır, gerekmez, bir şey söylemenize gerek yok. Neyse hoşça kalın... Elveda!

— Güle güle Grigori Mihayloviç... İzin verirseniz bir şey daha söyleyeceğim size. Biraz daha dinleyebilirsiniz beni: Trenin kalkmasına yarım saat var çünkü. Rusya'ya dönüyorsunuz... Bir süre sonra... orada... çalışmalara başlayacaksınız... İzin verin, bu yaşlı geveze (ne yazık ki bir gevezeden başka bir şey değilim ben!) bir öğütte bulunsun size... Bir işe girişeceğiniz zaman şöyle sorun kendinize: "Sözcüğün tam anlamıyla, uygarlığa mı hizmet ediyorum ben? Uygarlığa özgü fikirlerden birini mi uyguluyorum? Emeğim günümüzde ülkemiz için tek yararlı, verimli yöntem olan Avrupa'ya özgü eğitici özellikleri taşıyor mu?" Bu sorulara "evet" cevabını verebiliyorsanız cesurca devam edin: Doğru yoldasınız ve iyi bir iş yapıyorsunuz demektir! Tanrıya şükürler olsun! Artık yalnız değilsiniz! "Boşa kürek çekmeyeceksiniz!" Bizde de yurdu için çalışan insanlar... öncüler... var artık. Neyse şimdilik sizin için bir anlamı yok bunun. Güle güle, yolunuz açık olsun, unutmayın beni!

Litvinov koşarak indi merdivenleri, hemen faytona bindi, tren istasyonuna gitti; yaşamından öylesine çok şeyi bıraktığı kente bir kez olsun dönüp bakmamıştı... Kendini akıntıya bırakmış gibiydi: Almış, götürüyordu onu akıntı ve akıntıya karşı durmayı aklının ucundan geçirmiyordu... Hiçbir şey düşünmüyordu.

Trene biniyordu ki hemen arkasında yalvaran bir fısıltı duydu:

— Grigori Mihayloviç... Grigori...

Ürperdi Litvinov... Yoksa İrina mıydı? Evet İrina'ydı. Oda hizmetçisinin şalına sarınmış, dağınık saçlarının üzerinde bir yolculuk şapkası, peronda ayakta duruyor, ışığı sönmüş gözlerle ona bakıyordu. Gözleri şöyle diyordu sanki: "Geri dön, geri dön, seni almaya geldim!" Bakışı daha neler, neler

vaat ediyordu! Kıpırdamadan, olduğu yerde öylece duruyordu İrina, bir şey söyleyecek gücü yoktu. Dağınık kılığıyla da, her şeyiyle de merhamet diler gibiydi...

Litvinov ayakta zor duruyor, İrina'ya koşmamak için kendini tutmaya çalışıyordu... Ama kendini bıraktığı akıntı kurtardı onu... Litvinov vagona atladı, dönüp İrina'ya hemen yanında yer gösterdi. İrina onun ne demek istediğini anladı. Vakit henüz geçmemişti. Yalnızca bir adım, bir tek hareket... sonsuza dek birbirinin olan iki hayatın bilinmeyen uzaklara uçarcasına gitmesine yetecekti... İrina bir an tereddüt etti, o anda keskin bir düdük sesi duyuldu ve tren kalktı.

Litvinov kendini arkaya attı. İrina ise rastlantı sonucu orada olan bir diplomatın şaşkın bakışları altında, sendeleyerek yürüyüp bir banka bıraktı kendini. Diplomat İrina'yla uzaktan tanışıyordu, ama gene de ilgilendi onunla, onun baygın gibi banka yığıldığını görünce onun une attaque de nerfs[149] geçirdiğini düşündü; bunun kendisi için bir görev, d'un galant chevalier[150] görevi olduğunu düşünerek yanına gitti. Ama ona seslenir seslenmez İrina'nın birden doğrulduğunu, kendisine uzatılan eli ittiğini, kalkıp koşarak istasyondan çıktığını, Baden bölgesinin iklimine özgü süt beyazı sisin içinde gözden kaybolduğunu görünce şaşkınlığı daha çok arttı.

XXVI

Bir gün çok sevdiği biricik oğlunu yeni kaybetmiş yaşlı bir köylü kadının kulübesine düşmüştü yolumuz. Yaşlı kadını son derece sakin, neredeyse neşeli görünce çok şaşırmıştık. Bu şaşkınlığımızı fark etmiş olacak, kadının kocası “O kadar şaşırmayın,” demişti, “Şu anda uyuşmuş halde...”

Litvinov da o kadın gibi “uyuşmuş” haldeydi. Tren kalktıktan sonra da birkaç saat öyle sakindi. Bütünüyle yıkılmıştı, iflah olmaz şekilde mutsuzdu, ama son haftanın onca sıkıntısından, telaşından, başına ansızın inen bütün o darbelerden sonra dinleniyor, dinleniyordu. Yapısı bu tür fırtınalara uygun olmadığı için çok sarsılmıştı. O anda beklediği bir şey yoktu, olanları hatırlamamaya, daha çok da aklına getirmemeye çalışıyordu. Rusya’ya gidiyordu... Bir yerlere kaybolması gerekiyordu! Ama herhangi bir planı yoktu. Kendini tanıyamıyordu; gerçek “ben”ini yitirmiş gibiydi, ne yaptığını bilemiyordu. Aslında genelde bu “ben”le pek de ilgilenmiyordu o anda. Arada kendi cesedini taşıyormuş gibi geliyordu ona. Ancak ruhu onulmaz bir acıyla titrediğinde bedeninin yaşadığını hissediyordu. Zaman zaman bir erkeğin –bir erkeğin!– nasıl olup da bir kadının veya aşkın kendisini böylesine etkilemesine izin verdiğini anlayamıyordu. Paltosunu düzeltip, “İğrenç bir zayıflık bu!” diye kendi kendine mırıldanarak köşeye geçti, daha rahat oturdu: Evet, artık her şey bitmiş, geride kalmıştı... O anda acı acı gülümsüyor, kendine şaşıyordu. Pencereden dışarı bakmaya başlamıştı. Kapalı, nemli bir gündü. Yağmur yağmıyordu ama sis hâlâ dağılmamıştı, alçak bulutlar gökyüzünü bütünüyle kaplamıştı. Rüzgâr trene karşıdan esiyordu. Beyaz buhar kümeleri Litvinov’un oturduğu pencerenin önünden kâh bembeyaz, kâh siyah

dumanla karışık olarak geçiyordu. Litvinov bu beyaz buhar ve duman kümelerini izliyordu. Kümeler hızla yükselip alçalarak, dönerek, otlara, çalılara takılarak, oralarda kaybolarak gerilere doğru durmadan, ardı ardına koşuyorlardı. Ara vermeden değişiyor, sonra gene aynı görünümü alıyorlardı... Tekdüze, çabuk, can sıkıcı bir oyundu bu! Arada tren dönüyor, rüzgâr yön değiştiriyordu. O zaman duman kümeleri birden kayboluyor, karşı pencerede beliriyordu. Sonra uzun duman kuyruğu gene Litvinov'un oturduğu pencerenin önünde uzuyor, Ren Nehri'nin geniş ovasının görünümünü Litvinov'a kapatıyordu.

Dışarı bakarken derin düşüncelere dalmıştı Litvinov, birden tuhaf bir şey geldi aklına... Vagonda yalnızdı: Rahatsız eden kimse yoktu onu. "Duman, duman," diye mırıldandı birkaç kez. Ansızın her şey dumanmış gibi geldi ona; her şey, kendi hayatı, Rus hayatı, genelde insan hayatı; özellikle de Rus hayatı... "Her şey duman ve buhar," diye geçirdi içinden. Her şey sürekli değişiyordu, sürekli yeni biçimlere bürünüyor, olaylar büyük bir hızla birbirinin ardı sıra koşuyor ve her şey iz bırakmadan, ama bir sonuca da varmadan yok oluyordu. Rüzgâr yön değiştiriyordu, bu kez her şey aksi yöne koşmaya başlıyordu; orada başlıyordu bitmek bilmeyen, telaşlı, gereksiz oyun. Son yıllarda gözlerinin önünde büyük bir gürültüyle, çatırtıyla yok olan birçok şeyi hatırlıyordu Litvinov... "Duman, duman," diye fısıldadı kendi kendine. Gubarev'in evinde, başka yerlerde, alt tabakadan, yüksek tabakadan insanların, önde gelen veya önemsiz kişilerin, yaşlıların, gençlerin evlerinde geçen ateşli tartışmaları, konuşmaları, haykırışları hatırlıyordu... "Duman, hepsi duman," diye tekrarladı. Daha sonra ünlü pikniği hatırladı... Devlet adamlarının fikirlerini, konuşmalarını hatırladı... Potugin'in öğüdünü bile hatırladı... Duman, hepsi dumandı, başka bir şey değil. Peki ya kendi amaçları, duygular, girişimleri, hayalleri? "Boş ver," der gibi elini salladı yalnızca.

Bu arada tren hızla ilerliyordu... Rastadt, Karlsruhe, Bruchsal çoktan gerilerde kalmıştı. Yolun sağ yanındaki dağlar önce geri çekilmiş, sonra uzaklaşmış, tekrar yaklaşmıştı. Ama şimdi o kadar yüksek değillerdi, dağlardaki ormanlar da daha seyrekti...

Tren keskin bir dönüş yaptı... Heidelberg'e gelmişti. Vagonlar gara girdi. Hamalların, her çeşidinden gazete dergi satanların (aralarında Rus gazetesi, dergisi satanlar bile vardı) sesleri, bağırışlar duyulmaya başladı. Yolcular kalkıp perona indiler. Ama Litvinov oturduğu köşeden kalkmadı, başı önünde oturmayı sürdürdü. Ansızın biri adıyla seslendi ona. Başını kaldırıp baktı: Pencereden Bindasov'un kafası uzandı; arkasından (ya da öyle gelmişti ona) sanki Baden'den tanıdığı herkes: İşte Suhançikova, işte Voroşilov, işte Bindasov bile... Hepsi ona doğru geliyor gibiydi. Bağırıyordu Bindasov:

— Pişçalkin nerede? Biz onu bekliyorduk; neyse fark etmez. Hadi in yaramaz, hep birlikte Gubarev'e gidiyoruz.

Bambayev öne çıkıp ekledi:

— Evet dostum, Gubarev bizi bekliyor. Hadi in trenden!

Kalbinin üzerindeki o kütük gibi ağır yük olmasaydı belki kızardı Litvinov. Şöyle bir baktı Bindasov'un yüzüne, bir şey söylemeden başını öte yana çevirdi.

— Gubarev burada diyorlar sana! –diye bağırdı Suhançikova.

Gözleri yuvalarından fırlayacak gibiydi.

Litvinov'un yerinden kımıldadığı yoktu.

Sonunda şöyle dedi Bambayev:

— Bak ne diyeceğim Litvinov, Gubarev yalnız değil burada; en zekisinden genç, seçkin Rus düşünürlerinden büyük bir

kalabalık da var. Hepsi de doğal bilimler üzerine çalışıyor; her birinin son derece soylu, değerli fikirleri var! Hiç değilse onların hatırına kal. Hem burada, burada biri var ki... Eh! Soyadını unuttum! Gerçek bir deha adam!

Suhançikova karıştı söze:

— Bırakın onu, bırakın Rostislav Ardalionoviç... Bırakın! Nasıl bir adam olduğunu görmüyor musunuz? Onlar sülalece böyledir zaten! Bir teyzesi var... Önce aklı başında bir kadın sanmıştım. Üç gün önce ben buraya geliyordum. Trende beraberdik. Baden'e yeni gelmişti ama kalmadan dönmüş! Sorular sormaya başladım kendisine... İnanır mısınız, kendini pek beğenmiş kadının ağzından tek sözcük alamadım. İğrenç aristokrat!

Zavallı Kapitolina Markovna aristokrat ha! Kendisi için böyle bir ifade kullanılacağı aklına gelir miydi?!

Ama Litvinov hâlâ ağzını açıp bir şey söylemiyordu. Şapkasını gözlerinin üzerine indirmiş, başını öte yana çevirmiş susuyordu. Sonunda kalktı tren.

Bambayev bağırdı:

— Hiç değilse ayrılırken bir şey söyle be taş kalpli! Yakışıyor mu bu yaptığın?

Arkasından Bindasov bağırdı:

— Pis herif! Geri zekâlı! –Tren giderek hızlandığı için Litvinov diğer sövgülerini duyamadı:– Pinti, sümsük, akılsız!!

Bindasov, Litvinov için kullandığı bu son sıfatları o anda mı aklına gelip de söylemişti, yoksa onları başkalarından mı duymuştu bilinmez, ama orada bulunan doğal bilimler üzerine çalışan son derece soylu iki genç bu benzetmelerden pek hoşlanmış olacaklar ki, birkaç gün sonra o sıralar Heidelberg'de yayınlanan yerel bir gazetede

şöyle başlık altında bir yazı yayınlamışlardı: “A tout venant je crache!”[151] veya “Çıkmadık candan ümit kesilmez.”[152]

Bu arada Litvinov kendi kendine aynı sözcüğü tekrarlamaktaydı: “Duman, duman, duman!” Şöyle düşünüyordu: “Şu anda yüzden fazla Rus genci var Heidelberg’de. Hepsi kimya, fizik, fizyoloji okuyor. Başka bir şeyin adını duymak istemiyorlar... Ama aradan üç beş yıl geçtikten sonra, o ünlü profesörlerin derslerine on beş öğrenci katılmayacak... Rüzgâr yön değiştirecek, duman öte yana gitmeye başlayacak... duman... duman... duman!..”[153]

Tren gece Kassel’den geçti. Karanlıkla birlikte hüzün de dayanılmaz bir ağırlıkla Litvinov’un üzerine çökmüştü. Vagonun köşesine çekilip ağlamaya başladı. Yüreğini hafifletmeden, ama içini acıtarak uzun süre aktı gözyaşları. Oysa o sırada Kassel’in hastanelerinden birinde Tatyana ateşler içinde yatmaktaydı. Kapitolina Markovna da başucunda oturuyordu.

— Tatyana’cığım, –diyordu Kapitolina Markovna,– Tanrı aşkına izin ver, Grigori Mihayloviç’e bir telgraf çekeyim. Hadi izin ver Tatyana’cığım.

— Hayır, teyze, olmaz, –diye karşılık veriyordu Tatyana.– Korkma... Biraz su ver bana. Çabuk iyileşeceğim.

Gerçekten de bir hafta sonra iyileşti Tatyana ve birlikte yollarına devam ettiler.

XXVII

Litvinov Petersburg'a da, Moskova'ya da uğramadan doğruca çiftliğine gitti. Babasını görünce korktu: Zayıflamış, çökmüştü babası. Yaşlı adam oğlunu görünce çok sevindi; ancak hayatının son günlerini yaşamakta olan bir insanın sevinciydi bu. Oldukça kötü durumda olan işleri hemen oğluna devretti, birkaç hafta daha şöyle böyle yaşadıktan sonra öteki dünyaya göç etti. Litvinov küçük, eski babaevinde yüreği yaralı, umutsuz, heyecansız, parasız pulsuz, yapayalnız kaldı. Çiftlik işleriyle ilgilenmeye başladı. Rusya'da çiftçilik herkesin çok iyi bildiği gibi hoş bir uğraş değildir. Bu yüzden Litvinov'un işlerle ne denli keyifsiz ilgilendiğini anlatmayacağız burada. Kuşkusuz işleri genişletmeye, düzene koymaya kalkışması söz konusu olamazdı. Yurtdışında edindiği bilgileri hayata geçirmeyi belirsiz bir zamana ertelemişti. İhtiyaçlar ve günübirlik yaşamak, maddi manevi birçok konuda özveride bulunmak zorunda bırakıyordu onu. Yeniler kötü çalışıyordu, eskilerse güçlerini yitirmişti. Beceriksizlik sahtekârlıkla çatışıyordu. Her şey sarsılmıştı; yaşam bir bataklığa gömülmüş, bata çıka yürümeye çalışıyordu. Yalnızca "özgürlük" gibi büyük bir sözcük Tanrı'nın ruhu gibi dolaşmaktaydı bu bataklığın üzerinde. Her şeyden evvel sabra ihtiyaç vardı ama ıstıraplı değil, çalışma isteğiyle dolu, inatçı, aynı anda becerikli, dürüst bir sabra... Ruhsal durumu nedeniyle bütün bunlar daha da ağır geliyordu Litvinov'a. Pek yaşama sevinci kalmamıştı içinde... Çalışmak, bir şeyler yapmak isteğini nereden bulacaktı?

Ama aradan bir yıl geçti, onun arkasından bir yıl daha, üçüncü yıla girdi sonunda. Büyük düşünce yavaş yavaş hayata geçiyor, ete kemiğe bürünüyordu: Toprağa atılan

tohum filiz veriyordu ve gizli ya da açık düşmanlar bu filizi çiğneyemezdi artık. Litvinov toprağının büyük bölümünü köylülere yarıcı usulüyle bırakarak yoksul bir çiftçi durumuna düşmüş olsa da birtakım olumlu işler de başarmıştı: Fabrikayı yenilemiş, serbest beş işçiyle –daha önce kırk işçiyle çalışıyordu– küçük bir çiftlik kurmuş, babasından kalan borçların büyük bölümünü ödemişti... Böylece morali düzelmiş, tekrar eski Litvinov'a benzemeye başlamıştı. Evet, içinde derinlere gizli hüznünü bir an bile atamıyordu üzerinden, hayli durgundu, yaşına göre çevresine karşı içekapanıktı, eski ilişkilerini bütünüyle kesmişti... Ama üzerindeki o ölü kayıtsızlığı kaybolmuştu, yaşayan bir insan gibi bir şeyler yapmaya başlamıştı. Öte yandan onu saran büyünün etkisi de kaybolmuştu: Baden'de olanları şimdi bir düş gibi hatırlıyordu... Peki ya İrina?.. O da parlaklığını yitirmiş, silik, artık görünmez olmuştu. Litvinov şimdi İrina'yı onu giderek daha çok kaplayan bir duman içinde tehlikeli bir imge gibi görüyordu. Nadiren Tatyana'yla ilgili haberler alıyordu. Teyzesiyle birlikte Litvinov'a iki yüz versta uzaktaki kendi çiftliğine yerleştiğini, sakin bir hayat sürdüğünü, çiftliğinden pek çıkmadığını, kesinlikle de konuk kabul etmediğini, ama huzurunun da, sağlığının da yerinde olduğunu biliyordu.

Litvinov güzel bir mayıs günü çalışma odasında otururmuş, bir Petersburg dergisinin son sayısının sayfalarını ilgisizce çeviriyordu. Odaya uşak girdi, Litvinov'un yaşlı dayısının geldiğini haber verdi. Dayısı Kapitolina Markovna ile kardeş çocuğuydu ve kısa bir süre önce onun ziyaretine gitmişti. Litvinov'a yakın bir çiftlik satın almış ve oraya giderken de Litvinov'a uğramıştı. Birkaç gün kaldı yeğeninin evinde ve Tatyana'nın yaşantısıyla ile ilgili birçok şey anlattı ona. Dayısını yolcu ettiği günün ertesi günü Litvinov bir mektup yazdı Tatyana'ya. Ayrıldıkları günden sonra Tatyana'ya yazdığı ilk mektuptu bu. Tatyana'dan yazışarak bile olsa eski dostluklarını sürdürmesine izin vermesini istiyordu. Böylece

Tatyana ile bir kez daha görüşüp görüşemeyeceğini öğrenmekti niyeti... Hiç de heyecansız değildi mektubun cevabını beklerken... sonunda geldi mektup. Tatyana Litvinov'un sorusuna dostça cevap vermiş, mektubunu şöyle bitirmişti: "Ziyaretimize gelmeyi düşünecek olursanız lütfen çekinmeyin; buna çok seviniriz: Dedikleri gibi, hastalar bile bir arada olduklarında daha iyi hisseder kendilerini." Mektubun sonuna Kapitolina Markovna da selamlarını eklemişti. Çocuk gibi sevindi Litvinov. Uzun zamandır kalbi böylesine sevinçle çarpmamıştı. Birden rahatlamış, dünyayı aydınlık görmeye başlamıştı... Güneşin doğup gecenin karanlığını dağıttığı, hafif sabah yelinin uyanan toprakta güneşin ışınlarıyla oynadığı zamanlar gibi hafiflemişti artık. O gün hep gülümsedi Litvinov; çiftliği dolaşırken de, işçilere emirler verirken de gülümsüyordu. Hemen yolculuk hazırlıklarına başladı ve iki hafta sonra Tatyana'ya gitmek üzere yola çıktı.

XXVIII

Litvinov kestirme bozuk yolda arabayla, herhangi bir zorlukla karşılaşmadan ağır ağır gidiyordu: Yalnızca bir kez arka tekerleğin çemberi kırılmıştı. Nalbant çemberi kaynak yapmak için uzun süre uğraşmış, sonunda hem çembere, hem kendine küfürler ederek vazgeçmişti. Neyse ki ülkemizde arabaların çembersiz tekerlekle de "yumuşak", yani çamurlu yollarda gidebileceği anlaşılmıştı. Bu arada Litvinov oldukça ilginç birkaç olayla da karşılaşmıştı. Menzil istasyonlarının birinde köylülerin toplantısına tanık oldu. Toplantının konuşmacısı Pişçalkin idi; Litvinov'un üzerinde Solon ya da Süleyman etkisi yapmıştı: Müthiş etkileyici konuşuyor, toprak sahipleri ve köylüler de saygıyla onu dinliyorlardı... Pişçalkin görünüşte de eski zaman bilgelerini andırıyordu: Tepesi açılmıştı, şişmanlıktan iyice pelteleşmiş ablak yüzünde sınırsız bir erdem ifadesi vardı. Litvinov'u, "Sizi benim –tabii böyle cüretkâr bir ifademi mazur görürseniz– bölgemde görmek çok mutlu etti beni," diyerek selamladı ve arkasından gene iyi niyetli duygularına bıraktı kendini. Bu arada Voroşilov'la ilgili bir haber de vermişti Litvinov'a: Onur levhasındaki yiğidimiz tekrar orduya girmiş ve alayının subaylarına "Budizm" mi, "dinamizm" mi ne, böyle bir şeyler üzerine işte... (Pişçalkin pek hatırlamıyordu ne üzerine olduğunu) dersler veriyormuş.

Bir sonraki menzil istasyonunda Litvinov'un atlarını uzun süre değiştirmediler. Sabah şafak vaktiydi. Litvinov arabasında oturuyor, hafiften kestiriyordu. Ona tanıdık gelen bir sesle uyandı, gözlerini açtı...

Tanrım! Bay Gubarev değil miydi bu? Üzerinde kül rengi bir ceket, bol paçalı bir pijama, menzil binasının taşlığında durmuş küfürler savuruyordu. Hayır, Bay Gubarev değildi...

Ama ne şaşırtıcı bir benzerlikti bu böyle!.. Bu adamın ağzı biraz daha büyük, dişlekti; donuk bakışları daha öfkeli, burnu daha iri... sakalı daha sık, yüzü çok daha şiş ve iğrençti.

Kurtlarınkini andıran ağzını genişçe açarak, öfkeyle bağırıp duruyordu:

— All-çaklar, all-çaklar! İğrenç köylü parçaları... Al sana... göklere çıkarılan özgürlük... Atları bile getirip arabalara koşmuyorlar... All-çaklar!

Bu arada başka bir ses duyuldu. Menzil binasının taşlığında gene kül rengi ceketli, ayağında bol paçalı pijama olan bir başkası göründü. Kesinlikle gerçek Gubarev'di bu, Stepan Nikolayeviç Gubarev. Ağabeyi gibi o da (öncekinin Gubarev'in çiftlik işlerini yöneten, eski kafalı "o dişçi" ağabeyi olduğu anlaşılıyordu) bağırmaya başlamıştı:

— All-çaklar! Sopa çekmek gerek bunlara, okkalı bir sopa! Özgürlük bunların nesine? Dişlerini sökmeli bunların, dişlerini... Ancak gevezelik etmeyi bilirler... Beyinsiz yaratıklar!.. Gösteririm onlara!.. Nerede bizim Bay Roston?.. Hâlâ ne arıyor?.. Asalak herif!.. hep onun işleri bunlar... İnsanı çıldırtıyor...

Ağabey Gubarev:

— Onun bir işe yaramayacağını söylemiştim ben size kardeşim, –dedi.– Asalaktan başka bir şey değil bu adam! Siz de eskinin hatırına... Bay Roston, Bay Roston!.. Nereye kayboldun?

Küçük (ama sıfatça büyük) Gubarev seslendi:

— Roston! Roston! Dorimedont Nikolayeviç, ağabey, güzelce bir seslensenize şuna...

— Sesleniyorum işte, kardeşim Stepan Nikolayeviç... Bay Roston!

Menzil binasının köşesinden telaşlı bir ses geldi:

— İşte geldim, geldim, buradayım!

Ve köşeden Bambayev göründü.

Litvinov çok şaşırmıştı. Talihsiz heyecan düşkününün üzerinde kolları lime lime, sırmalı partal bir asker ceketi vardı. Yüz çizgileri değişmiş olmaktan çok çarpılmış, bozulmuştu. Ürkek, tedirgin bakışlarında kölece bir korku, aç bir boyun eğişin ifadesi vardı. Ama etli dudaklarının üzerine sarkan boyalı bıyığı hep aynıydı. Gubarev kardeşler taşlık merdiveninin başından hemen haşlamaya başladılar onu. Bambayev merdivenin altında, onların karşısında durmuş; çamur içinde, ezilip büzülerek, ürkek ürkek gülümseyerek iki kardeşi yumuşatmaya çalışıyordu. Şapkasını kıpkırmızı parmakları arasında mıncıklayarak, sağa sola küçük adımlar atarak atların hemen geleceğini mırıldanıyordu... Ama küçük kardeşin gözü sonunda Litvinov'a ilişinceye kadar kardeşler Bambayev'i haşlamayı sürdürmüşlerdi. Gubarev tanımış mıydı Litvinov'u yoksa bir yabancının yanında böyle bağırıp çağırdığı için utanmış mıydı bilinmez, birden topuklarının üzerinde bir ayı gibi dönüp, sakalını çiğneyerek menzil binasının kapısından içeri girmişti. Ağabey de o anda kesti söylenmeyi, kardeşinin arkasından o da gene bir ayı gibi dönüp binaya girdi. Besbelli büyük Gubarev hâlâ etkisini yitirmemişti yurdumuzda.

Bambayev kardeşlerin arkasından gitmeye hazırlanıyordu ki... Litvinov adıyla seslendi ona. Bambayev durdu, dönüp arkasına baktı, Litvinov'u gördü, onu tanıyınca kollarını açıp ona doğru koştu. Ama arabanın yanına gelince yüzünü kapıya dayadı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Litvinov ona doğru eğildi, omzunu okşayarak yatıştırmaya çalıştı onu:

— Yapma Bambayev, yapma...

Ama Bambayev hıçkıra hıçkıra ağlamayı sürdürüyordu.

— Gör bak... gör... ne duruma düştüm... –diye mırıldandı.

İçeride gürledi Gubarev kardeşler:

— Bambayev!

Bambayev başını kaldırdı, aceleyle sildi gözyaşlarını.

— Merhaba, dostum, merhaba ve hoşça kal!.. –dedi.– Görüyorsun ya, beni çağırıyorlar.

— Peki ama nasıl düştün sen buraya? –diye sordu Litvinov.– Hem bütün bunların anlamı ne? Onların bir Fransız'dan söz ettiklerini sanmıştım...

Bambayev parmağıyla menzil binasını göstererek,

— Ben... –dedi,– onların yanında kâhyayım... Alay olsun diye bir Fransız adı taktılar bana. Ne yaparsın dostum! Açtım, sıfırı tüketmiştim... İster istemez katlanıyorsun... Gurur yapmanın zamanı değil!

— Peki Gubarev uzun zamandır mı Rusya'da? Oradaki arkadaşlarından nasıl ayrıldı?

— Ah dostum! Hepsi dağıldı artık... Durum değişti... Suhançikova'yı, Matryona Kuzminişna Suhançikova'yı düpedüz kovdu yanından. Kadıncağız üzüntüsünden Portekiz'e gitti...

— Ne demek Portekiz'e? Ne saçmalık bu böyle?

— Evet dostum, Portekiz'e gitti, iki Matryonacıyla birlikte...

— Kiminle dedin?

— İki Matryonacıyla: Adından dolayı onun partisinden olanlara Matryonacı diyorlar.

— Matryona Kuzminişna’nın bir partisi mi var yani? Üyesi çok mu bari?

— Onunla Portekiz’e giden iki kişi işte... Gubarev Rusya’ya döneli altı ay oluyor. Ötekilerin hepsini gözaltına aldılar ama ona dokunmadılar. Köyde ağabeyiyle birlikte kalıyor. Şimdi bir dinlesen onu...

İçerden seslendiler:

— Bambayev!

— Bir dakika Stepan Nikolayeviç, şimdi geliyorum!.. Seni çok iyi gördüm dostum. Keyfin yerinde! Tanrıya şükürler olsun! Yolculuk ne tarafa? Hiç aklıma gelmezdi, düşünemezdim... Baden’i hatırlıyor musun? Ne günlerdi! Sahi Bindasov’u da hatırlıyor musun? Öldü biliyor musun? Vergi toplama işine girmişti, bir meyhanede kavga etmiş: Bilardo istekasıyla kafasını kırmışlar. Evet, evet, zor zamanlardan geçiyoruz! Hep aynı şeyi söylerim: Rusya’mız... Rusya’mızdan iyisi yoktur bizim! En azından şu iki kazı görüyorsun: Bütün Avrupa’yı arasan, böylesini bulamazsın. Gerçek Arzamas kazları!

Bambayev bitmek tükenmek bilmez heyecan gereksinimini bu son cümlesiyle giderdikten sonra adının küfürlerle birlikte tekrar duyulmaya başladığı menzil binasına koştu.

Litvinov aynı günün akşamı Tatyana’nın köyüne vardı. Eski nişanlısının küçük evi dereye bakan bir tepenin üzerinde, yeni düzenlenmiş bir bahçenin içindeydi. Ev de yeniydi. Uzaktan derenin karşısındaki tarlalardan bile görünüyordu. Litvinov evi dik çatısıyla, akşam güneşinde ışıl ışıl yanan küçük bir dizi penceresiyle iki versta öteden görmüştü. Son menzil istasyonundan bu yana gizli bir endişe vardı içinde.

Ama şimdi düpedüz heyecanlanmaya başlamıştı. Tatlı ama hafiften de korkulu bir heyecandı duyduğu. “Nasıl karşılayacaklar beni?” diye geçiriyordu içinden. “Nasıl çıkacağım karşılarına?” Bir şeyle oyalanmış olmak için kır sakallı, ağırbaşlı arabacıyla konuşmaya başlamıştı. Oysa bu arabacı yirmi beş versta bile tutmayan yol için otuz verstalık ücret almıştı ondan. Şestov Çiftliği’nin sahibi iki bayanı tanıyıp tanımadığını sordu arabacıya.

— Şestovları mı? Tanımaz olur muyum! Doğrusu hanımefendilerin ikisi de çok iyidir! Köylülerin sağlığıyla bile ilgilenirler. İnanın buna... Doktor gibidirler... Hastalanan köylüler hep onlara gelir. Gerçekten... Onlara koşarlar. Sözgelimi, biri hastalandı veya bir yerini kesti, başına bir şey geldi mi soluğu onların yanında alır. Hemen ilgilenirler onunla, bir merhem veya toz verirler ya da yarasını sararlar... Ama bu yaptıklarına karşılık bir şey istemezler. Teşekkür bile! “Kabul edemeyiz, para için yapmıyoruz biz bunu,” derler. Bir okul bile açtılar... Gerçi gereksiz bir şey ya şu okul denen şey...

Arabacı bunları anlatırken Litvinov evden gözlerini ayırmıyordu... İşte beyaz giysili bir kadın balkona çıktı, bir süre ayakta durdu, sonra içeri girdi... Litvinov’un kalbi hop etmişti: “O muydu yoksa?” diye geçirdi içinden; arabacıya seslendi: “Çabuk! daha çabuk!” Arabacı kırbaçladı atları. Birkaç dakika sonra araba evin açık kapısının önündeydi... Taşlıkta Kapitolina Markovna ayaktaydı... Heyecan içinde, ellerini çırparak bağırıyordu: “Tanıdım, önce ben tanıdım! Bu gelen odur dedim! Odur!.. Ben tanıdım onu önce!”

Litvinov kapıyı açmak için koşan Kazak çocuğu beklemeden atladı arabadan, koşup Kapitolina Markovna’yı aceleyle kucakladıktan sonra eve daldı, holü geçti, salona girdi... Tatyana utanır gibi karşısında ayakta durmuş, içten, tatlı, güzel gözleriyle ona bakıyordu. Biraz zayıflamıştı, ama yakışmıştı ona bu. Elini uzattı Litvinov’a ama Litvinov

sıkmadı elini, önünde yere diz çöktü. Bunu hiç beklemiyordu Tatyana, ne söyleyeceğini, ne yapacağını bilemedi... Gözlerinden yaşlar boşaldı. Korkmuş ama yüzü sevinçle aydınlanmıştı da... Yalnızca, “Ne yapıyorsunuz Grigori Mihayloviç, ne yapıyorsunuz?” diye mırıldanıyordu... Litvinov’sa bu arada onun eteğinin ucunu öpüyor ve Baden’de onun önünde gene böyle diz çöktüğünü içi sızlayarak hatırlıyordu... O zaman da, şu anda da!..

— Tatyana, Tatyana’cığım, –diyordu,– affettin mi beni Tatyana’cığım?

Tatyana salona giren Kapitolina Markovna’ya döndü:

— Teyzeciğim, teyzeciğim, ne oluyor böyle?

İyi yürekli yaşlı kadın:

— Engel olma ona kızım, –dedi,– bırak ne yaparsa yapsın, görüyorsun işte, özür diliyor senden...

***

Öykümüzü bitirmenin zamanı geldi artık; eklenecek başka bir şey kalmadı. Daha sonra neler olduğunu okur kendi tahmin edecektir... Peki ya İrina?

Otuz yaşında olmasına karşın hâlâ çok güzel İrina. Hâlâ onlarca genç ona âşık oluyor, belki daha çoğu da âşık olurdu, eğer... eğer...

Sevgili okurlar, birlikte bir süreliğine Petersburg’a, kentin en güzel binalarından birine gitmeye ne dersiniz? Bakın: Önünüzde görkemli, ferah, gayet lüks döşenmiş demesek de (lüks kelimesi çok bayağı kalır zira) etkileyici bir salon var. Kölece bir ürperti hissetmediniz mi? Bilesiniz ki bir tapınağa, aşırı kibarlığın, sevgi dolu en yüce erdemlerin olduğu bir tapınağa, sözün kısası, göksel bir tapınağa girdiniz. Bilinmeyen, gerçekten bilinmeyen bir huzur sarıyor sizi.

Kapılarda, pencerelerde kadife perdeler, yerde kalın, yumuşak bir halı... Her şey güzellik adına, her türlü kaba sesin, güçlü duygunun yumuşatılması adına buraya yerleştirilmiş gibi. Üzerleri özenle örtülü lambalar ölçülü duygular tattırıyor size; ağır havada nefis bir koku var; masadaki semaver bile gayet ölçülü, sakince fıslıyor. Petersburg sosyetesinin saygın kişilerinden olan evin hanımefendisi handiyse fısıldayarak, yanında ölümcül bir hasta yatıyormuş gibi alçak sesle konuşur hep. Yanında öteki bayanlar da ona öykündüklerinden fısıldayarak konuşurlar. Çay servisi yapan kız kardeşi ise yalnızca dudaklarını kıpırdatarak fısıldar, öyle ki hanımefendinin karşısında oturmakta olan, bu kibarlık tapınağına bir rastlantı sonucu düşmüş genç, onun ne dediğini bile anlayamaz. Oysa kız altıncı kez “Voulez-vous une tasse de thé?”[154] diye fısıldamaktadır kendisine. Her köşede genç, yakışıklı erkekler vardır. Aydınlık bakışlarında sakin, ölçülü bir lütuf beklentisinin parıltısı sezilir. Yüz ifadeleri sokulgan olsa da hayli uysal, sakindirler. Çok sayıda üstün hizmet nişanı usul usul ışıldamaktadır göğüslerinde. Konuşmalar da sakindir. Din, yurt sevgisi, F.N. Glinka’nın “Gizemli Damla” eseri, Doğuda görev, manastırlar, Beyaz Rusya’daki kardeşlerimiz üzerinedir konuşmalar... Üniformalı uşaklar yumuşak halıda sessizce gidip gelirler arada bir... İri baldırları sıkı ipek çoraplar içinde her adımda sessizce titreşir. Güçlü kaslarının saygılı titreşimi salonun görkemli genel güzelliğini, soyluluğunu, saygınlığını daha da artırır... Bir tapınaktır burası! Bir tapınak!

Bayanlardan biri sorar,

— Bayan Ratmirova’yı bugün gördünüz mü?

Ev sahibesi pek havalı,

— Bugün Lise’de karşılaştık, –diye karşılık verir.– Çok üzülüyorum onun için... Şeytanca bir zekâsı var... elle n’a

pas la foi.[155]

Soruyu soran bayan,

— Evet, evet, –diye tekrarlar.– Hatırlıyorum, Pyotr İvanoviç de aynı şeyi söylemişti, çok da haklıydı, qu'elle a... qu'elle a[156] şeytanca bir zekâ var.

Ev sahibesinin sesi buhurdanlıktan çıkan duman gibi yükselir yavaşça:

— Elle n'a pas la foi... C'est une âme egarée.[157] Şeytan zekâsı var onda.

Kız kardeşi yalnızca dudaklarıyla fısıldar:

— Evet, şeytan zekâsı...

Her genç erkeğin İrina'ya âşık olmamasının nedeni budur işte... Korkuyorlar ondan... Onun "şeytan zekâsı"ndan korkuyorlar... Herkes aynı şeyi söylüyor onun için. Her söylenende olduğu gibi bunda da bir gerçeklik payı var. Hem yalnızca gençler değil ondan korkan; orta yaşlılar da, yüksek mevkilerde olanlar, hatta kadınlar bile korkuyor... Karşısındaki insanın zayıflığını, tuhaflığını sezinlemekte hiç kimse onun kadar usta değildir. İnsanları unutulmaz sözleriyle onun gibi acımasızca damgalamak yeteneği kimseye verilmemiştir... Üstelik bu sözcük o tatlı kokan, güzel ağızdan çıktığı için daha da acıtıcı, yakıcı olur. Ne var ki çok sayıda hayranı arasında seçilmiş, gözde bir kişi bile yoktur.

İrina'nın kocası, Fransızların "onur yolu" dedikleri yolda hızla ilerlemekte; yalnız şişko general onun önüne geçti, hoşgörülü generalse gerilerde kaldı. İrina'nın olduğu her kentte ise dostumuz Sozont Potugin de bulunuyor. İrina'yı çok seyrek görebiliyor. İrina'nın onunla ilişkisini sürdürmesini gerektirecek özel bir neden kalmadı çünkü... Himayesine verilen küçük kız bir süre önce öldü.

[1] Baden-Baden’de, kaplıca ziyaretçilerinin toplanma yeri olan Conversations Haus’un kısaltması. (ç.n.)

[2] Hafif kadın. (Fr.)

[3] Bahisler kapandı. (Fr.)

[4] Altın veya gümüş eski Fransız sikkeleri. (ç.n.)

[5] Hanımefendi özel mülkiyet prensibi Rusya’da derinden sarsılmıştır. (Fr.)

[6] Bu Rus prenslerine. (Fr.)

[7] Le Charivari ve Le Tintamarre, mizah ağırlıklı Fransız dergileri. (ç.n.)

[8] Kaymak tabakası. (Fr.)

[9] 1840’lı yıllarda modayı belirleyen ve sosyeteyi yönlendirenlere “aslan” denirdi. (ç.n.)

[10] Kutsal Roma imparatoru IV. Karl’ın ilan ettiği, papayı devlet işlerinden tamamen uzaklaştıran bildiri. (ç.n.)

[11] İngiltere’de Elisabeth döneminde fakirlere yardım için yürürlüğe konan vergi. (ç.n.)

[12] Tanrı bilir neden. (Fr.)

[13] İyi günde kötü günde. (İng.)

[14] Hür düşünceli. (Fr.)

[15] “O sommo Carlo”, Giuseppe Verdi’nin Ernani operasından bir arya. (ç.n.)

[16] Toprak köleliği reformu esnasında toprak sahipleriyle köylüler arasındaki sorunlarda arabuluculuk görevini üstlenen, soylulardan seçilen resmi görevli. (ç.n.)

[17] Fransızca petit jeune homme (önemsiz delikanlı) deyiminin Rusça yazılışı. (ç.n.)

[18] Dönemin devrimci-demokrat eğilimli, resimli hiciv dergisi. (ç.n.)

[19] Fermente edilmiş kirazlardan damıtılan bir tür brendi. (ç.n.)

[20] “Ta en başından, yaratılıştan beri” anlamına gelen bir deyim. (ç.n.)

[21] Bir porsiyon patatesli biftek. (Fr.)

[22] Garson! Patatesli biftek! (Fr.)

[23] XIX. Yüzyılın ünlü aktris ve kurtezanlarından biri. (ç.n.)

[24] Nadejda Stepanovna Sohanskaya (müstear adı Kohanovskaya) (1825-1884) Slavcı eğilimleri olan bir yazar. (ç.n.)

[25] “...bir bardak kirsch daha ver!” (Alm.)

[26] Halkın egemenliği. (Fr.)

[27] Odi et amo. Quare id faciam, fortasse, requiris? Nescio: sed fieri sentio et excrucior. (Nefret ediyor ve seviyorum. Neden diye soracaksın belki? Bilmiyorum: Böyle geçiyor içimden ve kahroluyorum.) Catullus LXXXV. (y.n.)

[28] Baden-Baden’deki bir kütüphane ve okuma odasına da sahip olan dönemin ünlü kitapçısı. (ç.n.)

[29] Louis Veuillot (1813-1883), kilisenin siyasete daha çok müdahale etmesini savunan Fransız bir gazeteci. 1860'lı yıllarda eserleri popülerdi. (ç.n.)

[30] Kalpsiz bir genç kız. (Fr.)

[31] Katlanılmaz ifadeleri. (Fr.)

[32] Ne gaddar olduğunu bilirsiniz! (Fr.)

[33] Hiç şık değilsiniz. (Fr.)

[34] Bilirsiniz, genç kızlarda gayet olağandır bu. (Fr.)

[35] Gerçek olaylar. (Fr.)

[36] Onun ne büyük bir sükse yaptığını. (Fr.)

[37] Balonun kraliçesi. (Fr.)

[38] Latif cinse vurgun. (Fr.)

[39] Balonun en gözde kavalyeleriyle. (Fr.)

[40] Ekselansları, imparatorluğunuzun merkezi Moskova’ymış meğer! (Fr.)

[41] Gerçek bir devrim bu ekselansları. (Fr.)

[42] Vahiy. (Fr.)

[43] Bunun matmazelin ilk balosu olduğuna inanmak çok zor. (Fr.)

[44] Bildiğiniz gibi, yumuşak huylu bir insanım ben. (Fr.)

[45] Kuzinim, kızınız bir inci, bir kusursuzluk örneği. (Fr.)

[46] Harika bulunan... (Fr.)

[47] “...bir maharetle...” (Alm.)

[48] Pek parlak bir düşünce bu, pek parlak bir düşünce. (Alm.)

[49] İşte o kadar. (Alm.)

[50] Bir çocukluk arkadaşım. (Fr.)

[51] İki jandarma bir pazar günü. (Fr.)

[52] Bana ateş verir misin Valerien. (İng.)

[53] Sigaranız var mı? (Fr.)

[54] Hem de en iyi cinsinden, kontes. (Fr.)

[55] Hergelenin tekisin Boris! (İng.)

[56] Eh, ne var? Ne istiyorsunuz benden? (Fr.)

[57] Sonra söylerim. (Fr.)

[58] İyi ama Bay Verdier'yi ne yapmalı? Neden gelmedi hâlâ? (Fr.)

[59] Sakin olun hanımlar, Bay Verdier ayaklarınıza kapanacağına dair söz verdi bana. (Fr.)

[60] Ama geçici olarak. (Fr.)

[61] Karşılığını ödemek zorunda. (Fr.)

[62] Eski Şato’da! (Fr.)

[63] Ama hiç de değil! Hiç değil! Siyasi sorunlara bayılırım. (Fr.)

[64] Hanımefendi haklı. (Fr.)

[65] Bir ilke. (Fr.)

[66] Sevgili dostum. (Fr.)

[67] Rusya’da 1610-1612 yılları arasında, Leh müdahalelerine karşı yedi boyarın bir araya gelerek oluşturduğu yönetim. (ç.n.)

[68] Toprak köleliği 19 Şubat 1861 tarihinde kaldırılmıştı. (ç.n.)

[69] Vatansever olmak ya da olmamak. (Fr.)

[70] Bu bayın adı neydi? (Fr.)

[71] Sırf hanımları eğlendirmek içindi bu. (Fr.)

[72] Tüm bu haşarat, küçük mülk sahipleri, proletaryadan beter; beni korkutan da bu işte. (Fr.)

[73] Offenbach’ın operakomiği. (ç.n.)

[74] “Orphée aux Enfers”, gelişmenin son noktası işte. (Fr.)

[75] Hep böyle aptalca şeyler söylüyorsunuz. (Fr.)

[76] Aptalca şeylerden bahsederken bundan daha ciddi olamam hanımefendi. (Fr.)

[77] Bilek gücü ve nezaket kuralları, özellikle de bilek gücü! (Fr.)

[78] “...burada kadınlar var.” (Fr.)

[79] 16,4 kg’a eşit eski bir Rus ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

[80] 409, 5 g’a eşit eski bir Rus ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

[81] Girin! (Alm.)

[82] Hamlet, I. Perde V. Sahne. (ç.n.)

[83] İleri! (Alm.)

[84] Prenses odasında. (Alm.)

[85] Tamam, tamam. (Fr.)

[86] Kötü durum, sıkıntı. (Fr.)

[87] Hınç, kin. (Fr.)

[88] İşte! (Fr.)

[89] Ah, ne şans! (Fr.)

[90] Sarayda. (Fr.)

[91] Sevgili dostum. (Fr.)

[92] Yararlıdır demek istiyorum. (Fr.)

[93] Eğlenceli davetler. (Fr.)

[94] Eski Şatoda. (Fr.)

[95] "... ne ruh, ne zekâ..." (Fr.)

[96] Çabuk, çabuk. (Fr.)

[97] Günaydın hanımefendi. Bugün nasılsınız? Biraz bana gelsenize. (Fr.)

[98] Çok naziksiniz altes. (Fr.)

[99] Alaylı bir mekanikçi ve mucit. Saat mekanizması tasarımlarıyla ünlüdür. (ç.n.)

[100] K. P. Bryullov (1799-1852), “Pompei’nin Son Günü” tablosuyla ünlü Rus ressamı. (ç.n.)

[101] M. İ. Glinka (1804-1857), Rus ulusal müzik okulunun kurucusu, besteci. (ç.n.)

[102] İlk Rus hükümdarı. (ç.n.)

[103] Paul de Kock’un pek çok kez Rusçaya çevrilmiş “Montfermeil Sütçüsü” romanı kastediliyor. (ç.n.)

[104] Üç kat Rus mujiği esansı. (Fr.)

[105] Rus derisinden. (Fr.)

[106] Rus destanlarındaki yakışıklılık örneği kahraman. (ç.n.)

[107] Şahikası. (Lat.)

[108] Burjuva. (Fr.)

[109] Kahrolası maça ası! (Fr.)

[110] 1857 yılında Paris’te bir gösteri yapan Amerikan medyum. (ç.n.)

[111] Prens. (Fr.)

[112] Ama hanımefendi, ben de bir hayvandan söz ediyorum. (Fr.)

[113] Lujin Rusça canlı “jivoy” ve çabuk “jivo” kelimelerini kullanarak kelime oyunu yapıyor. (ç.n.)

[114] “Evet...yengeç.” (Fr.)

[115] Evet, evet, şimdi göreceksiniz. (Fr.)

[116] İşte hanımefendi! (Fr.)

[117] Haydi, haydi Bay Fox, gösterin bize şunu. (Fr.)

[118] Peki, şimdi ne yapması gerekiyor? (Fr.)

[119] Kımıldamadan duracak, kuyruğunun üzerinde yükselecek. (Fr.)

[120] Bu Ruslara. (Alm.)

[121] Yumurta nasıl? Et nasıl? (Fr.)

[122] Harika! harika! (Fr.)

[123] Saçmalık bu! Mantık yok bunda (Fr.)

[124] Gene şu lanet olası siyaset! (Fr.)

[125] Sorunun özünü birkaç sözcükle. (Fr.)

[126] Aşk nedir? (Fr.)

[127] Kalbe vuran kolik. (Fr.)

[128] Bu akşam hayran oldum size hanımefendi. Hepimizle pek güzel eğlendiniz. (Fr.)

[129] Bu sefer daha öncekiler kadar çok değildi. (Fr.)

[130] Anlaşıldı. (Fr.)

[131] Tuzak! (Fr.)

[132] “...bunun yanlış alarm olmadığından...” (Fr.)

[133] Güzel Moskovalıların sağlığına. (Fr.)

[134] Eh ama! Gelmiyor musunuz? (Fr.)

[135] Turist Rehberi. (Fr.)

[136] Kim o? (Alm.)

[137] Büyük bir skandal. (Alm.)

[138] Kuru yaprak rengi. (Fr.)

[139] Sulandırılmış süt. (Fr.)

[140] Ama mücevherlerim var. (Fr.)

[141] Ah, ama bu harika. (Fr.)

[142] Kabalığımı bağışlayın. (Fr.)

[143] Bu kadar Baden yeter. (Fr.)

[144] Seyahat hakkında... canının istediği yere. (Fr.)

[145] Özgür düşünceli. (Fr.)

[146] Eski Yunan’da kadınların giydiği, sağ omuza tutturulan kumaştan ibaret bir çeşit giysi. (ç.n.)

[147] Mücevherler. (Fr.)

[148] O kadar hızlı değil! Tanrı aşkına! O kadar hızlı değil! (Fr.)

[149] Bir sinir krizi. (Fr.)

[150] Şövalyece bir centilmenlik. (Fr.)

[151] Önüme gelene tükürürüm! (Fr.)

[152] Tarihi bir gerçek. (y.n)

[153] Litvinov’un öngörüsü gerçekleşti. 1866’da Heidelberg’e yaz dönemi için on iki, kış dönemi içinse on üç Rus öğrenci kayıt yaptırdı sadece. (y.n.)

[154] Bir fincan çay ister misiniz? (Fr.)

[155] “...inancı yok...” (Fr.)

[156] Onda...onda... (Fr.)

[157] Yoldan çıkmış bir ruh. (Fr.)